

CONFERENCE BOOK

ISCS İZMİR
1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
September 19-21, 2025
İZMİR

ISBN:978-625-5694-12-6

ACADEMY GLOBAL PUBLISHING HOUSE

**ISCS IZMIR
1ST INTERNATIONAL CONFERENCE HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
SEPTEMBER 19-21, 2025
IZMIR**

Edited By

Assis. Prof. Dr. Gültekin Gürçay

ORGANIZATION

ACADEMY GLOBAL CONFERENCES

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES

**Turkiye - Iran -- Russia- Jordan - South Africa- Kazakhstan- Indonesia- Bulgaria-
Japan - Uzbekistan- Vietnam- India - Malaysia – Pakistan- Czech Republic- Georgia-
Bahrain- South Africa – Nigeria- China -**

PRESENTATION

Oral presentation

PERCENTAGE OF PARTICIPATION

**More than 50 % of paper are presented by participants from maintained countries.
20 papers from Turkey and 67 paper from other countries.**

**Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an
"official assignment letter"**

LANGUAGES

Turkish, English, Russian, Persian, Arabic

CONGRESS ORGANIZING BOARD*Head of Conference: Prof. Dr. Ali Bilgili**Prof. Dr. Ali Bilgili**Prof. Dr. Naile Bilgili**Prof. Dr. Başak Hanedan**Prof. Dr. Hajar Huseynova**Prof. Dr. Dwi Sulisworo**Prof. Zain Musa**Prof. Dr. Sameer Jain**Prof. Yakup Babayev**Prof. Dr. Suyatno**Prof. Dr. Hasan Akan**Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi**Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli**Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak**Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti**Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran**Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın**Assoc. Prof. Dody Hartanto**Assoc. Prof. Dr. Rungchacadaporn**Assoc. Prof. Nazile Abdullazade**Assoc. Prof. Dr. Feran Aşur**Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti**Assoc. Prof. Ivaylo Staykov**Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari**Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş**Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova**Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık**Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz**Assoc. Prof. Dr. Sevrə Fırıncioğulları**Assist. Prof. Ihwan Ghazali**Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərifxan oğlu**Assist. Prof. Dr. Məhruki Dövlətzadə**Assist. Prof. Dr. Naci Bütükqaracıyan**Assist. Prof. Dr. Songül ATAĞ**Lecturer Mehmet Nuri Ödük**Dr. Fatih İ. Kurşunmaden**Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heydarlou**Dr. Dadash Mehravari**Dr. Gültekin Gürçay**Dr. Aynur Əliyeva**Dr. Amaneh Manafidizaji*

All rights of this book belong to Academy Global Publishing House

Without permission can't be duplicate or copied.

Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.

Academy Conference–2025 ©

Issued: 26. 09. 2025

ISBN: 978-625-5694-12-6

Scientific & Review Committee

Prof. Dr. Hülya Çiçek – Türkiye
Prof. Dr. Emine Koca – Türkiye
Prof. Dr. Fatma Koç – Türkiye
Prof. Dr. Valide Paşayeva - Türkiye
Prof. Dr. Ali Bilgili - Türkiye
Prof. Dr. Naile Bilgili - Türkiye
Prof. Dr. Başak Hanedan – Türkiye
Prof. Dr. Aysel Güven - Türkiye
Prof. Dr. Bülent Kurtişoğlu – Türkiye
Prof. Dr. Hajar Huseynova – Azerbaijan
Prof. Dr. Dwi Sulisworo – Indonesia
Prof. Dr. Natalia Latygina – Ukraina
Prof. Dr. Yunir Abdrahimov – Russia
Prof. Muntazir Mehdi – Pakistan
Prof. Dr. T.Venkat Narayana Rao – India
Prof. Dr. İzzet Gümüş – Türkiye
Prof. Dr. Mustafa Bayram – Türkiye
Prof. Dr. Saim Zeki Bostan – Türkiye
Prof. Dr. Hyeonjin Lee – China
Prof. Yakup Babayev - Azerbaijan
Prof. Dr. Suyatno – Indonesia
Prof. Dr. Zain Musa – Cambodia
Prof. Dr. Sameer Jain – India
Prof. Mehdi Mohammadzade – Iran
Prof. Dr. Hasan Akan – Türkiye
Prof. Dr. Ika Maryani - Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Feran Aşur – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Sevrâ Fıncıoğulları - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet Aydın – Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Dilorom Hamroeva - Özbekistan
Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari – İran
Assoc. Prof. Ivaylo Staykov - Bulgaristan
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Ümit Ayata – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Həmzə Əliyev - Azərbaycan
Assoc. Prof. Dr. Okan Sarıgöz – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Eda Bozkurt – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Ahmet Topal – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Sandeep Gupta – India
Assoc. Prof. Dr. Veysel Parlak – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mahmut İslamoğlu – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade – Azərbaycan
Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova – Azərbaycan
Assoc. Prof. Ali Vandshoari - İran
Assist. Prof. Dr. Göksel Ulay – Türkiye
Assist. Prof. K. R. Padma – India
Assist. Prof. Dr. Omid Afghan - Afghanistan
Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan Alanazi - Saudi Arabia
Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich Altayev - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amina Salihi Bayero – Nigeria
Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif Fakheer - Jordania
Assist. Prof. Dr. Dody Hartanto - Indonesia
Assist. Prof. Dr. Ihwan Ghazali - Malaysia
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heyladou – İran
Assist. Prof. Dr. Bazarhan İmangalieva - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşulı Jaylıbay - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Mamatkuli Juraev – Özbekistan
Assist. Prof. Dr. Kalemkas Kalibaeva – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bouaraour Kamel – Algeria
Assist. Prof. Dr. Alia R. Masalimova - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amanbay Moldibaev - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ayslu B. Sarsekenova - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bhumika Sharma - India
Assist. Prof. Dr. Gulşat Şugaeva – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. K.A. Tleubergenova - Kazakhstan

Assist. Prof. Dr. Cholpon Toktosunova – Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Hoang Anh Tuan – Vietnam
Assist. Prof. Dr. Songül Atak - Türkiye
Assist. Prof. Dr. Botagul Turgunbaeva - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Dinarakhan Tursunaliyeva - Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Yang Zitong – China
Assist. Prof. Dr. Gulmira Abndirasulova – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa
Assist. Prof. Dr. Murat Genç – Türkiye
Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India
Assist. Prof. Dr. Vaiva Balciuniene – Lithuania
Assist. Prof. Dr. Meltem Avan – Türkiye
Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu - Azerbaijan
Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade – Azerbaijan
Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracığan – Türkiye
Assist. Prof. Dr. Raihan Yusoph – Philippines
Dr. Que-Nhu Duong - Vietnam
Dr. Fatih İ. Kurşunmaden – Türkiye
Dr. Mehmet Nuri Ödük – Türkiye
Dr. Ayşe Baran - Türkiye
Dr. Dadash Mehravari – Iran
Dr. Aynurə Əliyeva - Azerbaijan
Dr. Sonali Malhotra – India
Dr. Amaneh Manafidizaji - Iran

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Veteriner Fakültesi Dekanlığı
Fakülte Sekreterliği

Sayı : E-21304664-051-1705704

12.02.2025

Konu : 31-14279 Prof. Dr. Ali Bilgili'nin
Uluslararası Kongrelerde Düzenleme ve
Bilim kurullarında yer alması hk

FARMAKOLOJİ VE TOKSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

İlgi : Farmakoloji ve Toksikoloji Anabilim Dalı Başkanlığı'nın 11.02.2025 tarihli ve
E-41298163-051-1704750 sayılı yazısı.

İlgi yazınız uyarınca, Anabilim Dalınız öğretim üyesi Prof.Dr.Ali BİLGİLİ'nin, Yükseköğretim Kurulu'nun 15.06.2023 tarihli oturumunda doçentlik başvuruları şartları ile ilgili değişiklik önerileri kapsamında, "Academy Global Conferences & Publishing (<https://www.akademikongre.org/registration>)" tarafından önümüzdeki tarihlerde düzenlenecek olan uluslararası kongrelerde; kongre başkanı, kongre düzenleme ve bilim kurulu üyesi olarak görev yapması Dekanlığımızca da uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Necmettin ÜNAL
Dekan V.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: 8E77B04B-BD26-449E-A3C8-D44477307021 Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ankara-universitesi-ebys>

Zübeyde Hanım Mahallesi Şehit Ömer Halisdemir Bulvarı No: 9/C 06070 Altındağ /
ANKARA

Telefon No: (0312) 317 03 15 Belge Geçer No: (0312) 316 44 72

e-posta: vetmed@veterinary.ankara.edu.tr

KEP Adresi : ankunvrek@ankuni.hs01.kep.tr

Bilgi için: Gülay ŞAFAK

Bilgisayar İşletmeni

Telefon No: (312) 317 03 15-4510

E-Posta: gsafak@ankara.edu.tr

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND
SOCIAL SCIENCES
ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
September 19-21, 2025
IZMIR

Kongre Bağlantı Linki :

Join Zoom Meeting

<https://us06web.zoom.us/j/88571518350?pwd=f0YazCWBmbAiWrHygjKSjkbbSvotfd.1>

Meeting ID: 885 7151 8350

Passcode: 202224

ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.
- **Oturum içerisinde en KIDEMLİ olan moderatör olarak seçilir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.**
- Oturuma bağlanmadan önce Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 5 Ahmet Ahmetoglu
- **Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmasını moderatörler temin edecektir.**
- Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.
- **Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilir.**
- Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.
- **Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.**
- Sunum yapmak zorunludur. **Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması sözkonusu olamaz.**
- Katılımcı, kendi oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.
- Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.
- ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.
- **SADECE ÇALIŞMADA YAZAR OLARAK GEÇEN KİŞİLER SUNUM YAPABİLİR !**

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

ISCS IZMİR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES September 19-21, 2025 IZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 19 Eylül / Sept 19, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Dr. Öğr. Üyesi, MUKADDES GÜLER	1	EXAMINATION OF CONSUMER SHYNESS LEVELS IN THE CONTEXT OF DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS	Dr. Mehmet KARATAŞ Prof. Dr. Kahraman ÇATI
		2	EXAMINATION OF CONSUMERS' PERCEIVED RISK IN THE CONTEXT OF DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS	Dr. Mehmet Karataş Prof. Dr. Kahraman ÇATI
		3	THE IMPACT OF DEMOCRATIC LEADERSHIP ON OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY AND SAFETY CULTURE: A STUDY IN FIVE-STAR ACCOMMODATION BUSINESSES	Assoc. Prof. Dr., MEHMET SAĞIR PhD Student, ASLI UĞUR AYDIN TAŞTEKİN
		4	A CONCEPT RESISTING TIME: TRACES OF ORGANIZATIONAL CULTURE IN ORGANIZATIONAL BEHAVIOR LITERATURE – A BIBLIOMETRIC ANALYSIS	Dr. Öğr. Üyesi, MUKADDES GÜLER
		5	MEGA SPOR ORGANİZASYONLARINDA GÜVENLİK TEKNOLOJİLERİ	Öğr. Gör. Dr., Abdullah ŞİMŞEK
		6	STADYUMLARDA GÜVENLİK TEKNOLOJİLERİ	Öğr. Gör. Dr., Abdullah ŞİMŞEK

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 19 Eylül / Sept 19, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Prof. Dr. Naledi Motsumi	1	PERCEPTIONS AND USAGE OF MACHINE TRANSLATION TOOLS AMONG IRANIAN ENGLISH TRANSLATORS	Dr. Farhad Zahiri
		2	TEMPORAL DYNAMICS AND TOP-DOWN MODULATION IN MULTISTABLE PERCEPTION	Dr. Yulia Petrova Dmitri Smirnov
		3	INFERENTIAL PROCESSES IN LITERACY: A STUDY OF ARABIC TEXT COMPREHENSION	Sarah Al-Mansour
		4	RELATIONSHIP BETWEEN MULTIPLE INTELLIGENCES AND GRAMMAR ACHIEVEMENT IN IRANIAN EFL STUDENTS	Dr. Narges Abbasi Assoc. Prof. Dr. Hamid Rahimi
		5	SELF-ASSESSMENT EFFECTIVENESS IN WRITTEN LANGUAGE OUTPUT AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS	Assoc. Prof. Dr. Yumi Takahashi
		6	INFLUENCES OF LOCUS OF CONTROL, ACADEMIC SUCCESS, AND BIOLOGICAL FACTORS ON IRANIAN ONLINE EFL LEARNERS	Maryam Khosravi Leila Farhadi
		7	RESEARCHING STUDENT RETICENCE IN IRANIAN UNIVERSITY EFL CLASSROOMS	Maryam Khosravi Dr. Sara Alipour
		8	ANALYSIS OF COMMON WRITING ERRORS AND THE IMPACT OF PARTICIPATORY ERROR CORRECTION IN SECOND-YEAR STUDENTS	Sibusiso Dlamini

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 19 Eylül / Sept 19, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Assoc. Prof. Dr. Erkinbek Moldobekov	1	DEVELOPING A STANDARDIZED FLUENCY ASSESSMENT FOR THE KAZAKH LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION CONTEXTS	Dr. Ayan Zhaksybekov Dr. Leila Nurzhanova Prof. Dr. Timur Rakhimov
		2	THE IMPACT OF AGE ON SECOND LANGUAGE PROFICIENCY: A CASE STUDY FROM INDONESIA	Dr. Siti Nurhaliza Putri
		3	HISTORICAL DEVELOPMENT OF MULTILINGUAL DICTIONARIES IN EASTERN EUROPE	Dragan Iliev, Assis. Prof. Dr. Ana Stoilova
		4	IMPACT OF WORKING MEMORY ENHANCEMENT ON EXECUTIVE FUNCTION DEVELOPMENT IN ADOLESCENTS	Hanae Takahashi Riku Yamamoto
		5	COMPARATIVE EEG AND BEHAVIORAL RESPONSES TO SYNTACTIC VIOLATIONS IN NATIVE AND NON-NATIVE LANGUAGES AMONG CENTRAL ASIAN POPULATIONS	Aigerim Sarsenbayeva Yerzhan Beketuly Dilara Kurbanova Timur Rakhimov
		6	AN INVESTIGATION OF FINAL TESTS IN TRANSLATION EDUCATION WITHIN KYRGYZ UNDERGRADUATE PROGRAMS	Aida Asanova, Assoc. Prof. Dr. Erkinbek Moldobekov
		7	MORPHEMIC ANALYSIS AWARENESS: IMPACT ON ESL STUDENTS' VOCABULARY LEARNING STRATEGY	Arya B. Kumar, Dr. Sofia Ahmed, Dr. Khamzat U. Nazarov
		6		

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 19 Eylül / Sept 19, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Dr. Emmanuel J. Kabwe	1	CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AND GOVERNANCE: IMPACT ON NON-PROFIT SECTOR DEVELOPMENT IN EAST AFRICA	Moses N. Wanjiru Dr. Ruth K. Mugo
		2	ANALYZING CUSTOMER-ORIENTED AND BRAND-CENTRIC CAPABILITIES FOR BUSINESS SUCCESS IN EMERGING EUROPEAN STARTUPS	Melanie Schreiber
		3	ASSESSING THE ENVIRONMENTAL CONSEQUENCES OF TRADE SECTOR EXPANSION: CASE EVIDENCE FROM TANZANIA	Dr. Emmanuel J. Kabwe
		4	THE ROLE OF UNIVERSITY VISION IN SHAPING INSTITUTIONAL BRAND PERCEPTION: A STUDY OF VIETNAM'S PRIVATE UNIVERSITIES	Nguyen Thi Lan Phuong
		5	STRATEGIC PUBLIC RELATIONS INITIATIVES FOR MANAGEMENT FACULTIES IN MALAYSIAN UNIVERSITIES	Assis. Dr. Noor Aini Razak
		6	INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA-DRIVEN CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT ON BRAND LOYALTY IN INDIAN BANKING SECTOR	Ananya Desai
		7	DESIGNING ENGAGING VISUAL PRESENTATIONS TO PROMOTE JAPANESE CUISINE	Akira Yamamoto
		8	WORKING LIFE QUALITY AND ORGANIZATIONAL COMMITMENT AMONG MUNICIPAL EMPLOYEES: A STUDY FROM POLAND	Magdalena Nowak

ISCS IZMİR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES September 19-21, 2025 IZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 19 Eylül / Sept 19, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Doç. Dr. SEVRA FIRINCIOĞULLARI	1	ALVIN TOFFLER, SPEED, PERMANENCE AND TEMPORALITY DEATH OF AGE	Doç. Dr. SEVRA FIRINCIOĞULLARI
		2	TEST PRODUCTION IN BARDAKÇI VILLAGE OF MİDYAT IN THE CONTEXT OF ART AND CULTURAL HERITAGE	Teacher, SEMRA ERDİNÇ
		3	VISUAL SOURCES IN HISTORIOGRAPHY: INSIGHTS FROM ADVERTISEMENTS AND CARICATURES	Research Assistant Dr. Elif Aşçı
		4	LIGHT-BASED INSTALLATIONS IN CONTEMPORARY ART: THE INTERACTION OF ARTWORK, SPACE, AND VIEWER	Res. Asst. Zeynep TUNÇEL KAHYAOĞLU

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 19 Eylül / Sept 19, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Assoc. Prof. Dr. Hassan Ali	1	THE ROLE OF INTERNAL AUDIT IN FRAUD DETECTION AND PREVENTION AT PUBLIC UNIVERSITIES IN WEST JAVA	Dr. Dian Pratiwi Prof. Arif Santoso
		2	EVALUATION OF DISTRIBUTION EFFICIENCY IN NIKE SUPPLY CHAIN USING WINDOW DEA AND MALMQUIST PRODUCTIVITY INDEX	Assistant Prof. Farid Qureshi Mr. Asad Mahmood
		3	MODELING THE COST OF CAPITAL IN BANKING SERVICES: A COMPREHENSIVE APPROACH	Lecturer Amir Chaudhry Assoc. Prof. Dr. Hassan Ali
		4	THE IMPACT OF HUMAN VALUES AND SERVICE QUALITY ON CUSTOMER MOTIVATION IN MALAYSIAN COMMERCIAL BANKING SECTOR	Senior Lecturer Nurul Hidayah Ms. Zainab Omar
		5	EXAMINING THE ALIGNMENT OF INCENTIVE SYSTEMS WITH LOCUS OF CONTROL AND THEIR EFFECTS ON TEAM PERFORMANCE	Assis. Prof. Dr. Fatima Khalid Dr. Tariq Shah
		6	ANALYSIS OF INITIAL DELAYS IN CONSTRUCTION PROJECTS AND STRATEGIES FOR MITIGATION	Assoc. Prof. Dr. Khaled Al-Hassan
		7	FINANCIAL DECISION MAKING PRACTICES AMONG UNIVERSITY STUDENTS IN THE CZECH REPUBLIC: AN EMPIRICAL STUDY	Lecturer Petra Nováková

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 19 Eylül / Sept 19, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Dr. Xiaohong Liu Dr. Wei Chen	1	DEVELOPMENT OF AN ASSESSMENT SCALE FOR ELEMENTARY EFL WRITING PROFICIENCY	Assoc. Prof. Dr. Faisal Ahmad
		2	MIXED CODE-SWITCHING PHENOMENA IN DIGITAL MESSAGING: A STUDY OF JAPANESE, ENGLISH, AND THAI IN MOBILE CHATS	Dr. Natchanon Srisuwan Kenji Nakamura Assis. Prof. Dr. Aya Fujimoto
		3	PRAGMATIC ANALYSIS OF SPEECH ACTS AND POLITENESS IN ENGLISH LANGUAGE CLASSROOMS IN GEORGIA	Tinatın Javakhishvili Giorgi Beridze
		4	EFFECTIVENESS OF DIALOGUE JOURNALS AS A LANGUAGE LEARNING TOOL AMONG EFL STUDENTS IN FOUNDATION PROGRAMS	Dr. Sara Al-Mutairi Prof. Dr. Dr. Laila Abdulla
		5	LINGUISTIC CONSCIOUSNESS AND THE ROLE OF POLITICAL MYTH IN CENTRAL ASIAN DISCOURSE	Dr. Aigerim Bektayeva Akmaral Zholdasbekova
		6	THE FUNCTION OF SIGNS IN INTERPERSONAL COMMUNICATION PROCESSES	Svetlana Morozova Tatyana Ivchenko
		7	COMPARATIVE STUDY OF MICRO-READING VERSUS TRADITIONAL READING THROUGH THE LENS OF SCHEMA THEORY	Dr. Xiaohong Liu Dr. Wei Chen

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 19 Eylül / Sept 19, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	Assistant Prof. Elena Greco	1	ENHANCING CUSTOMER PARTICIPATION AND SERVICE INNOVATION FOR VALUE CO-CREATION	Anita Njoroge Prof. Rajesh Sharma
		2	THE IMPACT OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES ON ORGANIZATIONAL WAGE DISPARITIES	Assistant Prof. Elena Greco
		3	ASSESSMENT OF LEADERSHIP DEVELOPMENT INITIATIVES: TOP-DOWN VS. BOTTOM-UP MODELS IN SWEDISH ENTERPRISES	Dr. Ingrid Svensson Lecturer Johan Lindström Assoc. Prof. Sofie Nilsson
		4	A SYNTHESIS OF DRIVERS AND OUTCOMES OF EMPLOYEE ENGAGEMENT: AN INTERNATIONAL LITERATURE REVIEW	Samuel Otieno
		5	FEASIBILITY OF INTEGRATED SMART GRID SYSTEMS FOR ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY IN THE CONTEXT OF VIETNAM	Senior Lecturer Nguyen Minh Anh
		6	AN EVALUATIVE FRAMEWORK FOR REVERSE LOGISTICS COMPETENCE IN GLOBAL ONLINE RETAIL	Dr. Min-Jae Kim Chia-Ying Huang
		7	ASSESSING THE ROLE OF DIGITAL ADMINISTRATION ON TRAINING EFFECTIVENESS AND ORGANIZATIONAL PERFORMANCE	Mr. Juan Carlos Romero Ms. Fatima Zahra El Idrissi Lecturer Musa Jallow
		8	KEY FACTORS FOR ESTABLISHING EFFECTIVE QUALITY MANAGEMENT SYSTEMS IN THE CIVIL ENGINEERING SECTOR	Mr. André Silva Assoc. Prof. Dr. Emily Johnson Ms. Wei Zhang

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 20 Eylül / Sept 20, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Öğr. Gör., AHMET TÜRK	1	THE IMPORTANCE OF DIGITALIZATION IN PREVENTING TAX LOSS AND EVACUATION IN TURKEY	Doç. Dr. ADNAN ERDAL Yüksek Lisans Öğrencisi, AYŞE NUR SANDAL,
		2	THE IMPACT OF DIGITAL TRANSFORMATION IN FIGHTING UNREGISTERED EMPLOYMENT	Doç. Dr. ADNAN ERDAL Yüksek Lisans Öğrencisi, AYŞE NUR SANDAL
		3	EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN EMPATHY AND SOCIAL SENSITIVITY LEVELS OF GENERATION Z	Dr. Öğr. Üyesi, CEZMİ ERVÜZ Öğr. Gör., AHMET TÜRK
		4	A STUDY ON EARTHQUAKE AWARENESS AND PREPAREDNESS	Öğr. Gör., AHMET TÜRK Dr. Öğr. Üyesi, CEZMİ ERVÜZ
		5	GÖÇ VE UYUM SÜREÇLERİNDE PSİKOLOJİK SAĞLIK	Öğr.Gör. Abdulkadir Ilgaz
		6	ONLINE PSİKOLOJİK MÜDAHALELERİN ETKİNLİĞİ VE SINIRLARI	Öğr.Gör. Abdulkadir Ilgaz

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 20 Eylül / Sept 20, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Assoc. Prof. Nattawut Chaivasit	1	ENHANCING ENGLISH PRONUNCIATION SKILLS USING PHONETIC PRINCIPLES AMONG UNIVERSITY ENGLISH MAJORS	Dr. Aisha Malik Faisal Ahmed Sana Qureshi
		2	METACOGNITIVE AWARENESS OF EFL TEACHERS AS A FACTOR IN PROFESSIONAL ACHIEVEMENT	Prof. Dr. Nadia Al-Salem Layla Farooq
		3	DEVELOPING LEARNER AUTONOMY THROUGH CONSTRUCTIVIST APPROACHES IN LANGUAGE EDUCATION	Dr. Mei Ling Chen Xiu Ying Wang
		4	EXPLORING THE CONNECTION BETWEEN LANGUAGE OUTPUT AND SECOND LANGUAGE ACQUISITION PROCESSES	Assistant Professor Khalid Javed Mr. Amir Rehman
		5	LINGUISTIC REPRESENTATIONS OF VIOLENCE IN LOCAL AND NATIONAL MEDIA OF SOUTHERN THAILAND	Assoc. Prof. Nattawut Chaivasit Kamonrat Thongchai
		6	CRITICAL ANALYSIS OF TASK GRADING AND SEQUENCING IN TASK-BASED SYLLABUS DESIGN	Hassan Ali Dr. Mahnoor Iqbal
		7	GENDER DIFFERENCES IN EXPRESSIONS OF REFUSAL IN JORDANIAN ARABIC	Dr. Omar Hadi
		8	SENTIMENT ANALYSIS AND OPINION MINING IN THE CONTEXT OF DIGITAL TEXTS	Sana Ahmad Assoc. Prof. Bilal Hassan
		9	EVALUATION OF PRAGMATIC ELEMENTS IN ENGLISH LANGUAGE TEXTBOOKS WITH A FOCUS ON REQUESTS	Amina Tahir Noman Saeed

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 20 Eylül / Sept 20, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Prof. Dr. Fiona Roberts	1	THE SEMANTICS OF DRAMATIC EXPRESSION IN ACTOR TRAINING: A CROSS-CULTURAL PERSPECTIVE	Prof. Dr. Elena Ivanova Luis Andrade
		2	WORKING MEMORY PROFILES IN BRITISH SIGN LANGUAGE (BSL)/ENGLISH INTERPRETERS AND DEAF SIGNERS	Prof. Dr. Fiona Roberts
		3	AWARENESS OF READING STRATEGIES AMONG EFL UNDERGRADUATES AT SOFIA UNIVERSITY	Assistant Prof. Dr. Mira Petrova
		4	ENHANCING ACADEMIC WRITING SKILLS AMONG FRENCH-SPEAKING ESL LEARNERS	Dr. Jean-Luc Morel
		5	EXPLORING THE CRITERION-RELATED VALIDITY OF CLOZE AND C-TESTS IN LANGUAGE PROFICIENCY MEASUREMENT	Ms. Claire Dubois Assis Prof. Dr. Martin Keller Prof. Dr. Eva Schmidt
		6	PATTERN ANALYSIS OF COGNITIVE MECHANISMS IN WRITTEN LANGUAGE COMPREHENSION	Dr. Anna Nowak
		7	LINGUISTIC ACCOMMODATION IN TELEPHONE INTERACTIONS: A STUDY OF RUSSIAN CONVERSATIONAL PRACTICES	Dmitry Orlov

ISCS IZMİR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES September 19-21, 2025 IZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 20 Eylül / Sept 20, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Dr.. Masood Uzzafer	1	FINANCIAL ANALYSIS ANALOGIES FOR SOFTWARE RISK	Dr.. Masood Uzzafer
		2	AN EVALUATION OF THE OPPORTUNITIES AND CHALLENGES OF WI-FI ADOPTION IN MALAYSIAN INSTITUTIONS	Subrahmanyam Kodukula, Nurbiya Maimaiti
		3	TOWARDS A SYSTEMATIC, COST-EFFECTIVE APPROACH FOR ERP SELECTION	Hassan Haghighi, Omid Mafi
		4	INFLUENCE OF LOCUS OF CONTROL AND JOB INVOLVEMENT TO ORGANIZATIONAL CULTURE APPLIED BY EMPLOYEES ON BANK X	Sri Suwarsi, Dr. Nadia Budianti
		5	DYNAMIC INTERACTION NETWORK TO MODEL THE INTERACTIVE PATTERNS OF INTERNATIONAL STOCK MARKETS	Laura Lukmanto, Harya Widiputra, Lukas
		6	FUTURES TRADING: DESIGN OF A STRATEGY	Assoc. Prof. Dr. Jan Zeman
		7	MULTIDIMENSIONAL PERFORMANCE MANAGEMENT	David Wiese

ISCS IZMİR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES September 19-21, 2025 IZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 20 Eylül / Sept 20, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Assoc. Prof. Dr. Sıddık BAKIR	1	ONDALIK GÖSTERİM KONUSUNUN 7E ÖĞRENME MODELİYLE ÖĞRETİMİNİN 6.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AKADEMİK BAŞARILARINA ETKİSİ	Yüksek Lisans Öğrencisi Salih OKUDUCU Doç.Dr. Gülten TORUN
		2	ANALYSIS OF TEXTBOOKS USED IN TEACHING TURKISH AND GERMAN AS FOREIGN LANGUAGES IN THE CONTEXT OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE	Assoc. Prof. Dr. Sıddık BAKIR
		3	ANALYSIS OF THE DIFFERENCES IN THE USAGE OF CAPITAL LETTERS AND PUNCTUATION MARKS IN TURKISH AND GERMAN IN TERMS OF FORM, FUNCTION AND ORIGIN	Assoc. Prof. Dr. Sıddık BAKIR
		4	AİLELERE YÖNELİK MÜDAHALE PROGRAMLARI İLE İLGİLİ TÜRKİYE'DE YAPILAN TEZLERİN İNCELENMESİ	Öğretim Görevlisi, Betül Kübra ŞAHİN YONCA Prof. Dr. Fatma TEZEL ŞAHİN
		5	OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ OKUL ÖNCESİ EĞİTİM SINIFLARINDA ETKİNLİK PLANLAMASI VE UYGULAMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ	Öğretim Görevlisi, Betül Kübra ŞAHİN YONCA

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 20 Eylül / Sept 20, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Assis. Prof. Dr. Kazuko Sakamoto	1	DIFFERENCE IN THE COLOR PREFERENCE BY A GEOGRAPHICAL FACTOR	Assis. Prof. Dr. Kazuko Sakamoto
		2	INFLUENCE OF CITY ENVIRONMENT TO THE REGIONAL DEVELOPMENT IN BALTIC COUNTRIES	Dr. Ilze Stokmane
		3	BORIA: A CONVENTIONAL THEATRE IN MALAYSIA	Farideh Alizadeh, Mohd Effindi Samsuddin
		4	THE ROLE OF THE INDIGENOUS LANGUAGES IN POLICY PLANNING AND IMPLEMENTATION: A SOCIOLINGUISTIC APPRAISAL OF THE NATIONAL REBRANDING PROGRAMME OF NIGERIA	Anayochukwu Leonard Okoli
		5	CITIZENS' PERCEPTIONS TOWARDS E-GOVERNANCE: FIELD STUDY	Alaa-Aldin Abdul Rahim A. Al Athmay
		6	A STUDY OF PRIORITY EVALUATION AND RESOURCE ALLOCATION FOR REVITALIZATION OF CULTURAL HERITAGES IN THE URBAN DEVELOPMENT	PHD. Wann-Ming Wey, Dr. Yi-Chih Huang
		7	RESIDENTIAL SELF-SELECTION AND ITS EFFECTS ON URBAN COMMUTE TRAVELS IN IRANIAN CITIES COMPARED TO US, UK, AND GERMANY	Houshmand E. Masoumi
		8	COMPARATIVE ANALYSIS OF MEASURES TO SECURE TWO-WAY EVACUATION ROUTES FOR VULNERABLE PEOPLE DURING LARGE DISASTERS IN A HISTORIC AREA	Nobuo Mishima, Naomi Miyamoto, Yoko Taguchi

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 20 Eylül / Sept 20, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Assoc. Prof. Dr. Botez Segui,	1	INFLUENCE OF INJECTION PRESSURE ON FLAME STRUCTURE IN GAS-CENTERED SWIRL COAXIAL INJECTORS	Park Song, Wooseok Sunjung, Jaye Lee, Jongkwon Koo
		2	EVALUATION OF WASTE ENERGY RECOVERY IN GAS SWEETENING PROCESS THROUGH SIMULATION	Meisam Farhani, Hassan Ali Ozgoli, Foad Moghadasi
		3	DYNAMIC RESPONSE OF SHIPS TO SUDDEN EXTERNAL FORCES: A STUDY OF STABILITY AND SAFETY	Bo Qasim, Gao Liangtian, Idrees Liu
		4	OPTIMIZATION OF AIRCRAFT FUEL CONSUMPTION USING ADAPTIVE WINGLETS: A STUDY ON CESSNA CITATION X	Assoc. Prof. Dr. Botez Segui, Bezin Simon, Mihaela Marine
		5	ENHANCING MORPHODYNAMICS SIMULATION WITH ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN SHALLOW WATER FLOWS	S. K. Nguyen, T. A. Zhao
		6	BIOINSPIRED DESIGN FOR AIRFOIL PERFORMANCE OPTIMIZATION USING HUMPBAC WHALE FLIPPER STRUCTURE	P. H. Zhang
		7	OPTIMIZING BEARING TOLERANCES FOR ENHANCED FATIGUE LIFE IN WASHING MACHINE COMPONENTS	M. A. Santos
		8	USING CELLULOSE NANOMATERIALS AS ECO-FRIENDLY LUBRICANTS IN INDUSTRIAL APPLICATIONS	Prof. Dr. Mohammed Abed

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 20 Eylül / Sept 20, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Akridiss Tabach,	1	SELECTIVE REMOVAL OF CARBAMAZEPINE FROM AQUEOUS SOLUTIONS USING MOLECULAR IMPRINTED POLYMERS (MIPS)	Chen Wei, Anika Luo, Kang Hong, Zhao Mei
		2	OPTIMIZATION OF RP-HPLC FLUORESCENT DETECTION FOR NORFLOXACIN IN HUMAN PLASMA	Amira Ahmed, Faisal Ali, Omar Razaq, Sara Khan
		3	ANTIBACTERIAL ACTIVITY OF PLUMERIA ALBA PETALS EXTRACTS	Lina Mejia, Carlos Hernandez, Rachelle Kumar
		4	PREVENTING FALSE ALERTS IN DRUG-DRUG INTERACTION ALERT SYSTEMS	Naomi Takahashi, Kenzo Ito, Satoshi Tanaka
		5	IMPACT OF OIL PALM DEVELOPMENT ON WILDLIFE: LOCAL DAYAK PERSPECTIVES	Rina Alatas, Tarek Omar, Fadiha Yusof
		6	ADDRESSING WATER SCARCITY IN SAUDI ARABIA: STRATEGIES FOR SUSTAINABLE MANAGEMENT	Ahmed Ghanim, Dr. Laila Al-Harbi
		7	IMPACT OF PARTICLE SIZE ON TRANSPORT AND DEPOSITION IN POROUS MEDIA UNDER STEADY FLOW CONDITIONS	Akridiss Tabach, Chetehouna Gascoin, M. S. Kadiri

ISCS IZMİR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES September 19-21, 2025 IZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 21 Eylül / Sept 21, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Prof. Dr. Banu YÜCEL	1	SEAFOOD BY-PRODUCTS AS NUTRACEUTICAL AND PHARMACEUTICAL BIOACTIVE SOURCES: IMPORTANCE ON NUTRIFOOD CHEMISTRY	Prof.Dr.Özlem Tokuşoğlu
		2	PROPOLIS IN AQUACULTURE	Prof. Dr. Banu YÜCEL Doç. Dr. M. Tolga TOLON
		3	EKOSİSTEM TEMELLİ BALIKÇILIK	Doç. Dr. LATİFE CEYDA İRKİN
		4	DENİZEL KAYNAKLARIN SÜRDÜRÜLEBİLİR KULLANIMI	Doç. Dr. LATİFE CEYDA İRKİN
		5	INTERPRETATION OF THE EFFECT OF LOCATIONS ON YIELD AND QUALITY IN BARLEY GROWING WITH BILOT	Prof. Dr. Enver KENDAL
		6	EVALUATION OF SOME CHICKPEA VARIETIES USING BILOT ANALYSIS METHOD	Prof. Dr. Enver KENDAL
		7	ÇAYIR VE MERALARDA YABANCI OTLARIN ZARARLARI VE MÜCADELE YÖNTEMLERİ	Dr. Cemal TÜLEK
		8	BİYOLOJİK KONTROL YÖNTEMLERİ İLE SÜRDÜRÜLEBİLİR YABANCI OT YÖNETİMİ	Dr. Cemal TÜLEK

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 21 Eylül / Sept 21, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Assoc. Prof. Dr. Marek Nowak	1	SENTIMENT ANALYSIS OF FAKE MEDICAL NEWS USING NAIVE BAYES CLASSIFICATION MODELS	Dr. Laurent Dupont, PHD. Emma Vermeulen
		2	LEARNABILITY WITHOUT UNIFORM CONVERGENCE: EXAMINING THE CHALLENGE OF HIGH-DIMENSIONAL LEARNING PROBLEMS	Juan Carlos López, María Teresa Sánchez, Roberto Pérez, Ana María Flores, Luis Fernando García
		3	NATIVE LANGUAGE IDENTIFICATION USING CROSS-CORPUS EVALUATION: EXPLORING TWITTER DATA	Amanuel Tesfaye, Selam Kidane, Mebratu Berhe
		4	SENTIMENT ANALYSIS IN FINANCIAL MARKETS USING BERT-BASED MODELS	Giorgi Mikautadze, Levan Tsintsadze, Nino Baramidze
		5	THE EVOLUTION OF GRANDCHILD TERMINOLOGY IN ANCIENT NEAR EASTERN INSCRIPTIONS	Nursultan Abdirashov, Amina Zhunusova, Daniyar Turganbekov
		6	SOUND INSTANCES AND THE ART OF PERCEPTION IN ACOUSTIC LANDSCAPES	Katarzyna Kowalska, Assoc. Prof. Dr. Marek Nowak
		7	A HYBRID THEORETICAL FRAMEWORK FOR EVALUATING MOBILE LANGUAGE LEARNING APPLICATIONS	Ali Hassan Al-Maamouri, Dr. Rana Saeed Abdullah
		8	COMPARING SUMEROGRAMS IN AKKADIAN AND ARAMEOGRAMS IN MIDDLE PERSIAN	Elvin Aliyev, Nigar Mammadova

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 21 Eylül / Sept 21, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Prof. Dr. Carlos Silva	1	ACCELERATION-BASED MOTION MODEL FOR IMPROVED VISUAL SLAM PERFORMANCE	Ibrahim Oumar, Niazi Zhang, Marwa Ouedraogo, John Kitley
		2	DESIGN OF AN ELLIPTIC CURVE CRYPTOGRAPHY PROCESSOR FOR HIGH-SPEED APPLICATIONS	Prof. Dr. Carlos Silva, Maria Oliveira, Wang Wei, James Ochieng
		3	THE IMPACT OF DIGITAL WORD WALLS ON ENGLISH VOCABULARY ACQUISITION IN SECOND LANGUAGE LEARNERS	Dr. Ahmed Zainab, Niazi Ali
		4	GENDERED ANIMAL METAPHORS IN THE CONTEXT OF SOUTH AFRICAN LANGUAGES	Matteo Bianchi, Prof. Dr. Isabella Ferrari
		5	COVID-19 ICU CLINICAL NOTES ANALYSIS USING FINE-TUNED NLP MODELS	Farida Nabila, Yassir Mansour, Omar Al-Farsi, Huda Salah
		6	THE ROLE OF MULTILINGUALISM IN ENHANCING EMPLOYABILITY: A COMPARATIVE STUDY IN EUROPEAN COUNTRIES	Tsermaa Bat-Erdene, Naranjargal Enkhbold,
		7	THE ROLE OF MULTILINGUALISM IN ENHANCING EMPLOYABILITY: A COMPARATIVE STUDY IN EUROPEAN COUNTRIES	Baatar Enkhbayar, Sarnai Tsetseg, Altan Bold

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 21 Eylül / Sept 21, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Assoc. Prof. Dr. Piya Aramwit	1	REMOVAL OF PENTACHLOROPHENOL THROUGH ADSORPTION AND BIODEGRADATION METHODS	Amina Yusuf Prof. Dr. Samuel Okeke
		2	FORMULATION AND PHYSICOCHEMICAL EVALUATION OF VAGINAL SUPPOSITORIES CONTAINING LACTOBACILLUS SPECIES	Dr. Sanae Al-Masri Naveed Ahmad
		3	INFLUENCE OF SERICIN CONCENTRATION ON THE PHYSICAL AND MECHANICAL PROPERTIES OF SILK-BASED FILMS	Niran Namviriyachote Assoc. Prof. Dr. Piya Aramwit
		4	DEVELOPMENT AND VALIDATION OF AN OPTIMIZED RP-HPLC METHOD WITH FLUORESCENT DETECTION FOR NORFLOXACIN ANALYSIS	Dr. Ghulam Mustafa Mahmood Khilji
		5	ANTIBACTERIAL ACTIVITY OF PLUMERIA ALBA PETAL EXTRACTS AGAINST COMMON PATHOGENS	Dr. Laila Syakira Brenda Collins
		6	AUTOMATED DETECTION OF FALSE ALERTS IN DRUG-DRUG INTERACTION SYSTEMS USING MACHINE LEARNING	Dr. Yan-Jhih Huang Ms. Yu-Chuan Lee
		7	COMPARATIVE STUDY OF ANTIBACTERIAL EFFECTS OF ETHANOLIC AND ISOPROPYL-HEXANE EXTRACTS OF ZINGIBER OFFICINALE	Dr. Tahereh Nazari Mahsa Jasemi
		1		

ISCS IZMİR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES September 19-21, 2025 IZMİR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 21 Eylül / Sept 21, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Assoc.Prof.Dr.Erdal ÇILGIN	1	TARIMSAL YAPILARIN İKLİMLENDİRİLMESİNDE ENERJİ TASARRUFU SAĞLAMAK İÇİN FAZ DEĞİŞTİREN MATERYAL (PCM) KULLANIMI	Dr. Hasan Kaan KÜÇÜKERDEM Dr. Ümran ATAY Prof.Dr. Hasan Hüseyin ÖZTÜRK
		2	HAYVANSAL ÜRETİMDE ENERJİ KULLANIMI	Prof.Dr. Hasan Hüseyin ÖZTÜRK Dr. Hasan Kaan KÜÇÜKERDEM Dr. Ümran ATAY
		3	COMPARATIVE EVALUATION OF HETEROGENEOUS (CAO) AND HOMOGENEOUS (KOH) CATALYSTS FOR BIODIESEL SYNTHESIS	Assoc.Prof.Dr.Erdal ÇILGIN
		4	EVALUATION OF GAMMA SHIELDING PARAMETERS OF NATURAL MINERALS CONTAINING WO ₃	Dr. Öğr. Üyesi MEHTAP YALÇINKAYA
		5	TARIMSAL YAPILARIN İKLİMLENDİRİLMESİNDE ENERJİ TÜKETİMİNİ VE SERA GAZI SALIMLARINI AZALTMAK İÇİN ISI POMPASI KULLANIMI	Prof.Dr. Hasan Hüseyin ÖZTÜRK Dr. Hasan Kaan KÜÇÜKERDEM Dr. Ümran ATAY
		6	TARIMSAL ÜRETİMDE SERA GAZI EMİSYONLARININ AZALTILMASI	Dr. Hasan Kaan KÜÇÜKERDEM Dr. Ümran ATAY Prof.Dr. Hasan Hüseyin ÖZTÜRK

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 21 Eylül / Sept 21, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Assis. Prof. Dr. Hana Park Lecturer Ji-Hoon Lee	1	EVALUATION OF SHEAR STRENGTH PARAMETERS OF AMENDED LOESS USING COMMON ADMIXTURES IN NORTHERN CHINA	Dr. Li Wei Prof. Jun Zhang Mr. Minghao Chen
		2	CLOUD-BASED DEVELOPMENT OF BIM SOFTWARE FOR SMART CONSTRUCTION MANAGEMENT	Assis. Prof. Dr. Hana Park Lecturer Ji-Hoon Lee
		3	FINITE ELEMENT SIMULATION AND PARAMETERIZATION OF C-SHAPE ELECTROMAGNETS FOR MATERIALS CHARACTERIZATION	Dr. Carlos Ramirez Mr. Felipe Gonzalez
		4	THERMAL CONVECTION ANALYSIS IN LIGHT WEIGHT TIMBER STRUCTURES WITH MINERAL WOOL INSULATION	Dr. Emily Wilson Prof. James Clark
		5	IDENTIFICATION AND PRIORITIZATION OF CONSTRUCTION SITE SAFETY ISSUES: A MULTI-PERSPECTIVE ANALYSIS	Dr. Ying Chen Ms. Hui Zhang
		6	STABILITY OPTIMIZATION OF FUNCTIONALLY GRADED PIPES UNDER FLUID FLOW CONDITIONS	Mr. Fares Al-Masri Professor Layla Haddad
		7	OPTIMAL DESIGN OF LAUNCHING NOSE IN INCREMENTAL LAUNCHING OF CONTINUOUS BRIDGES	Dr. Wei Chen
		8	APPLICATION OF STREAMLINED MATERIAL ACCOUNTING TO ENVIRONMENTAL IMPACT ESTIMATION	Lecturer Paul Armstrong

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 21 Eylül / Sept 21, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Assoc Prof. Dr. Hana Saad	1	ONE-POT FACILE SYNTHESIS OF N-DOPED GRAPHENE FROM PARA-PHENYLENEDIAMINE AS METAL-FREE CATALYSTS FOR OXYGEN REDUCTION IN ALKALINE FUEL CELLS	Dr. Amina Adeyemi Kwame Mensah Thandi Mokoena
		2	MATERIAL SELECTION FOR FOOTWEAR INSOLES USING ANALYTICAL HIERARCHICAL PROCESS	Assis. Prof. Dr. Rajesh Singh Dr. Priya Nair
		3	EFFECTS OF TEST ENVIRONMENT ON SLIDING WEAR BEHAVIOR OF CAST IRON, ZINC-ALUMINUM ALLOY, AND THEIR COMPOSITES	Dr. Fahad Ahmad Imran Sheikh
		4	PREDICTION OF CUTTING TOOL LIFE IN DRILLING REINFORCED ALUMINUM ALLOY COMPOSITES USING A FUZZY LOGIC APPROACH	Assoc. Prof. Dr. Sameer Malik
		5	MATERIAL SELECTION FOR MANUAL WINCH ROPE DRUM APPLICATIONS	Dr.. Joseph Kamau Brian Okello Samuel Muriuki
		6	UV-CURED COATINGS BASED ON ACRYLATED EPOXIDIZED SOYBEAN OIL AND EPOXY CARBOXYLATE	Assis. Prof. Khalid Al-Mansoori Lecturer Lina Barakat Assoc Prof. Dr. Hana Saad
		7	EXPERIMENTAL STUDY ON OVER-CUT IN ULTRASONIC MACHINING OF WC-CO COMPOSITES	Ramesh Kumar Assist. Prof. Dr. Anil Singh
		8	INDUCTION MELTING TECHNIQUE FOR FABRICATION OF ALUMINUM-CARBON NANOTUBE NANOCOMPOSITES	Dr. Muhammad Tariq Adeel Zaman

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES September 19-21, 2025 IZMIR Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 21 Eylül / Sept 21, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Prof. Dr. Chukwuemeka Nwosu	1	THE IMPACT OF STAKEHOLDER COMMUNICATION STRATEGIES ON CONSUMER ACCEPTANCE AND FINANCIAL PERFORMANCE IN THE FERTILIZER INDUSTRY IN MALAYSIA	Dr. Amina Yusuf Dr. Abdul Rahman
		2	ANALYSIS OF RUBBER WASTE UTILIZATION IN MANUFACTURING PROCESSES: A CASE STUDY OF PANDORA PRODUCTION COMPANY	Wuttichai Thongchai Prof.Dr. Marek Kowalski
		3	STRATEGIES FOR COMBATING MONEY LAUNDERING IN THE BANKING SECTOR: LESSONS FROM MALAYSIA	Noor Fatimah Dr. Zainal Abidin
		4	HYBRID RENEWABLE ENERGY SYSTEMS FOR SMALL INDUSTRIAL COMPLEXES: OPTIMIZATION AND PERFORMANCE ANALYSIS	Eng. Nikola Stambolić Dr. Katarina Petrovska
		5	NEURAL NETWORK-BASED STATISTICAL PREDICTION OF FINANCIAL DISTRESS IN NIGERIA'S BANKING SECTOR	Prof. Dr. Chukwuemeka Nwosu
		6	EVALUATING EFFICIENCY IN URBAN GOVERNANCE FOR SUSTAINABILITY AND COMPETITIVENESS: A STUDY ON KUALA LUMPUR	Dr. Amir Hamzah Ms. Nurul Rashid
		7	APPLICATION OF NEURO-FUZZY INFERENCE SYSTEMS FOR FORECASTING GROSS DOMESTIC PRODUCT GROWTH	Assoc. Prof. Dr. Eleni Giovanis
		8	RISK ASSESSMENT OF LATE PAYMENTS IN THE MALAYSIAN CONSTRUCTION INDUSTRY	Dr. Mei Ling Kho Mr. Hamzah Rahman

ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL CONFERENCE ON APPLIED SCIENCES
ISCS IZMIR 1st INTERNATIONAL GROUP EXHIBITION
September 19-21, 2025
IZMIR

Contents

TÜKETİCİ UTANGAÇLIK DÜZEYİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ	1
TÜKETİCİLERİN RİSK ALGISININ DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ	15
THE IMPACT OF DEMOCRATIC LEADERSHIP ON OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY AND SAFETY CULTURE: A STUDY IN FIVE-STAR ACCOMMODATION BUSINESSES.....	30
ZAMANA DİRENEN BİR KAVRAM: ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ LİTERATÜRÜNDEKİ İZLERİ – BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ.....	44
MEGA SPOR ORGANİZASYONLARINDA GÜVENLİK TEKNOLOJİLERİ	56
STADYUMLARDA GÜVENLİK TEKNOLOJİLERİ	71
ALVIN TOFFLER, HIZ, KALICILIĞIN ÖLÜMÜ ve GEÇİCİLİĞİN ÇAĞI	86
SANAT VE KÜLTÜREL MİRAS İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA MİDYAT'IN BARDAKÇI KÖYÜNDE TESTİ ÜRETİMİ	88
TARİH YAZIMINDA GÖRSEL KAYNAKLAR: REKLAMLAR VE KARİKATÜRLER ÜZERİNDEN BİR İNCELEME ...	90
ÇAĞDAŞ SANATTA IŞIKLA ÜRETİLEN YERLEŞTİRMELER: YAPIT, MEKÂN VE İZLEYİCİ ETKİLEŞİMİ	92
KAYIT DIŞI İSTİHDAMLA MÜCADELEDE DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜN ETKİSİ	103
TÜRKİYE'DE VERGİ KAYIP VE KAÇAKLARININ ÖNLENMESİNDE DİJİTALLEŞMENİN ÖNEMİ.....	105
DEPREM BİLİNCİ VE FARKINDALIĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA.....	107
Z KUŞAĞININ EMPATİ VE TOPLUMSAL DUYARLILIK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ ..	114
Online Psikolojik Müdahalelerin Etkinliği ve Sınırları.....	120
GÖÇ VE UYUM SÜREÇLERİNDE PSİKOLOJİK SAĞLIK.....	128
ONDALIK GÖSTERİM KONUSUNUN 7E ÖĞRENME MODELİYLE ÖĞRETİMİNİN 6.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AKADEMİK BAŞARILARINA ETKİSİ	135
TÜRKÇE VE ALMANCA'DA BÜYÜK HARF VE NOKTALAMA İŞARETLERİNİN KULLANIM FARKLILIKLARININ BİÇİM, İŞLEV VE KÖKEN BAKIMLARINDAN ANALİZİ	136
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE VE ALMANCA ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN DERS KİTAPLARININ SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS BAĞLAMINDA İNCELENMESİ.....	138
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ OKUL ÖNCESİ EĞİTİM SINIFLARINDA ETKİNLİKLERİN PLANLANMASI VE UYGULANMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ.....	140
AİLELERE YÖNELİK MÜDAHALE PROGRAMLARI İLE İLGİLİ TÜRKİYE'DE YAPILAN TEZLERİN İNCELENMESİ	148
PERCEPTIONS AND USAGE OF MACHINE TRANSLATION TOOLS AMONG IRANIAN ENGLISH TRANSLATORS	160
TEMPORAL DYNAMICS AND TOP-DOWN MODULATION IN MULTISTABLE PERCEPTION.....	161
INFERENTIAL PROCESSES IN LITERACY: A STUDY OF ARABIC TEXT COMPREHENSION	162
RELATIONSHIP BETWEEN MULTIPLE INTELLIGENCES AND GRAMMAR ACHIEVEMENT IN IRANIAN EFL STUDENTS	163
SELF-ASSESSMENT EFFECTIVENESS IN WRITTEN LANGUAGE OUTPUT AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS	164

INFLUENCES OF LOCUS OF CONTROL, ACADEMIC SUCCESS, AND BIOLOGICAL FACTORS ON IRANIAN ONLINE EFL LEARNERS.....	165
RESEARCHING STUDENT RETICENCE IN IRANIAN UNIVERSITY EFL CLASSROOMS.....	166
ANALYSIS OF COMMON WRITING ERRORS AND THE IMPACT OF PARTICIPATORY ERROR CORRECTION IN SECOND-YEAR STUDENTS.....	167
DEVELOPING A STANDARDIZED FLUENCY ASSESSMENT FOR THE KAZAKH LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION CONTEXTS	168
THE IMPACT OF AGE ON SECOND LANGUAGE PROFICIENCY: A CASE STUDY FROM INDONESIA	169
HISTORICAL DEVELOPMENT OF MULTILINGUAL DICTIONARIES IN EASTERN EUROPE	170
IMPACT OF WORKING MEMORY ENHANCEMENT ON EXECUTIVE FUNCTION DEVELOPMENT IN ADOLESCENTS.....	171
COMPARATIVE EEG AND BEHAVIORAL RESPONSES TO SYNTACTIC VIOLATIONS IN NATIVE AND NON-NATIVE LANGUAGES AMONG CENTRAL ASIAN POPULATIONS.....	172
MORPHEMIC ANALYSIS AWARENESS: IMPACT ON ESL STUDENTS' VOCABULARY LEARNING STRATEGY	173
CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AND GOVERNANCE: IMPACT ON NON-PROFIT SECTOR DEVELOPMENT IN EAST AFRICA.....	174
ANALYZING CUSTOMER-ORIENTED AND BRAND-CENTRIC CAPABILITIES FOR BUSINESS SUCCESS IN EMERGING EUROPEAN STARTUPS	175
ASSESSING THE ENVIRONMENTAL CONSEQUENCES OF TRADE SECTOR EXPANSION: CASE EVIDENCE FROM TANZANIA.....	176
THE ROLE OF UNIVERSITY VISION IN SHAPING INSTITUTIONAL BRAND PERCEPTION: A STUDY OF VIETNAM'S PRIVATE UNIVERSITIES	177
STRATEGIC PUBLIC RELATIONS INITIATIVES FOR MANAGEMENT FACULTIES IN MALAYSIAN UNIVERSITIES	178
INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA-DRIVEN CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT ON BRAND LOYALTY IN INDIAN BANKING SECTOR.....	179
DESIGNING ENGAGING VISUAL PRESENTATIONS TO PROMOTE JAPANESE CUISINE	180
WORKING LIFE QUALITY AND ORGANIZATIONAL COMMITMENT AMONG MUNICIPAL EMPLOYEES: A STUDY FROM POLAND	181
THE ROLE OF INTERNAL AUDIT IN FRAUD DETECTION AND PREVENTION AT PUBLIC UNIVERSITIES IN WEST JAVA	182
EVALUATION OF DISTRIBUTION EFFICIENCY IN NIKE SUPPLY CHAIN USING WINDOW DEA AND MALMQUIST PRODUCTIVITY INDEX	183
MODELING THE COST OF CAPITAL IN BANKING SERVICES: A COMPREHENSIVE APPROACH	184
THE IMPACT OF HUMAN VALUES AND SERVICE QUALITY ON CUSTOMER MOTIVATION IN MALAYSIAN COMMERCIAL BANKING SECTOR	185
EXAMINING THE ALIGNMENT OF INCENTIVE SYSTEMS WITH LOCUS OF CONTROL AND THEIR EFFECTS ON TEAM PERFORMANCE.....	186
ANALYSIS OF INITIAL DELAYS IN CONSTRUCTION PROJECTS AND STRATEGIES FOR MITIGATION	187

FINANCIAL DECISION MAKING PRACTICES AMONG UNIVERSITY STUDENTS IN THE CZECH REPUBLIC: AN EMPIRICAL STUDY	188
DEVELOPMENT OF AN ASSESSMENT SCALE FOR ELEMENTARY EFL WRITING PROFICIENCY	189
MIXED CODE-SWITCHING PHENOMENA IN DIGITAL MESSAGING: A STUDY OF JAPANESE, ENGLISH, AND THAI IN MOBILE CHATS	190
PRAGMATIC ANALYSIS OF SPEECH ACTS AND POLITENESS IN ENGLISH LANGUAGE CLASSROOMS IN GEORGIA	191
EFFECTIVENESS OF DIALOGUE JOURNALS AS A LANGUAGE LEARNING TOOL AMONG EFL STUDENTS IN FOUNDATION PROGRAMS	192
LINGUISTIC CONSCIOUSNESS AND THE ROLE OF POLITICAL MYTH IN CENTRAL ASIAN DISCOURSE ...	193
THE FUNCTION OF SIGNS IN INTERPERSONAL COMMUNICATION PROCESSES	194
COMPARATIVE STUDY OF MICRO-READING VERSUS TRADITIONAL READING THROUGH THE LENS OF SCHEMA THEORY	195
ENHANCING CUSTOMER PARTICIPATION AND SERVICE INNOVATION FOR VALUE CO-CREATION	196
THE IMPACT OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES ON ORGANIZATIONAL WAGE DISPARITIES	197
ASSESSMENT OF LEADERSHIP DEVELOPMENT INITIATIVES: TOP-DOWN VS. BOTTOM-UP MODELS IN SWEDISH ENTERPRISES	198
A SYNTHESIS OF DRIVERS AND OUTCOMES OF EMPLOYEE ENGAGEMENT: AN INTERNATIONAL LITERATURE REVIEW	199
ASSESSING THE ROLE OF DIGITAL ADMINISTRATION ON TRAINING EFFECTIVENESS AND ORGANIZATIONAL PERFORMANCE	202
KEY FACTORS FOR ESTABLISHING EFFECTIVE QUALITY MANAGEMENT SYSTEMS IN THE CIVIL ENGINEERING SECTOR	203
ENHANCING ENGLISH PRONUNCIATION SKILLS USING PHONETIC PRINCIPLES AMONG UNIVERSITY ENGLISH MAJORS	204
METACOGNITIVE AWARENESS OF EFL TEACHERS AS A FACTOR IN PROFESSIONAL ACHIEVEMENT	205
DEVELOPING LEARNER AUTONOMY THROUGH CONSTRUCTIVIST APPROACHES IN LANGUAGE EDUCATION	206
EXPLORING THE CONNECTION BETWEEN LANGUAGE OUTPUT AND SECOND LANGUAGE ACQUISITION PROCESSES	207
LINGUISTIC REPRESENTATIONS OF VIOLENCE IN LOCAL AND NATIONAL MEDIA OF SOUTHERN THAILAND	208
CRITICAL ANALYSIS OF TASK GRADING AND SEQUENCING IN TASK-BASED SYLLABUS DESIGN	209
GENDER DIFFERENCES IN EXPRESSIONS OF REFUSAL IN JORDANIAN ARABIC	210
SENTIMENT ANALYSIS AND OPINION MINING IN THE CONTEXT OF DIGITAL TEXTS	211
EVALUATION OF PRAGMATIC ELEMENTS IN ENGLISH LANGUAGE TEXTBOOKS WITH A FOCUS ON REQUESTS	212
THE SEMANTICS OF DRAMATIC EXPRESSION IN ACTOR TRAINING: A CROSS-CULTURAL PERSPECTIVE	213

WORKING MEMORY PROFILES IN BRITISH SIGN LANGUAGE (BSL)/ENGLISH INTERPRETERS AND DEAF SIGNERS	214
AWARENESS OF READING STRATEGIES AMONG EFL UNDERGRADUATES AT SOFIA UNIVERSITY	215
ENHANCING ACADEMIC WRITING SKILLS AMONG FRENCH-SPEAKING ESL LEARNERS.....	216
EXPLORING THE CRITERION-RELATED VALIDITY OF CLOZE AND C-TESTS IN LANGUAGE PROFICIENCY MEASUREMENT	217
PATTERN ANALYSIS OF COGNITIVE MECHANISMS IN WRITTEN LANGUAGE COMPREHENSION	218
LINGUISTIC ACCOMMODATION IN TELEPHONE INTERACTIONS: A STUDY OF RUSSIAN CONVERSATIONAL PRACTICES.....	219
FINANCIAL ANALYSIS ANALOGIES FOR SOFTWARE RISK.....	220
AN EVALUATION OF THE OPPORTUNITIES AND CHALLENGES OF WI-FI ADOPTION IN MALAYSIAN INSTITUTIONS	221
TOWARDS A SYSTEMATIC, COST-EFFECTIVE APPROACH FOR ERP SELECTION	222
INFLUENCE OF LOCUS OF CONTROL AND JOB INVOLVEMENT TO ORGANIZATIONAL CULTURE APPLIED BY EMPLOYEES ON BANK X	223
DYNAMIC INTERACTION NETWORK TO MODEL THE INTERACTIVE PATTERNS OF INTERNATIONAL STOCK MARKETS	224
FUTURES TRADING: DESIGN OF A STRATEGY	225

TÜKETİCİ UTANGAÇLIK DÜZEYİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ¹

Dr. Mehmet KARATAŞ

İnönü Üniversitesi,

E-Posta: karatas.mehmet@inonu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-2830-6143

Prof. Dr. Kahraman ÇATI

İnönü Üniversitesi, İİBF, Üretim Yönetimi ve Pazarlama, Malatya, Türkiye

E-Posta: kahraman.cati@inonu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-7440-5436

ÖZET

Tüketicilerin satın alma kararlarını yalnızca ekonomik ve rasyonel unsurlar değil, aynı zamanda psikolojik özellikler de etkilemektedir. Bu bağlamda tüketici utangaçlık düzeyi, bireylerin tüketim davranışlarını etkileyen önemli bir kişilik özelliği olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak, tüketici utangaçlık düzeyinin demografik faktörlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı sınırlı sayıda çalışmada ele alınmıştır. Bu araştırmanın temel amacı, tüketici utangaçlık düzeyinin demografik değişkenler açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin ortaya konulmasıdır.

Belirlenen amaç doğrultusunda, Ocak–Mart 2024 tarihleri arasında Türkiye genelinde 18 yaş ve üzeri 1130 katılımcıdan çevrim içi anket yöntemiyle veri toplanmıştır. Veriler SPSS programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Yapılan açıklayıcı faktör analizi sonucunda tüketici utangaçlığının üç boyutta toplandığı belirlenmiştir. Bu faktörler; “çekingenlik, yanlış ayıp algısı ve başkalarını dikkate alma” şeklindedir. Ölçeğin geçerliliği KMO ve Bartlett’s testleri ile sınanmış, KMO değerinin 0,914 ve Bartlett’s testinin anlamlı olduğu ($p < 0.001$) saptanmıştır. Ölçeğin toplam varyans yüzdesi %61,642 olarak bulunmuştur. Normallik testi sonuçları verilerin normal dağılım gösterdiğini ortaya koymuştur. Analizlerde bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü ANOVA testleri kullanılmış, homojenlik varsayımının sağlanmadığı durumlarda Welch testi uygulanmıştır.

Yapılan analizler sonucunda; tüketici utangaçlık düzeyinin cinsiyet, medeni durum, yaş, öğrenim ve gelir düzeylerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, tüketici utangaçlık düzeyi demografik özelliklere bağlı olarak değişmektedir. Bu bağlamda tüketiciler utangaçlıktan kaynaklı olarak bazı ürünlerin satın alınmasından vazgeçebilmekte ya da satın almayı erteleyebilmektedir. Dolayısıyla işletmeler, tüketicilerin demografik özelliklerini dikkate alarak utangaçlığın olumsuz etkilerini azaltıcı çalışmalar yapmaları zorunluluk haline gelmiştir. İşletmeler, tüketicilerin rahat satın alma davranışı sergileyebileceği pazarlama stratejileri üzerinde çalışmaları gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tüketici Davranışı, Tüketici Utangaçlığı ve Demografik Özellikler

¹ Bu çalışma, Prof. Dr. Kahraman ÇATI’nın danışmanlığında hazırlanan “Tüketicilerin utangaçlık düzeylerinin satın almayı ertelemeye etkisinde algılanan risk ve satın alma tarzlarının rolü” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

EXAMINATION OF CONSUMER SHYNESS LEVELS IN THE CONTEXT OF DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS

ABSTRACT

Consumers' purchasing decisions are influenced not only by economic and rational factors but also by psychological characteristics. In this context, consumer shyness emerges as a significant personality trait that shapes consumption behavior. However, limited research has examined whether consumer shyness levels differ across demographic factors. The primary aim of this study is to investigate whether consumer shyness significantly varies with respect to demographic variables.

To achieve this aim, data were collected through an online survey from 1,130 participants aged 18 and above across Turkey between January and March 2024. The dataset was analyzed using SPSS software. Results of the exploratory factor analysis revealed that consumer shyness is structured under three dimensions: "timidity, false shame perception, and consideration of others." The validity of the scale was confirmed through the KMO and Bartlett's tests, with the KMO value measured at 0.914 and Bartlett's test found to be significant ($p < 0.001$). The total variance explained by the scale was 61.642%. Normality test results indicated that the data followed a normal distribution. Accordingly, independent sample t-tests and one-way ANOVA were employed, while Welch's test was used in cases where the assumption of homogeneity was not satisfied.

The findings demonstrated that consumer shyness levels significantly differ across gender, marital status, age, education, and income groups. In conclusion, consumer shyness varies according to demographic characteristics. Consequently, consumers may postpone or even refrain from purchasing certain products due to shyness. Therefore, it has become essential for businesses to design practices aimed at reducing the negative effects of shyness by taking consumers' demographic characteristics into account. Firms are encouraged to develop marketing strategies that enable consumers to engage in purchasing behavior more comfortably.

Keywords: Consumer Behavior, Consumer Shyness, Demographic Characteristics

GİRİŞ

Günümüz tüketici davranışlarını anlamak, yalnızca ekonomik ve rasyonel değişkenlere odaklanmakla sınırlı kalmayıp, bireylerin psikolojik eğilimlerini de dikkate almayı gerektirmektedir (Şahin ve Akballı, 2019). Bu bağlamda, bireylerin sosyal ortamlarda yaşadığı duygusal durumlar (Mercan vd., 2012), özellikle utangaçlık gibi kişisel eğilimler, satın alma kararlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilmektedir (Aydın vd., 2020). Tüketici utangaçlığı, bireylerin sosyal durumlarda yaşadığı rahatsızlık düzeylerinin tüketici rollerine yansımaları olarak tanımlanmakta ve tüketici davranışlarını şekillendiren önemli bir kişilik özelliği olarak ele alınmaktadır (Aydın ve Haşiloğlu, 2021; Dhawan, 2020).

Utangaçlık ve tüketici utangaçlığı üzerine geliştirilen ölçek çalışmalarında, bazı araştırmalar kavramı tek boyut altında ele alırken (Cheek ve Buss, 1981; Leary, 1983; Güngör, 2001; Aydın ve Haşiloğlu, 2021), diğer araştırmalarda ise utangaçlığın farklı boyutlar altında değerlendirildiği görülmektedir (Dahl, Manchanda ve Argo, 2001; Grace, 2007; Clark vd., 1994; Karataş ve Çatı, 2025). Bu boyutların, bireylerin sosyal değerlendirme kaygılarını artırarak tüketim davranışlarını erteleme, gizleme ya da değiştirme eğilimlerine neden olabileceği belirtilmektedir (Darpy, 2000). Özellikle kalabalık alışveriş ortamlarında (Hwang, Tung ve Cho, 2023) ve çevrim içi platformlarda (Lee, 2009) bu etkilerin daha belirgin hâle geldiği ifade edilmektedir.

Literatürde, tüketici utangaçlığının sosyal bağlamlarda tetiklendiği ve özellikle kişilerarası etkileşimlerde ya da mahrem sayılabilecek ürünlerin satın alınması sırasında ortaya çıktığı vurgulanmaktadır (Dahl vd., 2001; Krishna vd., 2019). Miller (1996), utangaçlığı sosyal bir olgu olarak tanımlarken; Grace (2007), bu kavramı satıcı–tüketici etkileşiminde ortaya çıkan özgül bir tüketim duygusu olarak ele almıştır. Schlenker (1980) ise, bireyin istemeden kendisiyle ilgili olumsuz bilgilerin başkalarının öğrenilmesi sonucunda utanç ve çekingenlik yaşadığını belirtmiştir.

Demografik değişkenler bağlamında yapılan çalışmalar, tüketici utangaçlığının yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir ve eğitim düzeyi gibi faktörlere bağlı olarak farklılık gösterebildiğini ortaya koymaktadır. Genç bireylerde sosyal onay ihtiyacının yoğunluğu nedeniyle daha yüksek utangaçlık düzeyi gözlenebilirken (Dahl vd., 2001; Park, 2017), eğitim seviyesinin artmasıyla bu eğilimin azaldığı ifade edilmektedir (O'Connor vd., 2014; Wang vd., 2023). Düşük gelir grubundaki bireylerin ise statü göstergesi ürünlerin satın alınması sırasında daha fazla utangaçlık yaşayabildiği belirtilmektedir (Kır, 2022). Ayrıca kadınların, toplumsal normlar ve sosyal beklentiler nedeniyle erkeklere kıyasla daha yüksek utangaçlık düzeyine sahip olabileceği de vurgulanmaktadır (Akdoğan ve Can, 2020).

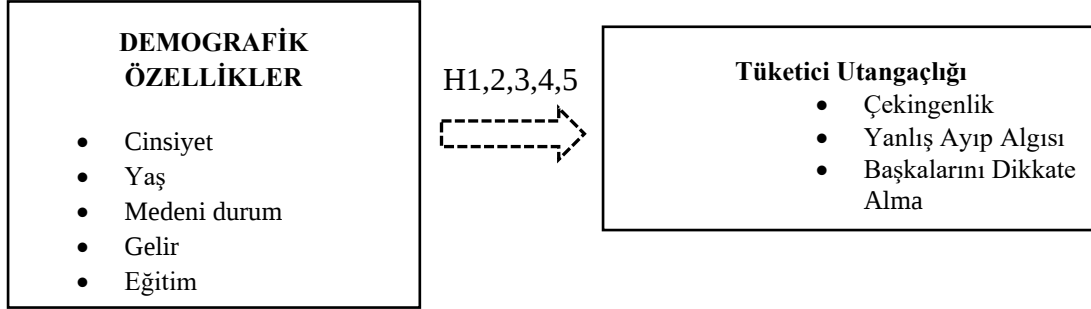
Bu araştırmanın temel problemi, tüketici utangaçlığının demografik değişkenler açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin ortaya konulmasıdır. Bu doğrultuda Türkiye genelinde yürütülen saha araştırmasıyla, yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir düzeylerinin tüketici utangaçlığı üzerindeki etkileri istatistiksel olarak incelenmiştir. Sonuç olarak, elde edilen bulguların tüketici davranışları literatürüne katkı sağlaması ve pazarlama yöneticilerine hedef kitleyi sınıflandırma ile uygun stratejiler geliştirme sürecinde rehberlik etmesi beklenmektedir.

1. YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada, tüketici utangaçlığının demografik özelliklere göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti amaçlanmıştır. Araştırmanın modeli demografik özelliklere göre tüketici utangaçlığının farklılaşp farklılaşmadığı üzerine oluşturulmuştur.

Görsel 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın Hipotezleri;

H1: Katılımcıların tüketici utangaçlığı düzeyleri, cinsiyet değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaşmaktadır.

H1a: Çekingenlik boyutu, cinsiyet grupları arasında farklılık göstermektedir.

H1b: Yanlış ayıp algısı boyutu, cinsiyet grupları arasında farklılık göstermektedir.

H1c: Başkalarını dikkate alma boyutu, cinsiyet grupları arasında farklılık göstermektedir.

H2: Katılımcıların tüketici utangaçlığı düzeyleri, medeni durumlarına göre farklılık göstermektedir.

H2a: Çekingenlik boyutu, medeni durum açısından farklılık göstermektedir.

H2b: Yanlış ayıp algısı boyutu, medeni durum açısından farklılık göstermektedir.

H2c: Başkalarını dikkate alma boyutu, medeni durum açısından farklılık göstermektedir.

H3: Katılımcıların tüketici utangaçlığı düzeyleri, yaş grupları arasında farklılık göstermektedir.

H3a: Çekingenlik boyutu, yaş grupları arasında farklılık göstermektedir.

H3b: Yanlış ayıp algısı boyutu, yaş grupları arasında farklılık göstermektedir.

H3c: Başkalarını dikkate alma boyutu, yaş grupları arasında farklılık göstermektedir.

H4: Katılımcıların tüketici utangaçlığı düzeyleri, gelir seviyelerine göre farklılık göstermektedir.

H4a: Çekingenlik boyutu, gelir grupları arasında farklılık göstermektedir.

H4b: Yanlış ayıp algısı boyutu, gelir grupları arasında farklılık göstermektedir.

H4c: Başkalarını dikkate alma boyutu, gelir grupları arasında farklılık göstermektedir.

H5: Katılımcıların tüketici utangaçlığı düzeyleri, eğitim durumlarına göre farklılık göstermektedir.

H5a: Çekingenlik boyutu, eğitim düzeyi açısından farklılık göstermektedir.

H5b: Yanlış ayıp algısı boyutu, eğitim düzeyi açısından farklılık göstermektedir.

H5c: Başkalarını dikkate alma boyutu, eğitim düzeyi açısından farklılık göstermektedir.

1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Evren, araştırmanın odaklandığı geniş bireyler topluluğu olarak tanımlanmaktadır (Coşkun, Altunışık ve Yıldırım, 2019: 158). Bu doğrultuda, araştırmanın evrenini Türkiye genelinde yaşayan 18 yaş ve üzeri bireyler oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK, 2023), verilerine göre Türkiye'nin toplam nüfusu 85.372.377 kişidir. Araştırma kapsamında, kolayda örnekleme yöntemiyle 18 yaş ve üzerindeki bireylerden oluşan 1130 kişiye ulaşılmış ve analizler bu örneklem üzerinden gerçekleştirilmiştir.

1.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri, yapılandırılmış bir anket formu aracılığıyla bilgisayar ortamında çevrim içi olarak toplanmıştır. Anket formu iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve gelir gibi demografik özelliklerini belirlemeye yönelik kişisel bilgi soruları yer almaktadır. İkinci bölümde ise, Aydın ve Haşiloğlu (2021) tarafından geliştirilen ve 16 maddeden oluşan utangaç tüketici ölçeği yer almaktadır.

1.4. Verilerin Analizi ve Bulgular

Araştırma kapsamında toplanan verilere SPSS 25.0 programı kullanılarak frekans analizi, faktör analizi ve farklılık analizi yapılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin demografik özelliklerine ait frekans analizi sonucunda elde edilen bulgular Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

DEMOGRAFİK ÖZELİKLER				DEMOGRAFİK ÖZELİKLER			
		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde	
Cinsiyet	Kadın	678	60,0	Yaş	18-24	303	26,8
	Erkek	452	40,0		25-34	287	25,4
	Toplam	1130	100,0		35-44	341	30,2
Medeni Durum	Evli	627	55,5		45-54	164	14,5
	Bekâr	503	44,5		55 ve Yukarısı	35	3,1
	Toplam	1130	100,0		Toplam	1130	100,0
Eğitim Durumu	İlköğretim	8	.7	Geliriniz	17002 TL ve altı	168	14,9
	Lise	50	4,4		17003-25.000 TL	150	13,3
	Ön Lisans	255	22,6		25.001-35.000 TL	183	16,2
	Lisans	548	48,5		35.001 - 45.000 TL	219	19,4
	Yüksek Lisans	148	13,1		45.001 – 55.000 TL	145	12,8
	Doktora	121	10,7		55.001 TL ve üzeri	265	23,5
	Toplam	1130	100,0		Toplam	1130	100,0

Çizelge 1’de görüldüğü üzere katılımcıların %60’nı kadınlar %40 ise erkekler oluşturmaktadır. Katılımcıların %30,2’si 35-44 yaş aralığında, %26,8’i 18-24 yaş aralığında %25,4’ü 25-34 yaş aralığında katılımcı katılmıştır. Katılımcıların eğitim durumlarına baktığımızda %48,50’si lisans, %22,6’sı ön lisans düzeyinde eğitim almış kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların %55,5’i evli, %44,5’i bekârdır. Katılımcıların gelir durumlarına baktığımızda %23,5’i 55.001 TL ve üstü gelire, %16,2’si 25.001-35.000 TL arası gelire sahiptir.

1.4.1. Faktör Analizi

Bu araştırmada, veri setinin yapısal geçerliliğini değerlendirmek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmıştır. Tüketici utangaçlığı ölçeğine yapılan KMO ve Barlett’s testleri sonucu KMO değeri 0.914 Barlett’s değeri ise 0.000 çıkmıştır. Bu sonuçlar araştırmanın örneklem değerinin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Ölçeğe ait Cronbach alfa değeri 0.884 bulunmuştur. Katılımcıların tüketici utangaçlığına yönelik ifadelerin faktör yükleri, özdeğer, açıklanan varyans ve ortalama değeri Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2. Tüketici Utangaçlığı Faktör Analizi

Tüketici Utangaçlığı	Faktör Yüğü	Özdeğer	Açıklanan Varyans
1. Faktör: Çekingenlik		5,698	43,832
Telefonun özelliklerini sormaktan çekinirim.	.814		
Telefonun fiyatını sormaktan çekinirim.	.803		
Kazanmış olduğum puanları kullanarak alışveriş yapmaktan çekinirim.	.666		
Bir mağazaya ilk kez girdiğimde çekingenlik gösteririm.	.658		
Kalabalık olmayan bir mağazaya girmekten çekinirim.	.630		
2. Faktör: Yanlış Ayıp Algısı		1,263	9,717
Mağazadaki koltuklarda bir başkası oturuyorsa, ayıp olur diye yanına oturamam.	.777		
Ayıp olur diye, telefonları kontrol etmekten çekinirim.	.697		
Mecbur kalmadıkça karşı cins satış elemanından yardım almam.	.694		
Daha önce bakmak için istediğim bir telefonun başka bir modelini, ayıp olur diye tekrar isteyemem.	.670		
Para üstünü ayıp olur diye, kasiyerin gözü önünde sayamam.	.510		
3. Faktör: Başkalarını Dikkate Alma		1,052	8,093
Satış elemanlarının bana bakışlarından rahatsız olurum.	.828		
Telefon bakarken diğer müşterilerin bakışlarından rahatsız olurum.	.764		
Mağazadan çıkarken güvenlik alarmı çalarsa utanırım.	.643		
Toplam Açıklanan Varyans			61,642
KMO and Bartlett's Test			
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy			.914
	Approx. Chi-Square		6026,450
Bartlett's Test of Sphericity	df		78
	Sig.		.000
ÖLÇEK GÜVENİLİRLİĞİ			
	Cronbach's Alpha		.884
	Ortalama		2,209

Yükleme oranı %50’nin altında olan değişkenler değerlendirme dışında tutulmuştur.

Çizelge 2’de raporlanan faktör analizi sonuçlarına göre, yalnızca özdeğeri 1’in üzerinde olan faktörler Kaiser’in normalleştirme kriteri doğrultusunda analize dâhil edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, tüketici utangaçlığına ilişkin ölçeğin üç faktörden oluştuğu belirlenmiştir. Bu

faktörler, Aydın ve Haşiloğlu (2021) tarafından yapılan çalışmadan kısmen farklılık göstermekte olup; “Çekingenlik”, “Yanlış Ayıp Algısı” ve “Başkalarını Dikkate Alma” şeklinde adlandırılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen toplam açıklanan varyans oranı %61,642’dir. Bu oran, %50’nin üzerinde olduğu için ölçeğin faktör yapısının istatistiksel açıdan yeterli düzeyde açıklayıcılığa sahip olduğu söylenebilir.

1.4.2. T-Testi ve Anova Analizi

Araştırmada kurulan hipotezlerin analiz edilmesinde parametrik analiz tekniklerinin kullanılıp kullanılmayacağını belirlemek amacıyla normal dağılım testi yapılmıştır. Analiz sonucunda, verilerin normal dağılım varsayımına (Field, 2013) uygunluk gösterdiği belirlenmiştir. Bu nedenle hipotezlerin analizinde iki grup arasındaki farklılıkların incelenmesinde bağımsız örneklem t-testi, ikiden fazla gruba yönelik karşılaştırmalarda ise tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır (Coşkun vd., 2019). Elde edilen test sonuçlarına ilişkin bulgular aşağıdaki çizelgelerde sunulmuştur.

Çizelge 3. Tüketici Utangaçlığı Boyutlarının Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre T-Testi Sonuçları

Değişken	Gruplar	N	Ort.	SS	t	sd	p	Sonuç
Çekingenlik	Kadın	678	1,93	0,77	-2,23	1128	0,026	H1a Kabul
	Erkek	452	2,04	0,83				
	Evli	627	1,95	0,79	-0,96	1128	0,340	H2a Red
	Bekâr	503	2,00	0,80				
Yanlış Ayıp Algısı	Kadın	678	2,04	0,80	-2,93	1128	0,003	H1b Kabul
	Erkek	452	2,19	0,88				
	Evli	627	2,09	0,83	-0,41	1128	0,684	H2bRed
	Bekâr	503	2,11	0,85				
Başkalarını Dikkate Alma	Kadın	678	2,80	1,04	0,84	1128	0,402	H1c Red
	Erkek	452	2,75	1,02				
	Evli	627	2,72	1,02	-2,46	1128	0,014	H2c Kabul
	Bekâr	503	2,87	1,05				

Çizelge 3’teki analiz sonuçlarına göre, tüketici utangaçlığının alt boyutlarının cinsiyet ve medeni duruma göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız örneklem t-testi ile incelenmiştir. Cinsiyet değişkenine ilişkin bulgular, çekingenlik boyutunda kadınlar (Ort. = 1,93) ile erkekler (Ort. = 2,04) arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir ($t(1128) = -2,23, p = .026$). Bu doğrultuda **H1a** hipotezi kabul edilmiştir. Benzer şekilde, yanlış ayıp algısı boyutunda da kadın (Ort. = 2,04) ve erkek (Ort. = 2,19) katılımcılar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(1128) = -2,93, p = .003$) ve **H1b** hipotezi kabul edilmiştir. Buna karşın, başkalarını dikkate alma boyutunda cinsiyet grupları arasında anlamlı bir fark saptanmamış ($p > .05$) ve **H1c** hipotezi reddedilmiştir.

Medeni durum değişkenine göre yapılan analizlerde Levene testi sonuçları varyansların homojen olduğunu göstermiştir ($p > .05$). Çekingenlik ($p = .340$) ve yanlış ayıp algısı ($p = .684$) boyutlarında evli ve bekâr katılımcılar arasında anlamlı bir fark bulunmamış, dolayısıyla **H2a** ve **H2b** hipotezleri reddedilmiştir. Ancak, başkalarını dikkate alma boyutunda bekâr katılımcıların puanları evlilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($t(1128) = -2,46$, $p = .014$) ve **H2c** hipotezi kabul edilmiştir.

Çizelge 4. Tüketici Utangaçlığı Boyutlarının Yaş Gruplarına Göre Anova Testi Sonuçları

Faktörler	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P	Yaş Grupları	N	$\bar{X}$	Sonuç
Çekingenlik	Gruplar arası	3.167	4	0.792	1.261	0.283	18–24 yaş	303	2.03	H3a Red
	Gruplar içi	706.407	1125	0.628			25–34 yaş	287	2.0	
	Toplam	709.574	1129				35–44 yaş	341	1.94	
							45–54 yaş	164	1.88	
							55 ve üstü	35	1.89	
	Anlamlı fark(A-B); Anlamlı fark yok									
Yanlış Ayıp Algısı	Gruplar arası	6.23	4	1.558	2.229	0.064	18–24 yaş	303	2.18	H3b Red
	Gruplar içi	786.027	1125	0.699			25–34 yaş	287	2.14	
	Toplam	792.257	1129				35–44 yaş	341	2.07	
							45–54 yaş	164	1.96	
							55 ve üstü	35	1.95	
	Anlamlı fark(A-B); Anlamlı fark yok									
Başkalarını Dikkate Alma	Gruplar arası	20.744	4	5.186	4.923	0.001	18–24 yaş	303	2.99	H3c Kabul
	Gruplar içi	1184.981	1125	1.053			25–34 yaş	287	2.77	
	Toplam	1205.725	1129				35–44 yaş	341	2.68	
							45–54 yaş	164	2.66	
							55 ve üstü	35	2.61	
	Anlamlı fark(A-B); 18–24 ile 35–44 yaş grubu → p=0.001 (anlamlı fark) 18–24 ile 45–54 yaş grubu → p=0.008 (anlamlı fark)									

Çizelge 4’te yer alan ANOVA sonuçlarına göre, yaş grupları açısından çekingenlik ve yanlış ayıp algısı boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > .05$). Bu doğrultuda **H3a** ve **H3b** hipotezleri reddedilmiştir. Buna karşılık başkalarını dikkate alma boyutunda anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p < .05$). Tukey testi sonuçlarına göre, 18–24 yaş grubu ile 35–44 yaş grubu ($p = .001$) ve 18–24 yaş grubu ile 45–54 yaş grubu ($p = .008$) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Bu bulgu doğrultusunda **H3c** hipotezi kabul edilmiştir.

Çizelge 5. Tüketici Utangaçlığı Boyutlarının Gelir Gruplarına Göre Anova Testi Sonuçları

Faktörler	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p	Gelir Grupları	N	$\bar{X}$	Sonuç	
Çekingenlik	Gruplar arası	16.763	5	3.353	5.439	.000	≤17.002 TL	168	2.11	H4a Kabul	
	Gruplar içi	692.811	1124	.616			17.003–25.000 TL	150	2.02		
	Toplam	709.574	1129				25.001–35.000 TL	183	2.12		
							35.001–45.000 TL	219	1.95		
							45.001–55.000 TL	145	1.86		
							55.001 TL ve üzeri	265	1.81		
	Anlamlı fark (A–B): Düşük gelir grupları (≤17.002 TL, 25.001–35.000 TL) ile yüksek gelir grupları (45.001–55.000 TL, 55.001 TL ve üzeri) arasında anlamlı fark vardır.										
	Gruplar arası	32.642	5	6.528	9.660	.000	≤17.002 TL	168	2.31		
	Gruplar içi	759.615	1124	.676			17.003–25.000 TL	150	2.19		
	Toplam	792.257	1129				25.001–35.000 TL	183	2.29		
Yanlış Ayıp Algısı							35.001–45.000 TL	219	2.09	H4b Kabul	
							45.001–55.000 TL	145	1.87		
							55.001 TL ve üzeri	265	1.91		
	Anlamlı fark (A–B): Düşük gelir grupları (≤17.002 TL, 25.001–35.000 TL) ile yüksek gelir grupları (45.001–55.000 TL, 55.001 TL ve üzeri) arasında anlamlı fark vardır.										
	Gruplar arası	13.349	5	2.670	2.517	.028	≤17.002 TL	168	2.86		
	Gruplar içi	1192.376	1124	1.061			17.003–25.000 TL	150	2.93		
	Toplam	1205.725	1129				25.001–35.000 TL	183	2.89		
							35.001–45.000 TL	219	2.64		
							45.001–55.000 TL	145	2.67		
							55.001 TL ve üzeri	265	2.73		
Başkalarını Dikkate Alma	Anlamlı fark (A–B): 17.003–25.000 TL grubu ile orta gelir grupları arasında kısmi fark gözlenmiştir; genel eğilim düşük gelirli grupların daha yüksek ortalamalara sahip olduğudur.										
										H4c Kabul	

Çizelge 5’te görüldüğü üzere, çekingenlik boyutunda gelir grupları arasında anlamlı farklılık saptanmıştır ($F(5,1124)=5.439$, $p<.001$). Ortalama değerler, gelir düzeyi arttıkça çekingenlik puanlarının azaldığını göstermektedir. Bu bulgu doğrultusunda **H4a** hipotezi kabul edilmiştir. Yanlış ayıp algısı boyutunda da gelir grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F(5,1124)=9.660$, $p<.001$). Düşük gelir gruplarında ortalamaların daha yüksek olduğu, yüksek gelir gruplarında ise daha düşük seviyelerde kaldığı görülmektedir. Buna göre **H4b** hipotezi kabul edilmiştir. Başkalarını dikkate alma boyutunda da gelir grupları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($F(5,1124)=2.517$, $p=.028$). Ortalama değerler düşük gelir gruplarında daha yüksek, orta ve yüksek gelir gruplarında ise daha düşük düzeydedir. Bu sonuç **H4c** hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir.

Çizelge 6. Tüketici Utangaçlığı Boyutlarının Eğitim Durumlarına Göre Anova Testi Sonuçları

Faktörler	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p	Eğitim Düzeyleri	N	$\bar{X}$	Sonuç
Çekingenlik	Gruplar arası	6.568	5	1.314	2.100	.063	İlköğretim	8	2,42	H5a Red
	Gruplar içi	703.006	1124	.625			Lise	50	2,08	
	Toplam	709.574	1129				Ön Lisans	255	1,98	
							Lisans	548	2,00	
							Yüksek Lisans	148	1,91	
							Doktora	121	1,81	
	Anlamlı fark (A–B): Anlamlı fark yok									
	Gruplar arası	14.325	5	2.865	4.140	.001	İlköğretim	8	2,35	H5b Kabul
	Gruplar içi	777.932	1124	.692			Lise	50	2,23	
	Toplam	792.257	1129				Ön Lisans	255	2,20	
						Lisans	548	2,13		
						Yüksek Lisans	148	1,92		
						Doktora	121	1,89		
Anlamlı fark (A–B): Ön Lisans- Yüksek Lisans/Doktora Lisans – Doktora						p=0,012 p=0,047				
Başkalarını Dikkate Alma	Gruplar arası	5.155	5	1.031	.965	.438	İlköğretim	8	3,08	H5c Red
	Gruplar içi	1200.570	1124	1.068			Lise	50	2,97	
	Toplam	1205.725	1129				Ön Lisans	255	2,78	
							Lisans	548	2,80	
							Yüksek Lisans	148	2,66	
							Doktora	121	2,74	
	Anlamlı fark (A–B): Anlamlı fark yok									

Çizelge 6’da eğitim düzeyine göre yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonuçlarına göre, çekingenlik boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$) ve **H5a** hipotezi reddedilmiştir. Yanlış ayıp algısı boyutunda ise anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<.01$). Bu farklılık, ön lisans öğrencileri ile yüksek lisans/doktora mezunları ($p=0,012$) ve lisans öğrencileri ile doktora mezunları ($p=0,047$) arasında görülmüştür. Dolayısıyla **H5b** hipotezi kabul edilmiştir. Başkalarını dikkate alma boyutunda anlamlı bir fark tespit edilmediğinden ($p>.05$) **H5c** hipotezi reddedilmiştir.

SONUÇ

Tüketicilerin utangaçlık düzeylerinin demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemeye yönelik gerçekleştirilen bu çalışmada, faktör analizi sonucunda tüketici utangaçlığı ölçeğinin üç boyut altında olduğu tespit edilmiştir. Bu boyutlar; çekingenlik, yanlış ayıp algısı ve başkalarını dikkate alma olarak adlandırılmıştır.

Çekingenlik boyutuna ilişkin bulgular incelendiğinde, medeni durum, eğitim ve yaş gruplarında anlamlı bir farklılık görülmezken; cinsiyet ve gelir durumunda anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet değişkenine göre yapılan analizler, erkeklerin kadınlardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha çekingen olduklarını göstermektedir. Gelir açısından ise düşük gelir gruplarındaki katılımcıların ortalamalarının (≤ 17.002 TL, 25.001–35.000 TL) yüksek gelir gruplarına (45.001–55.000 TL, 55.001 TL ve üzeri) kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulgular, ekonomik olanakların sınırlı olduğu gruplarda, sosyal ortamlarda kendini ifade etme, özgüven ve fırsat eşitliği gibi toplumsal koşulların daha kısıtlı olmasının yanı sıra, erkeklerin kadınlara kıyasla daha yüksek çekingenlik düzeyine sahip olmalarının toplumsal roller ve beklentilerle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla hem gelir düzeyi hem de toplumsal cinsiyet rolleri, bireylerin sosyal ilişkilerdeki rahatlığı üzerinde belirleyici faktörler olarak görünmektedir.

Yanlış ayıp algısı boyutunda medeni durum ve yaş gruplarında anlamlı bir fark görülmezken; cinsiyet, gelir ve eğitim değişkenlerinde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Erkek katılımcıların ortalamalarının kadınlara kıyasla daha yüksek çıkması, erkeklerin yanlış ayıp algısını daha yoğun yaşadıklarını göstermektedir. Gelir açısından, düşük gelir grubunda yer alan bireylerin ortalamalarının daha yüksek olması, sınırlı ekonomik imkânların bireylerde sosyal ortamlarda yanlış yapma kaygısını artırabileceğine işaret etmektedir. Eğitim düzeyine ilişkin bulgular ise, ön lisans öğrencileri ile yüksek lisans/doktora mezunları ve lisans öğrencileri ile doktora mezunları arasında anlamlı farklılıkların bulunduğunu ortaya koymuş; bulgular, eğitim düzeyi yükseldikçe yanlış yapma veya ayıplanma kaygısının azaldığını göstermiştir. Tüm bu sonuçlar, toplumsal koşulların bireylerin sosyoekonomik konumları ve eğitimsel birikimleriyle birlikte cinsiyet rollerine bağlı farklılıklar yaratarak yanlış ayıp algısını şekillendirdiğini göstermektedir.

Başkalarını dikkate alma boyutunda ise cinsiyet ve eğitim durumlarında anlamlı bir fark görülmezken; medeni durum, gelir ve yaş değişkenlerine bağlı olarak anlamlı bir fark çıkmıştır. Medeni duruma göre, bekâr katılımcıların puanları evlilerden anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Gelir açısından değerlendirildiğinde, düşük gelir gruplarındaki bireylerin ortalamalarının daha yüksek, orta ve yüksek gelir gruplarında ise daha düşük olduğu saptanmıştır. Bu durum, ekonomik olanakların sınırlı olduğu bireylerde sosyal çevrenin görüş ve tepkilerini daha fazla önemseme eğiliminin ortaya çıkabileceğini göstermektedir. Yaş değişkenine ilişkin bulgular ise 18–24 yaş grubunun, 35–44 ve 45–54 yaş gruplarına kıyasla daha yüksek ortalamalara sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç, genç bireylerin sosyal çevrelerinden daha fazla etkilenme ve başkalarının görüşlerini dikkate alma eğilimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Nitekim yaşla birlikte artan yaşam deneyimi ve sosyal ilişkilerdeki bağımsızlık, bireylerin çevresel değerlendirmelere daha az bağımlı hale gelmelerine katkı sağlamaktadır. Tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde, başkalarını

dikkate alma eğiliminin yalnızca toplumsal koşullarla değil, aynı zamanda bireylerin sosyoekonomik konumları ve yaşam döngüleriyle de yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada ulaşılan bulguların, tüketici davranışlarını anlamaya yönelik pazarlama stratejilerinin geliştirilmesinde, özellikle işletmelerin pazar bölümlendirme ve hedef kitle belirleme süreçlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte araştırmanın yalnızca belirli bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmiş olması ve sınırlı sayıdaki demografik değişkenler üzerinden ele alınması, çalışmanın sınırlılıkları arasında yer almaktadır. Gelecek araştırmalarda farklı kültürlere sahip tüketicilerin utangaçlık düzeylerinin belirlenmesi ve elde edilen sonuçların bu araştırma ile karşılaştırılması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, R., & Can, G., Utangaçlıkta Cinsiyet Rolü Bir Risk Faktörü mü?. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, (19), 1-13, 2019.
- Aydın, O., & Haşiloğlu, S. B., Tüketici utangaçlık ölçeğinin geliştirilmesi. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 2021.
- Aydın, O., Haşiloğlu, S. B., & Serinkan, C., Utangaç tüketici ölçeği ve internetten satın alma: Kırgız üniversite öğrencileri örneği. *Journal of Internet Applications and Management*, 11(2), 131-140, 2020.
- Cheek, M.J. ve Buss, H.A., Shyness and sociability. *Journal of Personality and social Psychology*, 41 (2), 330-339, 1981.
- Clark, L. A., Watson, D., & Mineka, S., Temperament, personality, and the mood and anxiety disorders. *Journal of abnormal psychology*, 103(1), 103, 1994.
- Coşkun, R., Altunışık, R., & Yıldırım, E., Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, genişletilmiş 10. Baskı, *Sakarya Yayıncılık, Sakarya*, 2019.
- Dahl, D. W., Manchanda, R. V., & Argo, J. J., Embarrassment in consumer purchase: The roles of social presence and purchase familiarity. *Journal of consumer research*, 28(3), 473-481, 2001.
- Darpy, D., Consumer procrastination and purchase delay. In *29th Annual Conference EMAC* (p. 8), 2000.
- Dhawan, S., Online learning: A panacea in the time of COVID-19 crisis. *Journal of educational technology systems*, 49(1), 5-22, 2020.
- Field, A. P., Discovering statistics using IBM SPSS statistics. (No Title), 2013.
- Grace, D., How embarrassing! An exploratory study of critical incidents including affective reactions. *Journal of Service Research*, 9(3), 271-284, 2007.
- Güngör, A., Utangaçlık ölçeğinin geliştirilmesi geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(15), 17-22, 2001.
- Hwang, J., Tung, T., & Cho, H., Why do consumers leave fast fashion stores? Role of shoppers' confusion. *Journal of Fashion Marketing and Management: An International Journal*, (ahead-of-print), 2023.
- Kır, Ö., Sosyal karşılaştırma ve tüketici utangaçlığı ilişkisi: Statü tüketimi perspektifinden bir değerlendirme. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 112-126, 2022.
- Krishna, A., Herd, K. B., & Aydınoğlu, N. Z. (2019). A review of consumer embarrassment as a public and private emotion. *Journal of Consumer Psychology*, 29(3), 492-516.

- Leary, M. R., The conceptual distinctions are important: Another look at communication apprehension and related constructs. *Human Communication Research*, 10(2), 305-312, 1983.
- LEE, Ming. Cee., Factors Influencing The Adoption Of Internet Banking: An Integration Of TAM And TPB With Perceived Risk And Perceived Benefit. *Electronic Commerce Research and Applications*, Cilt 8, pp. 130-141, 2009.
- Mercan, N., Oyur, E., Alamur, B., Gül, S., vd., İşyeri Yalnızlığı Ve Sosyal Fobi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma. *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 213-226, 2012.
- Miller, R. S., *Embarrassment: Poise and peril in everyday life*. The Guilford Press, 1996.
- O'Connor, E. E., Cappella, E., McCormick, M. P., & McClowry, S. G., Enhancing the academic development of shy children: A test of the efficacy of INSIGHTS. *School Psychology Review*, 43(3), 239-259, 2014.
- Park, H. J., Impact of brand authenticity on brand attitude and loyalty: The mediating role of self-brand connection. *Research Journal of Business Management*, 11(2), 74-79. doi:10.3923/rjbm.2017.74.79, 2017.
- Schlenker, B. R., *Impression management* (Vol. 526). Monterey, CA: Brooks/Cole, 1980.
- Şahin, B. G., & Akballı, E. E., *Tüketici davranışlarını etkileyen faktörler ve yöntem analizi* (Doctoral dissertation, Aytekin Demircioğlu), 2019.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)., *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*, 2023. <https://data.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15.04.2024.
- Wang, S., Li, A., Su, J., & Sun, E. R., Parent-child attachment and teacher-student relationships in Chinese children from low-income families: A moderated mediation model of shyness and resilience. *Current Psychology*, 42(24), 20463-20473, 2023.

TÜKETİCİLERİN RİSK ALGISININ DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ¹

Dr. Mehmet Karataş

İnönü Üniversitesi,

E-Posta: karatas.mehmet@inonu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-2830-6143

Prof. Dr. Kahraman ÇATI

İnönü Üniversitesi, İİBF, Üretim Yönetimi ve Pazarlama, Malatya, Türkiye

E-Posta: kahraman.cati@inonu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-7440-5436

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, tüketicilerin algıladıkları risk düzeyinin demografik özelliklere göre nasıl farklılaştığını incelemektir. Literatürde algılanan riskin çok boyutlu yapısı sıkça ele alınmasına rağmen, demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular sınırlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Araştırma, Ocak–Mart 2024 döneminde Türkiye genelinde 18 yaş ve üzeri 1130 bireyden çevrim içi anket yöntemiyle toplanan verilerle gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim ve gelir düzeyleri çerçevesinde risk algılarındaki farklılıklar analiz edilmiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda algılanan riskin fiziksel ve performans riski, sosyal risk ve zaman riski olmak üzere üç boyut altında toplandığı belirlenmiştir. Ölçeğin geçerliliği KMO ve Bartlett testleriyle doğrulanmış, toplam varyansın %63,111’inin açıklandığı saptanmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediği test edilmiş ve analiz sonucunda normal dağılım gösterdiği varsayılmıştır. Dolayısıyla parametrik analizlerden bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü ANOVA testleri uygulanmış, homojenlik varsayımının sağlanmadığı durumlarda Welch testi kullanılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda, tüketicilerin risk algılarının demografik özelliklere göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya konmuştur. Elde edilen bulgulara göre tüketiciler, risk algısı gereği tüketici davranışlarını değiştirebilmektedir. Tüketiciler risk algısına göre satın almadan vazgeçmekte ya da satın almasını erteleyebilmektedir. Dolayısıyla işletmeler tüketicilerin risk algılarını azaltıcı çalışmalar ve pazarlama stratejileri geliştirmeleri gerekmektedir. İşletmeler tüketicilerin demografik özelliklerine göre çalışmalarını da farklılaştırmaları faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Algılanan Risk, Tüketici Davranışı ve Demografik Özellikler

¹ 1 Bu çalışma, Prof. Dr. Kahraman ÇATI’nın danışmanlığında hazırlanan “Tüketicilerin utangaçlık düzeylerinin satın almayı ertelemeye etkisinde algılanan risk ve satın alma tarzlarının rolü” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

EXAMINATION OF CONSUMERS' PERCEIVED RISK IN THE CONTEXT OF DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS

ABSTRACT

The primary objective of this study is to examine how consumers' perceived risk levels differ according to demographic characteristics. Although the multidimensional structure of perceived risk has been frequently addressed in the literature, empirical findings on whether it varies by demographic features remain limited. Therefore, this study is expected to make a significant contribution to the literature.

The research was conducted with data collected through an online survey from 1,130 individuals aged 18 and above across Turkey during the period of January–March 2024. Differences in perceived risk were analyzed with respect to gender, marital status, age, education, and income levels. Exploratory factor analysis revealed that perceived risk consists of three dimensions: physical and performance risk, social risk, and time risk. The validity of the scale was confirmed through the KMO and Bartlett's tests, and it was determined that 63.111% of the total variance was explained. Normality tests indicated that the data were normally distributed. Accordingly, parametric analyses were conducted, including independent sample t-tests and one-way ANOVA, while Welch's test was employed in cases where the assumption of homogeneity was not met.

The results demonstrated that consumers' perceived risk significantly differs across demographic characteristics. Findings suggest that consumers may alter their purchasing behavior due to perceived risk. In particular, consumers tend to postpone or abandon purchases when risk perception is high. Therefore, businesses are encouraged to develop marketing strategies and practices aimed at reducing consumers' perceived risks. Moreover, tailoring these strategies according to demographic segments would provide further benefits.

Keywords: Perceived Risk, Consumer Behavior, Demographic Characteristics

GİRİŞ

Algılanan risk kavramı, tüketici davranışlarını anlamada kritik bir yere sahiptir. Bauer'ın 1960'lı yıllarda ortaya koyduğu bu kavram, tüketicilerin satın alma sürecinde belirsizlikleri ve olası olumsuz sonuçları dikkate alarak karar vermelerini ifade etmektedir (Temizkan vd., 2016). Tüketiciler, satın alma kararlarını verirken yalnızca ürünün sağlayacağı faydaları değil, aynı zamanda doğurabileceği potansiyel olumsuzlukları da dikkate almaktadır (Cox ve Rich, 1964; Temizkan vd., 2016). Bu yönüyle algılanan risk, tüketicilerin rasyonel değerlendirmelerini olduğu kadar psikolojik eğilimlerini de şekillendiren önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir (Mitchell, 1999).

Risk kavramı, genel anlamda belirsizlik ve olumsuz sonuç ihtimalini ifade etmekte olup (Solomon, 2010), tüketici davranışları bağlamında bir ürün veya hizmetin satın alınmasında karşılaşılabilecek olası kayıpların değerlendirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Çakar ve Can, 2019; Temizkan vd., 2016: 253). Bauer (1967), algılanan riski tüketicilerin satın alma sürecinde karşı karşıya kalabilecekleri kayıplara ilişkin öznel değerlendirmeleri olarak açıklarken, Cox ve Rich (1964) bu kavramı belirsizlik ile olumsuz sonuçların birleşimi şeklinde ele almıştır. Dolayısıyla, tüketicinin satın alma karar sürecinde yaşadığı belirsizlik arttıkça ve olası sonuçlar daha olumsuz algılandıkça risk algısı da yükselmektedir.

Algılanan risk, yalnızca tüketici psikolojisinin bir boyutu değil, aynı zamanda pazarlama stratejilerinin geliştirilmesinde kritik bir değişken olarak değerlendirilmektedir (Mitchell, 1999). Bu nedenle, pazarlama ve tüketici araştırmalarında uzun süredir üzerinde durulan temel kavramlardan biri olmuştur (Çakar ve Can, 2019; Temeloğlu, 2015). Literatürde algılanan risk; finansal, fiziksel, performans, psikolojik, sosyal, zaman ve mahremiyet gibi farklı boyutlarda ele alınmaktadır (Cöddü, 2015; Jacoby ve Kaplan, 1974; Lim, 2003; Roselius, 1971; Stone ve Grønhaug, 1993). Bu boyutların her biri, tüketicilerin satın alma kararlarını farklı şekillerde etkilemektedir.

Algılanan risk kavramı, literatürde daha çok üç alt boyut üzerinden tanımlanmaktadır: fiziksel ve performans riski, sosyal risk ve zaman riski olmaktadır. Fiziksel ve performans riski, ürün veya hizmetin beklenen işlevini yerine getirmemesi ya da tüketicinin sağlığı ve güvenliği açısından tehdit oluşturma ihtimalini ifade etmektedir (Demir, 2011; Jacoby ve Kaplan, 1974; Yüce, 2014). Bu risk, özellikle yüksek maliyetli ve teknik bilgi gerektiren ürünlerde daha belirgin olmaktadır (Peter ve Ryan, 1976). Sosyal risk, bireyin tercih ettiği ürün ya da hizmetin sosyal çevresince olumsuz algılanma olasılığını ifade etmekte ve kişinin toplumsal imajına zarar verme potansiyeli taşımaktadır (Arslan, 2011; Chen ve He, 2003; Bearden ve Etzel, 1982; Sjödin, 2007). Zaman riski ise satın alma sürecinde gereksiz zaman harcama algısını ifade etmekte, yanlış ürün seçimi ya da beklentiyi karşılamayan tercihlerden kaynaklanan kayıplarla ilişkilendirilmektedir (Mitchell, 1992; Roselius, 1971). Günümüzün hızlanan temposunda kritik bir kaynak haline gelen zaman, özellikle internet alışverişlerinde hem satın alma sürecinde hem de iade aşamalarında önemli bir risk faktörü oluşturmaktadır (Çakar ve Can, 2019: 9; Deniz, 2007: 40).

Son yıllarda yapılan araştırmalar, algılanan riskin yalnızca ürün özelliklerinden değil, aynı zamanda demografik değişkenlerden de etkilendiğini ortaya koymaktadır (Karamustafa ve

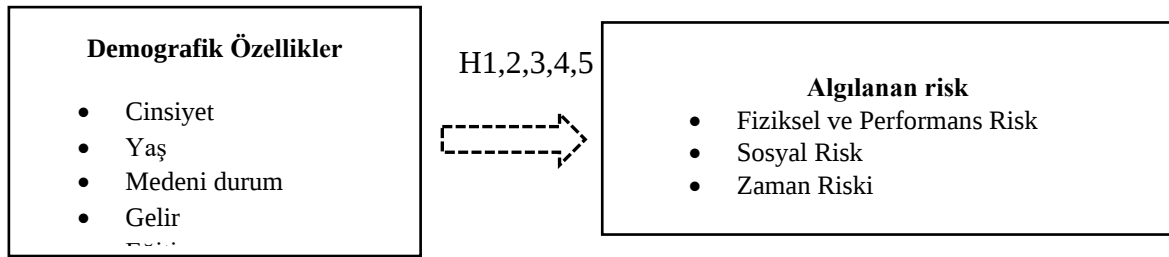
Erbaş, 2011; Özer ve Gülpınar, 2005). Cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir ve eğitim düzeyi gibi faktörler, tüketicilerin risk algılarında anlamlı farklılıklara neden olmaktadır (Özer ve Gülpınar, 2005; Saivasan ve Lokhande, 2022; Yüce, 2014). Bu bulgular, algılanan riskin yalnızca bireysel psikolojik bir olgu olmadığını (Gizir, 2007), aynı zamanda demografik özellikler çerçevesinde ele alınması gereken çok boyutlu bir kavram olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada, tüketicilerin algıladıkları riskin demografik özelliklere göre nasıl farklılaştığının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda elde edilen veriler, cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim ve gelir değişkenleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular hem işletmelere hem de literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

1. YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada, tüketici risk algısının demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti amaçlanmıştır. Araştırmanın modeli, demografik özelliklere göre algılanan risk düzeyinin farklılaşıp farklılaşmadığı üzerine kurulmuştur.

Görsel 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın Hipotezleri;

H1: Katılımcıların algıladıkları risk düzeyleri, cinsiyet değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaşmaktadır.

H1a: Fiziksel ve performans riski, cinsiyet grupları arasında farklılık göstermektedir.

H1b: Sosyal risk, cinsiyet grupları arasında farklılık göstermektedir.

H1c: Zaman riski, cinsiyet grupları arasında farklılık göstermektedir.

H2: Katılımcıların algıladıkları risk düzeyleri, medeni durumlarına göre farklılık göstermektedir.

H2a: Fiziksel ve performans riski medeni durum açısından değişmektedir.

H2b: Sosyal risk medeni durum açısından değişmektedir.

H2c: Zaman riski medeni durum açısından değişmektedir.

H3: Katılımcıların algılanan risk düzeyleri, yaş grupları arasında farklılık göstermektedir.

H3a: Fiziksel ve performans riski yaş grupları arasında farklılık göstermektedir.

H3b: Sosyal risk yaş grupları arasında farklılık göstermektedir.

H3c: Zaman riski yaş grupları arasında farklılık göstermektedir.

H4: Katılımcıların algıladıkları risk düzeyleri, gelir seviyelerine göre değişiklik göstermektedir.

H4a: Fiziksel ve performans riski gelir grupları arasında farklılık göstermektedir.

H4b: Sosyal risk gelir grupları arasında farklılık göstermektedir.

H4c: Zaman riski gelir grupları arasında farklılık göstermektedir.

H5: Katılımcıların algıladıkları risk düzeyleri, eğitim durumlarına göre farklılık göstermektedir.

H5a: Fiziksel ve performans riski eğitim düzeyi açısından farklılık göstermektedir.

H5b: Sosyal risk eğitim düzeyi açısından farklılık göstermektedir.

H5c: Zaman riski eğitim düzeyi açısından farklılık göstermektedir.

1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Evren, araştırmanın odaklandığı geniş bireyler topluluğu olarak tanımlanmaktadır (Coşkun, Altunışık ve Yıldırım, 2019: 158). Bu doğrultuda, araştırmanın evrenini Türkiye genelinde yaşayan 18 yaş ve üzeri bireyler oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK, 2023), verilerine göre Türkiye'nin toplam nüfusu 85.372.377 kişidir. Araştırma kapsamında, kolayda örnekleme yöntemiyle 18 yaş ve üzerindeki bireylerden oluşan 1130 kişiye ulaşılmış ve analizler bu örneklem üzerinden gerçekleştirilmiştir.

1.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri, yapılandırılmış bir anket formu aracılığıyla bilgisayar ortamında çevrim içi olarak toplanmıştır. Anket formu iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, katılımcıların yaş, medeni durum, cinsiyet, eğitim düzeyi ve gelir gibi demografik özelliklerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise, algılanan riski ölçmek için geliştirilen (Özoğlu ve Bülbül, 2013) 15 ifade yer almaktadır. Ölçekte kullanılan ifadeler, işletme ve pazarlama alanında uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda araştırmanın amacına uygun biçimde uyarlanmıştır.

1.4. Verilerin Analizi ve Bulgular

Araştırma kapsamında toplanan verilere SPSS 25.0 programı kullanılarak frekans analizi, faktör analizi ve farklılık analizi yapılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin demografik özelliklerine ait frekans analizi sonucunda elde edilen bulgular Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 2. Araştırmaya Katılanların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

DEMOGRAFİK ÖZELİKLER			DEMOGRAFİK ÖZELİKLER		
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	678	Yaş	18-24	303
	Erkek	452		25-34	287
	Toplam	1130		35-44	341
Medeni Durum	Evli	627	Geliriniz	45-54	164
	Bekâr	503		55 ve Yukarısı	35
	Toplam	1130		Toplam	1130
Eğitim Durumu	İlköğretim	8	Geliriniz	17002 TL ve altı	168
	Lise	50		17003-25.000 TL	150
	Ön Lisans	255		25.001-35.000 TL	183
	Lisans	548		35.001 - 45.000 TL	219
	Yüksek Lisans	148		45.001 – 55.000	145
	Doktora	121		55.001 TL ve üzeri	265
	Toplam	1130		Toplam	1130

Çizelge 1’de görüldüğü üzere katılımcıların %60’ını kadınlar %40’ını ise erkekler oluşturmaktadır. Katılımcıların %30,2’si 35-44 yaş aralığında, %26,8’i 18-24 yaş aralığında, %25,4’ü 25-34 yaş aralığında katılımcı katılmıştır. Katılımcıların eğitim durumlarına baktığımızda %48,50’si lisans, %22,6’sı ön lisans düzeyinde eğitim almış kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 55,5’i evli, % 44,5’i bekârdır. Katılımcıların gelir durumlarına baktığımızda %23,5’i 55.001 TL ve üstü gelire, %16,2’si 25.001-35.000 TL arası gelire sahiptir.

1.4.1. Faktör Analizi

Bu araştırmada, veri setinin yapısal geçerliliğini değerlendirmek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmıştır. Algılanan risk ölçeğine yapılan KMO ve Barlett’s testleri sonucu KMO değeri 0.898 Barlett’s değeri ise 0.000 çıkmıştır. Bu sonuçlar araştırmanın örneklem değerinin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Ölçeğe ait Cronbach alfa değeri 0.885 bulunmuştur. Katılımcıların algılanan risk ölçeğine yönelik ifadelerin faktör yükleri, özdeğer, açıklanan varyans ve ortalama değeri Çizelge 2’de verilmiştir.

Araştırmada algılanan risk değişkeni için yapılan açıklayıcı faktör analizi bulguları Çizelge 2’de yer almaktadır.

Çizelge 2. Algılanan Risk Faktör Analizi

Algılanan Risk	Faktör Yüğü	Özdeğer	Açıklanan Varyans
1. Faktör: Fiziksel ve Performans Risk		5,896	39,307
Yeni bir telefon satın alırken beklenenden daha kısa ömürlü olmasından endişe ederim.	.837		
Yeni bir telefon satın alacağında ürünün uzun ömürlü olmaması beni endişelendirir.	.784		
Yeni bir telefon satın alırken beklediğim faydaları (belgelerin korunması, iyi kamera gibi özellikler) sağlayamayacağından endişe ederim.	.774		
Yeni bir telefon satın alırken performansından (işlemci gücü, bellek kapasitesi, batarya ömrü vb.) endişe ederim.	.760		
Yeni bir telefon satın alırken donanımsal arıza vermesinden endişe ederim.	.729		
Yeni bir telefon satın alırken, mantıklı bir seçim yapıp yapamamaktan endişe ederim.	.717		
Yeni bir telefon satın alırken bilgilerimin üçüncü kişilerle paylaşılıp paylaşılmamasından endişe duyarım.	.678		
Yeni bir telefon satın alırken düşürülmesinden dolayı zarar görmesinden endişe ederim.	.664		
Yeni bir telefon satın alırken ekstra garanti veya sigorta seçeneklerini kullanamamaktan dolayı beklenmedik maliyetlerin oluşmasından endişe ederim.	.614		
2. Faktör: Sosyal Risk		2,530	16,869
Yeni bir telefon satın almam nedeniyle yakın çevrem tarafından alay konusu olmaktan endişe ederim.	.870		
Yeni bir telefon aldığımında çevremın şov yaptığım gerekçesiyle eleştirmesinden endişe ederim.	.844		
Yeni bir telefon kullandığımında yakın çevremden takdir görememek beni endişelendirir.	.818		
3. Faktör: Zaman Riski		1,040	6,935
Yeni bir telefonda bulunan aktiviteler/uygulamalar (sosyal medya, oyun gibi) ile uğraşmanın çok zamanımı almasından endişe ederim.	.809		
Yeni bir telefon satın alma aşamasında zaman harcamaktan endişe ederim.	.796		
Yeni bir telefon aldığımında kullanmayı öğrenmenin uzun zaman almasından endişelenirim.	.702		
Toplam Açıklanan Varyans			63,111
KMO and Bartlett's Test			
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy			.898
	Approx. Chi-Square		8324,916
Bartlett's Test of Sphericity	df		105
	Sig.		.000
Ölçek Güvenilirliği	Cronbach's Alpha		.885
	Ortalama		3,080
Yükleme oranı %50'nin altında olan değişkenler değerlendirme dışında tutulmuştur.			

Çizelge 2'deki bulgulara göre KMO değeri 0.898 olarak hesaplanmış ve Bartlett küresellik testinin anlamlı düzeyde olduğu belirlenmiştir ($p < 0.001$). Yapılan analiz neticesinde algılanan risk ile ilgili ölçeğin diğer çalışmalardan farklı olarak üç boyutta meydana geldiği saptanmıştır. Daha önce yapılan çalışmalarda algılanan riskin genelde üç ile altı boyut arasında toplandığı görülmektedir (Deniz ve Erciş, 2008; Mitchell, 1992; Stone ve Mason, 1995). Faktör analizi sonucu ortaya çıkan boyutlara bakıldığında Özoğlu'nun (2016) çalışmasına paralel olarak fiziksel ve performans boyutlarına yönelik maddelerin bir boyut altında toplanmıştır. Dolayısıyla bu iki boyut altında toplanılan maddeler birinci boyut olarak değerlendirilmiş olup “Fiziksel ve Performans Risk”, ikinci boyuta “Sosyal Risk” ve üçüncü boyuta ise “Zaman

Riski” olarak isimlendirilmiştir. Araştırmanın varyans yüzdesi toplamı 63,111 olarak bulunmuştur.

1.4.2. T-Testi ve Anova Analizi

Verilerin dağılım özelliklerini değerlendirmek amacıyla normallik analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda, verilerin normal dağılım varsayımına (Field, 2013) uygunluk gösterdiği belirlenmiştir. Bu doğrultuda, iki grup arasındaki farklılıkların incelenmesinde bağımsız örneklem t-testi, ikiden fazla gruba yönelik karşılaştırmalarda ise tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır (Coşkun vd., 2019: 215; Pallant, 2020; Tabachnick ve Fidell, 2019). Elde edilen test sonuçlarına ilişkin bulgular aşağıdaki çizelgelerde sunulmuştur.

Çizelge 3. Algılanan Risk Boyutlarının Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre T-Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	N	Ort.	ss	t	sd	p	Sonuç
Fiziksel ve Performans Risk	Kadın	678	3.59	0.83	2.3	1128	0.022	H1a Kabul
	Erkek	452	3.48	0.81				
	Evli	627	3.5	0.79	-2.17	1128	0.03	H2a Kabul
	Bekar	503	3.61	0.86				
Sosyal Risk	Kadın	678	2.07	0.99	-2.39	1128	0.017	H1b Kabul
	Erkek	452	2.22	1.01				
	Evli	627	2.12	0.99	-0.4	1128	0.691	H2b Red
	Bekar	503	2.14	1.01				
Zaman Riski	Kadın	678	2.64	1.0	0.7	1128	0.482	H1c Red
	Erkek	452	2.6	0.97				
	Evli	627	2.61	0.98	-0.64	1128	0.521	H2c Red
	Bekar	503	2.65	1.0				

Çizelge 3'teki bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre, cinsiyet değişkenine bağlı olarak fiziksel ve performans risk boyutunda kadınlar (Ort.=3,59) ile erkekler (Ort.=3,48) arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t(1128)=2,30$, $p<0,05$). Bu bulgu, kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek algılanan risk düzeyine sahip olduklarını göstermektedir. Bu sonuca göre **H1a** hipotezi kabul edilmiştir. Sosyal risk boyutunda ise erkeklerin ortalaması (Ort.=2,22), kadınların ortalamasına (Ort.=2,07) göre daha yüksek bulunmuştur. Aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t(1128)=-2,39$, $p<0,05$). Bu sonuç, erkeklerin ilgili risk boyutunu kadınlara kıyasla daha fazla algıladıklarını ortaya koymaktadır. **H1b** hipotezi kabul edilmiştir. Zaman risk boyutunda ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu nedenle **H1c** hipotezi reddedilmiştir.

Medeni durum değişkeni dikkate alınarak bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına bakıldığında, fiziksel ve performans risk boyutunda evli bireyler (Ort.=3,50) ile bekâr bireyler (Ort.=3,61) arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($t(1128)=-2,17$, $p<0,05$). Bekârların daha yüksek algılanan risk düzeyine sahip olduğu görülmektedir. **H2a** hipotezi kabul edilmiştir. Buna karşın, sosyal ve zaman risk boyutlarında evli ve bekâr bireyler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Dolayısıyla **H2b** ve **H2c** hipotezleri reddedilmiştir.

Çizelge 4. Algılanan Risk Boyutlarının Yaş Düzeylerine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p	Yaş Grupları	N	X	Sonuç
Fiziksel ve Performans Riski	Gruplar arası	6,599	4	1,650	2,460	,044	18–24 yaş	303	3,64	H3a Kabul
	Gruplar içi	754,414	1125	,671			25–34 yaş	287	3,56	
	Toplam	761,013	1129				35–44 yaş	341	3,54	
							45–54 yaş	164	3,45	
							55+ yaş	35	3,28	
	Anlamlı fark(A-B); Anlamlı fark yok									
Sosyal Risk	Gruplar arası	10,342	4	2,585	2,609	,034	18–24 yaş	303	2,28	H3b Kabul
	Gruplar içi	1114,964	1125	,991			25–34 yaş	287	2,10	
	Toplam	1125,306	1129				35–44 yaş	341	2,09	
							45–54 yaş	164	2,01	
							55+ yaş	35	2,14	
	Anlamlı fark(A-B); 18–24 ile 45–54 arasında									
Zaman Riski	Gruplar arası	6,745	4	1,686	1,725	,142	18–24 yaş	303	2,71	H3c Red
	Gruplar içi	1099,466	1125	,977			25–34 yaş	287	2,59	
	Toplam	1106,211	1129				35–44 yaş	341	2,67	
							45–54 yaş	164	2,49	
							55+ yaş	35	2,46	
	Anlamlı fark(A-B); Anlamlı fark yok									

Çizelge 4’te yer alan sonuçlar incelendiğinde, fiziksel ve performans riski boyutunda yaş grupları arasında ANOVA sonuçlarına göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<0,05$). **H3a** hipotezi kabul edilmiştir. Sosyal risk boyutunda yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Post Hoc testi sonuçlarına göre 18–24 yaş grubundaki katılımcıların sosyal risk algısı ($\bar{X}=2,28$), 45–54 yaş grubundaki katılımcılara ($\bar{X}=2,01$) göre daha yüksek bulunmuştur. **H3b** hipotezi kabul edilmiştir. Zaman riski boyutunda ise yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). **H3c** hipotezi reddedilmiştir.

Çizelge 5. Algılanan Risk Boyutlarının Gelir Düzeylerine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p	Gelir Grupları	N	X	Sonuç
Fiziksel ve Performans Riski	Gruplar arası	4,918	5	,984	1,462	,199	≤17.002 TL	168	3,60	H4a Red
	Gruplar içi	756,095	1124	,673			17.003–25.000 TL	150	3,64	
	Toplam	761,013	1129				25.001–35.000 TL	183	3,57	
							35.001–45.000 TL	219	3,56	
							45.001–55.000 TL	145	3,41	
							55.001 TL ve üzeri	265	3,51	
	Anlamlı fark(A-B): Anlamlı fark yok									
Sosyal Risk	Gruplar arası	18,773	5	3,755	3,814	,002	≤17.002 TL	168	2,30	H4b Kabul
	Gruplar içi	1106,533	1124	,984			17.003–25.000 TL	150	2,29	
	Toplam	1125,306	1129				25.001–35.000 TL	183	2,18	
							35.001–45.000 TL	219	2,14	
							45.001–55.000 TL	145	1,99	
							55.001 TL ve üzeri	265	1,97	
	Anlamlı fark(A-B): ≤25.000 TL - 55.001 TL+									
Zaman Riski	Gruplar arası	12,502	5	2,500	2,570	,025	≤17.002 TL	168	2,78	H4c Kabul
	Gruplar içi	1093,710	1124	,973			17.003–25.000 TL	150	2,64	
	Toplam	1106,211	1129				25.001–35.000 TL	183	2,75	
							35.001–45.000 TL	219	2,61	
							45.001–55.000 TL	145	2,53	
							55.001 TL ve üzeri	265	2,50	
	Anlamlı fark(A-B): ≤17.002 TL - 55.001 TL+									

Çizelge 5’te yer alan sonuçlara göre, fiziksel ve performans riski boyutunda gelir grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > 0,05$). **H4a** hipotezi reddedilmiştir. Sosyal risk boyutunda ise gelir grupları arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır ($p < 0,05$). Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre, ≤ 25.000 TL gelir grubunda yer alan bireylerin sosyal risk algıları, 55.001 TL ve üzeri gelir grubundaki bireylere kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu doğrultuda **H4b** hipotezi kabul edilmiştir. Zaman riski boyutunda da gelir grupları arasında anlamlı farklılıklar belirlenmiştir ($p < 0,05$). Post Hoc analizlerine göre, ≤ 17.002 TL gelir grubundaki katılımcıların zaman risk algısı, 55.001 TL ve üzeri gelir grubundaki katılımcılara kıyasla daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Bu bulgu, düşük gelir grubunda yer alan bireylerin satın alma karar sürecinde daha fazla zaman riski algıladığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla **H4c** hipotezi kabul edilmiştir.

Çizelge 6. Algılanan Risk Boyutlarının Eğitim Düzeylerine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	F	p	Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	Sonuç
Fiziksel ve Performans Riski	Gruplar arası	3,753	5	1,114	,351	İlköğretim	8	3,53	H5a Red
						Lise	50	3,35	
						Ön Lisans	255	3,63	
						Lisans	548	3,54	
						Y. Lisans	148	3,53	
						Doktora	121	3,51	
Anlamlı fark(A-B): Anlamlı fark yok									
Sosyal Risk	Gruplar arası	18,797	5	3,819	,002*	İlköğretim	8	2,75	H5b Kabul
						Lise	50	2,20	
						Ön Lisans	255	2,26	
						Lisans	548	2,15	
						Y. Lisans	148	1,87	
						Doktora	121	2,03	
Anlamlı fark(A-B): Yüksek Lisans-Ön Lisans ve Yüksek Lisans- Lisans düzeyleri arası									
Zaman Riski	Gruplar arası	6,484	5	1,325	,251	İlköğretim	8	2,71	H5c Red
						Lise	50	2,49	
						Ön Lisans	255	2,70	
						Lisans	548	2,65	
						Y. Lisans	148	2,48	
						Doktora	121	2,58	
Anlamlı fark(A-B): Anlamlı fark yok									

Çizelge 6’da görüldüğü üzere, eğitim düzeyi değişkenine göre fiziksel ve performans riski ile zaman riski boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p > 0,05$). Dolayısıyla **H5a** ve **H5c** hipotezleri reddedilmiştir. Buna karşın, sosyal risk boyutunda eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Post Hoc analizine göre ön lisans ($\bar{X} = 2,26$) ve lisans ($\bar{X} = 2,15$) mezunlarının sosyal risk algısı, yüksek lisans ($\bar{X} = 1,87$) mezunlarına kıyasla daha yüksektir. Bu sonuç, eğitim düzeyi arttıkça bireylerin sosyal risk algısının azaldığını göstermektedir. Dolayısıyla **H5b** hipotezi kabul edilmiştir.

SONUÇ

Araştırma, tüketicilerin risk algısının demografik özelliklere göre değişip değişmediğini belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada kullanılan risk algısı ölçeğine yapılan faktör analizi

sonucunda algılanan riskin üç boyuttan oluştuğu saptanmıştır. Bu boyutlar, fiziksel ve performans riski, sosyal risk ve zaman riski olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin geçerliliği KMO ve Bartlett testleri ile doğrulanmış, toplam varyansın %63,111'inin açıklandığı belirlenmiştir.

Fiziksel ve performans risk boyutuna ait sonuçlar incelendiğinde cinsiyet, medeni durum ve yaş değişkenine göre farklılık göstermektedir. Cinsiyet değişkeni açısından kadınların ortalama risk algıları erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu, kadınların satın alma karar süreçlerinde fiziksel ve performans kaynaklı riskleri daha fazla dikkate aldıklarını göstermektedir. Medeni durum değişkeninde ise bekâr katılımcıların evlilere göre daha yüksek risk algısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Gelir ve eğitim değişkenleri açısından fiziksel ve performans riski boyutunda anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Sosyal risk boyutuna ilişkin analiz sonuçlarında cinsiyet, yaş, gelir ve eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir. Cinsiyet açısından erkeklerin sosyal risk algıları kadınlardan daha yüksek bulunmuştur. Yaş değişkeni bağlamında, 18–24 yaş grubundaki katılımcıların sosyal risk algıları, 45–54 yaş grubuna kıyasla daha yüksektir. Bu durum genç bireylerin sosyal çevrelerinden daha fazla etkilenebildiklerini göstermektedir. Gelir açısından, düşük gelir grubunda (≤ 25.000 TL) yer alan katılımcıların sosyal risk algılarının, yüksek gelir grubunda (≥ 55.001 TL) yer alan katılımcılara kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Eğitim düzeyi değişkeni incelendiğinde, ön lisans ve lisans mezunlarının sosyal risk algılarının yüksek lisans mezunlarına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, eğitim seviyesi arttıkça bireylerin sosyal risk algılarının azaldığını göstermektedir.

Zaman riski boyutunda ise cinsiyet, medeni durum ve yaş değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak gelir durumuna göre farklılıklar gözlenmiş, düşük gelir grubundaki bireylerin zaman risk algılarının yüksek gelir grubundaki katılımcılara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi değişkeni açısından ise anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Bu çalışma, tüketicilerin algıladıkları riskin demografik özelliklere göre farklılaştığını ortaya koymuştur. Tüketicilerin algılamış olduğu risk satın almadan vazgeçme ya da satın almayı erteleme gibi sonuçlar verebilmektedir. Dolayısıyla işletmelerin tüketici risk algısını azaltıcı çalışmalar yapması gerekmektedir. Ayrıca tüketicilerin demografik özelliklerini dikkate alarak farklı tüketici gruplarına farklı stratejiler geliştirmenin daha doğru olacağı görülmektedir. Bu araştırma Türkiye’de yaşayan tüketiciler üzerinde kolayda örneklemle belirlenmiş bir grup üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın en önemli sınırlılığı örneklem yöntemidir. Gelecek araştırmalarda farklı kültürlerde ve tesadüfi örneklem yöntemine uygun tekniklerle belirlenmiş örneklem üzerinde çalışmalar yapılırsa, sonuçları genelleylebilme ve bu çalışma ile karşılaştırma yapmak açısından önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

- Arslan Ayazlar, R., *Elektronik satın almada web sitesi özelliklerinin bilişsel çelişki üzerine etkisi*, Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2011.
- Bauer, R. A., Consumer behavior as risk taking. *Marketing: Critical perspectives on business and management*, 593, 13-21, 1967.
- Bearden, W. O., & Etzel, M. J., Reference group influence on product and brand purchase decisions. *Journal of consumer research*, 9(2), 183-194, 1982.
- Chen, R. ve F. He., “Examination of Brand Knowledge, Perceived Risk and Consumers”, *Intention to Adopt An Online Retailer*. *Tom & Business Excellence*, 40(6), 677-693, 2003.
- Coşkun, R., Altunışık, R., & Yıldırım, E., Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, genişletilmiş 10. Baskı, *Sakarya Yayıncılık, Sakarya*, 2019.
- Cox, D. F., & Rich, S. U., Perceived Risk and Consumer Decision-Making: The Case of Telephone Shopping. *Journal of Marketing Research*, 32-39, 1964.
- Cöddü, Müzeyyen. Burcu., İnternette Alışverişte Tüketiciler Tarafından Algılanan Risk Türlerinin Etkileri ve Cinsiyet Farklılıkları Açısından İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, 2015.
- Çakar, Ü., & Polat, C. A. N., Risk Boyutlarının Genel Algılanan Risk Üzerine Etkisi: E-Ticaret Sitelerine Yönelik Bir Araştırma. *Atatürk İletişim Dergisi*, (17), 39-68, 2019.
- Demir, Mehmet. Özer., Risk Algısının Marka Sadakatine Etkisi: Cep Telefonları Kategorisinde Bir Uygulama. *Ege Akademik Bakış Dergisi*. 11(2), 267-276, 2011.
- Deniz, A., Erciş, A., Kişilik özellikleri ile algılanan risk arasındaki ilişkilerin incelenmesi üzerine bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), 301-330, 2008.
- Deniz, Arzu., *Kişilik özellikleri ile algılanan risk arasındaki ilişkilerin incelenmesi üzerine bir araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum, 2007.
- Field, A. P., *Discovering statistics using IBM SPSS statistics. (No Title)*, 2013.
- Gizir, C., Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 3(28), 113-128, 2007.
- Jacob Jacoby, Leon B. Kaplan., The Components of Perceived Risk in Product Purchase: A cross Validation, *Journal of Applied Psychology*, 1974, Vol:59, No:3, s.392, 1974.

- Karamustafa, K., & Erbaş, E., Satın alma karar sürecinde algılanan risk: paket turlara yönelik bir araştırma. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 103-144, 2011.
- Lim, Nena., Consumers' Perceived Risk: Sources Versus Consequences. *Electronic Commerce and Research Applications*: 2, ss.216-228, 2003.
- Mitchell, V. W., Consumer perceived risk: conceptualisations and models. *European Journal of marketing*, 33(1/2), 163-195, 1999.
- Mitchell, Vincent, Wayne., Understanding Consumers' Behavior: Can Perceived Risk Theory Help? *Management Decision*. 30(3), 26-31, 1992.
- Özer, L., & Gülpınar, S., Hizmet sektöründe tüketicilerin algıladıkları riskler: hava yolları sektöründe bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 49-63, 2005.
- Özoğlu, B., İçgüdüsel satın almaya tüketici yenilikçiliği, ürün ilgilenimi ve algılanan riskin etkisi, 2016.
- Özoğlu, B., & Bülbül, H., Güdülenmiş tüketici yenilikçiliği ve algılanan risk ölçeklerinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(3), 131-139, 2013.
- Pallant, J., *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS*. Routledge, 2020.
- Peter, J. P., & Ryan, M. J., An investigation of perceived risk at the brand level. *Journal of marketing research*, 13(2), 184-188, 1976.
- Roselius, T., Consumer Rankings of Risk Reduction Methods. *Journal of Marketing*(35), 56-61, 1971.
- Saivasan, R., & Lokhande, M., Influence of risk propensity, behavioural biases and demographic factors on equity investors' risk perception. *Asian Journal of Economics and Banking*, 6(3), 373-403, 2022.
- Sjödin, Henrik., Uh-oh, Where Is Our Brand Headed? Exploring the Role of Risk in Brand Change. *Advances in Consumer Research*, 34: 49-5, 2007.
- Solomon, M. R., *Consumer behaviour: A European perspective*. Pearson education, 2010.
- Stone, R. N. ve K. Grønhaug., "Perceived Risk: Further Considerations for the Marketing Discipline", *European Journal of Marketing*, 27(3), 39-50, 1993.
- Stone, R. N., & Barry Mason, J., Attitude and risk: Exploring the relationship. *Psychology & Marketing*, 12(2), 135-153, 1995.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S., *Using multivariate statistics* (7th Ed.), 2019.

Temeloğlu, E., Tüketicilerin kişilik özellikleri, risk algıları ve yeniden satın alma davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Otel işletmelerinde bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 157-179, 2015.

Temizkan, V., Nart, S., & Altunışık, R., Akıllı Telefon Kullanımının Satın Alma Kararına Etkisinde Algılanan Risk ve Risk Azaltma Stratejilerinin Rolü. *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(13), 250-273, 2016.

TÜİK., “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2023”
[https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407). Erişim Tarihi: 15.04.2024.

Yüce, A., Perakendecilik Sektöründe Tüketicilerin Algıladıkları Riskler: Süpermarketlerde Bir Uygulama. *Ekev Akademi Dergisi*, (58), 229-250, 2014.

THE IMPACT OF DEMOCRATIC LEADERSHIP ON OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY AND SAFETY CULTURE: A STUDY IN FIVE-STAR ACCOMMODATION BUSINESSES

Assoc. Prof. Dr., MEHMET SAĞIR

Selcuk University, msagir@selcuk.edu.tr - 0000-0002-7081-5462

PhD Student, ASLI UĞUR AYDIN TAŞTEKİN

Selcuk University, asliaydin1710@outlook.com - 0000-0002-9354-2591

ABSTRACT

This study aims to examine the relationship and impact among Democratic Leadership, Safety Culture, and Occupational Health and Safety levels among employees working in five-star accommodation businesses in Muğla. Additionally, the mediating role of occupational health and safety in the effect of democratic leadership on safety culture is investigated. The analysis results reveal a positive and significant relationship among democratic leadership, safety culture, and occupational health and safety. Furthermore, it was determined that democratic leadership has a positive and significant effect on both safety culture and occupational health and safety, while occupational health and safety also positively and significantly affects safety culture. These findings show that employees' attitudes toward health and safety issues are directly related to leadership style. Democratic leadership promotes open communication, increases participation, and involves employees in decision-making processes, contributing to the creation of a safe working environment. Lastly, occupational health and safety was found to play a partial mediating role in the effect of democratic leadership on safety culture. The emergence of occupational health and safety as an intermediary variable in this process makes it necessary to consider the indirect effects of leadership practices. Based on these findings, it can be stated that the democratic leadership approach contributes to the development of safety culture in businesses by ensuring safe working conditions and increasing employees' sensitivity to safety issues. Furthermore, the research findings indicate the need for a holistic approach to sustainable security management in the accommodation industry, involving corporate leadership. Therefore, for accommodation businesses, adopting a democratic leadership approach is crucial in promoting practices related to occupational health and safety and safety culture.

Keywords: Democratic Leadership, Occupational Health and Safety, Safety Culture, Accommodation Businesses.

DEMOKRATİK LİDERLİĞİN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE GÜVENLİK KÜLTÜRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BEŞ YILDIZLI KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE BİR ARAŞTIRMA

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Muğla ilindeki beş yıldızlı konaklama işletmelerindeki çalışanlar arasında Demokratik Liderlik, Güvenlik Kültürü ve İş Sağlığı ve Güvenliği düzeyleri arasındaki

ilişki ve etkiyi incelemektir. Ayrıca, demokratik liderliğin güvenlik kültürüne olan etkisinde iş sağlığı ve güvenliğinin aracılık rolü araştırılmıştır. Analiz sonuçları, demokratik liderlik, güvenlik kültürü ve iş sağlığı ve güvenliği arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, demokratik liderliğin hem güvenlik kültürü hem de iş sağlığı ve güvenliği üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu, iş sağlığı ve güvenliğinin de güvenlik kültürünü pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilediği belirlenmiştir. Bu bulgular, çalışanların sağlık ve güvenlik konularına yönelik tutumlarının doğrudan liderlik tarzıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Demokratik liderlik, açık iletişimi teşvik eder, katılımı artırır ve çalışanları karar alma süreçlerine dahil ederek güvenli bir çalışma ortamının yaratılmasına katkıda bulunur. Son olarak, iş sağlığı ve güvenliğinin demokratik liderliğin güvenlik kültürü üzerindeki etkisinde kısmi aracılık rolü oynadığı bulunmuştur. İş sağlığı ve güvenliğinin bu süreçte aracı değişken olarak ortaya çıkması, liderlik uygulamalarının dolaylı etkilerinin de dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu bulgulara dayanarak, demokratik liderlik yaklaşımının, güvenli çalışma koşulları sağlayarak ve çalışanların güvenlik konularına duyarlılığını artırarak işletmelerde güvenlik kültürünün gelişimine katkıda bulunduğu söylenebilir. Ayrıca, araştırma bulguları, konaklama sektöründe sürdürülebilir güvenlik yönetimine kurumsal liderliği de içeren bütünsel bir yaklaşımın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, konaklama işletmeleri için demokratik bir liderlik yaklaşımı benimsemek, iş sağlığı ve güvenliği ile güvenlik kültürüyle ilgili uygulamaları teşvik etmede hayati önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokratik Liderlik, İş Sağlığı ve Güvenliği, Güvenlik Kültürü, Konaklama İşletmeleri.

1. INTRODUCTION

In contemporary business environments, Occupational Health and Safety (OHS) and Safety Culture (SC) are no longer viewed merely as legal requirements; they have also become strategic priorities for ensuring both organizational sustainability and employee well-being. Beyond establishing a safe working environment, leadership styles significantly shape how employees perceive and engage with OHS and SC initiatives. Against this backdrop, the effectiveness of OHS practices and the cultivation of SC emerge as critical aspects that democratic leaders must actively manage.

By encouraging employees to participate in decision-making processes, democratic leaders elevate awareness of OHS and SC, instilling a sense of responsibility for maintaining safe practices. This emphasis on employee involvement is especially vital in accommodation businesses, where human factors are central to daily operations. When leaders promote employee responsibility and invite them to contribute to safety-related decisions, the implementation of sound safety policies becomes more seamless. Moreover, OHS not only safeguards employees' physical and psychological health but also supports organizational performance.

Democratic leadership encourages employees not only to participate in managerial processes but also to develop a shared sense of safety in the workplace. This supports the strengthening of organizational learning processes and the spread of proactive safety behaviors among employees. Various studies have shown that leadership style is decisive in determining the extent to which employees internalize safety policies, especially in high-risk industries. In this context, democratic leadership facilitates the establishment of a culture based on openness, trust, and cooperation among employees and ensures the continuity of OSH practices. The high workload, irregular working hours, and pressure to maintain service quality that are often

encountered in accommodation businesses are among the factors that threaten employee health and safety. Therefore, leadership styles should be considered not only in terms of managerial performance but also in terms of their contribution to employee safety. This study aims to contribute to the literature at a theoretical level and to raise awareness among practitioners about the functionality of democratic leadership on OSH and safety culture.

The principal responsibility of democratic leaders is to enhance employee awareness of OHS procedures, ensure their meaningful participation, and foster conditions that prevent workplace accidents. In this study, we examine the influence of Democratic Leadership (DL) on SC, the effect of DL on OHS, and the interplay between SC and OHS. Additionally, we investigate the mediating role of OHS in the relationship between DL and SC.

2. CONCEPTUAL FRAMEWORK

Leadership is fundamentally relational, aiming to achieve organizational goals by encouraging employees' voluntary participation and establishing a dynamic where leaders both influence and are influenced by their team members. Effective leaders consistently guide employees toward collectively determined objectives, ensuring that everyone moves forward together (Bhatti et al., 2011). Although organizations depend on capable leaders for their survival, each leader adopts a distinctive approach. In essence, leadership can be defined as the process by which individuals direct others to fulfill a mission, task, or goal, and leadership style refers to the attitudes and behaviors leaders employ to steer employees toward common objectives (Raupu et al., 2021).

Among various leadership styles, DL actively involves employees in decision-making, fosters their participation, and openly communicates both praise and constructive feedback. It aligns with democratic principles such as equal participation and negotiation (Hilton et al., 2021). While many leadership theories highlight the leader's power and influence over followers (Alan, 2020), DL emphasizes three core elements: distributing responsibilities among team members, empowering them to contribute meaningfully, and supporting them throughout the decision-making process (Gastil, 1994).

In this style, although the ultimate decision-making authority rests with the democratic leader, team members are encouraged to offer their insights. This participatory approach not only boosts job satisfaction by involving employees in ongoing processes but also helps them develop new skills. As team members gain greater control over their roles and potential career advancements, they become more intrinsically motivated. While involving multiple stakeholders may slow down certain processes, the resulting decisions often exhibit higher quality. This approach is especially appropriate in contexts where teamwork is essential and quality holds more importance than rapid outcomes (Bhatti et al., 2012).

OHS focuses on safeguarding and promoting workers' health, safety, and well-being while preventing occupational injuries and illnesses. Defined as a series of strategic and systematic activities, OHS policies and programs bolster employees' health and prevent work-related accidents and diseases (Cooklin et al., 2017). Since the 1980s, OHS efforts in Western countries have evolved from simply ensuring systematic health and safety management to emphasizing preventive measures that avert occupational hazards (Gallagher & Underhill, 2012).

OHS practices encompass ensuring a safe, hazard-free work environment; maintaining facilities and systems that uphold health and safety standards; promoting employee well-being; and offering the necessary training, information, and oversight to maintain safety (Horton et al., 2018). These policies vary worldwide. For example, while the United States tends to

concentrate on physical safety measures, Scandinavian countries also address psychosocial dimensions of workplace well-being (Potter et al., 2017).

SC embodies the collective values, attitudes, perceptions, competencies, and behavioral patterns that shape an organization's commitment to managing health and safety (Choudry et al., 2007). Understanding safety as a cultural phenomenon implies that safety perceptions evolve into a durable social reality, resistant to short-term changes. SC endures over time, is not easily swayed by immediate context, and has lasting effects. Passed down through generations and internalized through education and socialization processes, SC reflects deep-rooted norms (Oğuzlu, 2015).

To fully appreciate the core of safety policies, one must consider both the sociological structures in which individuals interact and their personal psychology and behavioral patterns. Psychological factors influence safety-related behaviors that, in turn, shape SC, while strategic cultural aspects form its structural base (Birdişli, 2021).

3. THE RELATIONSHIP BETWEEN DL, OHS, AND SC

Leadership stands as a foundational pillar of workplace SC. Without effective leadership, safety regulations risk being neglected or misapplied. By adopting a participatory approach and involving employees at various levels, DL can enhance SC. Democratic leaders improve psychological safety, encourage collaborative efforts, and foster trust-based relationships, all of which contribute to a more positive SC. Conversely, if DL is poorly executed, decision-making may be delayed or complicated, hindering the overall safety climate. Thus, prioritizing safety and nurturing strong employee cooperation is crucial for cultivating a secure work environment (Lundell & Marcham, 2018).

Existing research underscores the significance of leadership in shaping SC and influencing safety performance (Sharma & Mishra, 2021). Different leadership styles dramatically affect how employees perceive safety, their motivation to adhere to safety protocols, and their willingness to participate in safety initiatives. DL, in particular, has been shown to positively influence SC (Nasim et al., 2022). Studies in the healthcare sector indicate that leadership behaviors directly impact SC and performance, revealing that emergency leadership styles coupled with a patient safety-oriented culture enhance safety outcomes (Almuntasheri & Almandee, 2022).

Moreover, a meta-analysis by Nasim et al. (2023) confirmed that leadership styles significantly relate to and influence SC, highlighting that empowering leadership approaches can be especially effective in high-risk industries. Similarly, Greeff (2024) has emphasized that participatory methods in safety management, supported by transformational and DL styles, improve long-term safety performance. To achieve this, organizations must involve employees in decision-making processes, integrate them into safety discussions, and define a clear safety vision and objectives.

Based on this extensive body of literature, the following hypotheses are formulated:

H1: There is a positive and significant relationship between DL and SC.

H4: DL positively and significantly impacts SC.

Kelwon et al. (2020), in their study on police officers in Kenya, investigated the effects of leadership styles on OHS. The study highlighted that the DL style positively influences OHS. Among the leadership styles examined, transformational leadership had the greatest impact on OHS, followed by democratic, charismatic, and autocratic leadership styles.

This finding underscores the critical role of leadership styles in ensuring OHS within organizations. Considering the existing literature, the following hypotheses for this research are proposed:

H2: There is a positive and significant relationship between DL and OHS.

H5: DL positively and significantly impacts OHS.

The emergence of a robust SC within organizations begins with management taking necessary technical measures, providing appropriate tools and equipment, appointing dedicated OHS personnel, and organizing relevant OHS training sessions (Akdeniz, 2019). Hofmann and Morgeson (1999) found that the quality of leader-employee relationships positively influences communication and commitment to safety. Building on this, one can infer that the communication skills of democratic leaders are likely to bolster SC.

Barling et al. (2002) underscored the significant impact of management actions on safety climate. When leaders prioritize safety, employees' perceptions of the safety climate improve. Because safety climate and SC interact reciprocally, shifts in the safety climate are likely to directly influence the SC.

In Denmark, Nielsen (2014) explored whether OHS practices enhance SC in industrial enterprises. The findings showed that OHS practices positively shape SC, raising awareness and strengthening an organization's overall safety orientation.

Sharma and Mishra (2021), in a systematic review of OHS literature, identified a strong relationship between SC and safety performance. By shaping employees' safety perceptions and motivation, a well-established SC enhances the effectiveness of workplace safety measures. Moreover, the study highlighted that the connection between environmental management and OHS is often overlooked, suggesting a need for more integrated approaches.

Claxton et al. (2022), examining various Australian institutions, investigated how OHS and SC interact. They discovered that obstacles in implementing OHS policies closely corresponded to aspects of the prevailing SC. Their research emphasized that reinforcing SC and adopting a proactive stance are essential steps toward reducing workplace accidents and ensuring a secure working environment. Gaining insights into the strengths and weaknesses of a given SC can help OHS professionals tailor interventions to organizational needs (Akdeniz et al., 2018).

Drawing from the existing literature, the following hypotheses are proposed for this research:

H3: There is a positive and significant relationship between OHS and SC.

H6: OHS positively and significantly impacts SC.

Leaders play critical roles in OHS efforts, including creating an environment of effective governance, setting strategies and goals, monitoring progress, modeling exemplary behavior for employees, and fostering a strong SC. Additionally, ensuring the adoption of this culture, integrating health and safety into daily operations, encouraging employees to take preventive measures, involving them in decision-making processes, and providing necessary training and equipment are among the primary responsibilities of managers. These responsibilities are fundamental to the effectiveness and sustainability of OHS efforts (Akdeniz, 2019).

To enhance OHS, leaders must develop a strong SC, which can positively influence employees' attitudes and behaviors related to SC (Kelwon et al., 2020).

Considering the existing literature, the following hypothesis for this research is proposed:

H7: OHS mediates the relationship between DL and SC.

4. METHODOLOGY

4.1. Research Objectives, Significance, and Contributions

The primary objective of this study is to examine the relationships among DL, SC, and OHS in five-star accommodation businesses. Specifically, the study aims to explore the effects of DL on SC and OHS, the impact of OHS on SC, and whether OHS mediates the relationship between DL and SC. Understanding how the DL style shapes employees' perceptions of SC and OHS practices, as well as its contributions to the development of SC, constitutes the central focus of the research.

Additionally, this research seeks to provide significant insights into how leadership approaches influence employees' safety perceptions and attitudes, while offering practical implications for the sustainability of SC at the organizational level.

Given the people-centric and service-intensive nature of the hospitality sector, the importance of SC and OHS is substantial. In particular, the critical role of employees' physical and psychological well-being in organizational success and service quality highlights the significance of understanding the impact of DL on safety perceptions. This understanding has the potential to address one of the sector's most pressing challenges.

The lack of studies integrating these three concepts—DL, SC, and OHS—along with the absence of research examining the mediating role of OHS in the relationship between DL and SC, underscores the significance of this study. The research model is designed to investigate the relationships and effects among DL, SC, and OHS, as well as the mediating role of OHS in the relationship between DL and SC.

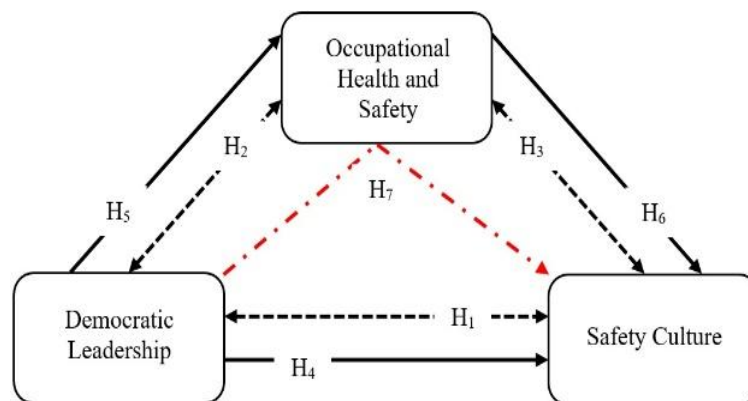

Figure 1. Research Model

4.2. Research Population and Sample

The research population consists of five-star accommodation businesses operating in Turkey. The sample includes both managerial and non-managerial employees working in five-star accommodation businesses located in Bodrum, a prominent holiday destination in Muğla province.

Outlier responses that did not fit the dataset were excluded, with 32 questionnaires removed. Consequently, the analyses were conducted on a total of 418 valid questionnaires. Gürbüz and Şahin (2018) state that for a population of 1 million, a sample size of 384 is sufficient with a 0.05 sampling error. While the number of valid surveys meets this requirement, efforts were made to exceed this threshold to ensure more reliable data.

4.3. Data Collection Tool and Scales

A quantitative research method was employed to test the relationships, effects, and mediation among DL, SC, and OHS in five-star accommodation businesses. For this purpose, a survey questionnaire was developed.

Survey Structure:

- The first section included questions about demographic characteristics such as gender, age, education level, job position, and marital status.
- The Democratic Leadership Scale (DL Scale) consists of 13 items adapted from Taş et al. (2007).
- The Occupational Health and Safety Scale (OHS Scale) includes 14 items based on Copur et al. (2006).
- The Safety Culture Scale (SC Scale) comprises 41 items derived from Yıldız and Yılmaz (2017).

Participants were asked to respond to the survey questions using a 5-point Likert Scale:

1: Strongly Disagree; 2: Disagree; 3: Neutral; 4: Agree; 5: Strongly Agree

The relationships among the main variables of the study were analyzed using SPSS 26.0, while mediation and Structural Equation Modeling (SEM) analyses were conducted with Jamovi 2.3.28. The findings obtained were interpreted accordingly.

Table 1. Reliability of the Research Application

Scales	Before Factor Analysis		After Factor Analysis	
	Cronbach's Alpha	N	Cronbach's Alpha	N
DL	0.948	13	0.948	13
OHS	0.906	14	0.877	11
SC	0.951	41	0.941	34

In Table 1, it is seen that the reliability intervals of all scales (DL, OHS and SC) used within the scope of the research are higher than 0.80 and their reliability levels are at high reliability (Yıldız and Uzunsakal, 2018).

4.4. Findings

As a result of factor analysis Democratic Leadership Scale (KMO=0.931; Approx. Chi-Square=4713.871; Cumulative %=7.672) is explained with two sub-dimensions; Safety Culture Scale (KMO=0.899; Approx. Chi-Square=10491.462; Cumulative %=66.017) is explained with five sub-dimensions; Occupational Health and Safety Scale (KMO=0.889; Approx. Chi-Square=2579.598; Cumulative %=69.168) is explained with three sub-dimensions.

The results of the KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) tests showed that the significance value was less than 0.005 ($p=0.000$), and the KMO values indicated the following:

- *Safety Culture Scale and Occupational Health and Safety Scale:* Good fit ($0.80 < \text{KMO} \leq 0.90$).
- *Democratic Leadership Scale:* Excellent fit ($0.90 \leq \text{KMO} \leq 1.00$).

These values suggest a high correlation among scale items, making the scales appropriate for analysis (Çokluk et al., 2018).

During the initial analysis, overlapping items with differences of less than 0.10 across multiple factors were identified in the scales (Karagöz, 2021). As a result, the following items were removed:

- *Occupational Health and Safety Scale*: Items 9 (*I think that the size of the working area is adequate*) and 11 (*I think that sufficient security measures for the prevention of occupational accidents are enough*).
- *Safety Culture Scale*: Items 5, 6, 7, 8, 9, 10, 19, and 38 (e.g., *Managers prioritize monitoring activities, Managers actively lead safety initiatives, Unsafe conditions are encouraged to be reported*).

The normality tests (Skewness/Std. Error and Kurtosis/Std. Error) revealed the following:

- The *Skewness* and *Kurtosis* values of the scales exceeded ± 1.500 . According to Tabachnick & Fidell (2013), scales with values exceeding ± 1.500 do not exhibit a normal distribution.
- Based on this, the *Safety Culture Scale* did not follow a normal distribution, while the *Democratic Leadership Scale* and *Occupational Health and Safety Scale* showed normal distributions.

For the scales that did not follow a normal distribution, the *Spearman correlation coefficient* was used for correlation analysis, while the *Pearson correlation coefficient* was used for scales exhibiting normal distribution.

Table 2. Correlation Analysis

Scales	Correlation	DL	OHS	SC
DL	Pearson Correlation	1		
	Sig.	.		
	N	418		
SC	Spearman's rho	0.677**	0.670**	
	Sig.	0.000	0.000	
	N	418	418	
OHS	Pearson Correlation	0.657**	1	1
	Sig.	0.000	.	.
	N	418	418	418

According to the results of the correlation analysis (Table 2), it is seen that the model established between DL and OHS (Pearson Correlation = 0.657), DL and SC (Spearman's rho = 0.677) and SC and OHS (Spearman's rho = 0.670) is positive and meaningful ($p < 0.05$). According to the results of the analysis, H_1 , H_2 and H_3 are accepted.

As a part of the study, separate SEM and mediatory role analyses are conducted for participants who staff in accommodation businesses. Both mediation test and the SEM are conducted to measure whether the OHS has a mediating role in the impact of the DL on SC.

Table 3. Indirect and Total Effects and Path Estimates

Path Est.	L	Est.	SE	Z	β	p
DL → SC	a	0.258	0.0334	7.74	0.35	< 0.001
DL → OHS	b	0.572	0.0321	17.81	0.66	< 0.001
OHS → SC	c	0.378	0.0383	9.86	0.44	< 0.001

In the Table 3, the analysis revealed that the DL had SC 35% (Estimate = 0.258), DL had OHS 66% (Estimate = 0.572) and OHS had SC 44% (Estimate = 0.378). In addition DL has a positive

effect on OHS and SC, OHS has a positive effect on SC. According to the results of the analysis, H_4 , H_5 and H_6 are accepted.

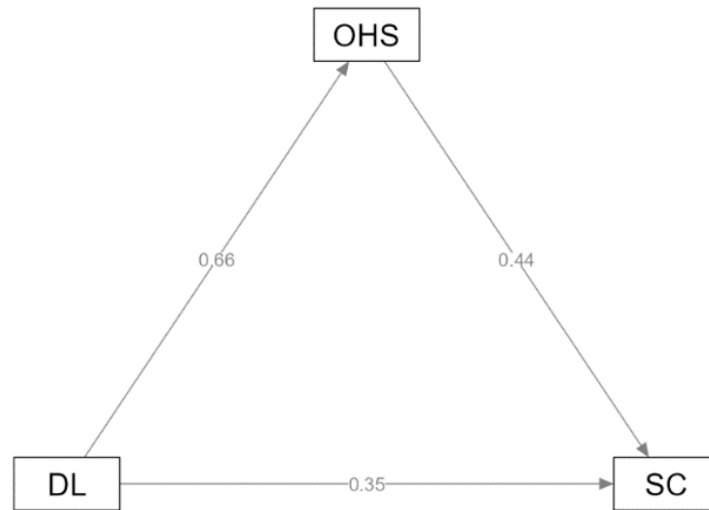

Figure 2. Statistical Diagram

When the Statistical Diagram (Figure 2) is examined in addition to Table 4, the β values and direction of effect are also seen.

Table 4: SEM-Related Compliance Values

Compatibility Criteria	Perfectly Compatibility	Acceptable Compatibility	SEM
χ^2/df^*	$\chi^2/df < 2$	$\chi^2/df < 3$	1.332
RMSEA*	$0 < RMSEA < 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.076
SRMR*	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	0.094
NFI*	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 < NFI < 0.95$	0.947
NNFI*	$0.97 \leq NNFI \leq 1.00$	$0.95 \leq NNFI \leq 0.97$	0.949
CFI*	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.90 \leq CFI < 0.95$	0.951
GFI*	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.951
AGFI*	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.942

The compatibility values are examined; χ^2/df , CFI, GFI, and AGFI are excellent, while RMSEA, SRMR, NFI, and NNFI are acceptable.

Table 5. OHS's Mediation Role in the DL's Effect on OHS

Mediation Est.				95% Confidence Interval				
Effect	L	Est.	SE	Lower	Upper	Z	p	% Mediation
Indirect	$a \times b$	0.216	0.0251	0.167	0.265	8.62	< 0.001	45.6
Direct	c	0.258	0.0334	0.193	0.324	7.74	< 0.001	54.4
Total	$c + a \times b$	0.475	0.0280	0.420	0.529	16.98	< 0.001	100.0

The direct effect DL on SC (first) $\beta_1 = 0.258$, and the indirect effect on the DL upon SC through OHS is $\beta_2 = 0.216$ in the Table 5. When β_1 and β_2 are examined, the second value is shown to be decreased. This result indicates that the mediator variable has partial mediation. As a result, OHS plays a partial mediator role in DL's effect on SC. According to the results of the analysis, H_7 is accepted.

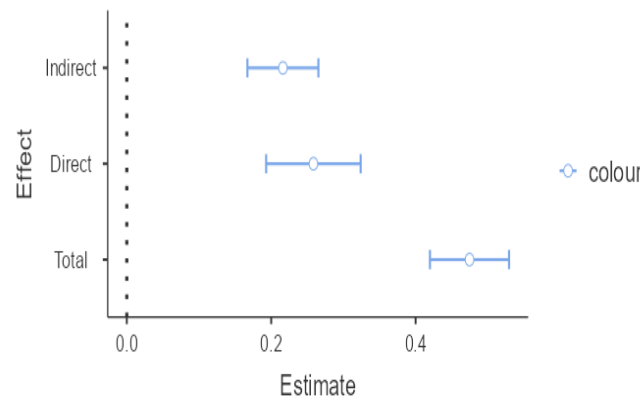

Figure 3: Estimate Plot

In the triple effect analysis, the detection of the positive and significant effect between DL, SC, and OHS, since $p < 0.05$, also shows a positive and meaningful relationship between these three variables. In this context, it confirms that the OHS has a mediating role in the DL's effect on SC.

5. CONCLUSIONS

This study's findings show that DL positively shapes employees' perceptions of OHS, thereby contributing to the emergence of a strong SC. By cultivating a trust-based environment, DL encourages employees to participate actively in safety measures, paving the way for an organizational culture deeply rooted in safety principles. Through transparent communication and meaningful employee involvement in safety policies, leaders can drive positive outcomes on both the individual and organizational levels. In this context, OHS serves as a vital link that reinforces the connection between leadership and SC.

A well-developed OHS system not only amplifies the positive influence of leadership but also fosters the broad adoption of SC among employees. DL enhances employees' engagement in safety practices and heightens their sense of accountability, thus accelerating the spread and internalization of SC within the organization. The discovery that OHS partially mediates this relationship underscores its dual nature—linking leadership and SC through both direct and indirect pathways. When OHS practices are effectively implemented, SC becomes more robust, allowing leadership influence to penetrate more deeply into the organizational fabric.

In this context, it is frequently emphasized in the literature that democratic leadership in an organizational context not only supports a culture of safety, but also increases employee commitment, organizational citizenship behavior, and job satisfaction. In light of these findings, it can be said that management styles shaped by democratic leadership can improve OSH performance, especially in high-risk sectors, and thus play a strategic role in preventing occupational accidents. In addition, the positive development of employees' subjective perceptions of safety practices strengthens workplace loyalty and organizational resilience. In this context, managers must not only be policy makers, but also take on the role of guides who model safe behavior for employees.

In the accommodation sector, promoting DL approaches and encouraging employees to take an active role in OHS processes will help embed a robust SC. Tailored leadership training programs should emphasize developing SC-related competencies, and organizations should

adopt participatory management methods that value employee input and open communication. However, this study is limited by its focus on accommodation businesses in Muğla. Future research spanning other regions and various tourism settings would enrich our understanding of these dynamics.

In order to ensure the sustainability of these practices, it is important for companies to conduct periodic assessments and measure the impact of their leadership styles on OSH outcomes. However, determining employees' perceptions of leadership styles will provide an important source of data for analyzing the impact of practices in the field.

However, in this context, it is clear that democratic leadership will yield positive results not only at the individual level, but also at the organizational level. In particular, the attitudes of leaders have become a decisive factor in the institutionalization of safety culture, and the working environment shaped by leadership understanding directly affects the level of employee participation in safety practices. In this regard, promoting democratic leadership throughout the company is of strategic importance in terms of creating a safe working culture.

It is possible to say that creating a safe working environment will improve performance, as it will make employees feel better.

5.1. Theoretical Contributions

This research substantially advances the academic discourse by clarifying the mechanisms through which leadership behaviors influence both employee safety conduct and the broader organizational culture. It provides fresh insights into how DL positively affects employees' safety perceptions and engagement, ultimately reinforcing SC.

Furthermore, the identification of OHS as a pivotal factor in the leadership–SC relationship invites deeper theoretical investigation. By integrating leadership, SC, and OHS into a coherent framework, this study underscores the complex, multifaceted nature of organizational functioning, guiding scholars toward more holistic theoretical models.

5.2. Practical Contributions

On a practical level, this study offers actionable guidance for five-star accommodation businesses. Leadership training programs that foster trust-building strategies and encourage employees' active participation in safety measures will significantly strengthen SC. Additionally, aligning OHS initiatives with leadership development can yield substantial benefits for the industry.

By integrating OHS strategies with effective leadership approaches, organizations can more seamlessly embed SC into their day-to-day operations, improving employee well-being and enhancing overall service quality. As a result, businesses can position themselves more competitively while ensuring a safer and more sustainable work environment.

REFERENCES

- Akdeniz, B. *İş Güvenliği Kültürünü Güçlendirmede Etkili Bir Faktör Olarak Güvenlik Liderliği ve Liderlik Tarzları*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 61, 132-144, 2019.

- Akdeniz, B., Giderler, C., and Özler, N. D. E. *Can Other Disciplines Support Occupational Health and Safety Efforts? Importance of Safety Culture: A Study on a Coal Mine Institution*. Acta Academica Karviniensia, 18, 4, 5-16, 2018.
- Alan, B. *Liderlik*. In: Yönetimde Değişen Çevreye Uyum Mekanizmaları (Edited by. Mehmet SAĞIR), 31-49, Ankara: Eğitim Yayınevi, 2020.
- Almuntasheri, A. A., and Almandeel, S. M. *Leadership Behavior Impact on Safety Culture in Jeddah Eye Hospital*. Journal of Economic, Administrative and Legal Sciences, 6, 10, 161-180, 2022.
- Barling, J., Loughlin, C., and Kelloway, E. K. *Development and Test of a Model Linking Safety-Specific Transformational Leadership and Occupational Safety*. Journal of Applied Psychology, 87, 3, 488-496, 2002.
- Bhatti, N., Maitlo, G. M., Shaikh, N., Hashmi, M. A., and Shaikh, F. M. *The Impact of Autocratic and Democratic Leadership Style on Job Satisfaction*. International Business Research, 5, 2, 192, 2012.
- Birdişli, F. *Güvenlik Kültürü. Güvenlik Çalışmaları*, (Edited. By. Oktay Bingöl and Ali Bilgin Varlık), 1-20, 2021.
- Choudhry, R. M., Fang, D., and Mohamed, S. *Developing a Model of Construction Safety Culture*. Journal of Management in Engineering, 23, 4, 207-212, 2007.
- Claxton, G., Hosie, P., and Sharma, P. *Toward an effective occupational Health and Safety Culture: A Multiple Stakeholder Perspective*. Journal of Safety Research, 82, 57-67, 2022.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., and Büyüköztürk, Ş. *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2018.
- Cooklin, A., Joss, N., Husser, E., and Oldenburg, B. *Integrated Approaches to Occupational Health and safety: A Systematic Review*. American journal of health promotion, 31, 5, 401-412, 2017.
- Çopur, Z., Varlı, B. E., Avşar, M., and Şenbaş, M. *Ege Üniversitesi Hastanesi'nde Çalışan Ev İdaresi Personelinin İş Sağlığı ve Güvenliği Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi*. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 9, 1, 39-53, 2006.
- Gallagher, C., and Underhill, E. *Managing Work Health and Safety: Recent Developments and Future Directions*. Asia Pacific Journal of Human Resources, 50, 2, 227-244, 2012.
- Gastil, J. *A Definition and Illustration of Democratic Leadership*. Human relations, 47, 8, 953-975, 1994.
- Greeff, A. *A Participative Management Approach for the Improvement of a Safety Culture in the Forestry Industry*, Doctoral Dissertation, North-West University (South Africa), 2024.
- Gürbüz, S., and Şahin, F. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018.

- Hilton, S. K., Arkorful, H., and Martins, A. *Democratic Leadership and Organizational Performance: The Moderating Effect of Contingent Reward*. Management Research Review, 44, 7, 1042-1058, 2021.
- Hofmann, D. A., and Morgeson, F. P. *Safety-Related Behavior as a Social Exchange: The Role of Perceived Organizational Support and Leader–Member Exchange*. Journal of Applied Psychology, 84, 2, 286, 1999.
- Horton, J., Cameron, A., Devaraj, D., Hanson, R. T., and Hajkowicz, S. A. *Workplace Safety Futures: The Impact of Emerging Technologies and Platforms on Work Health and Safety and Workers' Compensation Over the Next 20 years*. Canberra, ACT, Australia: CSIRO, 2018.
- İlhan, M., and Çetin, B. *LISREL ve AMOS Programları Kullanılarak Gerçekleştirilen Yapısal Eşitlik Modeli (Yem) Analizlerine İlişkin Sonuçların Karşılaştırılması*. Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology, 5, 2, 26-42, 2014.
- Karagöz, Y. *SPSS-AMOS-META Uygulamalı Nicel-Nitel-Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği (3th Print)*. Ankara: Nobel, 2021.
- Kelwon, S. C., Were, S., and Getuno, P. M. *Leadership Style and Occupational, Safety and Health of Police Officers in Nairobi City County, Kenya*. Journal of Human Resource & Leadership, 4, 3, 29-47, 2020.
- Lundell, M. A., and Marcham, C. L. *Leadership's Effect on Safety Culture*. Professional Safety, 63, 11, 36-43, 2018.
- Nasim, M. A., Yadav, R. S., Dash, S. S., and Bamel, U. *Leadership Styles and Safety Culture–A Meta-Analytic Study*. International Journal of Organizational Analysis, 31, 7, 3233-3250, 2023.
- Nielsen, K. J. *Improving Safety Culture Through The Health and Safety Organization: A Case Study*. Journal of safety research, 48, 7-17, 2014.
- Oğuzlu, T. *Güvenlik Kültürü ve Türk Dış Politikası*. Bilig, 72, 223-250, 2015
- Potter, R. E., Dollard, M. F., Owen, M. S., O'Keeffe, V., Bailey, T., and Leka, S. *Assessing A National Work Health and Safety Policy Intervention Using the Psychosocial Safety Climate Framework*. Safety Science, 100, 91-102, 2017.
- Raupu, S., Maharani, D., Mahmud, H., and Alauddin, A. *Democratic Leadership and Its Impact on Teacher Performance*. Al-Ishlah: Journal Pendidikan, 13, 3, 1556-1570, 2021.
- Sharma, R., and Mishra, D. K. *An Analysis of Thematic Structure of Research Trends in Occupational Health and Safety Concerning Safety Culture and Environmental Management*. Journal of Cleaner Production, 281, 1-16, 2021.
- Tabachnick, B. G., and Fidell, L. S. *Using Multivariate Statistics*. (6th Print). Pearson, 2013.
- Taş, A., Çelik, K., and Tomul, E. *Yenilenen İlköğretim Programının Uygulandığı İlköğretim Okullarındaki Yöneticilerin Liderlik Tarzları*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22, 22, 85-98, 2007

- Yıldız, D., and Uzunsakal, E. *Alan Araştırmalarında Güvenilirlik Testlerinin Karşılaştırılması ve Tarımsal Veriler Üzerine Bir Uygulama*. Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi, 1, 14-28, 2018
- Yıldız, S., and Yılmaz, M. *Türk İnşaat Sektöründe Çalışanların Güvenlik Kültürü Düzeyinin ve Güvenlik Performansı ile İlişkisinin İncelenmesi*. Politeknik Dergisi, 20, 1, 137-149, 2017.

ZAMANA DİRENEN BİR KAVRAM: ÖRGÜT KÜLTÜRÜNÜN ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ LİTERATÜRÜNDEKİ İZLERİ – BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ

Dr. Öğr. Üyesi, MUKADDES GÜLER

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,

muguler@cumhuriyet.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7159-1547

ÖZET

Bu çalışmada, örgütsel davranış alanında dinamik konulardan biri olan örgüt kültürü kavramına dair geçmişten günümüze doğru yapılan çalışmaların bibliyometrik analizinin yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Web of Science veri tabanında, “organizational culture” anahtar kelimesi ile gerekli seçimler yapılarak ve özelde sadece “örgütsel davranış” alanında inceleme yapmak üzere 1.100 çalışma elde edilmiştir. Bibliyometrik analiz, konuyla ilgili çalışılmış yıllar, yazarlar, ülkeler, atıflar, ilişkiler ağı gibi derinlemesine analiz etmeye yönelik bir yöntemdir. Bu yöntem ile elde edilen veriler VOSviewer programı ile daha sonra görselleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, örgütsel davranış alanında örgüt kültürü üzerine yapılan çalışmaların 2005 yılından itibaren artış gösterdiği ve en fazla çalışmanın 2024 yılında yapıldığı tespit edilmiştir. Yayın ve atıf sayılarında ABD, Çin ve İngiltere lider ülkelerdir. En çok atıf alan yazar Karen A. Jehn (2.224 atıf) ve en çok yayın yapan yazar ise Jennifer A. Chatman (13 yayın) dır. Örgüt kültürü ile birlikte en çok kullanılan anahtar kelimeler ise liderlik, iş tatmini, örgütsel bağlılık, dönüşümsel liderlik, insan kaynakları yönetimi, örgütsel performans ve performans olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Örgüt, örgüt kültürü, bibliyometrik analiz.

A CONCEPT RESISTING TIME: TRACES OF ORGANIZATIONAL CULTURE IN ORGANIZATIONAL BEHAVIOR LITERATURE – A BIBLIOMETRIC ANALYSIS

ABSTRACT

This study aims to conduct a bibliometric analysis of research conducted from the past to the present on the concept of organizational culture, one of the dynamic topics in the field of organizational behaviour. To this end, 1,100 studies were obtained from the Web of Science database by selecting the keyword ‘organizational culture’ and specifically focusing on the field of ‘organizational behaviour’. Bibliometric analysis is a method for conducting in-depth analysis of the years studied, authors, countries, citations, and networks of relationships related to the subject. The data obtained using this method was subsequently visualised using the VOSviewer programme. According to the results obtained, it was determined that studies on

organisational culture in the field of organizational behaviour have increased since 2005, with the highest number of studies conducted in 2024. The United States, China and the United Kingdom are the leading countries in terms of publication and citation numbers. The author with the most citations is Karen A. Jehn (2,224 citations), and the author with the most publications is Jennifer A. Chatman (13 publication). The most frequently used keywords alongside organizational culture are leadership, job satisfaction, organizational commitment, transformational leadership, human resource management, organizational performance, and performance.

Keywords: Organization, organizational culture, bibliometric analysis.

1. GİRİŞ

Örgüt, kendi ve organizasyonel hedeflerine ulaşmak amacıyla bir araya gelen bir grup insandır. Bu örgütler dış ve iç çevreye göre değiştiği için esnek bir sistemdir (Alvi vd., 2014: 30). Özellikle günümüzdeki örgütler, hızlı teknolojik ilerlemeler, dijitalleşme, küreselleşme ve iş gücündeki demografik değişimler gibi çeşitli dinamiklerle başa çıkmak zorundadır. Bu dönüşüm döneminde, örgütlerin sadece yapısal veya stratejik değişiklikler yapmakla kalmayıp, sahip oldukları değerler bütünüyle, yani örgüt kültürü üzerinden de değişime tepki verdikleri gözlemlenmektedir. Örgüt kültürü, değerlerin önemine vurgu yapan ortak değerlerden ve bu değerlere uygun tutumlara yol açan normlardan oluşan bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Ch vd., 2013: 1). Bir bakıma örgüt için kültür hayatı öneme sahip olan ve onun yaşamını etkileyen bir unsurdur.

Her örgüt, hedeflerini, değerlerini ve dış çevreyle etkileşimlerini içeren kendi kültürünü benimser. Bir örgütün kültürünü benzersiz kılan, onun dayandığı duygular, inançlar, standartlar, gelenek ve kurallardır. Kuruluşlar güçlü, olumlu bir örgüt kültürünü besleyerek çalışanları daha bağlı ve sorumlu hale getirebilmektedir (Jigjiddorj vd., 2021: 1). Özellikle bu konuda lider veya üst yönetim hayati rol oynamaktadır (Ch vd., 2013: 1). Ne yazık ki, insanlar kültürlerine meydan okunana kadar, yeni bir kültürü deneyimleyene kadar veya örneğin bir çerçeve veya model aracılığıyla açık ve açık hale getirilene kadar kültürden habersiz olunmaktadır. Bu nedenle kültür yöneticiler ve bilim adamları tarafından bu kadar uzun süre göz ardı edilmiştir (Cameron ve Quinn, 2006: 16-17). Ancak günümüze kadar birçok araştırmayla örgüt kültürü kavramının ne kadar hayati bir unsur olduğu vurgulanmıştır.

Örgüt kültürünün bu kadar önemli bir rol üstlenmesi, onu örgütsel davranış literatüründe zamana karşı “direnen” ve etkisini sürdüren bir kavram haline getirmiştir. Ancak, bu kavramın literatürde ne kadar ele alındığı, hangi yönlerden incelendiği, zaman içinde nasıl bir evrim geçirdiği ve hangi eksikliklerin mevcut olduğu henüz kapsamlı bir şekilde analiz edilmemiştir. Bu çalışmanın amacı, örgüt kültürünün örgütsel davranış alanındaki yerini bibliyometrik bir yöntemle inceleyerek; alandaki eğilimleri, öne çıkan konuları, yazarları ve araştırma açıklarını belirlemektir. Böylece örgüt kültürü üzerine yapılan çalışmalara dair bir harita çıkarılarak ve gelecekteki araştırmalara ışık tutacak verilerin sağlanarak gelecek araştırmalar için alana rehber niteliğinde katkı sunmak hedeflenmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kültür dinamik bir olgudur ve bizi çeşitli şekillerde etkileyen zorlayıcı bir arka plan yapısıdır. Kültür, başkalarıyla etkileşim kurulduğunda sürekli olarak yeniden canlandırılır, yaratılır ve bireylerin kendi davranışları tarafından şekillendirilir (Schein, 2010: 3). Aynı zamanda kültür, örgütleri çevreleyen sosyal koşulların en temel bileşenlerinden de biridir. Bu sebeple örgütlerin varlığı ve ilerlemeleri üzerinde büyük bir etki yarattığı düşünüldüğünden, örgüt kültürü kavramı 1970 yılından itibaren yönetim ve örgüt bilimciler tarafından kullanılmaktadır (Acar, 2012: 219; Güçlü, 2003: 147-148).

Örgüt kültürü, “bir grubun dışsal uyum ve içsel bütünleşme sorunlarıyla başa çıkmayı öğrenirken icat ettiği, keşfettiği veya geliştirdiği temel varsayımlar örüntüsü” olarak tanımlanmaktadır (Razıq vd., 2024: 589). Başka bir tanımda ise örgüt kültürü, “yeni üyelere hizmet etmek için değer sistemini besleyerek bir örgütün liderine hizmet eden” bir kavramdır (Olan vd., 2019: 314). Literatürde örgüt kültürüne ilişkin tanım konusunda bir fikir birliğine varılamadığı görülmektedir. Ancak çoğu araştırmacı örgüt kültürü yapısının özellikleri konusunda hemfikirdir. Bunlar; (1) bütüncüdür, (2) tarihsel olarak belirlenmiştir, (3) antropolojik kavramlarla ilişkilidir, (4) sosyal olarak yapılandırılmıştır, (5) yumuşaktır ve (6) değiştirilmesi zordur (Hofstede vd., 1990: 286).

Örgüt kültürü, bir kurumdaki işlerin yapılış şeklinin nedenidir. Kültür örgütün düşüncesi, değerleri ve inançlarıdır (Alvi vd., 2014: 32). Bir örgütün temel kimliğini oluşturan, kökenini kurucularının düşüncelerinden alan inanç ve davranış kalıpları, zamanla deneyim birikimi, yeni toplumsal eğilimler ve yöneticilerin değişen değerleri ile günümüze kadar evrilmektedir (Ortega-Parra ve Ángel Sastre-Castillo, 2013: 1072). Örgüt kültürünün bir sosyal kontrol sistemi olarak hareket ettiği ve bir örgütte işleyen değerler ve inançlar aracılığıyla çalışanların tutum ve davranışlarını etkileyebileceği ileri sürülmektedir (MacIntosh ve Doherty, 2010: 106). Özellikle birçok uluslararası araştırmacı, örgüt kültürü ile çalışanlar arasındaki ilişkinin, örgütlerin başarısının anahtarı olduğu konusunda hemfikirdir (Aranki vd., 2019: 138). Bu açıdan bakıldığında, örgütsel kültürlerin içeriği her yeni örgütün karşılaştığı temel sorunları yansıtır: hayatta kalmak ve büyümek için dış çevresiyle başa çıkmak ve iç bütünleşmesini yönetmek (Schein, 2010: 70).

Örgüt kültürünün incelenmesi, örgütsel başarı ve performans üzerindeki derin etkileri nedeniyle akademik literatürde önemli ilgi görmüştür (Tadesse Bogale ve Debela, 2024: 2). Ayrıca araştırmacılar tarafından örgüt kültürünün iş tatmini (Chung ve Ahn, 2019; İşcan ve Timuroğlu, 2007; MacIntosh ve Doherty, 2010), örgütsel performans (Abawa ve Obse, 2024; Bwonya vd., 2020; Brahm ve Poblete, 2024), örgütsel bağlılık (Demir ve Öztürk, 2013; Yiing vd., 2009), örgütsel vatandaşlık (Sökmen vd., 2017; Tran, 2023), girişimcilik (Fiş ve Wasti, 2009; Yeşil vd., 2016) gibi daha birçok konu üzerine etkilerine yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Ayrıca örgüt kültürünü analiz etmek için bazı araştırmacılar farklı modeller de önermiştir (Sarhan vd., 2020: 184). Örneğin, örgüt kültürü araştırması alanında en etkili ve yaygın olarak kullanılan modellerden biri Cameron ve Quinn’in (1999) öne sürdüğü “Rekabetçi Değerler Çerçevesi”dir (Alharbi ve Abedelrahim, 2018: 4). Diğer birçok araştırmacı da farklı modeller inşa ederek örgüt kültürü kavramının gelişmesine katkı sunmuştur.

3. YÖNTEM

Bu çalışmanın temel amacı, örgüt kültürü kavramının örgütsel davranış literatüründeki yerini ve gelişimini inceleyerek, hem kavramın tarihsel seyri hem de akademik alandaki güncel durumu hakkında bilgi sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada büyük hacimli bilimsel verileri incelemek ve analiz etmek için popüler ve titiz bir yöntem olan bibliyometrik analiz kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz, son yıllarda iş araştırmalarında büyük bir popülerlik kazanmıştır (Donthu vd., 2021: 285). Bibliyometrik teknikler kullanarak öne çıkan konuları ve en üretken yazarları, bağlı oldukları kurumları ve ülkeler de dahil olmak üzere analiz edilmesine yardımcı olmaktadır (Donthu vd., 2020: 1).

Bu amaçla 11.09.2025 tarihinde WoS üzerinde “organizational culture” terimiyle yapılan arama sonucunda 16.881 çalışmaya ulaşılmıştır. Ardından WoS kategorilerinden ve orta alıntı konularından “yönetim” alanı seçilmiş ve mikro alıntı konusu olarak da “örgütsel davranış” alanı seçilerek 1.117 çalışma elde edilmiştir. Çalışmanın bütünlüğü doğrultusunda 2025 yılında yapılmış çalışmalar hariç tutulmuş ve toplamda 1100 çalışma araştırma kapsamına alınmıştır. Bu veriler doğrultuda yürütülen bibliyometrik analizle aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- Çalışmaların yıllara göre dağılımı nedir?
- En çok çalışma yapan ve atıf yapılan ülkeler hangileridir?
- En çok çalışma yapan ve atıf alan yazarlar kimlerdir?
- En çok kullanılan anahtar kelimeler ve güncel anahtar kelimeler hangileridir?

Elde edilen bazı verileri görsel açıdan ele alabilmek için VOSviewer (1.6.19) görsel haritalama programı kullanılmıştır.

4. BULGULAR

WoS veri tabanından örgütsel davranış alanında “organizational culture” (örgüt kültürü) anahtar kelimesi kullanılarak elde edilen toplam 1100 makale çalışmanın kapsamı doğrultusunda analiz edilmiştir. Bu çalışmaların yayın dilinin İngilizce (1086 yayın), İspanyolca (7 yayın), Portekizce (5 yayın), Malayca (1 yayın) ve Rusça (1 yayın) olduğu görülmektedir. Ayrıca “örgüt kültürü” konusuna ilişkin çalışmaların en fazla araştırma makalesi (896 yayın) olarak yayımlandığı tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla bildiri özeti (153 yayın), kitap bölümü (55 yayın) ve derleme makale (49 yayın) takip etmektedir. Aşağıda diğer verilere ilişkin tablolar ve VOSviewer yazılımı yardımı ile görseller sunulmuştur. Çizelge 1’de konuya ilişkin çalışmaların yıllara göre dağılımına yer verilmiştir.

Çizelge 1. Yıllara Göre Çalışma Sayısı

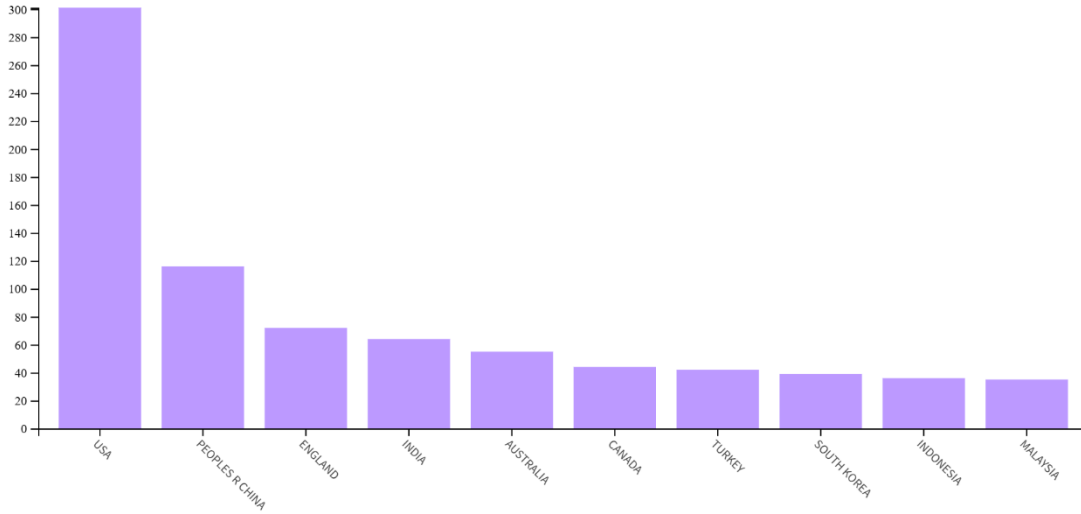
Yayın Yılı	Yayın Sayısı	Yayın Yılı	Yayın Sayısı	Yayın Yılı	Yayın Sayısı
2024	80	2011	53	1998	5
2023	68	2010	49	1997	6
2022	69	2009	48	1996	8
2021	58	2008	39	1995	6
2020	58	2007	25	1994	4
2019	74	2006	18	1993	4
2018	47	2005	16	1992	6

2017	65	2004	5	1991	3
2016	55	2003	22	1989	1
2015	42	2002	9	1988	1
2014	42	2001	5	1986	1
2013	40	2000	9		
2012	53	1999	6		
Toplam: 1100					

Kaynak: WoS veri tabanı

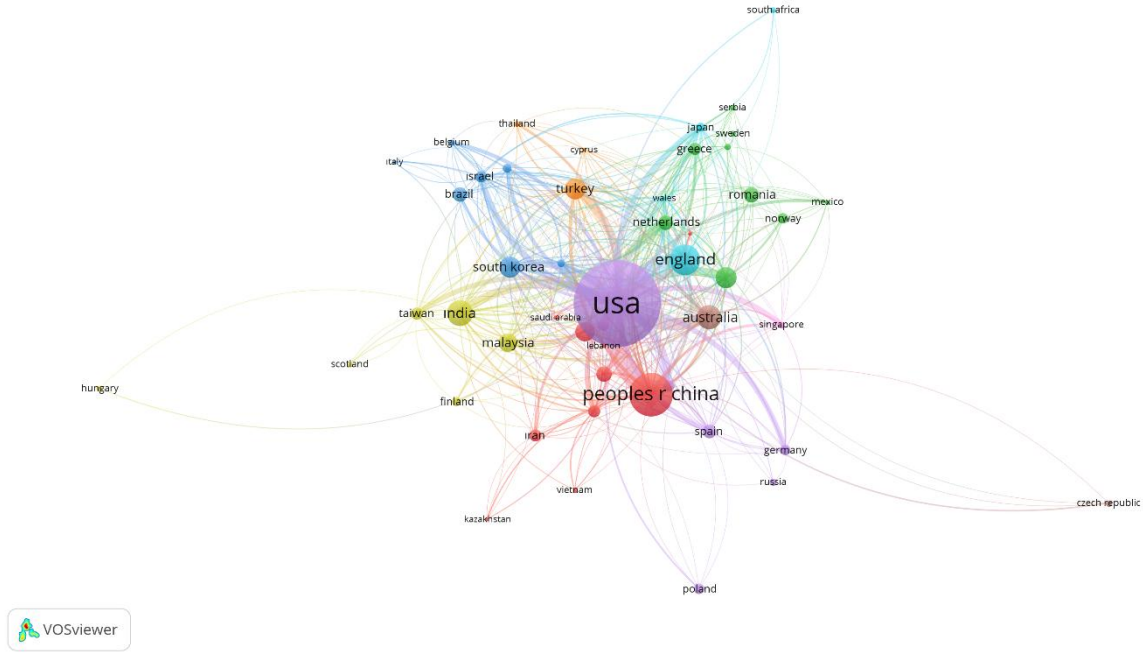
Çizelge 1'e göre örgütsel davranış alanında "örgüt kültürü" konusuna ilişkin en fazla 2024 yılında çalışmanın yapıldığı ve 2005 yılından itibaren konuya ilişkin çalışmaların sayısında artış olduğu görülmektedir. Konuya ilişkin ilk çalışmanın ise 1986 yılında Paul D. Reynolds tarafından Journal of Management Studies dergisinde yayımlanan "Organizational Culture As Related To Industry, Position and Performance: A Preliminary-Report" adlı makaledir.

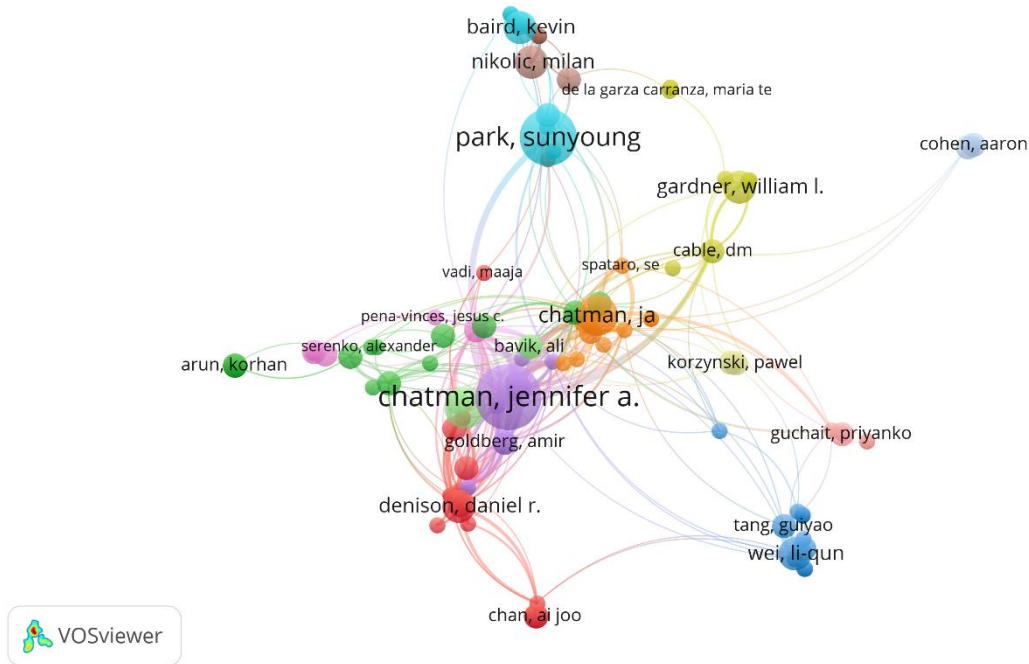
Görsel 1. Konu ile ilgili En Çok Yayın Yapan 10 Ülke

Kaynak: WoS veri tabanı

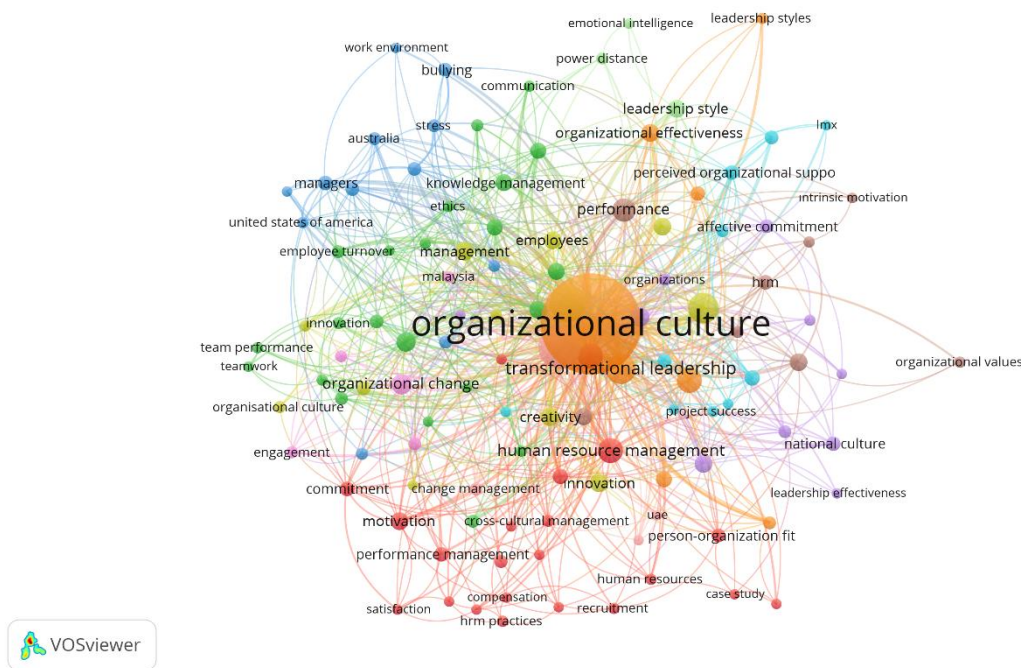
Görsel 1'de örgütsel davranış alanında "örgüt kültürü" konusuna ilişkin en fazla yayın yapan ülkelere yer verilmiştir. Konu ile ilgili toplamda 90 ülkenin katkı sunduğu belirlenirken en çok yayın yapan ülkenin 304 çalışma ile ABD olduğu gözlemlenmiştir. Diğer ülkeler ise sırasıyla Çin (117 yayın), İngiltere (74 yayın), Hindistan (67 yayın), Avustralya (58 yayın), Kanada (44 yayın), Güney Kore (42 yayın), Türkiye (42 yayın), Endonezya (36 yayın) ve Malezya (36 yayın) olarak belirlenmiştir. Bu ülkelerin atıf haritasını oluşturmak üzere VOSviewer programından yararlanılmış ve Görsel 2'de gösterilmiştir.

Görsel 2. Ülkelerin Atıf Haritası

Görsel 2’de örgütsel davranış alanında “örgüt kültürü” konusuna ilişkin ülkelerin atıf haritasını -en az 5 doküman ve 10 atıf kriterine göre- incelediğimizde, 90 ülkeden 49’unun bu kriterleri karşıladığı belirlenmiştir. En çok atıf alan ülkeler sırasıyla ABD (20.740 atıf), Avustralya (2.852 atıf), Çin (2.095 atıf), İngiltere (1712 atıf), Hollanda (1.707 atıf), Kanada (1.612 atıf) ve Türkiye (1.004 atıf) olarak tespit edilmiştir.

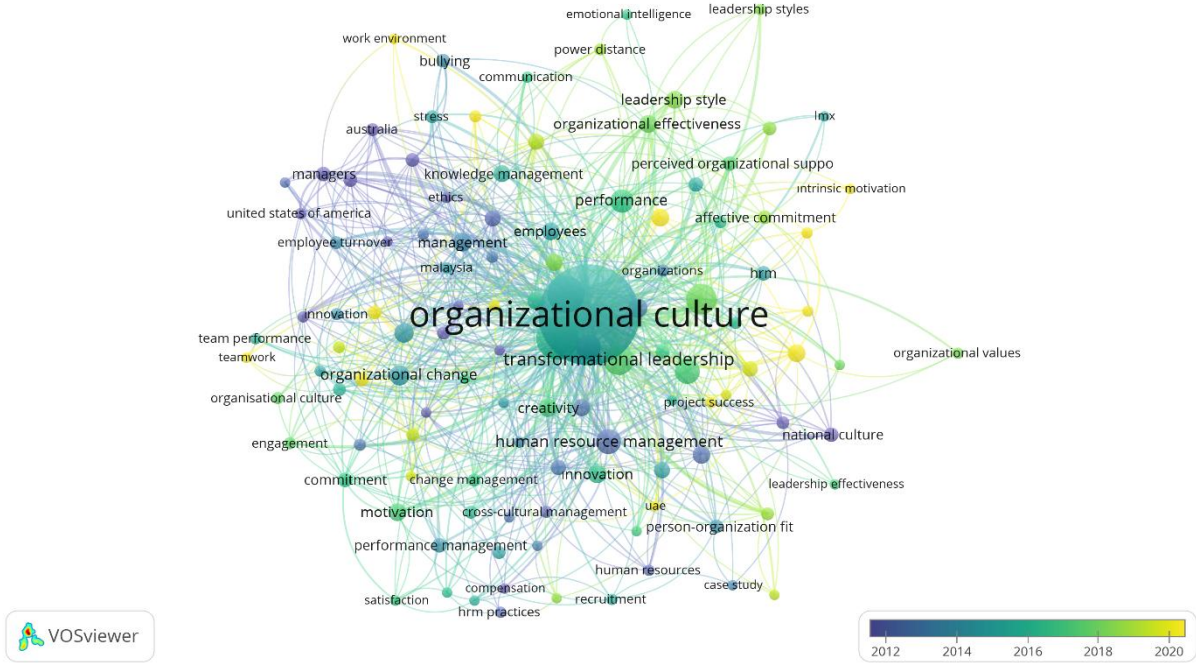
Görsel 3. Yazarların Atıf Haritası

Görsel 3'te örgütsel davranış alanında “örgüt kültürü” konusuna ilişkin çalışma yapan yazarların atıf haritasını -en az 2 doküman ve 10 atıf kriterine göre- incelediğimizde, 2597 yazardan 115'inin bu kriterleri karşıladığı ve 13 kümeye sahip olduğu belirlenmiştir. En çok atıf alan yazarlar sırasıyla Karen A. Jehn (2224 atıf), Jennifer A. Chatman (1832 atıf), Daniel M. Cable (810 atıf), Sigal G. Barsade (748 atıf), Chad A. Hartnell (669 atıf) ve Geert Hofstede (568 atıf) olarak tespit edilmiştir. En çok yayın yapan yazarlar ise sırasıyla Jennifer A. Chatman (13 yayın), Daniel Denison (8 yayın), Sunyoung Park (7 yayın) ve Wei Li-Qun (6 yayın) dır. Bu yazarların atıf ağında önemli bir yere sahip oldukları ve literatüre dikkate değer katkılarda bulundukları gözlemlenmektedir.

Görsel 4. Anahtar Kelimelerin Haritası

Görsel 4’te örgütsel davranış alanında “örgüt kültürü” konusu ile birlikte kullanılan anahtar kelimelere ilişkin haritayı –en az tekrar sayısı 5 kriterine göre- incelediğimizde ise, 2220 anahtar kelimeden 116’sının bu kriterleri karşıladığı ve 11 kümeye sahip olduğu belirlenmiştir. En sık kullanılan anahtar sözcükler ise 83 tekrar ile liderlik (leadership), 63 tekrar ile iş tatmini (job satisfaction), 42 tekrar ile örgütsel bağlılık (organizational commitment), 41 tekrar ile dönüşümsel liderlik (transformational leadership), 29 tekrar ile insan kaynakları yönetimi (human resource management), 28 tekrar ile örgütsel performans (organizational performance) ve 25 tekrar ile performans (performance) olarak belirlenmiştir.

Görsel 5. Anahtar Kelimelerin Yoğunluk Haritası

Görsel 5’te örgütsel davranış alanında “örgüt kültürü” konusu ile birlikte kullanılan anahtar kelimelere ilişkin yoğunluk haritası verilmiştir. 2012-2020 yıllarını kapsayan bu haritaya göre en güncel anahtar kelimeler sarı renkle gösterilmiştir. Buna göre, yenilikçi kültür (innovative culture), çalışan adanmışlığı (employee engagement), işe adanmışlık (work engagement), hizmetkâr liderlik (servant leadership), işveren markası (employer branding), içsel motivasyon (intrinsic motivation), çalışan performansı (employee performance), proje başarısı (project success), insan sermayesi (human capital), çalışma ortamı (work environment), bilgi paylaşımı (knowledge sharing) en güncel anahtar kelimeler olarak tespit edilmiştir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, örgüt kültürü kavramının örgütsel davranış literatüründeki yerini ve zaman içerisindeki evrimini bibliyometrik bir bakış açısıyla incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda 11.09.2025 tarihinde WoS üzerinde “organizational culture” terimi girilmiş, WoS kategorilerinden ve orta alıntı konularından “yönetim” alanı, mikro alıntı konusu olarak da “örgütsel davranış” alanı seçilmiş ve son olarak çalışmanın bütünlüğü doğrultusunda 2025 yılında yapılmış çalışmalar hariç tutulmuş ve toplamda 1100 çalışma araştırma kapsamına alınmış ve incelenmiştir. Bu çalışmaların yayım dilinin ağırlıklı olarak İngilizce (1086 yayın) olduğu ve çalışma türünde ise en fazla araştırma makalesi (896 yayın) olarak yayımlandığı tespit edilmiştir.

Örgütsel davranış alanında “örgüt kültürü” konusuna yönelik çalışmaların sayısında 2005 yılından itibaren belirgin bir artış gözlemlenmiştir; bu artışın en yüksek seviyeye 2024 yılında ulaştığı belirlenmiştir. Bu durum, örgüt kültürünün günümüz çalışma hayatında stratejik bir

önem kazandığını, hem akademik çevrelerde hem de uygulayıcılar nezdinde daha fazla dikkate alındığını göstermektedir. Küresel rekabetin artması, iş gücü çeşitliliği, dijital dönüşüm ve çalışan bağlılığı gibi unsurlar, örgüt kültürünü sadece içsel bir dinamik değil, aynı zamanda örgütün başarısını doğrudan etkileyen kritik bir faktör hâline getirmiştir. Bu bağlamda, 2024 yılındaki yayın yoğunluğu, özellikle pandemi sonrası dönemde örgüt kültürünün yeniden şekillenmesi ve güncellenen yönetim yaklaşımlarının kültürel boyutunun araştırılmasıyla da ilişkilendirilebilir.

Yapılan analizler sonucunda, örgüt kültürü konusuna ilişkin en fazla yayının 304 çalışma ile ABD tarafından gerçekleştirildiği, onu 117 çalışma ile Çin'in takip ettiği tespit edilmiştir. Bu durum, söz konusu ülkelerin örgütsel davranış literatürüne yön veren ve bu alanda öncü konumda olan akademik üretim merkezleri olduğunu ortaya koymaktadır. Ülkelerin bilimsel etkilerini değerlendirmek amacıyla VOSviewer programı kullanılarak oluşturulan atıf haritası ise, yalnızca yayın sayısının değil, aynı zamanda bu yayınların akademik etki düzeyinin de önemli olduğunu göstermektedir. Atıf analizine göre, ABD 20.740 atıf ile açık ara en çok atıf alan ülke konumunda yer alırken, Avustralya (2.852 atıf) ve Çin (2.095 atıf) takip eden ülkeler olmuştur. Türkiye ise 42 yayın ve 1.004 atıf ile örgüt kültürü alanında hem niceliksel hem de niteliksel katkı sağlayan ilk on ülke arasında yer alma başarısı göstermiştir. Bu sonuçlar, Türkiye'nin uluslararası akademik platformda bu alandaki görünürlüğünün arttığını ve gelişen bir araştırma potansiyeline sahip olduğunu göstermesi açısından dikkate değerdir.

Örgüt kültürü konusuna ilişkin yapılan yayınlar incelendiğinde, en fazla yayına sahip araştırmacıların sırasıyla Jennifer A. Chatman (13 yayın) ve Daniel Denison (8 yayın) olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, söz konusu yazarların örgüt kültürü literatürüne yön veren, alanda etkili ve üretken isimler arasında yer aldığını göstermektedir. Öte yandan, yazarların bilimsel etkileri yalnızca yayın sayısı ile değil, aldıkları atıf sayısı ile değerlendirilmiştir. VOSviewer programı aracılığıyla oluşturulan atıf haritası sonucunda, en fazla atıf alan yazarların Karen A. Jehn (2.224 atıf) ve Jennifer A. Chatman (1.832 atıf) olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler, Karen A. Jehn'in daha az sayıda çalışmayla dahi yüksek etki yaratabildiğini, Jennifer A. Chatman'ın ise hem yayın sayısı hem de atıf düzeyi açısından alandaki en etkin araştırmacılarından biri olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu iki yazar, örgüt kültürü araştırmalarında hem kuramsal katkıları hem de akademik etkileriyle öne çıkmaktadır.

Örgüt kültürü konusuyla ilişkili olarak literatürde en sık kullanılan anahtar kelimeler incelendiğinde, “liderlik”, “iş tatmini”, “örgütsel bağlılık”, “dönüşümsel liderlik”, “insan kaynakları yönetimi”, “örgütsel performans” ve “performans” kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durum, örgüt kültürü araştırmalarının büyük ölçüde klasik örgütsel davranış temalarıyla iç içe yürütüldüğünü ve liderlik ile çalışan tutumları gibi değişkenlerle güçlü bir etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Öte yandan, analizlerde ortaya çıkan daha güncel anahtar kelimeler arasında “yenilikçi kültür”, “çalışan adanmışlığı”, “işe adanmışlık”, “hizmetkâr liderlik”, “işveren markası”, “içsel motivasyon”, “çalışan performansı”, “proje başarısı”, “insan sermayesi”, “çalışma ortamı” ve “bilgi paylaşımı” gibi kavramların yer aldığı gözlemlenmiştir. Bu eğilim, örgüt kültürü çalışmalarının zamanla daha stratejik, bütüncül ve çağdaş yönetim yaklaşımlarına odaklanmaya başladığını; aynı zamanda birey, takım ve organizasyon düzeyindeki etkileşimleri daha derinlikli biçimde ele aldığını ortaya koymaktadır.

Özellikle dijitalleşme, değişim yönetimi ve insan merkezli liderlik anlayışlarının yükselişe geçmesi, bu kavramsal çeşitliliği ve dönüşümü desteklemektedir.

Yapılan bu analizler, örgüt kültürünün yalnızca geçici bir ilgi alanı olmadığını, aksine literatürde istikrarlı bir şekilde varlığını sürdürdüğünü ve farklı dönemlerde çeşitli akademik yönelimlere kaynaklık ettiğini ortaya koymuştur. Sonuç olarak, örgüt kültürü kavramı zamana direnen bir yapıya sahip olmakla birlikte, farklı dönemlerde değişen yönetim yaklaşımlarına uyum sağlayarak kendini yeniden üretmiştir. Bu bağlamda, örgüt kültürü konusundaki akademik üretimin devam etmesi, hem teorik zenginliği artıracak hem de uygulamaya yönelik yeni bakış açıları geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Gelecek çalışmaların, örgüt kültürünün dijital dönüşüm, sürdürülebilirlik ve çeşitlilik gibi güncel temalarla ilişkisini daha derinlemesine ele alması literatüre önemli katkılar sunabilir.

KAYNAKÇA

Abawa, A., Obse, H., Organizational Culture and Organizational Performance: Does Job Satisfaction Mediate The Relationship?, Cogent Business & Management, 11, 1, 2024, 2324127.

Acar, A. Z., Organizational Culture, Leadership Styles and Organizational Commitment in Turkish Logistics Industry, Procedia-Social and Behavioral Sciences, 58, 2012, 217-226.

Alharbi, S. H., Abedelrahim, S. S., Organizational Culture Assessment Using The Competing Values Framework (CVF) in Public Universities in Saudi Arabia: A Case Study of Tabuk University, International Journal of Business and Management, 6, 2, 2018, 1-16.

Alvi, H. A., Hanif, M., Adil, M. S., Ahmed, R. R., Vveinhardt, J., Impact of Organizational Culture on Organizational Commitment and Job Satisfaction, European journal of business and management, 6, 27, 2014, 30-39.

Aranki, D. H., Suifan, T. S., Sweis, R. J., The Relationship between Organizational Culture and Organizational Commitment, Modern Applied Science, 13, 4, 2019, 137-154.

Brahm, F., Poblete, J., Organizational Culture, Adaptation, and Performance, Organization Science, 35, 5, 2024, 1823-1848.

Bwonya, J. E., Ogutu, M., Okeyo, W. O., Leadership Style, Organizational Culture and Performance: A Critical Literature Review, Journal of Human Resource & Leadership, 4, 2, 2020, 48-69.

Cameron K. S., Quinn, R. E., *Diagnosing and Changing Organizational Culture: Based on The Competing Values Framework*, Addison-Wesley, Jossey-Bass, San Francisco, 2006.

Ch, A. S., Zainab, N., Maqsood, H., Sana, R., Impact of Organizational Culture on Organizational Commitment: A Comparative Study of Public and Private Organizations, Research Journal of Recent Sciences, ISSN, 2277, 2502, 2013, 1-6.

Chung, H. J., Ahn, S. H., Relationship between Organizational Culture and Job Satisfaction among Korean Nurses: A Meta-Analysis, Journal of Korean Academy of Nursing Administration, 25, 3, 2019, 157-166.

Demir, C., Öztürk, U. C., Örgüt Kültürünün Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi ve Bir Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 26, 1, 2013, 17-41.

Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., Lim, W. M., How to Conduct a Bibliometric Analysis: An Overview and Guidelines, Journal of Business Research, (133), 2021, 285-296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>

Donthu, N., Kumar, S., Pattnaik, D., Forty-Five Years of Journal of Business Research: A Bibliometric Analysis, Journal of Business Research, 109, 1, 2020, 1-14.

Fiş, A. M., Wasti, S. A., Örgüt Kültürü ve Girişimcilik Yönelimi İlişkisi, ODTÜ Gelişme Dergisi, 35, 2009, 127-164.

Güçlü, N., Örgüt Kültürü, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23, 2, 2003, 147-159.

Hofstede, G., Neuijen, B., Ohayv, D. D., Sanders, G., Measuring Organizational Cultures: A Qualitative and Quantitative Study Across Twenty Cases, Administrative science quarterly, 1990, 286-316.

İşcan, Ö. F., Timuroğlu, M. K., Örgüt Kültürünün İş Tatmini Üzerindeki Etkisi ve Bir Uygulama, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 21, 1, 2007, 119-135.

Jigjiddorj, S., Zanabazar, A., Jambal, T., Semjid, B., Relationship between Organizational Culture, Employee Satisfaction and Organizational Commitment, In SHS Web of Conferences, 90, 02004, 2021, EDP Sciences, 1-8.

MacIntosh, E. W., Doherty, A., The Influence of Organizational Culture on Job Satisfaction and Intention to Leave, Sport management review, 13, 2, 2010, 106-117.

Olan, F., Liu, S., Neaga, I., Chen, H., Nakpodia, F., How Cultural Impact on Knowledge Sharing Contributes to Organizational Performance: Using The fsQCA Approach, Journal of Business Research, 94, 2019, 313-319.

Ortega-Parra, A., Ángel Sastre-Castillo, M., Impact of Perceived Corporate Culture on Organizational Commitment, Management Decision, 51, 5, 2013, 1071-1083.

Raziq, M. M., Jabeen, Q., Saleem, S., Shamout, M. D., Bashir, S., Organizational Culture, Knowledge Sharing and Organizational Performance: A Multi-Country Study, Business Process Management Journal, 30, 2, 2024, 586-611.

Reynolds, P. D., Organizational Culture as Related to Industry, Position and Performance: A Preliminary Report, Journal of Management Studies, 23, 3, 1986, 333-345.

Sarhan, N., Harb, A., Shrafat, F., Alhusban, M., The Effect of Organizational Culture on The Organizational Commitment: Evidence from Hotel Industry, Management Science Letters, 10, 1, 2020, 183-196.

Schein, E. H., *Organizational Culture and Leadership* (4th ed.), San Francisco, CA, Jossey-Bass, 2010.

Sökmen, A., Benk, O., Gayaker, S., Örgüt Kültürü, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Bir Kamu Kurumunda Araştırma. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19, 2, 2017, 415-429.

Tadesse Bogale, A., Debela, K. L., Organizational Culture: A Systematic Review. Cogent Business & Management, 11, 1, 2024, 1-23, 2340129.

Tran, Q. H. N., Explore The Relationship between Leadership Skills, Organizational Citizenship Behavior and Organizational Culture in Vietnamese Public Organizations, Industrial and Commercial Training, 55, 3, 2023, 309-323.

Yeşil, S., Doğan, İ., Doğan, Ö., Örgüt Kültürünün Girişimcilik Yönelimi ile Örgütsel Performans Üzerindeki Etkisi: Kahramanmaraş İli Tekstil Sektörü Örneği. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 14, 1, 2016, 150-172.

Yiing, L. H., Zaman, K., Ahmad, B., The Moderating Effects of Organizational Culture on The Relationships between Leadership Behaviour and Organizational Commitment and between Organizational Commitment and Job Satisfaction and Performance, Leadership & Organization Development Journal, 30, 1, 2009, 53-86. <https://doi.org/10.1108/01437730910927106>

MEGA SPOR ORGANİZASYONLARINDA GÜVENLİK TEKNOLOJİLERİ

Öğr. Gör. Dr., Abdullah ŞİMŞEK

Munzur Üniversitesi,

abdullahsimsek@munzur.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-1070-2623>

ÖZET

Bu araştırma, mega spor organizasyonlarında kullanılan güvenlik teknolojilerini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Mega spor organizasyonları, katılımın uluslararası düzeyde gerçekleştiği ve ev sahipliğinin farklı ülkeler ile şehirlerde dönemsel olarak değiştiği küresel ölçekli etkinliklerdir. Dolayısıyla, mega spor organizasyonları yalnızca sportif rekabetin sergilendiği bir etkinlik olarak değil, aynı zamanda kentleşme, turizm, altyapı yatırımları ve uluslararası imaj yönetimi gibi çok boyutlu alanlarda kalıcı izler bırakan stratejik bir olgu olmaktadır. Bahsi geçen boyutlar dikkate alındığında organizasyonların düzenlendiği ülkeler güvenlik önlemlerine son derece önem vermektedir. Spor organizasyonlarında kullanılan güvenlik teknolojileri, yalnızca sahada bulunan sporcular, antrenörler ve medya çalışanları ile fiziksel olarak etkinliğe katılan seyirciler için değil, aynı zamanda etkinlikleri ekran başından takip eden geniş izleyici kitlesi açısından da önem arz etmektedir. Organizasyonlarında uygulanan güvenlik teknolojileri, yalnızca teknik ve operasyonel bir araç olmanın ötesine geçmekte; sporcu sağlığının korunması, seyirci deneyiminin iyileştirilmesi, sürdürülebilirlik hedeflerinin desteklenmesi ve organizasyonel kapasitenin artırılması gibi çok boyutlu işlevler üstlenmektedir. Bu teknolojiler, hem sahada hem de dijital platformlarda etkinlik yönetimini optimize ederek, organizasyonların güvenlik, verimlilik ve katılımcı memnuniyeti açısından bütüncül bir yaklaşım geliştirmesine imkân tanımaktadır. Mega spor organizasyonları, katılımcı sayısı, altyapı gereklilikleri ve güvenlik riskleri açısından olağanüstü düzeyde karmaşık yapılar olarak değerlendirilmektedir. Bu etkinliklerin organizasyon komiteleri; fiziksel tehditler, kasıtlı saldırılar, sağlıkla ilişkili riskler ve siber güvenlik tehditlerine karşı kapsamlı önlemler geliştirmek ve uygulamak durumundadır. Dolayısıyla, teknolojik çözümler mega spor organizasyonlarının güvenlik yönetiminde yalnızca destekleyici bir unsur değil, aynı zamanda stratejik bir zorunluluk olarak konumlanmaktadır. Sonuç olarak, gerçekleştirilen bu araştırma spor literatürüne katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler : Mega, Spor, Organizasyon, Teknoloji

1. GİRİŞ

Mega spor organizasyonları (Olimpiyat Oyunları, FIFA Dünya Kupası ya da kıtasal ölçekte gerçekleştirilen şampiyonalar) gerek katılımcı ve seyirci sayıları, gerek altyapı gereksinimleri, gerekse güvenlik boyutları bakımından olağanüstü ölçüde karmaşık yapılardır. Bu tür küresel etkinlikler, terör eylemleri, iç güvenlik tehditleri, seyirci kaynaklı şiddet olayları ve son yıllarda pandemi koşullarının ortaya çıkardığı sağlık riskleri gibi çok yönlü tehditlerle karşı karşıya bulunmaktadır. Organizasyon komiteleri ve ev sahibi kentler, yalnızca fiziksel güvenlik ve kalabalık yönetimiyle sınırlı olmayan; altyapı arızaları ve doğal afetler gibi beklenmedik durumları da kapsayan geniş bir risk yelpazesine karşı hazırlık yapmakla yükümlüdür. Bunun yanı sıra, kasıtlı tehditler (terör saldırıları, sabotaj girişimleri, şiddet olayları), sağlık ve hijyenle ilişkili tehlikeler, dijital ve siber güvenlik açıkları ile kültürel ve psikolojik hassasiyetlerden kaynaklanan riskler, yönetsel stratejilerde bütüncül bir güvenlik yaklaşımını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda teknoloji, söz konusu risklerin bertaraf edilmesinde yalnızca önleyici tedbirlerin geliştirilmesine değil, aynı zamanda olası krizlere hızlı ve etkili biçimde müdahale edilmesine olanak tanıyan kritik bir araç işlevi görmektedir.

Olimpiyatlar gibi mega ölçekli spor etkinlikleri, hem yüksek düzeyde risk hem de önemli fırsatlar barındıran yapılar olarak tanımlanabilir. Bu ikili karakter, olağanüstü gözetim ve güvenlik teknolojilerinin uygulanmasını yalnızca bir zorunluluk değil, aynı zamanda bu çözümlerin etkinliğinin sergilenebileceği bir vitrin hâline getirmektedir. Söz konusu organizasyonlarda stadyum, yalnızca sportif bir karşılaşma alanı değil; aynı zamanda kitlesel eğlence ve ulusal markalaşmanın sahnelendiği sembolik bir mekân işlevi görmektedir. Bununla birlikte, güvenliğin sağlanamaması durumunda, ortaya çıkabilecek herhangi bir aksaklık ya da başarısızlık, ev sahibi şehir ve ülkenin kurumsal kapasitesinin ve uluslararası meşruiyetinin sorgulanmasına yol açabilecek nitelikte ciddi sonuçlar doğurabilmektedir (Roche, 2017).

Geniş ölçekli iletişim altyapıları, yoğun kamera kullanımı ve medya ağlarıyla donatılmış olan modern stadyumlar, adeta “yüksek çıktılı görüntü fabrikaları” niteliği kazanarak “seri bağlantılı” seyircilerin duyuşal deneyimleri üzerinde belirleyici bir hâkimiyet kurmaktadır. Bu bağlamda, stadyumun kendisi yalnızca bir müsabaka mekânı olmaktan çıkarak, gösterinin ayrılmaz bir parçasına dönüşmektedir (Perelman, 2012). Bununla birlikte, stadyumların küresel spor kültüründe “sporun katedralleri” şeklinde temsil edilmesi ve turistik bir marka değeri olarak pazarlanması, bu mekânların simgesel ve kültürel konumunu daha da pekiştirmektedir (Dyreson, 2013).

Stadyumlar ve benzeri mega etkinlik mekânları, on binlerce kişinin aynı anda belirli bir odak noktasına yöneldiği, bu nedenle toplumsal dinamiklerin ve güvenlik risklerinin yoğun biçimde görünür hâle geldiği alanlardır. Bu tür mekânlarda kavgalardan holiganizm olaylarına, hatta terörist eylemlere kadar uzanan geniş bir güvenlik sorunları yelpazesi söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla, fiziksel mekânın kurgusu kritik bir rol üstlenmektedir. Tribünlerin düzenlenişi, oturma planları, dev ekranların konumlandırılması, kamera ve sensör altyapısının

yerleşimi gibi unsurlar aracılığıyla seyircilerin hem görsel odakları hem de hareket akışları bilinçli bir biçimde yönlendirilebilmekte ve kontrol altına alınabilmektedir (Perelman, 2012).

Taraftar şiddetini ve düzensiz davranışları sınırlandırma yönündeki eğilim, farklı coğrafyalarda benzer biçimlerde gözlemlenmektedir. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren İngiltere ve Avrupa futbolunda ortaya çıkan hooliganizm olgusu, spor alanlarının güvenlik açısından en kırılgan toplumsal mekânlardan biri olduğunu göstermiştir. Bunun yanında, 1972 Montreal ve 1996 Atlanta Olimpiyat Oyunları'nda gerçekleşen terör saldırıları, sporcu ve seyirci güvenliği meselesini yalnızca yerel bir sorun olmaktan çıkararak küresel ölçekte televizyon izleyicilerinin gündemine taşımıştır. Bu durum, normal şartlarda aşırı müdahaleci ya da kısıtlayıcı olarak değerlendirilebilecek güvenlik önlemlerinin meşrulaştırılması sürecini de beraberinde getirmiştir (Roche, 2017).

Bu doğrultuda, mega spor organizasyonlarında güvenliğin etkin biçimde sağlanabilmesi için ileri teknoloji temelli çözümlerden yararlanılmaktadır. Günümüzde bu kapsamda kullanılan araçlar arasında, yüz tanıma ve biyometrik kimlik doğrulama sistemleri, yapay zekâ destekli gelişmiş video gözetim ve veri analizi uygulamaları, insansız hava araçları ve otonom güvenlik sistemleri, X-ray ve metalik tarama cihazları, gerçek zamanlı kalabalık yönetimi teknolojileri ile çok katmanlı siber güvenlik protokolleri öne çıkmaktadır (Goh, 2022).

2. MEGA SPOR ORGANİZASYONLARINDA GÜVENLİK TEKNOLOJİLERİ

2.1. Yüz Tanıma ve Biyometrik Doğrulama

Biyometri, bireylerin kimliklerinin fiziksel veya davranışsal özellikler temelinde otomatik olarak belirlenmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Jain vd., 2004). Bu bağlamda, yüz tanıma teknolojisi, temassız biyometrik doğrulamanın en yaygın biçimi olarak öne çıkmakta ve mega spor organizasyonlarında hem akreditasyon hem de güvenlik denetimlerinin etkin bir biçimde yürütülmesinde kritik bir işlev üstlenmektedir (Zhao vd., 2003). Biyometrik doğrulama süreçleri, genellikle bire bir eşleştirme paradigması çerçevesinde işleyiş göstermektedir; birey kimliğini beyan etmekte ve sistem, ilgili biyometrik şablon aracılığıyla bu iddianın doğruluğunu değerlendirmektedir. Mega spor etkinliklerinde söz konusu uygulama, özellikle personel ve gönüllü akreditasyonu sırasında yoğun olarak kullanılmaktadır (Jain vd., 2004).

Yüz tanıma, temel olarak yüzün otomatik tespiti, standartlaştırılması ve karakteristik özelliklerin sayısal vektörler hâline dönüştürülerek veri tabanındaki şablonlarla karşılaştırılması sürecini kapsamaktadır. Son yıllarda derin öğrenme tabanlı algoritmaların geliştirilmesi, bu teknolojinin doğruluk oranını kayda değer biçimde artırmış ve yüz tanımayı temassız biyometrik doğrulamanın en yaygın ve güvenilir yöntemi hâline getirmiştir (Zhao vd., 2003; Li ve Jain, 2011).

Mega spor organizasyonlarında yüz tanıma teknolojileri, akreditasyon ve personel giriş süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Mega spor organizasyonlarında yüz tanıma teknolojilerinin uygulanması, hem güvenlik yönetimi hem de operasyonel verimlilik açısından önemli bir paradigma değişimini temsil etmektedir. Tokyo 2020 Olimpiyatları, Olimpiyat tarihindeki ilk kapsamlı yüz tanıma sisteminin devreye alındığı etkinlik olarak öne çıkmaktadır;

yaklaşık 300.000 atlet, yetkili ve gönüllü, kimlik kartlarındaki çipli verilerle doğrulanarak 40'tan fazla mekâna hızlı ve güvenli giriş-çıkış sağlamıştır. Sistem, %99,7 doğruluk oranıyla çalışarak güvenlik taramalarını hızlandırmış ve hatalı izin verme veya reddetme riskini minimize etmiştir (Tarrant, 2018; Government of Japan, 2020). Bu sistemler, milyonlarca bireyin hızlı ve güvenli bir şekilde alana girişini mümkün kılarak hem operasyonel verimliliği artırmakta hem de çok katmanlı güvenlik yapıları ile entegre çalışmaktadır; turnikeler, RFID cihazları, IoT sensörleri ve CCTV sistemleri, yüz tanıma teknolojisiyle koordineli biçimde işlev görmektedir (Giulianotti ve Klauser, 2011).

2022 Katar FIFA Dünya Kupası'nda sekiz stadyuma yerleştirilen 15.000 CCTV kamerası, yüz tanıma teknolojisiyle canlı izleme gerçekleştirmiş ve merkezî kontrol merkezinden yönetilerek potansiyel tehdit oluşturabilecek bireylerin tespitine odaklanmıştır; ek olarak kent genelinde görev yapan drone'lar, kalabalık yoğunluğunu ve kişi sayısını tahmini olarak izleyerek güvenlik operasyonlarını desteklemiştir (Goh, 2022). Bu yönüyle, NEC ve Intel gibi teknoloji şirketlerinin geliştirdiği yüz tanıma sistemlerinin, mega spor organizasyonlarında güvenlik kapasitelerini sergilemenin yanı sıra küresel pazarda ürünlerini tanıtmaya ve test etme fırsatı sağladığını göstermektedir (Boyle ve Haggerty, 2012).

2.2. Görüntü Gözetim ve Yapay Zeka Analizi

Mega spor organizasyonlarında kullanılan kamera sistemleri, yüz tanıma ve davranış tanıma algoritmaları ile entegre kontrol merkezleri, yalnızca fiziksel güvenlik amaçlı değil, aynı zamanda “görüntü yönetimi”, “kamu düzeni” ve “algı güvenliği” bağlamında da stratejik bir işlev üstlenmektedir. Literatürde bu tür uygulamalar, sıklıkla “security spectacle” kavramıyla ilişkilendirilmektedir (Giulianotti ve Klauser, 2011; Pauschinger, 2024). Günümüzde birçok büyük ölçekli organizasyon, görüntü gözetim sistemlerine yapay zekâ tabanlı algoritmalar entegre ederek kalabalık yoğunluğu, terk edilmiş eşya ve giriş-çıkış noktalarındaki yoğunluk gibi potansiyel risk göstergelerini otomatik olarak tespit etmeyi hedeflemektedir. Örneğin, Paris 2024 Olimpiyatları'nda planlanan yapay zeka destekli video gözetleme sistemleri, bu tür güvenlik ve operasyonel amaçları karşılamak üzere tasarlanmıştır (Jabkhiro ve Pretot, 2024). Ayrıca görsel sistemlerin sensörler, akustik mikrofonlar ve hareket algılayıcılar gibi görsel olmayan teknolojilerle birleştirilmesi, kalabalık akışı (crowd flow), çıkış yollarının kapasitesi ve acil durum kaçış planları gibi kritik alanların modellenmesine imkân tanımaktadır (Ameen ve Stone, 2023).

RFID tabanlı sistemler, yalnızca biletleme süreçleri için değil; aynı zamanda seyirci akışının izlenmesi, otopark yönetimi, turnike geçişlerinin kontrolü ve çevresel parametrelerin (ışık, sıcaklık, havalandırma) otomatik yönetimi gibi tesis işletme fonksiyonlarıyla entegre edilmektedir (Wu ve Zhou, 2021). Blockchain teknolojisinin bilet sahteciliğini önleme ve akreditasyon süreçlerini güvence altına alma amacıyla potansiyeli vurgulanmaktadır. Smart stadium yaklaşımında, blockchain tabanlı uygulamalar hem şeffaflığı artırmakta hem de sahte işlemlere karşı direnç sağlamaktadır (Liang, 2025). Bu tür teknolojik entegrasyonlar, hem operasyonel verimliliği hem de güvenlik standartlarını yükseltmekte ve mega spor organizasyonlarının çok katmanlı yönetim ihtiyaçlarına yanıt vermektedir.

Kameralı gözetim, yüz tanıma ve bireysel izleme gibi teknolojilerin kullanımı, veri koruma mevzuatı, etik ilkeler ve toplumsal algı bağlamında giderek daha fazla tartışma konusu haline gelmektedir. Spor literatüründe, bu teknolojilerin gözetim teknolojilerinin normalleşmiş kullanımı (surveillance technologies normalized use) kapsamında incelenmesi, yalnızca sportif performans üzerindeki etkileri değil; aynı zamanda kullanıcı, izleyici ve sporcuların psikolojik durumları ile mahremiyet üzerindeki sonuçlarını da ele almaktadır (Sanderson, 2022; Guppy vd., 2023). Bu olgu, gözetim teknolojileri ve güvenlik sistemleri alanındaki pratik örneklerle de desteklenmektedir; mega spor organizasyonları, yeni teknolojilerin geniş ölçekli test alanları olarak işlev görmektedir. Örneğin, 2008 Pekin Olimpiyatları'nda katılımcılar, izlenebilir RFID etiketleri içeren biletler aracılığıyla etkinlik alanına erişim sağlamış ve şehir genelinde kamu alanlarını gözetleyen kamera sayısı 300.000'in üzerine çıkarılarak yaklaşık 6 milyar ABD doları tutarında bir CCTV altyapısı oluşturulmuştur (Boykoff, 2014).

Mega spor organizasyonlarında güvenlik teknolojilerine yapılan yatırımlar, yalnızca etkinlik sırasında değil, uzun vadede kolluk kuvvetlerinin suçla mücadele kapasitesini artırma amacını da taşımaktadır. Örneğin, 2010 FIFA Dünya Kupası bağlamında ortaya çıkan yüksek güvenlik teknolojisi maliyetleri üzerine Güney Afrika Polis Bakanı, bu yatırımların etkinlik sonrası dönemde de polis teşkilatına fayda sağlayacağını vurgulamıştır (Mthethwa, 2010). Benzer şekilde, 2012 Londra Olimpiyatları, yaklaşık 1 milyar sterlinlik güvenlik bütçesiyle, savunma ve havacılık şirketi BAE Systems tarafından geliştirilen hafif insansız hava aracı (GA22 drone) kullanımının ilk örneklerinden birine sahne olmuştur. Polis yetkilileri, GA22'nin "büyük ölçekli etkinliklerde, ister protesto ister Olimpiyat olsun, kolluk faaliyetlerinde kayda değer bir potansiyel sunduğunu" belirtmiş ve dronelerin operasyonel kapasiteyi artırmadaki önemine dikkat çekmiştir (Boykoff, 2014).

2024 Paris Olimpiyatları kapsamında, Fransa yasal izin çerçevesinde yapay zekâ destekli "algoritmik video gözetim" sistemlerini uygulamaya koymuştur (Laanstra-Corn ve Sewell, 2024). Bu kapsamda kullanılan VIGI360 adlı özel kameralar, önceden tanımlanmış senaryoları terk edilmiş çanta, silah benzeri objeler veya olağanüstü kalabalık hareketleri gerçek zamanlı olarak tespit edecek şekilde programlanmıştır. Olimpiyat alanındaki ortalama 200 ana kamera ve banliyö tren istasyonlarındaki yüzlerce kamera bu sistemden yararlanmış, böylece hem güvenlik risklerinin erken tespit edilmesi sağlanmış hem de operasyonel gözetim kapasitesi artırılmıştır (Reynaud ve Untersinger, 2024).

Mega spor organizasyonlarında sosyal medya ve açık veri analizi, güvenlik yönetiminde giderek daha merkezi bir rol üstlenmektedir. Örneğin, 2018 PyeongChang Kış Olimpiyatları'nda yapay zekâ tabanlı sosyal medya tarama sistemleri kullanılarak potansiyel tehditler izlenmiş ve analiz edilmiştir. Benzer şekilde, 2025 Super Bowl LIX kapsamında ASM Global, Dataminr platformunu kullanarak 150 farklı dilde bir milyonun üzerinde sosyal medya kaynağını tarayan bir sistem kurmuş, olası tehdit göstergeleri tespit edildiğinde güvenlik ekiplerini derhal bilgilendirmiştir (Hughes, 2025). Bu uygulamalar, büyük ölçekli etkinliklerde bilgi akışının hızlandırılması, olaylara proaktif müdahale ve gerçek zamanlı risk yönetimi açısından kritik önem taşımaktadır.

İleri teknolojilerin kullanıldığı mega spor organizasyonlarında, istisnai davranış tespiti ve kalabalık yönetimi kritik öneme sahiptir. Örneğin, Paris 2024 Olimpiyatları boyunca kullanılan

video analiz algoritmaları, kalabalık yoğunluğunu ve akışını sürekli izleyerek aşırı yüklenme ve panik risklerini erken aşamada tespit etmiş, organizatörlerin kalabalık dağılımını yönlendirmesine ve acil durum senaryolarını önceden planlamasına imkân tanımıştır (Reynaud ve Untersinger, 2024). Bu tür sistemler, yapay zekâ ve makine öğrenimi tabanlı anormallik tespiti algoritmalarıyla desteklenmekte; terk edilmiş eşya, olağan dışı hareketler veya panik kalabalığı gibi durumlar gerçek zamanlı olarak algılanabilmektedir (Jabkhiro ve Pretot, 2024).

Bununla birlikte, biyometrik doğrulama ve AI destekli gözetim teknolojileri ciddi veri gizliliği ve etik kaygılar doğurmaktadır. Kimlik takibi, yüz tanıma ve potansiyel profil çıkarma uygulamaları, hem hukuki hem de etik riskler barındırmakta; ayrıca yanlış alarmlar veya önyargılı algoritmaların etkileri literatürde sıkça vurgulanmaktadır (Giulianotti ve Klauser, 2011; Jabkhiro ve Pretot, 2024). Bu bağlamda, güvenlik sistemlerinin tasarım ve uygulama süreçlerinde şeffaflık, hesap verebilirlik ve insan denetimi mekanizmalarının sağlanması büyük önem taşımaktadır.

2.3. Dronlar ve Otonom Sistemler

Dronlar, insan müdahalesi olmadan veya sınırlı uzaktan kumanda ile çalışabilen hava araçları olarak tanımlanmaktadır. Akademik literatürde, dronlar genellikle “yük taşıma, görüntüleme ve veri toplama amacıyla otonom veya yarı otonom biçimde programlanabilen hava araçları” şeklinde sınıflandırılmaktadır (Colomina ve Molina, 2014). Bu özellikleri, dronları mega spor organizasyonlarında hem operasyonel gözetim hem de güvenlik yönetimi açısından kritik bir araç hâline getirmektedir.

Otonom sistemler, insan müdahalesi olmaksızın belirli görevleri yerine getirebilen mekanik, yazılım veya bunların birleşimi sistemler olarak tanımlanmaktadır (Goodrich ve Schultz, 2007). Bu sistemler, yapay zekâ algoritmaları, sensörler ve kontrol mekanizmaları aracılığıyla çevresel koşulları algılar ve buna uygun kararlar üretir. Dronlar, otonom sistemlerin özel bir alt kümesi olarak değerlendirilebilir; özellikle yönlendirme, engel algılama ve görev planlaması gibi yetenekler, sistemlerin otonomi derecesini belirlemektedir. Mega spor organizasyonlarında, milyonlarca seyirci ve çok sayıda personelin bulunduğu alanlarda güvenlik, öncelikli bir operasyonel gerekliliktir. Bu bağlamda dronlar, yüksek çözünürlüklü kameralar ve termal görüntüleme sistemleri aracılığıyla stadyum içi ve çevresinde kalabalık yoğunluğunu, olağan dışı davranışları ve potansiyel tehditleri izlemek amacıyla etkin bir şekilde kullanılmaktadır (Kokate vd., 2023).

Otonom dronlar, acil tıbbi müdahale veya lojistik destek görevlerinde hızlı veri ve malzeme taşımak amacıyla etkin bir şekilde kullanılabilmektedir. Özellikle büyük kalabalıkların bulunduğu mega spor organizasyonlarında, yaralanma veya acil durum tespitlerinde dronlar, sahadan elde edilen görüntü ve verileri hızla sağlık ekiplerine ileterek müdahale süresini minimize etmektedir (Khalid vd., 2021). Dronlar, CCTV kameralar, yüz tanıma sistemleri ve diğer otonom sensörlerle entegre biçimde çalışarak çok katmanlı bir güvenlik ağı oluşturmakta; bu entegrasyon, sahadaki durumu gerçek zamanlı izlemeyi ve aynı zamanda veri analitiği yoluyla risk modellemesini mümkün kılmaktadır (Kokate vd., 2023).

Dron kullanımının mega spor organizasyonlarındaki uygulamaları, çeşitli fırsatların yanı sıra gizlilik, teknik ve yasal sınırlamalar bağlamında önemli tartışmaları da beraberinde

getirmektedir. Kitlesele gözetim amacıyla kullanılan dronlar, bireysel gizliliğin ihlali riskini artırmakta ve etik kaygıları gündeme taşımaktadır (Almeida vd., 2021). Teknik açıdan ise batarya ömrü, olumsuz hava koşulları ve iletişim kesintileri, dron operasyonlarının etkinliğini sınırlayabilmektedir (Goodrich ve Schultz, 2007). Yasal düzenlemeler de dron kullanımını belirleyen bir diğer kritik faktördür; birçok ülkede dronların uçuş alanları, izin süreçleri ve yükseklik sınırları yasalarla belirlenmiş olup, mega organizasyonlarda bu sınırlamalar özellikle ulusal güvenlik bağlamında uygulanmaktadır. Literatürde, dron ve diğer otonom sistemlerin mega spor organizasyonlarında güvenlik, acil müdahale ve medya amaçlı kullanımının etkinliği vurgulanmakla birlikte, mahremiyet, etik ve teknik sınırlamalar nedeniyle bu sistemlerin dikkatli ve sorumlu bir biçimde yönetilmesinin zorunlu olduğu belirtilmektedir (Colomina ve Molina, 2014; Goodrich ve Schultz, 2007). Ayrıca Tokyo 2020 Olimpiyatları'nda, ALSOK Reborg-Z güvenlik robotu, mekan içinde dolaşabilen, dokunmatik ekran üzerinden çok dilli acil durum uyarıları verebilen ve üzerindeki kameralar ile sensörler aracılığıyla ziyaretçilere yol gösterirken alanın güvenliğini gözetleyen bir sistem olarak görev yapmıştır. Bu tür robotik uygulamalar, çok sayıda ziyaretçinin bulunduğu tesislerde hem bilgi sağlama hem de tehdit algılama işlevlerini eş zamanlı olarak yerine getirmiştir (Government of Japan, 2020).

Mega spor organizasyonlarında otonom sistemler ve dronlar, hem güvenlik gözetimi hem de operasyonel yönetim açısından giderek daha merkezi bir rol üstlenmektedir. 2022 Katar Dünya Kupası'nda şehir merkezlerinde görev yapan dronlar, etkinlik alanları çevresindeki sokak kalabalığını havadan izleyerek kent merkezindeki ulaşım ağları ve stadyum dışı bölgelerin sürekli olarak değerlendirilmesini sağlamıştır (Goh, 2022). Buna karşılık, ABD'de 2025 Super Bowl LIX kapsamında, Federal Havacılık İdaresi (FAA) stadyum ve çevresini "dron uçuşuna kapalı bölge" olarak ilan etmiş; maç öncesi günlerde şehir merkezinde izinsiz dron uçuşlarını önlemek amacıyla yasaklar getirilmiştir (Hughes, 2025). Tokyo 2020 Olimpiyatları, otonom güvenlik robotlarının kullanımına dair dikkat çekici örnekler sunmuştur. Narita Havalimanı'nda görev yapan Secom Robot X2, yaklaşık 1.2 metre boyunda, tekerlekli ve 360° görüş sağlayan kameralar, termal görüntüleme ve metal detektör sensörleri ile donatılmıştır. Uzaktan kontrollü kollar aracılığıyla çöp kutularındaki şüpheli nesneleri tarayabilen bu robotlar, yolculara devriye gezildiğine dair uyarılar sunarak insan gözetimine destek sağlamıştır (Government of Japan, 2020).

2.4. Tarama ve Algılama Sistemleri

Tarama (surveillance), bireylerin, grupların veya ortamların sürekli olarak izlenmesi ve kaydedilmesi sürecini ifade eder. Bu süreç, güvenliğin sağlanması, davranış analizleri ve kamu düzeninin korunması gibi amaçlarla gerçekleştirilmektedir. Tarama sistemleri, sabit CCTV kameralarından hareketli dronlara kadar geniş bir teknolojik yelpazeyi kapsamaktadır. Öte yandan, algılama (detection), belirli olayların, davranışların veya durumların tespit edilmesi ve analiz edilmesi sürecidir. Bu süreç, anormal aktivitelerin belirlenmesi, kalabalık yoğunluğunun değerlendirilmesi ve potansiyel güvenlik tehditlerinin saptanması gibi amaçlarla kullanılmakta olup, yapay zekâ, makine öğrenimi ve sensör teknolojileri gibi ileri düzey teknolojilerle desteklenmektedir (Goodrich ve Schultz, 2007; Al-Dosari vd., 2023).

Mega spor organizasyonlarında, milyonlarca seyirci ve katılımcının bulunduğu etkinliklerde güvenlik, operasyonel öncelik açısından kritik bir rol oynamaktadır. Tarama (surveillance) ve

algılama (detection) sistemleri, kalabalıkların izlenmesi, potansiyel tehditlerin belirlenmesi ve acil durum yönetimi süreçlerinin etkinleştirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Örneğin, dron tabanlı gözetim sistemleri, komuta ve kontrol merkezlerinde durum farkındalığını artırarak dinamik karar alma süreçlerinin iyileştirilmesine katkı sağlamaktadır (Al-Dosari vd., 2023). Ayrıca, tarama ve algılama sistemleri, seyirci davranışlarını analiz ederek etkinliklerin düzenlenmesi ve yönetilmesi süreçlerine katkıda bulunmaktadır. Mega spor organizasyonlarının gerçekleştirildiği alanlarda yer alan Wi-Fi sensörleriyle desteklenen veri füzyon algoritmalarının, kalabalık izleme sistemlerinin işlevselliğini artırdığını ve daha etkin bir yönetim sağladığını ifade etmektedir (Duives vd., 2020).

X-ray ve bilgisayarlı tomografi tarayıcılar, büyük ölçekli etkinliklere katılan ziyaretçilerin stadyum ve havaalanı girişlerinde güvenli bir şekilde kontrol edilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Örneğin, Super Bowl LIX kapsamında, New Orleans Havalimanı'nda Taşımacılık Güvenlik İdaresi (TSA) tarafından otomatik CT tarayıcılar konuşlandırılmıştır. Bu sistemler, el bagajlarını üç boyutlu olarak görüntüleyerek potansiyel tehditleri hızlı bir şekilde tespit etmekte ve insan faktörüne dayalı manuel taramaya kıyasla operasyonel verimliliği artırmaktadır. Bunun yanı sıra, stadyum girişlerinde elle taşınabilir metal dedektörler ve turnike tipi kapı dedektörleri gibi metal tarayıcılar kullanılmaktadır. Bu sistemler, ziyaretçilerin üzerindeki silah, bıçak veya diğer tehlikeli nesneleri tespit etmeye yararken, büyük ölçekli etkinliklerde patlayıcı izi dedektörleri de ek güvenlik önlemi olarak devreye alınmaktadır (Hughes, 2025).

2.5. Spor Organizasyonlarında Siber Güvenlik

Siber güvenlik sistemleri, bilgisayar ağlarını, bilgi sistemlerini ve dijital altyapıları yetkisiz erişim, saldırı ve veri kaybına karşı korumak amacıyla tasarlanmış teknolojiler ve süreçler bütünüdür. Mega spor organizasyonları yüksek profilli etkinlikler olması hem hedef olma ihtimalleri hem de milyonlarca veri üreticisinin bulunması nedeniyle siber saldırılara karşı son derece hassastır (Stallings, 2018).

Mega spor organizasyonları, yüksek profilli etkinlikler olmaları nedeniyle siber tehditler açısından hassas hedefler olarak değerlendirilmektedir. Birleşik Krallık Ulusal Siber Güvenlik Merkezi tarafından yapılan bir ankete göre, spor kuruluşlarının yaklaşık %70'i geçmişte en az bir siber olayla karşılaşmıştır; bu oran, tipik işletmelerin maruz kaldığı siber olay oranının iki katından fazladır. Saldırıları, iş e-postası ihlallerinden (Business Email Compromise-BEC) fidye yazılımlarına ve endüstriyel casusluğa kadar çeşitlilik göstermektedir. Örneğin, 2020 yılında Manchester United kulübü, kritik sistemlerinin çevrimdışı kalmasına yol açan bir fidye yazılımı saldırısına maruz kalmıştır. Benzer şekilde, siber suçlular, sahte bir transfer ödemesi yoluyla bir Premier Lig kulübünden 1,3 milyon sterlin tutarında haksız kazanç elde etmiştir. Ayrıca, 2018 PyeongChang Kış Olimpiyatları'nda "Olimpiyat Yıkıcı" (Olympic Destroyer) adlı kötü amaçlı yazılım, Wi-Fi ağları, puanlama sistemleri ve yayın altyapısında aksamalara yol açmış; bu durum, etkinlik altyapısının siber güvenlik açısından bile kırılgan olduğunu göstermektedir (Foltýn, 2024).

Mega spor organizasyonları, artan siber tehditlere karşı kritik altyapı ve verilerini korumak amacıyla kapsamlı bilgi teknolojileri güvenlik uygulamaları kullanmaktadır. Mekan ağları, bilet

veri tabanları, zamanlama sistemleri ve yayın altyapıları gibi genellikle güvenlik duvarları ve saldırı tespit sistemleriyle izole edilerek korunmaktadır. Örneğin, Olimpiyat organizatörleri, herhangi bir kesintinin rekabet bütünlüğünü tehlikeye atmasını önlemek amacıyla sonuç zamanlama sistemlerini izole edilmiş (hava boşluklu) ağlar üzerinde işletmektedir. Ayrıca bu sistemler sporculara ait hassas verilerin (tıbbi ve performans kayıtları vb.) şifrelenmesini sağlayarak, çok faktörlü kimlik doğrulama mekanizmalarını zorunlu kılar ve yazılımları düzenli olarak güncellemektedir. Oyuncu sakatlık ve performans verilerinin yalnızca yetkili sağlık personeli tarafından erişilebilmesini garanti altına almak için şifreleme uygulamalarını vurgulamaktadır. Ayrıca, ağ izleme sistemleri, tehdit istihbaratı akışları ve sızma testleri, olası saldırıların erken tespitini ve proaktif müdahaleyi mümkün kılmaktadır. Büyük ölçekli etkinliklerde, organizatörler devlet siber güvenlik kurumlarıyla iş birliği yapmaktadır (Brown vd., 2024). Ağ güvenliği ve kritik altyapı açısından, etkinlik alanları, biletleme sistemleri, medya yayın altyapısı ve güvenlik kameraları, siber tehditlerden korunmalıdır. Veri güvenliği boyutunda ise, seyircilerin, sporcuların ve personelin kişisel bilgilerinin korunması önceliklidir. Operasyonel süreklilik ise bir diğer kritik husustur; siber saldırılar, etkinliklerin planlanan şekilde yürütülmesini engelleyebilir ve bu nedenle siber olaylara karşı önceden hazırlıklı olmak hayati önem taşımaktadır (Crelie, 2019).

Mega spor organizasyonlarında bilet satış platformları, dolandırıcılık ve yetkisiz yeniden satış girişimlerini önlemek amacıyla güçlendirilmiş güvenlik önlemleriyle donatılmaktadır. Geleneksel sahte bilet ve otomatik bot saldırıları, dijital çözümlerle etkin bir şekilde yönetilmektedir. Günümüzde, mekanların %90'ından fazlası mobil veya elektronik bilet sistemlerini kullanmakta olup, her bilet ayrı ayrı kriptografik olarak imzalanmakta ve girişte taranmaktadır (Berg, 2024).

UEFA, 2018 Avrupa Ligi finali için blockchain tabanlı mobil uygulama aracılığıyla yaklaşık 1 milyon bileti dağıtarak sahteciliği ve yetkisiz yeniden satışı büyük ölçüde engellemiştir. Blockchain muhasebe platformları (NFT biletleri), yerleşik fiyat kontrolleriyle mülkiyeti izleyebilmekte ve yeniden satış süreçlerini otomatik hale getirmektedir (Bucea-Manea-Ţoniş vd., 2025). Buna ek olarak, taraftar verileri, üyelik kayıtları, yayın hesapları ve ödeme bilgileri, güvenli bulut hizmetleri ve GDPR uyumlu gizlilik önlemleri ile korunmaktadır. Kredi kartı ve kimlik bilgileri uçtan uca şifreleme ile işlenmekte; kimlik doğrulama sistemleri, stadyum Wi-Fi ve mobil uygulamaları güvence altına alarak, kötü niyetli aktörlerin taraftar veya personeli taklit etmesini önlemektedir (Berg, 2024; Bucea-Manea-Ţoniş vd., 2025). Bu bağlamda, yapay zekâ ve makine öğrenimi tabanlı saldırı tespit sistemleri (IDS), ağ trafiğini gerçek zamanlı olarak analiz ederek anormal aktiviteleri ve olası saldırıları tespit edebilmektedir. Örneğin, 2018 FIFA Dünya Kupası'nda stadyum ve medya ağlarında IDS çözümleri kullanılarak olası Dağıtılmış Hizmet Engelleme (DDoS) saldırıları ve veri ihlalleri önlenmiştir (Crelie, 2019).

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Mega spor organizasyonları yüksek ziyaretçi yoğunluğu ve küresel seyirci kitlesi nedeniyle kitle kontrol teknolojileri, nesnelerin interneti sensörleri, yapay zekâ tabanlı analitik sistemler ve siber güvenlik ile entegre edilmiş alanlar haline gelmektedir. Ayrıca mega spor organizasyonlarının düzenlendiği ülkelerin birçok yönden (imaj, siyasi, insan hakları vb.)

zafiyetlerin yaşanmaması açısından güvenlik önlemleri konusunda çok ciddi prosedürler, acil durum planları, kalabalık yönetimi gibi bir çok konuda çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu yönüyle spor güvenliği sadece fiziksel güvenlik değil aynı zamanda dijital gözetim ve veri analitiği açısından da karmaşık yapıda olan ileri teknoloji gerektiren disiplinler arası bir alan hâline gelmektedir.

Mega spor organizasyonları, kapsamlı erişim kontrolü ve çok katmanlı gözetim stratejilerini ön plana çıkarmaktadır. 2020 Tokyo Olimpiyatları'nda sporcu ve ekipler için kullanılan yüz tanıma ve biyometrik doğrulama sistemleri, büyük spor merkezlerinde insansız hava araçları, güvenlik robotları ve yapay zekâ destekli kameralar entegre edilmiştir. 2024 Paris Olimpiyatları'nda kent genelinde 360° görüş açısına sahip olan akıllı kameralar kullanılmıştır (Laanstra-Corn ve Sewell, 2024; Reynaud ve Untersinger, 2024). 2022 Katar Dünya Kupası'nda stadyumlar ve toplu ulaşım ağlarında yer alan binlerce kamera entegre edilerek, merkezi komuta odalarıyla takip edilmiştir. Ayrıca drone tabanlı gözetim ve veri analitiği kullanılarak, hem farkındalığın artmasına hem de potansiyel tehditlerin hızlı şekilde tespit edilmesinde etkili olmuştur (Goh, 2022). Bu gelişmeler ışığında, mega spor organizasyonlarında yer alan merkezi komuta odaları, stadyumlar, kameralar, drone tabanlı gözetim ve veri analitiği gibi teknolojik sistemlerin günümüzde sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Son yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan insansız hava araçları, güvenlik robotları ve yapay zekâ destekli güvenlik teknolojileri bu organizasyonların vazgeçilmez öğeleri haline gelmektedir.

Mega spor organizasyonlarında; yapay zekâ destekli gözetim sistemleri, yüz tanıma ve biyometrik doğrulama, otonom dronlar ve robotlar, RFID ve blockchain tabanlı biletleme çözümleri, kablosuz ağlar ve sensör altyapıları ile siber güvenlik uygulamalarını içermektedir (Al-Dosari vd., 2023; Boykoff, 2014; Kokate vd., 2023; Laanstra-Corn ve Sewell, 2024; Wu ve Zhou, 2021). Mega spor organizasyonlarında kullanılan güvenlik teknolojileri, yalnızca fiziksel tehditleri önlemeye odaklanmakla kalmayıp; risk yönetimi, sağlık izleme, izleyici deneyimi ve organizasyonel verimlilik gibi alanları kapsayan bütünsel bir güvenlik sisteminin kurulmasını sağlamaktadır.

Kitlesel gözetim uygulamaları bireysel mahremiyet kaygıları ve etik meseleleri gündeme getirir. Veri işleme süreçlerinde katılımcı onayı, şeffaflık, hesap verebilirlik ve insan denetimi mekanizmalarının sağlanması, teknolojik çözümlerin etik ve yasal çerçevede uygulanabilmesi için kritik öneme sahip olmaktadır (Almeida vd., 2021; Fussey ve Murray, 2019). Mega organizasyonlarda kullanılan teknolojik sistemlerin çevrim içi olması, nesnelerin interneti cihazları, veri akışı, yayın, score-board ve biletleme sistemlerini siber tehditlere karşı hassas hâle getirmektedir. Siber saldırıların etkisi yüksek olacağından, güvenlik planlarında siber güvenlik bileşeni merkezi bir rol üstlenmektedir. Farklı sistemlerin (kamera, sensör, nesnelerin interneti, acil durum bildirim sistemleri) birlikte çalışabilirliği ve standartların belirlenmesi gerekmektedir. Kullanılan bu sistemlerin yüz tanıma, davranış analiz algoritmaları ve biyometrik izleme gibi uygulamalar, kişisel veri koruma yasaları ve toplumsal kabul çerçevesinde yönetilmelidir; şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleriyle hareket edilmelidir. Kritik bilgi sistemleri, yayın, biletleme ve medya iletişim altyapısı siber saldırılara karşı koruma altına alınması açısından gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Personelin eğitimi, halk

ile iletişim ve kriz hazırlık bilinci; toplumsal normlar ve güvenlik önlemlerinin algılanışı, uygulamanın başarısını etkileyen temel faktörlerden olmaktadır.

Mega spor organizasyonlarında kullanılan teknolojik altyapılar, kablosuz ağlar, mobil iletişim sistemleri, ekranlar, sensörler, hücresel ağlar, Wi-Fi, anten sistemleri, küçük hücreler, beacon'lar, NFC, çoklu video yayınları, dijital ekranlar ve güvenlik kameralarını kapsamaktadır (Hutchins, 2016; Yang ve Cole, 2020). Bu altyapı, özellikle canlı etkinlik merkezli uygulamalarda, ekran tabanlı içerik ve reklam aktarımı ile birlikte akıllı telefonlar, mobil uygulamalar, dijital biletler, kimlik kartları, giyilebilir cihazlar ve RFID bilekliklerin izlenmesine olanak sağlamaktadır. Bu tür entegre sistemler, hem seyirci deneyimini kişiselleştirme hem de operasyonel verimliliği artırma açısından kritik öneme sahiptir. Aynı zamanda, mobil ve kablosuz veri akışının izlenmesi, güvenlik yönetimi, kalabalık kontrolü ve acil durum müdahale planlamalarında da kullanılarak, çok katmanlı bir yönetim ve gözetim ağı oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

Bilet sahteciliğini önlemek, akreditasyon süreçlerini güvence altına almak ve kimlik doğrulama süreçlerini güvenli hâle getirmek için blok zincir ve dağıtık kayıt teknolojileri üzerinde pilot çalışmalar yürütülmektedir (Liang, 2025). Akıllı stadyum konseptleri kapsamında şeffaflık ve sahte işlemlere karşı direnç açısından potansiyel sunmaktadır. Bu gelişmeler organizasyonun güvenliğinin yanı sıra seyirciler açısından güvende olma duygusunu sağlaması açısından da önemli olmaktadır.

Mega spor organizasyonlarının ardından geriye kalan teknolojik altyapı ve gözetim sistemleri, yerel güvenlik uygulamaları ve sivil özgürlükler üzerinde kalıcı etkiler bırakmaktadır. Örneğin, 2016 Rio Olimpiyatları kapsamında kurulan gözetim kameraları ve kontrol odası hâlâ faal durumdadır ve şehir güvenliği için kullanılmaktadır (Pauschinger, 2024). Bu durum, mega etkinliklerin sadece geçici güvenlik çözümleri değil, aynı zamanda uzun vadeli kentsel güvenlik stratejileri üzerinde belirleyici olduğunu göstermektedir.

Kişisel verilerin toplanması, saklanması ve analiz edilmesi süreçlerinde Avrupa'da Genel Veri Koruma Tüzüğü (General Data Protection Regulation-GDPR) gibi düzenleyici çerçeveler, uygulamaların sınırlarını belirlemekte; sporcuların ve izleyicilerin bilgilendirilmesi ve onaylarının alınması zorunlu kılınmaktadır (Sanderson, 2022). Bu teknolojilerin sağladığı avantajlar kritik öneme sahip olmakta; gerçek zamanlı veri analizi, hızlı müdahale, kalabalık yönetimi ve operasyonel optimizasyon gibi faydalar, organizatörlerin karar alma süreçlerini güçlendirmektedir. Fakat bu sistemlerin kullanımına ilişkin etik, hukuki, sosyokültürel ve teknik dezavantajlarda yer almaktadır. Kamera ve yapay zekâ destekli gözetim sistemleri ile yüz tanıma teknolojilerinin kullanımı, izleyiciler ve vatandaşlar arasında "görüldüğünü hissetme" ve bireysel özgürlüklerin sınırlandırılması algısını tetiklemektedir.

Mega spor organizasyonlarında yer alan yüz tanıma ve kitlesel gözetim uygulamaları bireysel mahremiyet ve özgürlükler üzerinde, istem hataları veya yanlış alarmlar güvenlik kaynaklarının verimsiz kullanılmasında olumsuzlukların yaşanmasına neden olmaktadır (Sanderson, 2022). Ayrıca, siber saldırılara karşı hassas olan dijital altyapılar; yayın, biletleme ve medya sistemleri gibi kritik alanlarda operasyonel riskler doğurmaktadır (Crelie, 2019; Foltýn, 2024). Şampiyonlar Ligi gibi büyük futbol finalleri, yüksek yoğunluklu kalabalık hareketlerini içerir.

Geçmişte İngiltere’de bazı maçlarda otomatik yüz tanıma sistemleri denense de yüksek yanlış alarm oranları ve gizlilik endişeleri nedeniyle tartışmalar ortaya çıkmıştır (Pollet, 2022). Avrupa’daki gizlilik düzenlemeleri, belirli güvenlik teknolojilerinin kullanımını sınırlamaktadır. Örneğin Fransa, yüz tanıma teknolojisini genel alanlarda yasaklamış; ancak olimpiyatlar özelinde belirli senaryolarda yapay zeka destekli analiz sistemlerine izin vermiştir (Laanstra-Corn ve Sewell, 2024). Bu örnekler, teknolojik çözümlerin kusursuz olmadığını ve donanım veya yazılım hatalarına, ayrıca yasal ve kültürel kısıtlamalara bağlı olarak sınırlamalara sahip olabileceğini göstermektedir. Ayrıca, yüz tanıma ve kitlesel gözetim uygulamalarının temel haklar ve bireysel özgürlükler ile çelişme potansiyeli, farklı ülkelerde farklı düzenlemelere ve sınırlamalara yol açmaktadır.

Mega spor etkinlikleri için yapılan devasa finansal yatırımlar, gözetim teknolojilerinin sürekli kullanılmasını da meşrulaştırmaktadır. Söz konusu teknolojiler, polislik ve özel güvenlik şirketlerinin operasyonları, devlet politikaları ve yasaları ile kentsel dönüşümler üzerinde etkili olmakta; kamusal alanları dönüştürmekte ve özellikle yoksul toplulukları orantısız biçimde etkilemektedir (Boykoff, 2014; Giulianotti ve Klauser, 2010). Ayrıca bu sistemlerin hem fiziksel algılamada hem de yapay zekâ analizlerinde yanlış pozitif ve negatif uyarılar, müdahale kaynaklarının yanlış yönlendirilmesi ve sürekli bakım, yüksek yatırım gereksinimi, yedek sistemler ve teknolojik kaynaklar açısından maliyetli olması ise bazı olumsuzluklara yol açabilmektedir. Ayrıca bu yüksek maliyetler ev sahibi ülke veya şehirde finansal kaynak, teknik bilgi ve bakım kapasitesi farklılıkları nedeniyle uygulamada eşitsiz güvenlik seviyelerine yol açabilmektedir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Mega spor organizasyonlarında güvenlik olgusu yalnızca fiziksel tehditlerin bertaraf edilmesiyle sınırlı kalmamakta; dijital gözetim, siber güvenlik, yapay zekâ tabanlı analitik sistemler, kitlesel veri yönetimi ve toplumsal kabul boyutlarını içeren çok katmanlı bir yapıya evrilmektedir. Bununla birlikte, bu teknolojilerin yaygınlaşması bireysel mahremiyet, etik sorumluluklar, hukuki düzenlemeler ve toplumsal kabul bağlamında tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla mega spor organizasyonlarında, güvenlik teknolojilerinin uygulanabilirliği ile insan hakları ve demokratik değerler arasındaki dengeyi kurması bir zorunluluk olmaktadır.

Teknolojik altyapıların ev sahibi şehirlerde kalıcı hale gelmesi, kentsel güvenlik stratejilerinde uzun vadeli dönüşümlere yol açmaktadır. Bu durum, bir yandan şehir güvenliği ve kriz yönetimi kapasitesini güçlendirirken, diğer yandan kitlesel gözetim normlarının kalıcılığı ve sivil özgürlükler üzerinde kısıtlayıcı etkiler doğurma riski taşımaktadır. Ayrıca yüksek maliyetler, bakım ve yedekleme gereklilikleri, gelişmekte olan ülkeler açısından eşitsiz güvenlik standartlarının ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Yüz tanıma sistemlerinde yaşanan yanlış pozitif ve negatif sonuçlar ise güvenlik kaynaklarının etkinliğini zayıflatılabilmektedir.

Sonuç olarak, mega spor organizasyonlarının güvenlik boyutu, yalnızca kısa vadeli etkinlik güvenliği değil, aynı zamanda uzun vadeli kentsel güvenlik, toplumsal özgürlükler ve küresel etik standartlar bağlamında değerlendirilmesi gereken çok yönlü bir alandır. Gelecekte bu organizasyonlarda güvenlik teknolojilerinin daha da ileri düzeye taşınması kaçınılmazdır;

ancak bunun insan hakları, mali sürdürülebilirlik ve toplumsal kabul ile dengelenmesi, hem ev sahibi şehirler hem de küresel spor kültürü açısından kritik önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Al-Dosari, K., Hunaiti, Z., & Balachandran, W. (2023). Mega sporting event scenario analysis and drone camera surveillance impacts on command-and-control centre situational awareness for dynamic decision-making. *Safety*, 9(3), 54.
- Almeida, D., Shmarko, K., & Lomas, E. (2022). The ethics of facial recognition technologies, surveillance, and accountability in an age of artificial intelligence: a comparative analysis of US, EU, and UK regulatory frameworks. *AI and Ethics*, 2(3), 377-387.
- Ameen, M., & Stone, R. (2023). Advancements in crowd-monitoring system: A comprehensive analysis of systematic approaches and automation algorithms: State-of-the-art. *arXiv preprint arXiv:2308.03907*.
- Berg, A. (2024). *Results of NCS4's 2024 Venue Security Directors Survey*. <https://bit.ly/4nDPigJ>
- Boykoff, J. (2014). *Celebration capitalism and the Olympic Games*. New York, NY: Routledge.
- Boyle, P., & Haggerty, K. (2012). Planning for the worst: Risk, uncertainty and the Olympic Games. *British Journal of Sociology*, 63(2), 241–59. doi:10.1111/j.1468-4446.2012.01408.x
- Brown, M.L., White, S.M., & Cloherty, C.J. (2024). *Athletes, Arenas, and Cyberattacks: The Evolving Landscape of Cybersecurity in Sports*. <https://bit.ly/4gDmymj>
- Bucea-Manea-Țoniș, R., Antonescu, A. G., & Mihăilă, C. (2025). Blockchain in Sports: A Comparative Analysis of Applications and Perceptions in Football and Basketball. *Applied Sciences*, 15(12), 6829.
- Colomina, I., & Molina, P. (2014). Unmanned aerial systems for photogrammetry and remote sensing: A review. *ISPRS Journal of Photogrammetry and Remote Sensing*, 92, 79–97. <https://doi.org/10.1016/j.isprsjprs.2014.02.013>
- Crelier, A. (2019). *Cybersecurity at Big Events*. ETH Zurich.
- Duives, D. C., van Oijen, T., & Hoogendoorn, S. P. (2020). Enhancing crowd monitoring system functionality through data fusion: Estimating flow rate from wi-fi traces and automated counting system data. *Sensors*, 20(21), 6032.
- Dyreson, M. (2013). *Prologue—Cathedrals of sport: Mapping new territories*. In M. Dyreson & R. Trumpbour (Eds.), *The rise of stadiums in the modern United States: Cathedrals of sport*. Abingdon, UK: Routledge.
- Foltýn, T. (2024). *Cybercriminals play dirty: A look back at 10 cyber hits on the sporting World*. <https://www.welivesecurity.com/en/cybercrime/cybercriminals-play-dirty-10-cyber-hits-sporting-world/>
- Fussey, P., & Murray, D. (2019). Independent report on the London Metropolitan Police Service's trial of live facial recognition technology. *The Human Rights, Big Data and Technology Project*, 1-128.
- Giulianotti, R., & Klauser, F. (2011). Introduction: Security and surveillance at sport mega events. *Urban studies*, 48(15), 3157-3168.

- Goh, A. (2022). *Anyone who attends the 2022 World Cup in Qatar can expect to be watched by 15,000 cameras with facial-recognition technology*. BusinessInsider. <https://bit.ly/4mDGt60>
- Goodrich, M. A., & Schultz, A. C. (2007). Human–robot interaction: A survey. *Foundations and Trends in Human–Computer Interaction*, 1(3), 203–275. <https://doi.org/10.1561/11000000005>
- Government of Japan. (2020). *Tech innovations at Tokyo 2020*. Government of Japan. https://www.japan.go.jp/kizuna/2021/10/tech_innovations_at_tokyo_2020.html
- Guppy, F., Muniz-Pardos, B., Angeloudis, K., Grivas, G. V., Pitsiladis, A., Bundy, R., ... & Pitsiladis, Y. (2023). Technology innovation and Guardrails in elite sport: the future is now. *Sports Medicine*, 53(Suppl 1), 97-113.
- Hughes, L. (2025). *Super Bowl Taps Tech for Security; AI, Facial Recognition, No Drones*. <https://www.iotworldtoday.com/security/super-bowl-taps-tech-for-security-ai-facial-recognition-no-drones>
- Hutchins, B. (2016). “We don’t need no stinking smartphones!” Live stadium sports events, mediatization and the non-use of mobile media. *Media, Culture & Society*, 38(3), 420–436. doi:10.1177/0163443716635862
- Jabkhiro J., & Pretot, J. (2024). How France plans to use AI surveillance to keep Paris 2024 Olympics safe. *Reuters*. <https://www.reuters.com/sports/olympics-how-france-plans-use-ai-keep-paris-2024-safe-2024-03-08/>
- Jain, A. K., Ross, A., & Prabhakar, S. (2004). An introduction to biometric recognition. *IEEE Transactions on Circuits and Systems for Video Technology*, 14(1), 4–20. <https://doi.org/10.1109/TCSVT.2003.818349>
- Khalid, M., Awais, M., Singh, N., Khan, S., Raza, M., Malik, Q. B., & Imran, M. (2021). Autonomous transportation in emergency healthcare services: framework, challenges, and future work. *IEEE Internet of Things Magazine*, 4(1), 28-33.
- Kokate, P., Middey, A., Sadistap, S., Sarode, G., & Narayan, A. (2023). Review on drone-assisted air-quality monitoring systems. *Drones and Autonomous Vehicles*, 1(1), 10005.
- Laanstra-Corn, A. & Sewell, T. (2024). *Algorithmic Surveillance Takes the Stage at the Paris Olympics*. Lawfare. <https://bit.ly/4pyNWG3>
- Li, S. Z., & Jain, A. K. (Eds.). (2011). Handbook of face recognition. *Springer*. <https://doi.org/10.1007/978-0-85729-932-1>
- Liang, X. (2025). Smart Stadiums and the Future of Sports Entertainment: Leveraging IoT, AI, and Blockchain for Enhanced Fan Engagement and Venue Management. *Applied and Computational Engineering*, 138, 155-160.
- Mthethwa, N. (2010, January 24). *How SA will secure the soccer World Cup*. PoliticsWeb. <https://www.politicsweb.co.za/opinion/how-sa-will-secure-the-soccer-world-cup--mthethwa>
- Pauschinger, D. (2024). *Policing sport mega-events: Security, spectacle, and camouflage in Rio de Janeiro*. Oxford University Press.

- Perelman, M. (2012). *Barbaric sport: A global plague*. London, UK: Verso.
- Reynaud, F., & Untersinger, M. (2024). Paris 2024: *Controversial AI-led video surveillance put to the test during Olympics*. LeMonde. <https://bit.ly/4nbNMmd>
- Roche, M. (2017). *Mega-events and social change: Spectacle, legacy and public culture*. Manchester, UK: Manchester University Press.
- Sanderson, J. (Ed.). (2022). *Sport, social media, and digital technology: Sociological approaches*. Emerald Publishing Limited.
- Stallings, W. (2018). *Effective cybersecurity: a guide to using best practices and standards*. Addison-Wesley Professional.
- Tarrant, J. (2018). *Corrected: Tokyo 2020 Olympics to up security with facial recognition system*. Reuters. <https://www.reuters.com/article/sports/corrected-tokyo-2020-olympics-to-up-security-with-facial-recognition-system-idUSKBN1KS0C5/>
- Wu, Z., & Zhou, C. (2021, December). Design and Implementation of Intelligent Stadium System Based on RFID Technology. In *International conference on Smart Technologies and Systems for Internet of Things* (pp. 366-374). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Yang, C., & Cole, C. L. (2020). Smart stadium as a laboratory of innovation: Technology, sport, and datafied normalization of the fans. *Communication & Sport*, 1–16. doi:10.1177/2167479520943579
- Zhao, W., Chellappa, R., Phillips, P. J., & Rosenfeld, A. (2003). Face recognition: A literature survey. *ACM Computing Surveys*, 35(4), 399–458. <https://doi.org/10.1145/954339.954342>

STADYUMLARDA GÜVENLİK TEKNOLOJİLERİ

Öğr. Gör. Dr., Abdullah ŞİMŞEK

Munzur Üniversitesi,

abdullahsimsek@munzur.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-1070-2623>

ÖZET

Bu çalışma, stadyumlarda yer alan güvenlik teknolojilerinin günümüzdeki kullanımlarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Spor güvenliği kavramı, genel güvenlik anlayışından belirli açılardan ayrılmaktadır. Zira spor alanı; stadyumlar ve tesisler gibi özel mekânlar, kitlesel insan hareketliliği, fiziksel temasın yoğunluğu, kamu düzeninin korunması ve seyirci davranışlarının yönetimi gibi kendine özgü risk faktörlerini içermektedir. Bu nedenle spor güvenliği, yalnızca klasik güvenlik pratiklerinin uygulanmasıyla sınırlı kalmayıp, sporun yapısal ve sosyokültürel dinamiklerine özgü stratejik yaklaşımlar gerektirmektedir. Özellikle geniş kitlelerin yoğun katılım gösterdiği stadyumların, hem iç hem de dış kaynaklı tehdit ve risklere karşı korunması, günümüzde giderek daha kritik bir güvenlik konusu haline gelmiştir. Bu bağlamda, stadyumlarda yer alan tüm paydaşların (sporcular, kulüp çalışanları, medya mensupları ve taraftarlar) güvenliğini teminat altına almak amacıyla tarihsel süreç boyunca çeşitli güvenlik tedbirleri uygulanmıştır. Ancak tehditlerin ve risk unsurlarının dinamik bir karaktere sahip olması, güvenlik önlemlerinin de zaman içerisinde sürekli olarak yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmıştır. Bu dönüşümlerin gerçekleşmesinde ise teknolojik ilerlemelerin belirleyici bir rol üstlendiği açıkça görülmektedir. Bu açıdan stadyumlarda hem seyircilerin ve sporcuların fiziksel güvenliğini hem de verilerin ve müsabakaların bütünlüğünü koruyabilmek amacıyla çok katmanlı güvenlik önlemleri geliştirmektedir. Ayrıca, sporda dijitalleşmeyle birlikte, siber güvenliği ön plana çıkarmış; biletleme platformları, veri tabanları, yayın ağları ve dijital iletişim sistemleri, siber saldırılar ve veri ihlallerine karşı korunması gereken kritik alanlar haline gelmiştir. Bu çerçevede spor sektöründe ortaya çıkan güvenlik alanlarının her biri, karşılaşılan yeni risklerin yönetilmesinde nesnelerin interneti, yapay zekâ, biyometrik tanıma sistemleri ve kriptografik uygulamalar gibi yenilikçi teknolojilerden yararlanmaktadır. Sonuç olarak, gerçekleştirilen bu araştırmanın spor literatürüne katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Stadyum, Güvenlik, Teknoloji

1. GİRİŞ

Spor tesisleri ve organizasyonları, günümüzde yalnızca sportif faaliyetlerin gerçekleştiği alanlar değil, aynı zamanda güvenlik risklerinin yoğunlaştığı mekânlar olarak da değerlendirilmektedir. Bu nedenle, hem seyircilerin hem sporcuların hem de organizasyonel süreçlerin güvenliğinin sağlanması, spor yönetiminin temel öncelikleri arasında yer almaktadır. Tesis güvenliği, potansiyel tehditlerin erken tespiti ve caydırılması amacıyla fiziksel önlemler (bariyerler, giriş-çıkış kontrolleri, tarama sistemleri) ile gelişmiş teknik sistemlerin (kamera ağları, sensör teknolojileri, davranış analizi yazılımları) entegrasyonu üzerine inşa edilmektedir. Bununla birlikte, spor endüstrisinin dijitalleşme süreci, güvenlik perspektifini yalnızca fiziksel alanla sınırlı olmaktan çıkarmış, aynı zamanda siber güvenliği de ön plana taşımıştır. Biletleme platformları, veri tabanları, yayın ağları ve dijital iletişim altyapıları, siber saldırılara karşı sürekli risk altında olup, bu alanların korunması organizasyonel güvenlik stratejilerinin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Günümüzde spor sektöründe güvenliğin her boyutu, ortaya çıkan tehditlerin karmaşıklığını aşmak üzere ileri teknolojilerle desteklenmektedir. Nesnelerin İnterneti (IoT), yapay zekâ tabanlı tahmin ve analiz sistemleri, biyometrik kimlik doğrulama yöntemleri ve kriptografik güvenlik protokolleri, spor organizasyonlarının güvenlik altyapılarını daha dirençli ve sürdürülebilir hale getirmektedir. Bu bağlamda, teknolojik çözümler yalnızca riskleri azaltmakla kalmamakta, aynı zamanda seyirci deneyimini geliştiren ve organizasyonların güvenilirliğini artıran bir işlev de üstlenmektedir.

Günümüzde geniş kitleleri etkisi altına alan spor olgusu, yalnızca sosyal bütünleşme ve eğlence boyutuyla değil, aynı zamanda beraberinde getirdiği ciddi sorunlarla da dikkat çekmektedir. Özellikle son yıllarda gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde gerçekleşen karşılaşmalarda seyirci kaynaklı olayların artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum, spor alanlarının yalnızca sportif performansın sergilendiği mekânlar olmaktan çıkarak, zaman zaman şiddet ve düzensizliğin ortaya çıktığı sosyal çatışma alanlarına dönüşmesine neden olmaktadır (Gültekin vd., 2000). Sporun doğasında var olan mücadele ve rekabet unsurları, oyunun niteliği gereği belirli bir gerilim yaratmaktadır. Ancak, rekabetin yoğunluğu arttıkça ve elde edilen kazanımların maddi ya da sembolik değeri yükseldikçe, şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin de güçlendiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda spor, yalnızca saha içerisinde sınırlı kalmamakta; müsabaka öncesi hazırlık süreçlerinden müsabaka sonrası kutlama ya da protesto ortamlarına kadar farklı zaman ve mekânlarda bireylerin sosyal davranışlarını şekillendiren bir olguya dönüşmektedir (Güçlü vd., 2014).

21. yüzyılın en belirleyici dinamiklerinden biri haline gelen dijitalleşme süreci, toplumsal yaşamın hemen her alanına nüfuz ederek küresel ölçekte önemli fırsatlar sunmakla birlikte, aynı zamanda çok katmanlı ve dinamik tehditleri de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda siber uzay, yalnızca bireylerin değil; kurumların, devletlerin ve uluslararası sistemin güvenliğini doğrudan etkileyen stratejik bir alan olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla siber güvenlik, salt teknik bir mesele olmanın ötesine geçerek; politik, ekonomik, sosyo-kültürel ve stratejik boyutları kapsayan çok disiplinli bir inceleme alanı niteliği kazanmıştır (Aydın, 2025). Güvenlik kavramının tanımlanması sürecinde dikkate alınması gereken çok sayıda değişkenin bulunması, değişen koşullara bağlı olarak kavramın sınırlarının sürekli yeniden şekillenmesine yol açmaktadır. Bu durum, herkes tarafından kabul gören, zamandan ve bağlamdan bağımsız

evrensel bir güvenlik tanımının yapılmasını güçleştirmektedir. Bununla birlikte, literatürde güvenlik genellikle “tehlikelerden ve korkulardan uzak olma, tehdidin bulunmaması” şeklinde ifade edilmekte; bu da kavramın özüne dair ortak bir anlayışın varlığını göstermektedir (Özcan, 2011: 447-448; Baylis vd., 2008: 229). Öte yandan Ole Wæver (2011), güvenliği daha farklı bir perspektiften ele almakta ve tehdidin bulunmadığı bir durumda “güvenlik” kavramına da ihtiyaç olmayacağını ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre güvenlik, yalnızca bir tehdidin varlığı halinde anlam kazanan bir olgudur; dolayısıyla güvenlik, mevcut tehditlere karşı alınan önlemler ve geliştirilen savunma mekanizmaları ile birlikte varlık bulan bir kavram olarak değerlendirilmektedir.

Teknolojik gelişmeler, güvenliğin sağlanmasında kullanılan yöntem ve araçların niteliğini köklü biçimde dönüştürmüştür. Geleneksel olarak insan odaklı yönetim biçimlerine dayanan güvenlik anlayışı, günümüzde teknoloji yoğun sistemlerin merkezde yer aldığı bir yapıya evrilmiştir. Bunun temel nedenlerinden biri, teknolojideki ilerlemelere paralel olarak suç türlerinde gözlemlenen çeşitlilik ve artıştır. Dolayısıyla, güvenlik hizmetlerinin sağlanmasında teknoloji temelli çözümler kaçınılmaz hale gelmiştir (Avaner ve Övgün, 2019, s. 27).

Günümüzde toplumsal yaşamın dönüşümünde ve gelişiminde teknolojinin etkisi belirleyici bir unsur haline gelmiştir. Teknoloji, özünde bilimin uygulamaya aktarılmış biçimi olarak, bireylerin yaşamını kolaylaştıran ve zamanın daha verimli kullanılmasına imkân tanıyan bir işlev üstlenmektedir. Çoğunlukla yalnızca dijital cihazlar ya da mekanik donanımlar üzerinden tanımlansa da, kavram tarihsel bağlamda incelendiğinde teknoloji olgusunun salt araçsal bir boyuta indirgenemeyeceği görülmektedir. Nitekim teknoloji, yalnızca makineler ya da donanımlarla sınırlı olmayıp, aynı zamanda kuramsal bir boyut da taşımaktadır. İşman’ın (2014) da vurguladığı üzere, teknoloji kavramı bilimsel bilgi, teknik süreçler, operasyonel uygulamalar, organizasyonel düzenlemeler, kültürel yapılar ve toplumsal dinamiklerle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle teknoloji, yalnızca teknik bir araç değil; bilimin, kültürün ve toplumsal yaşamın etkileşim içinde şekillendirdiği çok boyutlu bir olgu olarak değerlendirilmelidir.

Geniş kitlelere hitap eden stadyumlar, yalnızca sportif karşılaşmaların gerçekleştiği mekânlar değil, aynı zamanda yüksek yoğunluklu insan hareketliliğinin yaşandığı ve bu nedenle güvenlik açısından özel önem arz eden alanlar olarak değerlendirilmektedir. Hem Türkiye’de hem de dünya genelinde stadyum güvenliği, üzerinde titizlikle durulması gereken bir konu olup, seyircilerden sporculara, hakemlerden stadyum çalışanlarına kadar alanda bulunan her bireyin güvenliğini doğrudan ilgilendirmektedir. Güvenlik önlemlerinin yeterli düzeyde sağlanması, bireylerin kendilerini emniyette hissetmelerine ve spor deneyiminden en yüksek düzeyde tatmin elde etmelerine katkıda bulunurken, aynı zamanda organizasyonların sürdürülebilirliği açısından da kritik rol oynamaktadır (Yücel vd., 2018). Futbol karşılaşmalarında seyirci davranışlarının önleyici risk yönetimi; riskin ve “riskli” nüfusların tanımlanmasını, sınıflandırılmasını ve yakından gözetimini gerektirmektedir ve bu süreç, kamusal ve özel aktörlerden oluşan dağınık ve parçalı bir yapı tarafından yürütülmektedir. Futbol taraftarlarının potansiyel veya fiili düzeydeki her türlü sınır aşan davranışı, toplumsal bir tehdit olarak inşa edilmekte; bu tehditlerin önlenmesi ve kontrolü ise ek cezaların uygulanmasını, kapsamlı gözetim önlemlerini ve yasal yetkilerin genişletilmesini gerekli kılmaktadır (Tsoukala, 2009). Bu eğilim, “anticipatory surveillance” (öngörücü gözetim) veya “sistemik ön-tespit” olarak adlandırılabilir bir

gözetim biçimine işaret etmektedir. Bu gözetim tarzının amacı, “somut bir tehlikeli durumla karşı karşıya gelmek değil, tehlikenin ortaya çıkabileceği tüm olası biçimleri öngörmek” suretiyle belirsizliği azaltmak ve sonuçları kontrol etmektir (Castel, 1983).

Gelişen teknolojik imkânlar, suçun önlenmesi ve suçluların tespit edilmesi süreçlerinde güvenlik sistemlerinin kullanımını kaçınılmaz hale getirmiştir. Modern güvenlik teknolojileri; suçun işlenmeden önce engellenmesi, suçun ve faillerin belirlenmesi, şüphelilerin takibi ve yakalanması gibi işlevlerin yanı sıra, kanıt niteliği taşıyan görüntü ve fotoğrafların elde edilmesinde kritik bir rol üstlenmektedir. Ayrıca, farklı mekânların sürekli gözetim altında tutulması, kaydedilen görüntülerin gerektiğinde yeniden incelenebilmesi, giriş-çıkışların kontrol edilmesi ve güvenlik taramalarının etkin bir biçimde gerçekleştirilebilmesi açısından da bu sistemlerin kullanımına giderek daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır (Taştan, 2014). Bu bağlamda, mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde güvenlik uygulamalarının titizlikle yürütülmesi, potansiyel risk unsurlarının öngörülerek bertaraf edilmesi ve ihlallerin gerekli yaptırımlarla karşılık bulması zorunluluk arz etmektedir. Özellikle şiddet eğilimleri ve benzeri olumsuz davranışların önlenmesi, stadyum güvenliği literatüründe sıklıkla incelenen bir alan olarak öne çıkmaktadır. Seyirci sayısının giderek artması, alınacak güvenlik önlemlerinin kapsamını ve niteliğini daha da önemli hale getirmekte; bu durum yalnızca seyircileri değil, sporcuları, hakemleri ve medyayı da doğrudan etkileyen çok boyutlu bir meseleye dönüşmektedir (Yücel vd., 2018).

Spor alanlarında güvenliğin sağlanabilmesi amacıyla, gelişmiş teknolojik sistemlerin ve koordineli güvenlik uygulamalarının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, elektronik bilet uygulamaları ile entegre çalışan gelişmiş kamera sistemleri, hem genel kolluk kuvvetleri hem de özel güvenlik birimleri için ayrı ayrı kullanılabilen gözetim altyapılarıyla desteklenmektedir. Spor alanlarının iç ve dış bölümlerini kapsayan, gerektiğinde fotoğraf kaydı yapabilme özelliğine sahip kapalı devre kamera sistemleri, güvenlik yönetiminin temel bileşenlerinden biridir. Ayrıca müsabaka güvenlik amirinin; genel kolluk ve özel güvenlik görevlileri, müsabaka ilk yardım ve itfaiye sorumluları, kulüp güvenlik yetkilileri ve sağlık personeliyle doğrudan iletişim kurabileceği telsiz sistemlerinin bulunması, güvenlik koordinasyonunu güçlendiren bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, tesisin kapasitesi ve özellikleri doğrultusunda girişlerde turnike sistemlerinin kurulması, kapı ve el tipi dedektörlerin kullanılması da zorunlu güvenlik önlemleri arasında değerlendirilmektedir (Resmi Gazete, 2012).

Güvenlik hizmetlerinin üç temel bileşeni bulunmaktadır: sistem, personel ve ekipman. Sistem, her devletin güvenlik hizmetlerini kimlerin, hangi yöntemlerle ve hangi düzenlemeler çerçevesinde yerine getireceğini belirleyen kurumsal ve hukuki yapıyı ifade etmektedir. Personel, güvenlik hizmetlerini yürütmekle sorumlu insan kaynağını kapsarken, ekipman ise bu hizmetlerin icrasında kullanılan tüm araç, gereç ve teknolojileri ifade etmektedir. Güvenlik ekipmanları işlevlerine göre saldırı amaçlı ve savunma amaçlı olmak üzere iki grupta değerlendirilebilir. Saldırı amaçlı ekipmanlar, ateşli ve ateşsiz silahları içermektedir. Savunma amaçlı ekipmanlar ise tehditlerin engellenmesi, tehlikelerin tespiti, saldırıların etkilerinin azaltılması ya da ortadan kaldırılması amacıyla kullanılan teknolojileri kapsamaktadır. Bu bağlamda savunma temelli güvenlik teknolojileri arasında; biyometrik kimlik doğrulama

sistemleri, akıllı ev ve işyerlerinde kullanılan güvenlik çözümleri, X-ışını prensibine dayalı tarama cihazları, elektronik güvenlik ve giriş-çıkış kontrol sistemleri, kapalı devre görüntü ve ses kayıt teknolojileri, elektronik çevre kontrol ve uyarı sistemleri ile bilgisayar ve siber güvenlik altyapıları öne çıkmaktadır (Çömez, 2024).

2. STADYUMLARDA GÜVENLİK TEKNOLOJİLERİ

Spor tesislerinin mimarları, tasarımcıları ve yöneticileri, inşaat öncesi ve inşaat sürecinde, stadyumların güvenlik düzenlemelerini en iyi uluslararası uygulamalar doğrultusunda planlamak ve tasarlamakla yükümlüdür. Güvenlik ekipmanları ve politikalarının, tesisin mimari tasarımına entegre edilmesi, uygun biçimde izlenmesi ve etkin olarak uygulanması kritik öneme sahiptir. Kulüpler, tel, duvar, bariyer ve diğer engelleyici unsurları tesis içinde konumlandırabilir; bu bariyerlerin gerektiğinde kolaylıkla açılabilir teknolojiye sahip olması, acil durum müdahaleleri açısından hayati önem taşımaktadır. Stadyumlarda olası acil durumlar (yangın, deprem, yapısal çökme, kavgalar, terör saldırıları ve benzeri olaylar) göz önünde bulundurularak, güvenlik önlemlerinin esnek ve değiştirilebilir bir yapıya sahip olması gerekmektedir (Ekizoğlu ve Acet, 2022). Ayrıca, tesisin kapasitesi ve özelliklerine uygun olarak girişlerde turnike veya benzeri erişim kontrol sistemlerinin kurulması ve güvenlik birimlerinin arama yapabilmesi amacıyla kapı ile el tipi dedektörlerin kullanılması zorunlu bir uygulama olarak değerlendirilmektedir (Spaaij, 2006).

İdeal ve standart bir stadyumun tasarımında, giriş ve çıkış sayısının artırılması ve acil durum yollarının etkin bir şekilde planlanması hayati öneme sahiptir. Kapılar, fosforlu renkler, işaretler veya özel sembollerle açık biçimde işaretlenmeli ve taraftarların kolayca görebileceği şekilde yerleştirilmelidir. Ayrıca, engelli seyircilerin giriş, çıkış ve acil durumlarda herhangi bir ulaşım veya sağlık sorunu yaşamamaları için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Stadyuma giriş ve çıkış öncesinde kullanıcıların güvenlik kontrollerinin etkin bir biçimde yürütülmesini desteklemek amacıyla kapalı devre televizyon (CCTV) sistemlerinin kullanımı teşvik edilmektedir. Bu kameralar, hem gözetim hem de güvenlik yedeklemesi işlevi görmektedir. Ayrıca, genel seslendirme sistemi ve kontrol noktaları, yeterli iletişimin sağlanabilmesi için elektronik mekân operasyon merkezine entegre edilmelidir (Garland ve Rowe, 2001; Yıkılmaz, 2017: 40-41). Araştırmada stadyumlarda kullanılan güvenlik teknolojileri fiziksel ve siber güvenlik teknolojileri olmak üzere iki grupta incelenmiştir.

2.1. Fiziksel Güvenlik Teknolojileri

Modern stadyumlar, çok sayıda yüksek çözünürlüklü CCTV kamerası, insansız hava araçları (dronlar) ve akıllı sensörlerle donatılmakta ve bu sayede hem alanın güvenliği hem de kalabalık yönetimi etkin bir şekilde sağlanmaktadır. Büyük ölçekli mekanlarda, olağandışı davranışların veya kalabalık yoğunluğunun tespit edilmesi amacıyla genellikle gerçek zamanlı video analizleri, CCTV sistemleri ve telsiz iletişim altyapıları birlikte kullanılmaktadır (Rahane, 2024; Watchers vd., 2024). Ayrıca, yapay zekâ destekli yüz tanıma sistemleri, şüpheli kişilerin tespit edilmesi ve güvenlik ihlallerinin hızlı analiz edilmesi süreçlerinde etkin bir rol oynamaktadır. Gelişmiş yapay zekâ tabanlı video analiz sistemleri, kavgaları veya panik durumlarını belirleyebilmekte; coğrafi sınırlama ve kalabalık yoğunluğu algoritmaları ise

personeli potansiyel tıkanıklık ve risk noktaları konusunda uyarabilmektedir (Watchers vd., 2024). Örnek olarak, Londra'daki Wembley Stadyumu'nda kurulan kamera ve sensör ağı, kalabalıkta huzursuzluk başladığında yüz tanıma ve hareket sensörlerinden gelen verileri analiz ederek olayın meydana geldiği yeri ve etkilenen bireyleri hızlı bir şekilde belirleyebilmektedir. CCTV görüntüleri üzerine yapay zekâ ve makine öğrenimi (AI/ML) algoritmaları uygulanarak, istenmeyen davranışlar, yoğun kalabalık noktaları veya şüpheli hareketler anlık olarak analiz edilmektedir. Bu analizler sayesinde, kalabalık içerisindeki olağandışı durumlar gerçek zamanlı olarak güvenlik personeline iletilmekte ve olaylar meydana gelmeden önce müdahale edilebilme imkânı sağlanmaktadır (Institute of Electrical and Electronics Engineers, 2025; Rahane, 2024).

Çizelge 1. Fiziksel Güvenlik Teknolojilerinin Değerlendirilmesi

Teknoloji	Kullanım Alanı	Avantajları	Dezavantajları
CCTV	Sürekli gözetim ve kayıt altında tutma	Geniş alanları kapsar, uyumluluk kolaydır	Operatör ihtiyacı ve yoğun veri yükü oluşturur
Yüz Tanıma	Kişi tanıma ve şüpheli tespiti	Otomatik kimlik doğrulama sağlar	Gizlilik endişesi ve ışık koşullarına duyarlıdır
Turnike-Bilet	Giriş kontrolü ve bilet doğrulama	Hızlı geçiş ve bilet sahteciliğini azaltır	Donanımına bağlıdır ve güç kesintisine açıktır
Biyometrik	Yüksek güvenli geçiş	Yüksek doğruluk ve benzersiz tanıma	Yüksek maliyet ve kullanıcı kabulü

Görüntüleme ve gözetim teknolojileri, yalnızca stadyum ve etkinlik güvenliğiyle sınırlı kalmayıp, trafik izleme, araç takip, sosyal ortam güvenliği, toplu taşıma yönetimi, yol ve kaza gözetimi, ürün kontrolü, kalabalık alanlardaki uygunsuz davranışların izlenmesi, kural dışı hareketlerin tespiti ve ev güvenliği gibi pek çok alanda da kullanılmaktadır. Birçok ülke, kolluk kuvvetlerinin suç ve şiddeti önlemesine destek sağlamak amacıyla kamuya açık alanlara kapsamlı gözetleme kameraları yerleştirmektedir. Bu kamera sistemleri, suçların işlenmesini önleme, suçluları tespit etme ve suçun tarih ile saatini belirleme işlevlerine sahip olmaktadır. Gomez, Mejia ve Tobon'un (2021: 12) yaptığı araştırmalar, kapalı devre kamera (CCTV) sistemlerinin kurulu olduğu alanlarda suç oranlarında belirgin bir düşüş olduğunu ve bu sistemlerin aynı zamanda caydırıcı bir etki yarattığını göstermektedir.

Stadyum girişlerinde uygulanan kontrollü erişim sistemleri, genellikle RFID veya mobil biletli turnikeler ve elektronik kimlik doğrulama cihazlarının entegrasyonu ile sağlanmaktadır. Bilet sahteciliğini minimize etmek amacıyla, biletleme süreçleri büyük ölçüde dijitalleştirilmiş olup, stadyumların yaklaşık %90'ında mobil bilet uygulamaları kullanılmaktadır (Berg, 2024). Geleneksel turnikelere entegre edilen RFID veya QR barkod okuyucular sayesinde her bilet sahibinin kimliği doğrulanmakta; bazı stadyumlarda ise yüz tanıma sistemlerinin entegre edildiği turnikeler denenmekte ve bilet ile yüz eşleştirilerek yetkisiz girişler engellenmektedir.

Ayrıca, biletler çoğunlukla benzersiz kriptografik kodlarla korunmakta ve bu uygulama sahte bilet kullanımını zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, siber güvenlik riskleri de göz ardı edilmemelidir. Örneğin, kurumsal bir güvenlik uyarısına göre, zayıf parola korumalı bir turnike kontrol sistemine sızan bir saldırgan, tüm turnikeleri kilitleyebilir ve kitlesel girişin engellenmesi sonucu toplanan kalabalık, bomba veya silahlı saldırı gibi ciddi tehditlere maruz kalabilir. Bu tür riskleri minimize etmek amacıyla, turnike kontrol sistemlerinin yeterli izolasyon, güncel yazılım ve güçlü kimlik doğrulama mekanizmalarıyla korunması gerekmektedir (Cybersecurity and Infrastructure Security Agency & National Center for Spectator Sports Safety and Security, 2022).

Fiziksel güvenlik taramalarında, geçişli metal dedektörleri ve X-ray tarayıcılarının yanı sıra kritik darboğaz noktalarında patlayıcı tespit köpekleri de etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Örneğin, NCS4 tarafından yapılan bir anket, incelenen mekanların %96'sının metal dedektörleri ve elektronik kimlik doğrulama sistemleri kullandığını; neredeyse tamamının ayrıca güvenlik telsizleri, anons sistemleri ve CCTV altyapısına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Araç girişlerini kontrol altına almak için ise geri çekilebilir bariyerler ve tarama tünelleri gibi yapılar uygulanmaktadır (Berg, 2024).

Biyometrik güvenlik sistemleri, bireylerin kimlik doğrulamasını biyolojik ve davranışsal özellikler üzerinden gerçekleştiren teknolojilerdir. Bu sistemler; parmak izi tanıma, iris tanıma, el geometrisi tanıma, DNA analizi, imza tanıma, yüz tanıma, retina taraması, ses tanıma ve damar yapısı tanıma gibi çeşitli yöntemleri kapsamaktadır (Şanlı ve Yüksel, 2009: 685). Biyometrik teknolojiler de giriş noktalarına giderek daha fazla entegre edilmektedir. Tokyo 2020 Olimpiyatları, sporcuların ve yetkililerin kimlik sahteciliğini önlemek amacıyla yüz tanıma sistemleriyle taranmasının gerçekleştirildiği ilk büyük organizasyonlardan biri olmuştur. Avrupa'daki stadyumlarda ise VIP girişlerinde benzer biyometrik çözümler kullanılmakta; bu sayede güvenlik ihlalleri tespit edilmekte, giriş süreçleri hızlandırılmakta ve genel güvenlik seviyesi artırılmaktadır (Hutchins ve Andrejevic, 2021).

Hollanda'da gerçekleştirilen bir çalışmada biyometrik sistemler uygulanmış ve 2007 yılında üç Hollandalı futbol kulübü, yasaklı taraftarları stadyuma aldırılmamak amacıyla parmak izi teknolojisini kullanmaya başlamıştır. Aynı yıl, göz tanıma sistemini ilk kez kullanan kulüp, Hollanda'daki Alles Door Oefening (ADO) Lahey Futbol Kulübü olmuştur. Maç günlerinde stadyum kapılarında kulüp kartlarının geçerliliği kontrol edilmiş ve geçerli kart sahiplerinin tünelde fotoğrafları çekilmiştir. Bu fotoğraflar, kart bilgilerinin kimlik doğrulaması için kullanılmış ve doğrulama başarılı ise kapılar otomatik olarak açılmıştır. Uyuşmazlık durumunda, seyircinin girişine izin verilmemiş ve geri dönmesi sağlanmıştır. Benzer şekilde, Cardiff kentinde 2017 yılında Şampiyonlar Ligi'nde biyometrik yüz tanıma sistemi ilk kez kullanılmıştır. Bu sistem, 2.470 potansiyel suçlu adayı tespit etmiş, ancak bunlardan yalnızca 173'ü gerçek potansiyel suçlu olarak doğrulanmış ve sistemin %92 oranında yanlışma payı, olumsuz bir imaj yaratmıştır. Biyometrik tanımlama yöntemleri parmak izi ve göz tarama gibi teknolojileri de kapsamaktadır. Bu tür sistematik ve doğrulanabilir veriler, ön tespit ve denetim-kontrol mekanizmalarında önemli bir rol oynamaktadır (Spaaij, 2006: 168-120).

Güvenlik görevlilerinin etkin koordinasyonunu sağlamak amacıyla entegre bir komuta merkezi kullanılmaktadır. Bu merkez, kamera görüntüleri, hareket sensörleri ve diğer alarm

sistemlerinden gelen verileri toplayarak, güvenlik personeline mobil cihazlar veya telsiz üzerinden anlık iletim sağlamaktadır. Ayrıca, bileklik veya badge gibi konum takip cihazları ile personelin pozisyonu izlenebilmekte ve kritik bölgelere hızlı yönlendirme gerçekleştirilebilmektedir. Yapay zekâ destekli analiz sistemleri, güvenlik ekibinin iş yükünü azaltmada önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, otomatik görüntü izleme sistemleri tehlikeleri tespit ederek ilgili görevlilere anında bildirim gönderirken, akıllı planlama yazılımları vardiya ve devriye düzenlemelerini optimize etmektedir. Bu bütünsel yaklaşım, olay yönetiminde insan kaynaklı hataları minimize etmekte ve müdahale sürelerini önemli ölçüde kısaltmaktadır (IEEE, 2025).

Günümüzde gerçekleştirilen araştırmalar, seyircilerin güvenlik algısında açık ve görünür önlemleri tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Yakın tarihli bir taraftar anketinde, katılımcıların %73'ünden fazlası güvenliği çok önemli bulurken, %77'si etkinliklerde görünür kolluk kuvvetleri ve güvenlik önlemlerinin bulunmasını talep etmektedir. Bu doğrultuda yaygın uygulama, üniformalı güvenlik personelinin varlığı ve kalabalığın güven duygusunu artıran görünür tarama teknolojilerini içermektedir (Watchers vd., 2024). Buna ek olarak, birçok mekân, hesap verebilirliği artırmak amacıyla personelin vücut kamerası takmasını zorunlu kılmakta ve güvenlik kontrollerini hızlandırmak için yapay zekâ destekli tarama yöntemlerini değerlendirmektedir (Berg, 2024). Bu yaklaşım, hem seyircilerin güvenlik algısını güçlendirmekte hem de olaylara müdahale süresini optimize etmektedir.

Büyük ölçekli etkinliklerde kalabalık akışını yönetmek amacıyla çeşitli teknolojik çözümler kullanılmaktadır. Bu kapsamda, sensör tabanlı yoğunluk ölçümleri, kalabalık haritalaması ve gerçek zamanlı video analitiği ön plana çıkmaktadır. Yapay zekâ destekli sistemler, birden fazla kameradan eşzamanlı olarak alınan görüntüleri analiz ederek olağandışı kalabalık hareketlerini, aşırı yoğunlaşmaları ve potansiyel tehlikeleri tespit etmekte; anormalliklerin belirlenmesi durumunda güvenlik personeline anında uyarı iletmektedir. Örneğin, kalabalık sayım uygulamaları ve hareket analizleri sayesinde mahfil veya çıkış noktalarındaki tıkanıklıklar önceden saptanabilmektedir. Ayrıca, dijital işaret fişekleri veya insansız hava araçları (dronlar) gibi araçlar, açık hava etkinliklerinde kalabalık yönetimine destek sağlamaktadır. Bu teknolojiler, acil durumlarda otomatik kapı açma, sesli anons veya yönlendirme gibi mekanizmalarla panik riskini azaltmakta ve güvenli bir tahliye süreci sunmaktadır. Tüm bu tedbirler, kalabalığın düzenli hareketini güvence altına almayı ve acil çıkış/kaçış yollarının korunmasını hedeflemektedir (Rahane, 2024).

Acil durum yönetim sistemleri, anons sistemlerini, toplu bildirim uygulamalarını ve koordineli komuta merkezlerini entegre ederek stadyumların kriz durumlarına hızlı ve etkili yanıt verebilmesini sağlamaktadır. Modern stadyumlar, video duvarları ve sensör veri akışları ile donatılmış özel olay komuta merkezlerine sahiptir. Kriz anlarında bu ağ, tahliye emirlerinin yayınlanmasını, elektronik kapıların açılmasını ve sağlık ekiplerinin uyarılmasını sağlayabilmektedir (Watchers vd., 2024). Kalabalığın yoğunlaştığı giriş ve çıkış noktaları, seyirciler için önemli bir risk faktörü oluşturmaktadır. Bu sorunun giderilmesi ise hem teknik hem de operasyonel açıdan karmaşık ve zorlu bir süreçtir. Stadyumlarda meydana gelen yaralanmalar ve ölümler, sıklıkla acil durum noktalarındaki yoğun yığılmalardan kaynaklanmaktadır. Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) ve UEFA tarafından alınan

düzenlemeler kapsamında bazı önlemler hayata geçirilmiştir. Bunlar arasında, turnikelerin kurulması ve acil durum noktalarının doğrudan sahaya değil, stadyum dışına açılacak şekilde planlanması öne çıkmaktadır (Tansel, 2013: 33). ABD İç Güvenlik Bakanlığı ve çeşitli spor güvenliği kuruluşları, büyük ölçekli mekanlarda acil durum hazırlığına ilişkin en iyi uygulamalara dair kılavuzlar (Stadium Spotlight Raporu vb.) yayınlamıştır. Genel olarak, fiziksel bariyerler sensörler ve CCTV sistemleriyle birleştirilerek, üst üste binen ve birbirini destekleyen çok katmanlı savunma mekanizmaları oluşturulmaktadır (Watchers vd., 2024).

2.2. Siber Güvenlik Teknolojileri

Spor organizasyonları, giderek artan oranda siber saldırıların hedefi haline gelmektedir. Birleşik Krallık Ulusal Siber Güvenlik Merkezi tarafından gerçekleştirilen bir ankete göre, spor kuruluşlarının %70'i bir siber olayla karşılaşmış olup, bu oran tipik işletmelerin iki katından fazladır. Saldırıları, iş e-postası ihlallerinden fidye yazılımlarına ve casusluğa kadar geniş bir yelpazede gerçekleşmektedir. Örnek olarak, 2020 yılında Manchester United kulübü, kritik sistemlerini çevrimdışı bırakan bir fidye yazılımı saldırısına maruz kalmıştır. Bir başka olayda ise, siber suçlular sahte bir transfer ödemesi aracılığıyla bir Premier Lig kulübünden 1,3 milyon sterlin çalmıştır. Ayrıca, 2018 PyeongChang Olimpiyatları sırasında “Olimpiyat Yıkıcı” adlı kötü amaçlı yazılım, Wi-Fi ağlarını, puanlama sistemlerini ve yayın altyapısını bozarak etkinlik organizasyonunun bile siber tehditlere karşı savunmasız olduğunu göstermiştir (Foltyn, 2024).

Çizelge 2. Siber Güvenlik Teknolojilerinin Değerlendirilmesi

Şifreleme Yöntemi	Türü	Kullanım Alanı	Avantajları	Dezavantajları
AES-256	Simetrik şifreleme	Video yayınları, veri şifreleme	Çok hızlı ve güçlü	Anahtar yönetimi gerekir
RSA (2048-bit)	Asimetrik şifreleme	Anahtar değişimi, dijital imza	Yüksek güvenlik, imza özelliği	Hesaplama karmaşıklı, yavaş
TLS/SSL	Hibrit (Simetrik+Asimetrik)	İnternet iletişimi	Otomatik anahtar değişimi ve uyumluluk	Performans yükü, sertifika gereksinimi
Blockchain	Dağıtık defter	E-biletleme, kimlik yönetimi	Şeffaflık ve değiştirilemez kayıt	Yeni teknoloji, karmaşık implementasyon

Spor kuruluşları, siber tehditlere karşı korunmak amacıyla standart bilgi teknolojisi güvenlik uygulamalarını hayata geçirmektedir. Mekan ağları, bilet veri tabanları, zamanlama sistemleri ve yayın altyapısı genellikle güvenlik duvarları ve saldırı tespit sistemleri ile izole edilmekte veya hava boşluklu (air-gapped) şekilde tasarlanmaktadır. Örneğin, Olimpiyat organizatörleri, herhangi bir kesintinin rekabet bütünlüğünü zedelememesi amacıyla sonuç zamanlama sistemlerini izole edilmiş ağlarla güvence altına almaktadır. Futbol ligleri, hassas verileri şifreleyerek çok faktörlü kimlik doğrulamayı

zorunlu kılmakta ve yazılımları düzenli olarak güncellemektedir (Borky ve Bradley, 2018; Safitra vd., 2023). Özellikle oyuncu sakatlık ve performans verileri şifrelenerek yalnızca yetkili sağlık personelinin erişimine izin verilmektedir. Ağ izleme, tehdit istihbaratı akışları ve sızma testleri, olası saldırıların erken tespit edilmesini sağlamaktadır (Patil, 2023). Büyük ölçekli etkinliklerde ise devlet siber güvenlik kurumlarıyla iş birliği yapılmaktadır. Örneğin, ABD Cybersecurity and Infrastructure Security Agency (CISA), organizatörlerle etkinlik öncesinde sızma testi ve olay planlaması konusunda iş birliği yürütmektedir (White ve Sjelin, 2020).

Spor organizasyonları, siber acil durumlara karşı rutin olarak kapsamlı planlamalar yürütmektedir. Organizasyon sırasında maçların güvenliğini sağlamak amacıyla göreve hazır özel güvenlik ekipleri veya danışmanlar bulundurulmakta ve hızlı müdahale prosedürleri çerçevesinde, saldırı durumunda belirli sistemlerin çevrimdışı alınması ve adli yedekleme gibi önlemler uygulanmaktadır. Canlı yayın platformları için içerik dağıtım ağları, çevrimiçi yayınları engelleyebilecek DDoS saldırılarına karşı hafifletici tedbirler sunmaktadır (Foltýn, 2024). Dünya Kupası veya Avrupa Şampiyonası gibi uluslararası turnuvalarda, yayın altyapısının tüm aşamaları şifreleme ile korunmaktadır. Yayıncılar, görüntü ve ses sinyallerini Gelişmiş Şifreleme Standardı (Advanced Encryption Standard – AES) gibi güçlü simetrik algoritmalar kullanarak güvence altına almaktadır. İçerik dağıtımında ayrıca kimlik doğrulama mekanizmaları, IP tabanlı erişim listeleri ve coğrafi kısıtlamalar uygulanmakta; böylece yalnızca yetkili yayıncılar veya belirli ülkeler içeriğe erişebilmektedir (Calleja, 2024). Kesintisiz yayın için otomatik yedekleme ve orkestrasyon sistemleri (CDN ve çoklu uydu/link kullanımı) devreye alınmaktadır. Tümlleşik sistemler, yayın kalitesi ve güvenliğini sağlamak amacıyla geniş bant bağlantılar, VPN tünellemleri ve Dijital Hak Yönetimi (DRM) çözümlerini içermektedir. Ayrıca, yayın güvenliği kesintisiz izleme, saldırı tespit sistemleri ve bulut tabanlı ölçeklendirme (auto-scaling) önlemleri ile desteklenmektedir (Lemos, 2024).

Bilet satış platformları, sahte bilet ve büyük ölçekli dolandırıcılık gibi risklere karşı güçlendirilmiş güvenlik önlemleriyle donatılmaktadır. Geleneksel dolandırıcılık yöntemleri (ör. sahte biletler, bot kullanımı) dijital çözümler aracılığıyla etkin şekilde engellenmektedir (Berg, 2024). Modern biletleme sistemleri ve taraftar uygulamaları, endüstri standartlarına uygun şifreleme protokolleri ile korunmaktadır. Kullanıcı ve bilet verileri gibi hassas bilgiler, TLS/SSL protokolleri kullanılarak iletilmekte, ödeme işlemlerinde ise Ödeme Kartı Sektörü Veri Güvenliği Standardı (Payment Card Industry Data Security Standard-PCI-DSS) çerçevesinde kriptografik cüzdanlar ve tokenizasyon gibi mekanizmalar uygulanmaktadır. Ayrıca, kişisel veriler Genel Veri Koruma Yönetmeliği (General Data Protection Regulation-GDPR) ve benzeri düzenlemelere uygun olarak anonimleştirilmekte ve işlenmektedir. Bilet doğrulama sürecinde ise kriptografik imzalar veya QR barkodlar gibi mekanizmalar kullanılarak çalıntı veya kopya bilet kullanımının önüne geçilmektedir (Lemos, 2024).

Blockchain tabanlı platformlar, özellikle NFT biletleri aracılığıyla, yerleşik fiyat kontrolleriyle mülkiyeti izleyebilmekte ve biletlerin yeniden satış süreçlerini otomatikleştirebilmektedir. Benzer şekilde, taraftar verileri (üyelik kayıtları, yayın hesapları) güvenli bulut hizmetleri ve GDPR uyumlu gizlilik önlemleriyle korunmaktadır. Kimlik doğrulama sistemleri, stadyum Wi-Fi ağları ve mobil uygulamaları güvence altına alarak, saldırganların taraftar veya personeli taklit etmesini engellemektedir (Berkani vd., 2024). Buna rağmen siber saldırılar devam etmektedir. Örneğin, Euro 2024 öncesinde UEFA müşteri hesaplarına ait yaklaşık 15.000 parola karaborsada ortaya çıkmış ve kullanıcı verilerinin saldırganlar tarafından hedef alındığı tespit edilmiştir (Lemos, 2024). Öte yandan,

UEFA, 2018 Avrupa Ligi finali için blockchain tabanlı mobil uygulama aracılığıyla yaklaşık 1 milyon bilet dağıtarak sahteciliği ve yetkisiz yeniden satışı büyük ölçüde engellemeyi başarmıştır (Berkani vd., 2024). Bu örnekler, biletleme altyapısının yanı sıra müşteri veri tabanlarının da düzenli güvenlik testleri, çok faktörlü kimlik doğrulama ve güncel siber güvenlik protokolleriyle korunmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Spor kulüpleri, maç ve sezon öncesi yoğun müşteri trafiğini yönetmek amacıyla web siteleri, mobil uygulamalar ve ofis ağları gibi dijital altyapılara dayanmaktadır. Bu altyapılar, güçlü güvenlik duvarları, saldırı tespit ve yönlendirme sistemleri, uç nokta koruma çözümleri ve güncel yazılım yamaları ile korunmaktadır. Örnek olarak, 2025 yılında İngiltere Premier Lig takımlarından Leeds United'in çevrimiçi mağazasına yerleştirilen kötü amaçlı bir JavaScript, üçüncü taraf bir bileşen aracılığıyla taraftarların kredi kartı bilgilerini ele geçirmiştir. Saldırgan, kasada çalışan bir betiğe sızarak ödeme verilerini gerçek zamanlı olarak kendi sunucusuna aktarmıştır. Bu vaka, kulüp web sitelerindeki üçüncü taraf kodların sürekli izlenmesi, uygulama güvenlik taramalarının yapılması ve güvenli yazılım geliştirme uygulamalarının önemini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, futbol kulüplerinin e-posta sistemleri ve dahili ağları sosyal mühendislik saldırılarına karşı savunmasız olabilir. Bu nedenle, personelin siber güvenlik eğitimi alması, e-posta filtreleme sistemlerinin kullanılması ve çok faktörlü kimlik doğrulama mekanizmalarının uygulanması büyük önem taşımaktadır (Nir, 2025).

Veri güvenliği uygulamalarında simetrik ve asimetrik kriptografi genellikle birlikte kullanılmaktadır. Örneğin, yüksek hızlı yayın şifrelemelerinde simetrik algoritmalar, özellikle Gelişmiş Şifreleme Standardı (AES), tercih edilirken; anahtar değişimi ve dijital imza süreçlerinde asimetrik algoritmalar olan RSA veya Eliptik Eğri Kriptografi (ECC) kullanılmaktadır (Calleja, 2024). Online biletleme ve taraftar veri trafiğinde ise TLS gibi standart güvenli iletişim protokolleri uygulanmaktadır. Araştırmalar, blokzinciri tabanlı sistemlerin spor organizasyonlarında şeffaflık, veri bütünlüğü ve güvenli yönetim sağladığını ortaya koymaktadır (Principe vd., 2025).

Siber tehditlere karşı yapay zekâ tabanlı algılama sistemlerinin kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Ağ trafiğini gerçek zamanlı izleyen makine öğrenimi (ML) tabanlı Saldırı Tespit ve Önleme Sistemleri (IDS/IPS), şüpheli desenleri önceden tespit ederek saldırıların etkilerini azaltabilmektedir. Benzer şekilde, fiziksel güvenlikte kullanılan video analiz sistemlerine ek olarak, siber güvenlikte akıllı algılama sistemleri phishing, kötü amaçlı trafik ve diğer potansiyel tehditleri öngörmeye yardımcı olmaktadır. Akademik literatürde de spor ve güvenlik kesişiminde bu alana yönelik ilginin arttığı gözlenmektedir. Örneğin, bir çalışmada büyük spor etkinliklerindeki siber güvenlik tehditlerinin giderek arttığı ve bu bağlamda daha kapsamlı araştırmalar yapılması gerektiği vurgulanmıştır (Bongiovanni vd., 2024).

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

21. yüzyılda stadyum güvenliğinde yaşanan teknolojik gelişmeler açısından, fiziksel ve dijital güvenlik önlemlerinin artık birbirinden ayrı düşünülmemeyeceğini, aksine birbirini tamamlayan çok katmanlı sistemler olarak yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Stadyum giriş-çıkış noktalarının tasarımından, hakem, sporcu ve yetkililerin güvenli geçiş yollarına kadar her unsur, risk yönetimi perspektifiyle yeniden kurgulanmaktadır. Öte yandan, siber güvenlik

stratejileri yalnızca teknik altyapıyla sınırlı kalmayıp, insan faktörünü de kapsayacak şekilde örgütlenmekte; çalışan eğitimleri, farkındalık programları ve sosyal mühendislik saldırılarına karşı önleyici tedbirler, bütünsel savunma mekanizmalarının vazgeçilmez bir parçası olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Stadyumların güvenlik altyapısının güçlendirilmesi amacıyla, tesis çevresine çitler ve barikatlar yerleştirilmektedir; bu önlemler, hem holiganlara hem de diğer suç unsurlarına karşı koruma sağlamaktadır. Özellikle taraftarların stadyuma erişim sürelerinden önce, bariyerler ve çitlerin işlevselliğinin ve güvenlik standartlarına uygunluğunun kontrol edilmesi büyük önem taşımaktadır (Harrison, 1974: 692-693).

Giriş noktalarının tasarımı, çıkış ve acil durum noktalarından ayrı olacak şekilde planlanmalı ve hem kalabalığın hem de tesisin güvenliğini sağlayacak biçimde oluşturulmalıdır. Hakemler ve sporcular için ayrılmış giriş, çıkış ve acil durum güzergâhlarının, genel seyirci akışından bağımsız olması kritik öneme sahiptir. Ayrıca, spor yöneticileri, güvenlik personeli ve diğer yetkililerin görevlerini aksatmadan yerine getirebilmeleri için tüneller veya özel geçiş yollarının her zaman erişilebilir olmasını sağlamalıdır. Sonuç olarak, spor organizasyonlarının siber tehditlere karşı etkin bir şekilde korunabilmesi için çok katmanlı savunma stratejilerinin benimsenmesi gerekmektedir (Nir, 2025).

Günümüzde siber güvenlik programları, sporda bilişim teknolojileri altyapısının tüm alanlarına entegre bir biçimde eşlik etmektedir. Bu kapsam, güvenli stadyum ağlarından ve şifreli biletleme sistemlerinden başlayarak, tehdit avcılığı ve acil durum kurtarma planlamalarına kadar uzanmakta; aynı zamanda finansal sistemler ve kritik altyapı uygulamalarını da kapsamaktadır (Brown vd., 2024). Genel olarak, kapsamlı veri şifreleme yöntemleri, çok katmanlı kimlik doğrulama mekanizmaları ve yapay zekâ destekli izleme sistemleri eş zamanlı olarak kullanılarak, dijital ve fiziksel tehditlerin etkin bir şekilde önlenmesi hedeflenmektedir.

Yönetim organları, ortaya çıkan tehditlere karşı etkin bir yanıt geliştirebilmek amacıyla standartları ve prosedürleri sürekli olarak güncellemektedir. Burada siber güvenlik planlarının zorunlu hâle getirilmesi uygulanması örnek olarak gösterilebilmektedir. Bu bağlamda, spor ortamında emniyet ve güvenliğin sağlanması; gelişen tehditlerin önceden tespit edilmesi ve yönetilmesi için mühendislik ve bilgisayar bilimlerini harmanlayan disiplinler arası bir yaklaşım gerektirmektedir. Böylece, spor organizasyonları yalnızca fiziksel güvenlik açısından değil, aynı zamanda dijital altyapı boyutlarında da bütüncül bir güvenlik stratejisi geliştirmektedir.

Spor kuruluşlarının siber güvenlik stratejilerinin etkinliği, yalnızca teknik önlemlerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda insan faktörünü de kapsamaktadır. Bu bağlamda, çalışanlara yönelik kimlik avı (phishing) farkındalık ve eğitim programları büyük önem taşımaktadır. Literatürde de vurgulandığı üzere, geçmişte yaşanan birçok güvenlik ihlali, çalışanların sosyal mühendislik saldırılarına karşı yeterli farkındalığa sahip olmamasından kaynaklanmıştır (Foltýn, 2024). Dolayısıyla, personelin bilinçlendirilmesi, siber tehditlere karşı kurumsal savunma mekanizmalarının kritik bir tamamlayıcısı olarak değerlendirilmektedir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Stadyum güvenliği, yalnızca fiziksel koruma önlemleriyle sınırlı kalmayan, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınması gereken karmaşık bir alan hâline gelmiştir. Modern stadyumlar, nesnelerin interneti (IoT) sensörleri, yapay zekâ tabanlı analitik sistemler ve siber güvenlikle entegre edilmiş ağ altyapılarıyla akıllı şehirlerin bir yansımasını sunmaktadır. Güncel akademik literatür ve sektör raporları, fiziksel güvenlik önlemlerinin dijital gözetim sistemleriyle bütünleştiğini ve insan görevlilerin otomatik araçlarla koordineli bir biçimde çalıştığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, çağdaş spor güvenliği, mühendislik, bilgisayar bilimleri, spor hekimliği ve yönetim disiplinlerinin entegre bir biçimde uygulandığı bir alan olarak öne çıkmaktadır. Spor organizasyonlarının hem fiziksel hem dijital hem de sağlık boyutlarını kapsayan bütüncül güvenlik stratejileri, sadece mevcut tehditlere karşı etkin bir yanıt geliştirmekle kalmayıp, gelecekte ortaya çıkabilecek risklerin öngörülmesi ve önlenmesi açısından da kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, spor güvenliğinin sürdürülebilir bir biçimde sağlanabilmesi, teknolojik yeniliklerin etik ve operasyonel standartlarla uyumlu bir şekilde uygulanmasıyla ilişkili olmaktadır.

KAYNAKÇA

Avaner, T., ve Övgün, B., Genel Olarak İç Güvenlik Yönetimi, Gazi Kitabevi, 2019.

Aydın, E., Siber Güvenlikte Öne Çıkan Ülkelerin Politikalarının İncelenmesi ve Türkiye'nin Siber Güvenlik Stratejileri. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2025.

Baylis, J., Smith, S., Owens, P., The Globalization of World Politics, Oxford: Oxford University Press, 2008.

Berg, A. (2024). Results of NCS4's 2024 Venue Security Directors Survey. <https://www.athleticbusiness.com/operations/safety-security/article/15683912/results-of-ncs4s-2024-venue-security-directors-survey#:~:text=According%20to%20the%20survey%2C%2094,distant%20third%20and%20fourth%2C%20respectively> (Erişim tarihi: 05.09.2025)

Berkani, A. S., Moumen, H., Benharzallah, S., Yahiaoui, S., Bounceur, A., Blockchain Use Cases In The Sports Industry: A Systematic Review. International Journal of Networked and Distributed Computing, 12(1), 17-40, 2024.

Bongiovanni, I., Herold, D.M., & Wilde, S.J., Protecting The Play: An Integrative Review Of Cybersecurity in and For Sports Events, Computers & Security, 146, 104064, 2024.

Borky, J.M., & Bradley, T. H., Protecting Information With Cybersecurity, In Effective model-based systems engineering, Cham: Springer International Publishing, 2018.

Brown, M.L., White, S.M., Cloherty, C.J., Rigizadeh, S., Athletes, Arenas, and Cyberattacks: The Evolving Landscape of Cybersecurity in Sports, 2024. <https://www.wileyconnect.com/Athletes-Arenas-and-Cyberattacks-The-Evolving-Landscape-of-Cybersecurity-in->

- Özcan, A.B., Uluslararası Güvenlik Sorunları ve ABD'nin Güvenlik Stratejileri, Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 22, 451-470, 2011.
- Patil, B.P., Encryption of the Healthcare Data to Protect Against Various Attacks. Masters thesis, Dublin, National College of Ireland, 2023.
- Principe, V., Ribeiro, T., ve López-Carril, S. Transformative Blockchain Technological Approaches to Sports Events. *Frontiers in Sports and Active Living*, 7, 1547137, 2025.
- Rahane, S.A., AI-Driven Crowd Surveillance for Real-Time Threat Detection in Urban Security. *International Journal of Innovative Research in Engineering & Multidisciplinary Physical Sciences*. 12(5), 456-461, 2024.
- Resmi Gazete., Sporda şiddet ve düzensizliğin önlenmesine dair kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik, 2012. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121222-6.htm> (Erişim tarihi: 02.09.2025)
- Safitra, M. F., Lubis, M., ve Fakhurroja, H., Counterattacking Cyber Threats: A Framework for the Future of Cybersecurity. *Sustainability*, 15(18), 13369, 2023.
- Spaaij, R., Understanding Football Hooliganism: A Comparison of Six Western European Football Clubs. Amsterdam University Press, 2006.
- Taştan, H.Ş., Sporda Güvenlik; Stadyumlarda Özel ve Kamu Güvenlik Birimleri Tarafından Alınan Saha İçi ve Dışı Güvenlik Önlemlerinin Seyirci Yaklaşımı Açısından Analiz Edilmesi, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014.
- Tsoukala, A., Football Hooliganism in Europe: Security and Civil Liberties in the Balance, Springer, 2009.
- Wæver, O., Politics, Security, Theory. *Security Dialogue*, 42(4-5), 465-480, 2011.
- Watchers, S., Fowler, B., & Smith, J., Beyond Gates and Metal Detectors: Understanding Security for Professional Sports Facilities. *Sports Innovation Journal*, 5, 20-37, 2024.
- White, G. B., ve Sjelin, N., (Eds.). Establishing Cyber Security Programs Through the Community Cyber Security Maturity Model (CCSMM). IGI Global, 2020.
- Yıkılmaz, A., Süper Lig Futbol Takım Taraftarlarının Takımlarına Yönelik Psikolojik Bağlılık Düzeyleri ile Fanatizm Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2017.
- Yücel, A.S., Çiftçi, İ., Karataş, Ö., Tan, Ç., Karataş, E.Ö., Stadyumlardaki Güvenlik Önlemlerine İlişkin Taraftar Algılarının İncelenmesi. *Journal of Educational Researchers*, 9(5), 46-51, 2018.

ALVİN TOFFLER, HIZ, KALICILIĞIN ÖLÜMÜ ve GEÇİCİLİĞİN ÇAĞI

***Doç. Dr. SEVRA FIRINCIOĞULLARI**

Herhangi Bir Kuruma Bağlı Değil

ORCID: 000-0003-1052-6092

sevrafirinci@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmanın amacı modern bilişim çağında birçok sosyal probleme neden olan hız faktörünü ele alıp analize girişen Alvin Toffler'ın temel tartışma ve yaklaşımlarını tanıtmaktır. Toffler modern çağın ruhunu biçimlendiren hız ve geçiciliği en derin şekilde (multidisipliner temelde) ele alan ender isimlerden biridir. Alvin Toffler, modern dönemin karakterinin hız üzerine temellendiğini ve bunun insan dünyası üzerinde yabancılaştırıcı bir etkiye sahip olduğunu vurgulamıştır. Modernizmin temel özelliği olan hız faktörünün toplumsal etkilerini kaleme alırken insanın uyum yapma yeteneği ve gücünü araştıran farklı bilimsel disiplinleri incelemiştir. İnsanın uyum yapma yeteneğini ve değişim karşısındaki tepkilerini ele alırken psikoloji, nöroloji, iletişim kuramları ve endokrinoloji gibi alanlarda yapılmış çalışmaları mercek altına almıştır. Toffler'a göre modernizmin bilişim çağında toplumlar geçicilik ve gittikçe artan çeşitlilik karşısında tarihsel bir bunalıma doğru gitmektedir. Milyonlarca insan uyum yapma yeteneğini kaybedecek kadar büyük bir hızla ve geçicilikle karşı karşıya kalmıştır. Ve bu durum, tam da gelecek şokunun kendisidir. Eserine verdiği isim olan "*Şok*" insanın durmadan çağıldayan hız ve geleceğin devingenliği karşısında bu aşırı uyarılmaya karşı gösterdiği tepkidir. Toffler'ın analizlerinin çağın hızla akan ruhunu görebilmeyi ve hıza bağlı sosyal problemleri doğru analiz ederek çözmeye katkı sağlayabileceği açıktır.

Anahtar Kelimeler: Hız, Geçicilik, Şok, Gelecek korkusu, Yabancılaşma

ALVİN TOFFLER, SPEED, PERMANENCE AND TEMPORALITY DEATH OF AGE

ABSTRACT

The aim of this study is to introduce the modern information age in many social problems that cause the input speed factor analysis and debate and discuss the Alvin Toffler's basic approach. Toffler speed and format of the temporality of the deepest spirit of the modern

era (basically multidisciplinary) is one of the few people addressed. Alvin Toffler, is based on the speed of the character of the modern era and alienating the human world has stressed that it has an effect. The main feature of modernism, which speeds the ability to adapt the human mind while writing and social effects of the factors examined different scientific disciplines investigating the power. Man's ability to adapt and react to the changes when dealing with psychology, neurology, endocrinology made in areas such as communication theories and studies were under the spotlight. According to Toffler modernism in the information age society is heading towards a historical temporality and increasing diversity in the face of crisis. Millions of people remained so to lose the ability to adapt is therefore facing a rapid and transient. And this is exactly what will shock itself. Which is the name given to the work of the "shock" people murmur incessantly against the speed and mobility of the future is against this reaction to overstimulation. Being able to see the spirit of the era of rapidly flowing Toffler and social problems related to the speed of analysis can contribute to solving open by accurate analysis.

Keywords: Speed, Temporality, Shock, Fear Of The Future, Alienation

SANAT VE KÜLTÜREL MİRAS İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA MİDYAT'IN BARDAKÇI KÖYÜNDE TESTİ ÜRETİMİ

Öğretmen, SEMRA ERDİNÇ

Dicle Üniversitesi,

smrerdinc@gmail.com - 0000-0002-0310-3385

ÖZET

Sanat, geçmiş hakkında bilgi verir, toplumsal hafızayı canlı tutar ve tarihsel deneyimleri geleceğe taşır. Bir sanat eseri, üretildiği dönemin kültürel, sosyal ve ekonomik koşullarını yansıtarak izleyiciye geçmişin izlerini aktarır. Bu yönüyle sanat, tarihsel bilginin somut ve deneyimlenebilir önemli bir kaynağıdır. Bu bağlamda Mardin'in ilçesi Midyat Bardakçı (Bate) Köyünde, Süryani topluluğunun geleneksel testi üretimi hem zanaat hem de estetik açıdan önemli bir merkezdi. Bu çalışmada, Bardakçı (Bate) Köyü'ndeki testi üretimi kültürel, sanatsal ve işlevsel açıdan ele alınmış; üretim sürecinin toplumsal bellekteki yeri değerlendirilmiştir. Testiler, geleneksel olarak su saklama, yağ ve süt muhafazası gibi günlük yaşam fonksiyonlarının yanı sıra, kültürel ritüellerde de önemli bir rol oynamaktadır. Araştırma, saha çalışması, üreticilerle yapılan görüşmeler ve literatür taraması yöntemleriyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Midyat'ın yerel kil ve toprak yapısının testi üretimi üzerindeki etkisi de incelenmiştir. Elde edilen bulgular, Bardakçı (Bate) Köyü'nde testi üretiminin yalnızca bir zanaat değil, aynı zamanda Süryani kültürünün sanatsal ve fonksiyonel mirası olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma sonucunda, unutulmaya yüz tutmuş bu atölyelerin yeniden aktif hale getirilmesi durumunda, yalnızca yerel ekonomiye değil aynı zamanda kültürel mirasın korunmasına ve sanat eğitime de katkı sağlayacağı tespit edilmiştir. Böylece, Bardakçı (Bate) Köyü'nün geleneksel testi üretimi, günümüz koşullarına uyarlanarak yeniden canlandırılabilir ve çağdaş sanat ile kültürel turizm açısından önemli bir potansiyel yaratacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Kültürel Miras, Bardakçı (Bate) köyü, Testi üretimi

TEST PRODUCTION IN BARDAKÇI VILLAGE OF MİDYAT IN THE CONTEXT OF ART AND CULTURAL HERITAGE

Teacher, SEMRA ERDİNÇ

Dicle University,

smrerdinc@gmail.com - 0000-0002-0310-3385

APSTRACT

Art provides information about the past, keeps social memory alive and carries historical experiences to the future. A work of art conveys the traces of the past to the viewer by reflecting the cultural, social and economic conditions of the period in which it was produced. In this respect, art is an important source of historical information that is concrete provides information about the past, keeps social memory alive and carries historical experiences to the future. A work of art conveys the traces of the past to the viewer by reflecting the cultural, social and economic conditions of the period in which it was produced. In this respect, art is an important source of historical information that is concrete and experiential. In this context, the traditional jug production of the Syriac community in the village of Bardakçı (Bate) in Midyat, a district of Mardin, was an important center both in terms of craftsmanship and aesthetics. In this study, pottery production in Bardakçı (Bate) Village is discussed from a cultural, artistic and functional perspective. The place of the production process in social memory has been evaluated. Jars traditionally play an important role in daily life functions such as water storage, oil and milk preservation, as well as in cultural rituals. The place of the production process in social memory has been evaluated. Jars traditionally play an important role in daily life functions such as water storage, oil and milk preservation, as well as in cultural rituals. The research was carried out by field studies, interviews with manufacturers and literature review methods. In addition, the influence of the local clay and soil structure of Midyat on the test production was also studied. The findings reveal that pottery production in Bardakçı (Bate) Village is not only a craft but also an artistic and functional legacy of Syriac culture. The findings reveal that pottery production in Bardakçı (Bate) Village is not only a craft but also an artistic and functional legacy of Syriac culture. As a result of the research, it has been determined that if these forgotten workshops are reactivated, they will contribute not only to the local economy, but also to the preservation of cultural heritage and art education. Thus, it has been concluded that the traditional jug production of Bardakçı (Bate) Village can be revived by adapting it to today's conditions and that it will create an important potential in terms of contemporary art and cultural tourism.

Keywords: Art, Cultural Heritage, Bardakci (Bate) village, Test production

TARİH YAZIMINDA GÖRSEL KAYNAKLAR: REKLAMLAR VE KARİKATÜRLER ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

Araştırma Görevlisi Dr. ELİF AŞCI

Süleyman Demirel Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Tarih Bölümü, Orcid: 0000-0003-2955-0447.

ÖZET

20. yüzyıl, tarih yazımında derin bir dönüşümün yaşandığı bir dönem olmuştur. Geleneksel olarak siyasi liderler ve büyük olaylara odaklanan çalışmaların ötesinde, tarihçiler giderek toplumsal yaşam, gündelik pratikler, kültür ve tüketim konularına yönelmiştir. Bu değişim, resmi belgelerin yanı sıra farklı türden kaynakların tarih araştırmalarında bütüncül bir biçimde kullanılmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda, gazeteler, dergiler, karikatürler, reklamlar, görseller ve gündelik yaşamın izlerini taşıyan nesneler değerli tarihsel kaynaklar olarak ortaya çıkmıştır.

Reklamlar, yalnızca pazarlama araçları olmanın ötesinde, toplumların ihtiyaçlarını, kültürel kodlarını, tüketim alışkanlıklarını ve benimsemeleri teşvik edilen değerleri yansıtmaktadır. Reklamların ikna edici ve düşündürücü nitelikleri, onları hem kültürel hem de ideolojik açıdan önemli kılmakta ve toplumsal değişim süreçlerinde siyasal otoritelerle yakın etkileşim içinde işlev görmelerini sağlamaktadır.

Karikatürler ise mizah ve hiciv aracılığıyla dönemin zihniyetini, modernleşme süreçlerini ve siyasi liderlerin toplumdaki imajını ortaya koyan kritik görsel kaynaklar olarak işlev görmektedir. Muhalif karakterleri nedeniyle daha az kullanılmalarına rağmen, karikatürler fotoğraflardan farklı ve özgün bir nitelik taşımakta; toplumsal eleştiriye ve bireysel bakış açılarını yansıtmaktadır.

Bu çalışma, reklamların ve karikatürlerin tarihsel kaynak olarak işlevlerini, Türk toplumundaki sosyal değişim ve tarih yazımındaki dönüşüm ile paralel biçimde incelemektedir. Görsel materyallerin tarih yazımına kazandırdığı çeşitlilik, derinlik ve zenginlik vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarih yazımı, görsel kaynaklar, reklamlar, karikatürler, kültür tarihi

VİSUAL SOURCES IN HISTORİOGRAPHY: INSİGHTS FROM ADVERTISEMENTS AND CARİCATURES

Research Assistant Dr. Elif Aşcı
Süleyman Demirel University,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Department of History
Orcid: 0000-0003-2955-0447

The 20th century witnessed a profound transformation in historiography. Beyond the traditional focus on political leaders and major events, historians increasingly turned their attention to social life, everyday practices, culture, and consumption. This shift necessitated the integration of diverse sources alongside official documents in historical research. Accordingly, newspapers, magazines, caricatures, advertisements, images, and material objects reflecting everyday life have emerged as valuable historical sources.

Advertisements, far from being mere tools of marketing, reveal the needs, cultural codes, consumption patterns, and values that societies were encouraged to adopt. Their persuasive and evocative qualities render them both culturally and ideologically significant, enabling close interaction with political authorities during periods of social change.

Caricatures, meanwhile, function as critical visual sources that, through humor and satire, illuminate the mentality of the period, processes of modernization, and the public image of political leaders. Although less frequently employed due to their oppositional character, caricatures possess a distinctive quality compared to photographs, as they convey social critique and individual perspectives.

This study examines the functions of advertisements and caricatures as historical sources in parallel with social change in Turkish society and the transformation of historiography. It emphasizes the diversity, depth, and richness that visual materials contribute to historical writing.

Keywords: Historiography, visual sources, advertisements, caricatures, cultural history

ÇAĞDAŞ SANATTA IŞIKLA ÜRETİLEN YERLEŞTİRMELER: YAPIT, MEKÂN VE İZLEYİCİ ETKİLEŞİMİ

Arş. Gör. Zeynep TUNÇEL KAHYAOĞLU

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

zetuncel@gmail.com - ORCID ID: 0000-0002-1285-253X

ÖZET

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren, sanat yapıtlarının geleneksel anlamda üretilip çerçevelenerek duvarlara asılması ya da kaidelerin üzerine yerleştirilerek sergilenmesi ile gerçekleşen sergilerin yanında, alternatif sergileme biçimlerinin de ön planda olmaya başladığı uygulamaların olduğu görülmektedir. Bu türden uygulamalar, belirli mekânlara göre düzenlenerek oluşturulduğunda yerleştirme sanatı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Yerleştirilen mekânın özelliklerine göre şekillenen yerleştirme sanatı örneklerine bu tarihlerden itibaren, sanatçıların galeri mekânlarının kullanımında farklı arayışlara girmesi ile sıklıkla rastlanmaya başlamıştır. Heykel olarak nitelendirilebilecek nesnelerle ya da buna benzer belli bir kütleye sahip olan farklı malzemelerin mekânda kurgulanarak oluşturulması sonucu ortaya çıkan yerleştirmelerle beraber, alışılacılmış malzemelerin kullanımının dışına çıkıldığı yapıtları da görmek mümkündür. Bu bağlamda, ışığın ön planda olduğu ve sanatçıların oluşturmak istedikleri etkiyi ve yapıyı ışıkla meydana getirdiği yerleştirmeler de görülmektedir. Bu araştırmada, farklı ışık kaynaklarını kullanarak mekânları yeniden biçimlendiren ve uyguladıkları mekânlara dair yeni bakış açıları sunan sanatçıların çalışmalarından örnekler incelenmiştir. Literatür tarama yöntemiyle oluşturulan bu araştırma, yerleştirme sanatı ve alternatif uygulama biçimleri içerisinde ışıkla üretilen yapıtları incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, bu tür yapıtların mekânda ve izleyicide yarattığı etkiler üzerinden değerlendirmeler yapılmış; ayrıca konu üzerine çalışmalar yapacak olan araştırmacılara kaynak sağlanması amaçlanmıştır. İncelenen örnekler aracılığıyla, yapıtların yer aldıkları mekân ve izleyici ile kurdukları etkileşim sonucunda kazandıkları anlamlara dair yorumlamalara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yerleştirme sanatı, ışık, çağdaş sanat

LIGHT-BASED INSTALLATIONS IN CONTEMPORARY ART: THE INTERACTION OF ARTWORK, SPACE, AND VIEWER

Res. Asst. Zeynep TUNÇEL KAHYAOĞLU

Ankara Hacı Bayram Veli University

zetuncel@gmail.com - ORCID ID: 0000-0002-1285-253X

ABSTRACT

Since the second half of the twentieth century, in addition to exhibitions realized through the traditional production of artworks—framed and hung on walls or displayed on pedestals—alternative modes of display have increasingly come to the fore. When such practices are organized in response to specific spatial contexts, they are regarded within the framework of installation art. From this period onward, as artists pursued new approaches to the use of gallery spaces, examples of site-specific installations became more prevalent. Alongside works created by arranging objects that may be described as sculptures, or other materials with physical mass, artists also began producing works that moved beyond the conventional use of materials. In this regard, installations in which light itself functions as the principal medium—allowing the construction of spatial effects and structures through illumination—occupy an important place. This study, developed through a literature review, aims to examine installations produced with light within the broader context of installation art and alternative artistic practices. The focus is placed on the effects such works generate within the exhibition space and upon the viewer. In doing so, the research seeks to provide a resource for future scholars interested in this field. Selected examples of artists who employ diverse light sources to reshape spatial environments and to propose new perspectives on the sites they inhabit are analyzed. Interpretive insights are offered concerning the meanings these works acquire through their relationship with space and the active engagement of the audience.

Keywords: Installation art, light, contemporary art

1. GİRİŞ

Sanatçıların, farklı sergileme biçimlerinin arayışına girerek, yapıtlarını geleneksel anlamda kabul görmüş yöntemlerin dışında alternatif şekillerde sergilemenin yollarını denemeleri ile yerleştirme sanatının temellerinin atılmaya başlandığı görülmektedir. Çerçeve ile resmin, kaide ile heykelin bir bütün olarak düşünülmesinin aksine çerçeve ve kaideden arınmış yapıtlar, mekânla bir diyalog kurmaya başlamış ve sergilenen yapıtın yanında mekânın da önemli bir yere sahip olmaya başladığı durumlar meydana gelmeye başlamıştır.

Galeri mekânı, alternatif kullanım biçimleri ön plana çıktığında, yeni bir mekân anlayışına bürünmüştür. Galerî mekânının dönüşümünü, kaidenin yok olması ve resmin çerçevesinin düşmesi ile duvarların mekân olduğu ve izleyicinin duvardan duvara uzanan homojen ve geniş bir mekânda kaldığını belirterek açıklayan O'Doherty (2013, s. 109), sanat yapıtının çevresinde kalan alanla sınırlı olmayan yeni mekânın onu sınırlayan kutuyu itmeye başladığını söylemiştir. Zaman içinde galerinin bilinçle dolduğunu söyleyen yazar, boş galerinin esnek mekânla dolu bir yer olduğunu; yerlerinin kaideye, duvarlarının yere, köşelerinin girdaba, tavanının ise donuk bir gökyüzüne evrildiğini ifade etmiştir. Mekânın böyle bir biçimde dönüşümü, yerleştirme sanatı çerçevesindeki yer alan yapıtların mekânda kurgulanma biçimlerindeki çeşitliliğin büyük ölçüde artmasına olanak tanımaktadır.

Yerleştirme sanatında, sergilenme biçimi ve malzeme türleri bakımından pek çok alternatif gözlemlenmektedir. Yerleştirmenin 1970'lerden itibaren bir sanat terimi olarak kullanılmaya başlandığını söyleyen Taşcıoğlu (2020, s. 72), belirlenen alanlarda heykeli andıran cisimler ve farklı medyaların kullanımıyla algılama deneyiminde değişiklikler yaptığını, genellikle etkileşimli bir sanat olan yerleştirmenin; bulunduğu çevre ile, izleyiciyle ve bu çevredeki insanlarla etkileşim halinde olduğunu ifade etmiştir. Yerleştirme sanatında, alana ait sınırların zorlandığı, bazen de mekânın yeniden tanımlandığı geçici mimari tabloların meydana geldiğini söyleyen yazar, mekân ve mekânın sanatla olan ilişkisinin değerlendirildiğini, zaman zaman da mekânların içinde yeni mekânların, yeni yolların ve yeni algılama biçimlerinin ortaya çıktığını belirtmiştir.

2. YERLEŞTİRME SANATINDA IŞIĞIN KULLANIMI VE YAPIT, MEKÂN, İZLEYİCİ ETKİLEŞİMİ

Yerleştirme sanatının en yaygın hali, belli bir tema oluşturacak biçimde bir araya getirilen nesnelerin mekâna göre tasarlanarak konumlandırılması olarak düşünülse de farklı anlayışlarla, farklı etkiler yaratılan yerleştirmeler oluşturulmaktadır. Yerleştirme sanatında belli kalıplara göre sergileme olmadığı ve her yerleştirmenin kendine özgü bir mekân kurgusu içinde olduğu görülmektedir. Bu anlamda yerleştirme sanatı, geleneksel ve alışlagelmiş sergi anlayışının dışına çıkmakta ve her birinde yaşanan deneyim farklı olmaktadır. Farklı etkilerin ve deneyim olanaklarının oluşmasındaki unsurlardan biri de ışığın kullanımıdır. Sanat yapıtlarının sergilenmesinde aydınlatma biçimlerinin rolü de azımsanmayacak ölçüde önemlidir elbet. Ancak aydınlatma unsurlarını doğrudan yapıtın merkezine alarak yapıtlarını meydana getiren sanatçıların yerleştirmelerinde, birbirinden farklı atmosferlerin ve yepyeni deneyimlerin oluşmasına olanak sağlanmaktadır. Yerleştirme sanatında, uygulanan mekânın yanında, izleyicinin katkısının da önem teşkil etmesi, yapıtların kolektif bir yapıya dönüşmesine de

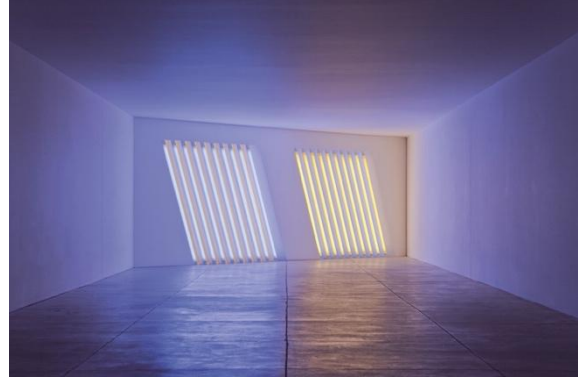
olanak sağlamaktadır. Sanatın kolektif üretimde özel bir yeri olduğunu belirten Bourriaud (2018, s. 63), başarılı olmuş bir sanat yapıtının uzamdaki basit varlığından daha fazlasını hedefleyerek; diyaloga, tartışmaya açıldığını ifade etmiştir. Sanat yapıtının bakan kişide edindiği yeri ya da işlevi ile sanatçının yaratıcı tavrını gösterdiğini söylemiştir.

Görsel 1. Mona Hatoum, Light Sentence / Işık Cümlesi, 36 tel örgü bölme, elektrik motoru, ampul, 198 × 185 × 490 cm, 1992 (Mona Hatoum, t.y.).

Yerleştirmenin sahneye koyma olarak düşünüldüğündeki teatral etkisinin çok güçlü, bir yandan da yeniden üretim bakımından çok zor olduğunu söyleyen Bird (2016, s. 159), Mona Hatoum'un "Light Sentence / Işık Cümlesi" (Görsel 1) isimli yerleştirmesinde, tek bir ampulün aydınlatığı tel örgü dolapların aynı anda hem meditatif bir şekilde düşüncelere sevk eden hem de tehdit eden bir his yarattığını ifade etmiştir. Hatoum'un yerleştirmesinde; ışığın tek bir kaynaktan, tel örgülerin merkezinden dağılmasıyla oluşturduğu gölgeler mekânın dört bir yanını çevrelemektedir. Bu gölgeler ile, mekân da yapıta dahil olmuş ve ışık, yerleştirilen nesne ve o nesnenin gölgesi olmak üzere yapıtın üç ayrı katman halinde mekânda bir çeşit hakimiyet kurduğu görülmektedir. Böyle bir mekâna girdiği andan itibaren izleyicinin üzerinde de meditatif ve tehditkâr etkinin hissedilmesi kaçınılmaz olacakmış gibi durmaktadır.

Dan Flavin'in Chinati Vakfı'ndaki altı bina için renkli floresan ışıkla oluşturduğu büyük ölçekli projenin (Görsel 2) yapımı, 1980'lerin başında başlamış, ancak planların son hali 1996'ya kadar tamamlanamamıştır. 2000 yılında açılışı yapılan çalışma, U şeklindeki her binanın bağlantı kollarına iki paralel eğimli koridor inşa edildikten sonra, her bir koridorun ortasına ya da sonuna yerleştirilmiş ışık bariyerlerinin yerleştirilmesi ile meydana getirilmiştir. Bu bariyerler, koridorların tüm yüksekliğini ve genişliğini kaplayan floresan aydınlatma armatürlerinden oluşmaktadır. Tüplerin arasında bırakılan boşluklar sayesinde, bariyerin içinden bakılarak ardının görülebilmesi sağlanmıştır. Pembe, yeşil, sarı ve mavi olmak üzere dört rengin kullanıldığı yerleştirmeye ek olarak, U şeklindeki yapının her uzun kolunun sonunda yer alan iki pencere sayesinde, binaya gün ışığı da girmektedir ve uçsuz bucaksız bir manzaranın görülmesine olanak sağlamaktadır (Dan Flavin, t.y.).

Görsel 2. Dan Flavin, Untitled (Marfa project) / İsimsiz (Marfa Projesi), 1996. Permanent collection, the Chinati Foundation, Marfa, Texas (Dan Flavin, t.y.).

Dan Flavin'ın "Untitled (Marfa Project) / İsimsiz (Marfa Projesi)" isimli yerleştirmesi, sanatçı tarafından planlanması ölümünden kısa bir süre önce tamamlanmış ve açılışı ölümünden sonra gerçekleştirilmiştir. Bu yapıt, Flavin'in önceki yapıtlarında da olduğu gibi etkilerini asılı aydınlatma armatürleriyle oluşturmaktadır. Ancak bu yerleştirmedeki tüplerin eğimli bariyerleri, tema ve varyasyonun zarif bir nüansla ortaya çıktığı eğik koridorlar içinde konumlandırılmıştır. Flavin'in projesi, parıldayan atmosfer ve etkili yapı arasında kurduğu hassas denge ile anılacaktır (Jones, 2000).

Dan Flavin'ın ışığı ve aydınlatma nesnelerinin bizzat kendilerini de yapıtın bir parçası olarak kullandığı yerleştirmelerinde, kütlenin ve ışığın bir arada etkili bir şekilde kurgulandığı görülmektedir. Sanatçının projesi, mekânın özellikleri ve yapıt birlikte düşünülerek tasarlanmıştır. Projenin, yalın bir kurgulama anlayışıyla başka hiçbir öğeye yer verilmeden tüm odağın ışık olmasıyla, ışığın yarattığı etkileyici bir atmosferin meydana gelmesi sağlanmıştır.

Olafur Eliasson'ın 2014 yılında gerçekleştirdiği yerleştirmede, yapıtın mekân ve izleyici ile olan etkileşimi önemli ölçüde gözlemlenebilmektedir.

Sanatçının Paris'teki kişisel sergisine de ismini veren "Contact / Temas" (Görsel 3), dörtgen biçimli bir mekânın kavisli bir duvarı boyunca yerleştirilmiş tek frekanslı bir ışık hattıyla izleyiciyi karşı karşıya getirmektedir. Düz ve ayna kaplı diğer iki duvar ise, yapıtın görselinin bir uzantısını oluşturarak, izleyicinin ufuk çizgisinin yer aldığı dairesel bir alanda bulunduğu izlenimini yaratmaktadır. Zemin, kavisli duvar ve ufuk çizgisinden itibaren merkez noktasına doğru yukarı yönde hafif bir eğim verilmiş, bu durum izleyicinin devasa bir kürenin üzerinde durdukları izlenimi vermiştir. Durağan ışık çizgisi, izleyicinin mekânsal farkındalığında bir gerilim yaratarak, onlar mekânın içinde hareket ettikçe sürekli değişen ufuk çizgisini gözlemlemektedirler. (Contact, t.y.).

Eliasson'un yerleştirmesi, izleyicinin içinde bulunduğu mekâna ait bilgilerinin tamamen yön değiştirdiği farklı bir deneyim sunmaktadır. Bu deneyim ile, izleyicide sonsuz bir boşluğa bakıyormuş ve uçsuz bucaksız bir yerin ortasındaymış gibi bir his uyandırmaktadır. Sanatçının yerleştirmesindeki bu sonsuzluk hissinin, şiirsel bir yaklaşım sunarak izleyiciyi fiziksel mekânın ötesinde farklı bir mekânsal deneyime yönlendirdiği söylenebilmektedir. Bachelard (2021, s. 225), sonsuzluk düşlemeleri olarak adlandırdığı türden düşlemelerde; ayrıntıların silindiğinden, pitoresk olanın rengini yitirdiğinden ve saatlerin ilerlemeyi bırakarak mekânın

sınırsızca yayıldığından bahsetmiştir. Yazar, bu şekilde uçsuz bucaksızlık gücünün taslağını çizdiğini ifade etmektedir.

Görsel 3. Olafur Eliasson, Contact / Temas, Fondation Louis Vuitton, Paris, 2014 (Contact, t.y.).

Bruce Munro'nun iç ve dış mekân olmak üzere birçok farklı alanda, ışığı kullanarak meydana getirdiği yerleştirmeler bulunmaktadır. Işığın tüm mekâna yayıldığı ve adeta yeni bir mekân oluşturduğu yerleştirmeleri de bulunan sanatçının, "Three Degrees / Üç Derece" (Görsel 4) adlı yerleştirmesinde olduğu gibi belirli bir formdan destek alarak, ışığın da olanaklarıyla birlikte tamamladığı yerleştirmelerine de rastlamak mümkündür. Munro'nun yerleştirmesinde tavana doğru uzayan ışıklar birer sütun gibi görünmekte ve mekânı taşıyan kolonları andıran birer yapıya dönüşmektedir.

Görsel 4. Bruce Munro, Three Degrees / Üç Derece, Karışık teknik (Optik fiber, melamin, ışık), 2015. Atlanta Botanik Bahçesi, Atlanta, GA, ABD (Bruce Munro, t.y.).

Munro bu yerleştirmede, kıvrımlı kadın bedeni formlarının hareketinden, ritim odaklı müzik türlerinden ve mekânda süzülen ışıktan etkilenmiştir. Yapıtın özü; enerjik, canlandırıcı yapısal formlarda yakalanmaktadır (Bruce Munro, t.y.).

Görsel 5. Sou Fujimoto, Forest of Light / Işık Ormanı, 2016 (Morby, 2016).

Sou Fujimoto'nun "Forest of Light / Işık Ormanı" (Görsel 5) isimli yerleştirmesi; tavandan zemine doğru genişleyen belirli aralıklarla oluşturulmuş ışık huzmelerinin yarattığı görsel yapı ve mekânın dört yanının aynalarla çevrili olması sonucu, kapalı mekânın uçsuz bucaksız bir orman görüntüsüne dönüşmesine olanak sağlamaktadır. Aynaların her yönden ışığı yansıtması ile sonsuza kadar devam eden bir ışık ormanı görüntüsü meydana gelmiştir ve izleyiciye sınırsız bir dünyanın içine girdiğine dair bir deneyim ortaya koymaktadır.

Bachelard (2021, s. 225); insanı biraz kaygılandıran ve sınırları olmayan bir dünyaya dalındığı izlenimine kapılmak için ormanların içinde uzun süre dolaşmanın gerekmediğini söylemiştir. Yazar, hangi yöne gidildiğinin bilinmediği takdirde, çok geçmeden artık nerede olunduğunun bilinmeyeceğini ifade etmiştir. Ormanların oluşturduğu bu türden bir sınırsızlık etkisinin, Fujimoto'nun yerleştirmesinde de hissedilebildiği görülmektedir.

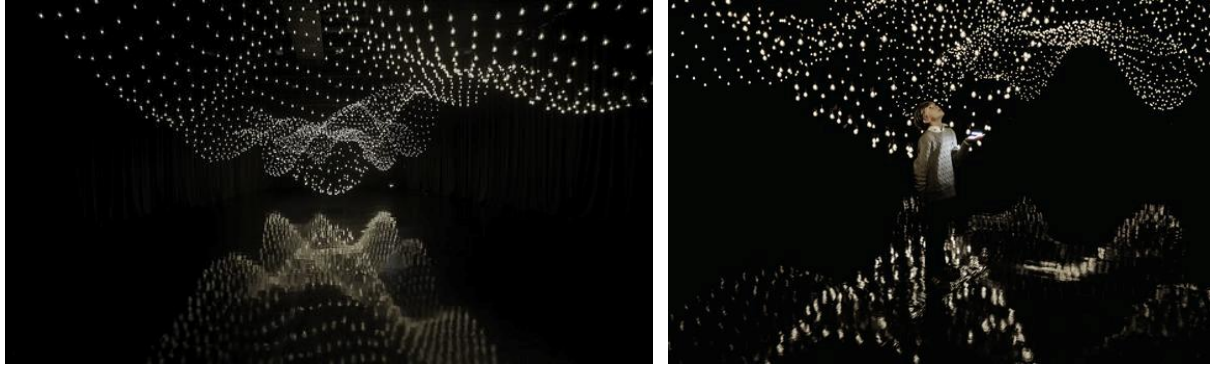

Görsel 6. Tatsuo Miyajima, Sky of Time / Zamanın Gökyüzü, Işık yayan diyet, devre, elektrik kablosu, plastik ağ, güç kaynağı, 2019, Courtesy Saastamoinen Foundation, Espoo Museum of Modern Art (Sky of Time, t.y.).

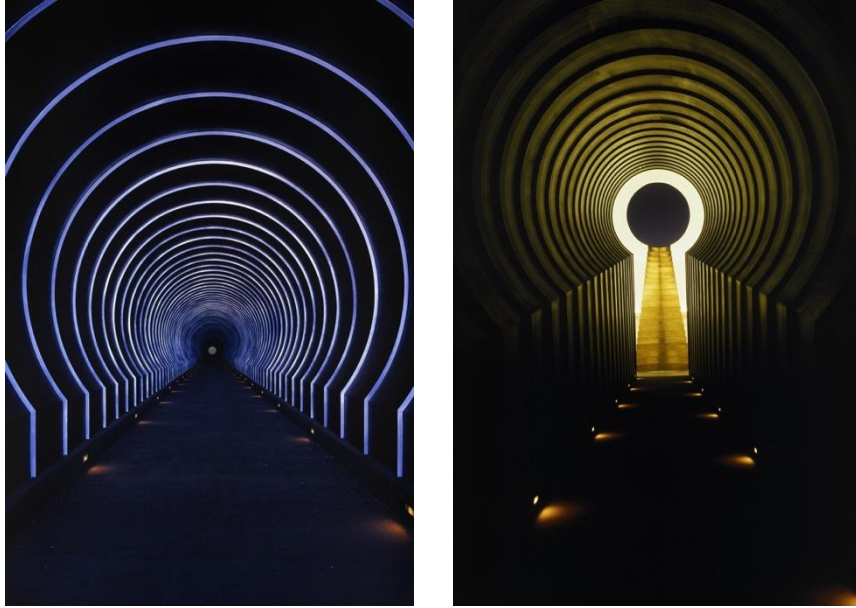
Miyajima'nın "Sky of Time / Zamanın Gökyüzü" (Görsel 6) adlı yerleştirmesi, tavana yerleştirilmiş led ışıklarla meydana getirilmiştir. Yeşil renkte görülen ışıkların mekânı hafif bir şekilde aydınlatışı, izleyicide gece vakti dış mekânda gökyüzüne bakıyormuş hissi uyandırmaktadır.

Tavandaki sayısız led ışık; zamanı, insan hayatını ve yıldızları temsil etmektedir. Aynı zamanda bu ledler 1-9 arası sayıların sayılması ile oluşturulmuş, sıfıra gelindiğinde ise karanlığın temsilini yansıtmaktadır. İnsan hayatının sonsuzluğu için bir metafor olarak tasarlanan yerleştirmede, ledlerin parlaması ve sayıların sıra ile sayılması hayatı temsil ederken, sıfırda karamalarıyla birlikte ölüm anlatılmaktadır. Ledlerin her biri bu sayımı tekrarlarlarken farklı hızlarda saymaktadır. Ancak hepsi bir arada bir uyum içerisindedir ve Finlandiya'nın gökyüzünden görülen "aurora borealis"i andıran gizemli bir harmoni ortaya koymaktadır. Miyajima, yapıtının insanlara yaşamın gizemi, zamanın mucizesi ve evren hakkında düşünceleri için ilham vermesini umut etmektedir (Sky of Time, t.y.).

Görsel 7. Rafael Lozano-Hemmer, Pulse Topology / Nabız Topolojisi, LED ampuller, Dijital çoklayıcı (DMX) denetleyiciler, özel yapım fotopletismografi sensörleri ses çalma, bilgisayarlar, Euphoria: Art is in the Air, Balloon Museum, La Nuvola, Rome, Italy, 2024 (Pulse Topology, t.y.).

Rafael Lozano-Hemmer'in "Pulse Topology / Nabız Topolojisi" adlı yerleştirmesi (Görsel 7), farklı yüksekliklerde asılmış binlerce ampulün verdiği ışıkla bir dizi tepe ve vadi oluşturmaktadır. Özel yapılmış nabız sensörleri ile, izleyicilerin kalp atışları kaydedilerek, her bir ampulün farklı bir katılımcının nabzına göre parıldaması sağlanmıştır. Yeni bir izleyici yerleştirme ile etkileşime girdiğinde, kalp atışları kayıtlara eklenerek, en yeni nabzın en eskisinin yerini alması sağlanmıştır. Bu türden bir etkileşim, bağlayıcı bir düzenlemenin oluşmasına olanak tanımıştır. Bireysel kalp atışlarının bir araya gelerek sürükleyici bir ışık ve ses korosunun oluşması sağlanan yerleştirme, içsel bir gücün dışsal bir forma dönüşmesi ile, kalp atışlarının görünmez kaydını somutlaştırmaktadır (Pulse Topology, t.y.).

Görsel 8. James Turrell, Roden Crater / Roden Krateri, Alpha (East) Tunnel / Alfa (Doğu) Tüneli (Alpha, t.y.).

James Turrell, Arizona'nın kuzeyinde yer alan 400.000 yıllık sönmüş bir yanardağın içine kurulmuş bir gökyüzü gözlemevi üzerinde yaklaşık 50 yıldır çalışmaktadır. Sanatçı, 1977 yılında satın aldığı Roden Krateri ve etrafını, gökyüzüne açılan ve ışıkla yıkanan aydınlık tüneller ve galeriler içeren büyük ölçekli bir projeye dönüştürmüştür. Mimari yapısı, Orta Amerika'daki Maya piramitlerinden ve bölgenin yerel halkı olan Hopilerin tarihinden ilham alınarak oluşturulan yaklaşık 20 yeraltı mekânının bulunduğu alan (Görsel 8 ve Görsel 9), henüz halka açık hale gelmemiştir ancak, Turrell'in bir ömür boyu süren çalışmalarının doruk noktasını temsil etmektedir. Bu alanda doğa, mimari ve ışık, Romantiklerin idealize ettiği sanat eserinin bütününde olduğu gibi, benzersiz bir duyuşal deneyim oluşturmak için bir araya gelmiştir. Turrell için bir sanat yapıtı, fiziksel olayların dikkatli bir şekilde incelenmesiyle izleyicinin algısını bozan, mekân ışık ve renk arasındaki etkileşimden doğmaktadır. Turrell'in çalışmalarında nesne, imge ve odak noktası yoktur ve sanatçının insan ölçeğinde tasarlanan yerleştirmelerindeki doygun ve birleşik renkler, izleyiciyi içine alan bir yoğunluktur. Başlangıçta 2024 yılında açılması planlanan Roden Krateri'nin açılış tarihi konusunda net bir bilgi vermeyen sanatçı, efsaneyi sürdürmeye ve merak uyandırmaya devam etmektedir (Jacquet, 2025).

Görsel 9. James Turrell, Roden Crater / Roden Krateri, East Portal / Doğu Girişi (East Portal, t.y.).

Turrell'in Roden Krateri projesinin gösterime açıldığı andan itibaren, izleyiciye yansıtacağı etkinin tıpkı sanatçının diğer yerleştirmelerinde olduğu gibi, hatta daha yoğun bir şekilde yüceliğin ve sonsuzluğun bir göstergesi olacağını düşünmek yerinde olacaktır.

3. SONUÇ

Yerleştirme sanatında ışığın etkili bir biçimde kullanımı, mekânın yapısındaki algının da tamamen değiştiği durumlar oluşturabilmektedir. Öyle ki, karanlık bırakılan alanların etkisinden de faydalanarak, yerleştirildiği mekânı uçsuz bucaksız, sonsuzluğa doğru uzayıp gidiyormuş gibi algılanmasını da sağlayacak yerleştirmelere rastlamak mümkündür. Bunun yanında ışığın kullanımıyla mekânların farklı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. İzleyicinin algısında değişimlere yol açarak, zamanı ve mekânı olduğundan farklı bir şekilde deneyimledikleri yerleştirmelerin olduğu anlaşılmaktadır.

Yerleştirme sanatında, yapıtların izleyiciye farklı deneyimler sunmasının yolu büyük ölçüde mekânın etkili bir biçimde kullanımından geçmektedir. Mekân, ışığın etkisiyle bir bütün olarak değerlendirildiğinde de olduğundan farklı bir yapıya dönüşmekte ve oldukça etkileyici bir hal almaktadır. Yapıtın bizzat kendi olan ışık mekâna yayıldığında içinde bulunduğu alanın boş ve kimliksiz yapısı farklı bir anlam kazanmakta ve yeni bir kimliğe bürünmektedir.

Bu araştırmanın sınırlılığı, yerleştirme sanatı çerçevesinde ele alınan yapıtlar arasından ışığın ön planda tutulduğu yapıtlardan örneklerin sunulması üzerinedir. Araştırma, yerleştirme sanatında kullanılan alternatif bir üretim biçimi olan ışıkla kurgulanan mekânlar ve ön planda yer verilen ışığın, izleyiciyle etkileşimi sonucu mekânda nasıl bir etki yarattığının incelenmesi ile meydana getirilmiştir. Bu araştırma ile; yerleştirme sanatı çerçevesinde, malzeme olarak ışığın kullanımı özelinde çalışmalar yapacak olan araştırmacılara kaynak niteliği taşınması ve çağdaş sanatta ışıkla üretilen yerleştirmeler konusu ile ilgili literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alpha (East) Tunnel, (t.y.). <https://rodencrater.com/spaces/alpha-east-tunnel/> (Erişim tarihi: 02.09.2025).
- Bachelard, G., *Mekânın Poetikası*. (7. Baskı). (Çev. A. Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları, 2021.
- Bird, M., *Sanatı Değiştiren 100 Fikir*. (1. Baskı). (Çev. D. Öztok). İstanbul: Literatür Kitabevi, 2016.
- Bourriaud, N., *İlişkisel Estetik*. (2. Baskı). (Çev. S. Özen). İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2018.
- Bruce Munro, (t.y.). <https://www.brucemunro.co.uk/work/three-degrees/> (Erişim tarihi: 30.07.2025).
- Contact, 2014, (t.y.). <https://olafureliasson.net/artwork/contact-2014/> (Erişim tarihi: 01.07.2025).
- Dan Flavin, untitled (Marfa Proje), 1996, (t.y.). <https://chinati.org/collection/dan-flavin/> erişim tarihi: 21.07.2025).
- East Portal, (t.y.). <https://rodencrater.com/spaces/east-portal/> (Erişim tarihi: 02.09.2025).
- Jacquet, M., *Into the Light with James Turrell*, (Jan 30, 2025). <https://www.artbasel.com/stories/james-turrell-american-artist-light-numero-gagosian-le-bourget-arizona-roden> (Erişim tarihi: 29.07.2025).
- Jones, R., *Dan Flavin at Marfa*, (September, 2000). <https://www.artforum.com/events/dan-flavin-at-marfa-193461/> (Erişim tarihi: 21.07.2025).
- Mona Hatoum, (t.y.). <https://www.artsy.net/artwork/mona-hatoum-light-sentence> (Erişim tarihi: 21.07.2025).
- Morby, A., *Sou Fujimoto unveils “forest of light” installation for COS*. (April 12, 2016). <https://www.dezeen.com/2016/04/12/video-sou-fujimoto-forest-of-light-for-cos-milan-design-week-2016-movie/> (Erişim tarihi: 01.07.2025).
- O’Doherty, B., *Beyaz Küpün İçinde: Galeri Mekânının İdeolojisi*. (2. Baskı). (Çev. A. Antmen). İstanbul: Sel Yayıncılık, 2013.
- Pulse Topology, (t.y.). https://www.lozano-hemmer.com/pulse_topology.php (Erişim tarihi: 29.07.2025).
- Sky of Time, (t.y.). <https://tatsuomiyajima.com/work-projects/sky-of-time/> (Erişim tarihi: 27.07.2025).
- Taşçıoğlu, M., *Bir Görsel İletişim Platformu Olarak Mekân*. (2. Baskı). Ankara: Dost Kitabevi, 2020.

KAYIT DIŞI İSTİHDAMLA MÜCADELEDE DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜN ETKİSİ

Doç. Dr. ADNAN ERDAL,

Manisa Celal Bayar Üniversitesi,

adnanerdal@gmail.com - 0000-0002-4417-9925

Yüksek Lisans Öğrencisi, AYŞE NUR SANDAL,

Manisa Celal Bayar Üniversitesi,

nur.aysesandal@gmail.com - 0009-0003-8066-4711

ÖZET

Türkiye'de kayıt dışı istihdam, sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği, adil rekabet ortamı ve çalışan haklarının korunması önündeki en kritik engellerden biridir. Geleneksel denetim mekanizmaları, kayıt dışı çalışmanın karmaşık yapısı karşısında yetersiz kalmaktadır. Dijital dönüşüm ise bu mücadelede devrim niteliğinde araçlar sunarak, kayıt dışı istihdamın tespitini ve önlenmesini kökten değiştirmektedir. Dijitalleşmenin en etkili katkısı, veri entegrasyonu ve gerçek zamanlı izleme imkanı sağlamasıdır. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ile Gelir İdaresi Başkanlığı'nın veri tabanlarının entegre edilmesi, işletmelerin çalışan bildirimleri ile vergi beyanları arasındaki tutarsızlıkların anında tespit edilmesine olanak tanımaktadır. Örneğin, belirli bir işletmede fiilen çalıştığı tespit edilen ancak SGK'ya bildirilmeyen çalışanlar, elektronik kayıt sistemleri ve çapraz veri doğrulama sayesinde kolayca ortaya çıkarılabilmektedir. Elektronik hizmet yükümlülüğü uygulamaları da kayıt dışı istihdamla mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. e-Bildirge sistemi üzerinden yapılan işe giriş ve işten çıkış bildirimleri, işlemlerin hızlanmasının yanı sıra kayıt dışılığın azaltılmasında da etkili olmaktadır. Mobil imkanın da devreye girmesiyle, işverenlerin çalışanlarını anında kayıt altına almaları kolaylaşmıştır. Yapay zeka ve risk tabanlı denetim modelleri, kayıt dışı istihdam olasılığı yüksek sektör ve işletmelerin önceden belirlenmesini sağlamaktadır. Büyük veri analitiği sayesinde, çalışan sayısı ile elektrik tüketimi, malzeme alımı veya iş hacmi arasındaki ilişki incelenerek, şüpheli durumlar otomatik olarak işaretlenebilmekte ve denetim ekipleri doğrudan bu noktalara yönlendirilebilmektedir. Sonuç olarak, dijital dönüşüm kayıt dışı istihdamla mücadelede şeffaflığı artırmakta, denetimlerin etkinliğini ve hızını geliştirmektedir. Çalışanların sosyal güvenlik kapsamına alınması, hem adil bir rekabet ortamı yaratmakta hem de sosyal devlet anlayışının güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Türkiye'nin dijital altyapı yatırımlarını sürdürmesi, bu alanda kalıcı çözümlere ulaşılmasında hayati öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler : Kayıt dışı istihdam, Dijital dönüşüm, Sosyal güvenlik

THE IMPACT OF DIGITAL TRANSFORMATION IN FIGHTING UNREGISTERED EMPLOYMENT

In Türkiye, unregistered employment is one of the most critical obstacles to the sustainability of the social security system, fair competition, and the protection of employee rights. Traditional auditing mechanisms are inadequate in the face of the complex nature of unregistered employment. Digital transformation offers revolutionary tools in this fight, fundamentally changing the detection and prevention of unregistered employment. The most effective contribution of digitalization is data integration and real-time monitoring. Integrating the databases of the Social Security Institution (SGK) and the Revenue Administration allows businesses to instantly identify discrepancies between employee declarations and tax returns. For example, employees identified as actually working at a particular business but not reported to the SGK can be easily identified through electronic registration systems and cross-validation. Electronic service obligation practices also play a significant role in combating unregistered employment. Job start and exit notifications via the e-Declaration system not only speed up processes but also reduce informal employment. The introduction of mobile capabilities has made it easier for employers to instantly register their employees. Artificial intelligence and risk-based audit models allow for the early identification of sectors and businesses with a high probability of unregistered employment. Big data analytics allows for the analysis of the relationship between employee numbers and electricity consumption, material purchases, or business volume, automatically flagging suspicious situations and directing audit teams to these areas. Consequently, digital transformation increases transparency in the fight against unregistered employment and improves the effectiveness and speed of audits. Including employees under social security not only creates a fair competitive environment but also contributes to the strengthening of the social state. Turkey's continued investments in digital infrastructure are crucial for achieving lasting solutions in this area.

Keywords: Unregistered employment, Digital transformation, Social security

TÜRKİYE’DE VERGİ KAYIP VE KAÇAKLARININ ÖNLENMESİNDE DİJİTALLEŞMENİN ÖNEMİ

Doç. Dr. ADNAN ERDAL,

Manisa Celal Bayar Üniversitesi,

adnanerdal@gmail.com - 0000-0002-4417-9925

Yüksek Lisans Öğrencisi, AYŞE NUR SANDAL,

Manisa Celal Bayar Üniversitesi,

nur.aysesandal@gmail.com - 0009-0003-8066-4711

ÖZET

Türkiye ekonomisinde vergi kaybı ve kaçağı, bütçe açıklarının kapatılması ve kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde finanse edilebilmesi önündeki en büyük engellerden birini teşkil etmektedir. Geleneksel denetim ve veri toplama yöntemleri, kayıt dışı ekonominin boyutları ve modern kaçakçılık yöntemleri karşısında tek başına yetersiz kalmaktadır. Bu kronik sorunun çözümünde, dijital dönüşüm ve teknolojik yenilikler kritik bir rol oynamakta ve vergi idaresinin etkinliğini kökten artırmaktadır. Dijitalleşmenin bu mücadelede sağladığı en önemli avantaj, verinin entegrasyonu, merkezileştirilmesi ve gerçek zamanlı olarak işlenebilmesidir. e-Fatura, e-Arşiv, e-İrsaliye, e-Beyan ve özellikle son dönemde hayata geçirilen e-Defter ve KOBİ Defteri uygulamaları, mükelleflerin neredeyse tüm mali işlemlerini dijital bir ortamda kayıt altına almaktadır. Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB)’nin bu sistemleri entegre bir şekilde kullanması, şüpheli işlemlerin anında tespit edilmesine ve otomatik çapraz doğrulamalar yapılmasına olanak tanımaktadır. Örneğin, bir işletmenin beyan ettiği gelir ile e-Fatura sisteminde görünen ciro, e-İrsaliye ile sevkiyat bilgileri karşılaştırılarak tutarsızlıklar saniyeler içinde ortaya çıkarılabilmekte ve sistem denetim için otomatik uyarı üretebilmektedir. Bir diğer devrim niteliğindeki gelişme ise, yapay zeka (AI) ve gelişmiş veri analitiği araçlarının denetim süreçlerine dahil edilmesidir. Risk tabanlı denetim modelleri, büyük veri kümelerini makine öğrenmesi algoritmaları ile tarayarak vergi kaçağı olasılığı en yüksek olan sektörleri, şirketleri ve işlem modellerini istatistiksel olarak belirleyebilmektedir. Bu sayede sınırlı denetim personeli ve kaynağı, en yüksek risk unsuru taşıyan alanlara yönlendirilmekte, bu da denetimlerin verimliliğini ve caydırıcılık etkisini katbekat artırmaktadır. Ayrıca, kayıt dışı ekonominin dijitalleşme yoluyla kayıt altına alınması da son derece önemlidir. Banka kartı, kredi kartı ve mobil ödeme sistemlerinin kullanımının yaygınlaştırılması ve teşvik edilmesi, nakit para dolaşımını azaltmakta ve her ekonomik işlemin dijital bir iz bırakmasını sağlamaktadır. Bu durum, vergi tabanını doğal olarak genişletmekte ve kayıt dışılıkla mücadelede dolaylı ancak çok etkili bir yöntem oluşturmaktadır. Sonuç olarak, dijitalleşme vergi denetimini geleneksel, reaktif bir süreçten; modern, proaktif, veriye dayalı ve öngörülebilir bir sürece dönüştürmektedir. Artan şeffaflık, vergi adaletini tesis ederek fırsat eşitsizliğini azaltırken, devletin daha sağlıklı gelir toplamasını mümkün kılar. Bu da eğitim,

sağlık ve altyapı gibi temel sosyal refah hizmetlerinin kalitesinin ve kapsamının artırılmasına doğrudan katkı sağlar. Türkiye'nin bu alandaki dijital altyapı yatırımları ve mevzuat uyumlaştırma çabaları, sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve mali disiplin açısından büyük önem taşımaya devam edecektir.

Anahtar Kelimeler : Vergi kaçağı, Dijitalleşme, Denetim

THE IMPORTANCE OF DIGITALIZATION IN PREVENTING TAX LOSS AND EVASION IN TURKEY

Tax loss and evasion in the Turkish economy constitute one of the biggest obstacles to closing budget deficits and effectively financing public services. Traditional auditing and data collection methods alone are insufficient in the face of the scale of the informal economy and modern evasion methods. Digital transformation and technological innovations play a critical role in solving this chronic problem, radically increasing the efficiency of tax administration. The most significant advantage digitalization offers in this fight is the integration, centralization, and real-time processing of data. e-Invoice, e-Archive, e-Delivery Note, e-Declaration, and especially the recently implemented e-Ledger and SME Ledger applications digitally record almost all of taxpayers' financial transactions. The Revenue Administration's (GİB) integrated use of these systems allows for the immediate identification of suspicious transactions and automated cross-verification. For example, by comparing a business's declared income with the turnover displayed in the e-Invoice system, e-Delivery Note, and shipment information, discrepancies can be identified within seconds, and the system can generate automatic alerts for audits. Another revolutionary development is the incorporation of artificial intelligence (AI) and advanced data analytics tools into audit processes. Risk-based audit models can scan large data sets with machine learning algorithms to statistically identify the sectors, companies, and transaction patterns most likely to commit tax evasion. This allows limited audit personnel and resources to be directed to the highest-risk areas, significantly increasing the efficiency and deterrent effect of audits. Furthermore, documenting the informal economy through digitalization is crucial. Expanding and encouraging the use of debit cards, credit cards, and mobile payment systems reduces cash circulation and ensures that every economic transaction leaves a digital trail. This naturally broadens the tax base and creates an indirect yet highly effective method for combating informality. Consequently, digitalization transforms tax auditing from a traditional, reactive process into a modern, proactive, data-driven, and predictable one. Increased transparency establishes tax fairness, reducing inequality of opportunity, and enabling the state to collect more robust revenue. This, in turn, directly contributes to improving the quality and coverage of basic social welfare services such as education, healthcare, and infrastructure. Türkiye's digital infrastructure investments and legislative harmonization efforts in this area will continue to be crucial for sustainable economic growth and fiscal discipline.

Keywords: Tax evasion, Digitalization, Audit

DEPREM BİLİNCİ VE FARKINDALIĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A STUDY ON EARTHQUAKE AWARENESS AND PREPAREDNESS

Öğr. Gör., AHMET TÜRK

Sinop Üniversitesi,

aturk@sinop.edu.tr - ORCID ID: 0000-0001-5782-3794

Dr. Öğr. Üyesi, CEZMİ ERVÜZ

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi,

cezmi.ervuz@gop.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-5434-4533

ÖZET

Türkiye'nin yüksek deprem riski göz önünde bulundurularak gerçekleştirilen bu araştırma, bireylerin deprem bilinci, afet farkındalığı ve hazırlık düzeylerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, tarama modeline dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 208'i (%51,7) erkek ve 194'ü (%48,3) kadın olmak üzere 402 kişi katılmıştır. 18-82 yaş aralığındaki katılımcıların yaş ortalaması $\bar{x}=32,69\pm12,39$ 'dur. Araştırmada, bireylerin demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, eğitim durumu vb.) ve deprem bilinci ile hazırlık düzeylerine yönelik kapalı uçlu sorulardan oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Analiz sürecinde tanımlayıcı istatistikler uygulanmıştır. Bulgular, katılımcıların büyük çoğunluğunun yaşadıkları bölgenin hangi deprem kuşağında olduğunu bildiğini ve deprem anında ne yapılması gerektiği konusunda bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Ancak, bilgi düzeyinin pratikteki hazırlık davranışlarına yeterince yansımadağı; evlerde deprem çantası bulundurma, tehlike avı yapma ve eşyaları sabitleme gibi önlemlerin düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Ayrıca, afet sonrası toplanma alanlarının yeterliliği ve bilinirliği ile ilgili önemli eksiklikler tespit edilmiş, katılımcıların çoğunluğu bireysel ve ulusal düzeyde yeterli önlemlerin alınmadığını düşünmektedir. Sonuçlar, afet yönetiminde bilgi ve farkındalığın davranışa dönüşmesinin önemini vurgulamakta; toplum temelli eğitim programları ve katılımcı planlama süreçlerinin afetlere karşı dayanıklılığı artırmada kritik rol oynayacağını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Bilinç, Farkındalık, Hazırlık, Afet.

ABSTRACT

Considering Turkey's high seismic risk, this study aims to determine individuals' levels of earthquake awareness, disaster consciousness, and preparedness. The research was conducted based on a descriptive survey model. A total of 402 individuals participated in the study, including 208 males (51.7%) and 194 females (48.3%). The participants ranged in age from 18 to 82 years, with a mean age of $\bar{x}=32.69\pm12.39$. A structured questionnaire comprising closed-ended questions was used to assess participants' demographic characteristics (such as age, gender, and educational background) as well as their levels of earthquake awareness and preparedness. Descriptive statistics were employed during the data analysis process. The findings show that the majority of the participants know which earthquake zone the region they live in is in and have knowledge about what to do in case of an earthquake. However, this level of knowledge is not sufficiently reflected in practical preparedness behaviors. Measures such as maintaining an emergency earthquake kit at home, conducting hazard hunts, and securing furniture were found to be implemented at low levels. Furthermore, significant deficiencies were identified concerning the adequacy and public awareness of post-disaster assembly areas. Most participants believe that adequate measures have not been taken either individually or at the national level. The results underscore the importance of translating knowledge and awareness into behavior in disaster management. Community-based education programs and participatory planning processes are shown to play a critical role in enhancing resilience against disasters.

Keywords: Earthquake, Awareness, Consciousness, Preparedness, Disaster.

1. GİRİŞ

Türkiye, jeolojik yapısı gereği yüksek deprem riski taşıyan bir ülkedir. Kuzey Anadolu, Doğu Anadolu ve Batı Anadolu aktif fay hatları, ülke genelinde büyük bir kesimin yaşadığı bölgeleri doğrudan etkilemektedir (Türk, 2022). Nitekim son yıllarda yaşanan depremler hem can hem mal kaybı açısından ülke genelinde önemli sonuçlar doğurmuş, afetlere yönelik toplumsal hazırlık düzeyini yeniden gündeme getirmiştir (Kaya vd., 2023). Bu bağlamda, afet yönetimi süreçlerinin sadece yapısal önlemlerle sınırlı kalmaması; bireylerin bilgi düzeyi, farkındalıkları ve risk algılarının da kapsamlı biçimde ele alınması gerektiği açıkça görülmektedir.

Deprem bilinci, bireylerin depreme ilişkin bilgi, tutum ve davranışlarını içeren çok boyutlu bir kavram olarak afetlere hazırlık sürecinin temel unsurlarından biridir (Gümüş-Şekerci vd., 2023). Deprem farkındalığı ise bireyin yaşadığı çevredeki tehlike ve riskleri algılayabilme, bu risklere karşı nasıl önlem alması gerektiğini bilme ve uygulama kapasitesiyle ilişkilidir (Çağırkan ve Civelek, 2025). Bu farkındalığın en somut göstergelerinden biri, bireylerin kendi

yaşam alanlarını sistematik biçimde gözden geçirmeleri ve olası tehlike unsurlarını tespit ederek ortadan kaldırmaları anlamına gelen “tehlike avı” uygulamasıdır (Avcı, 2023). Bu uygulama, deprem anında can güvenliğinin korunması açısından hayati öneme sahiptir.

Ancak literatürde yapılan çalışmalar, afet riski yüksek bölgelerde yaşayan bireylerin büyük çoğunluğunun hâlâ yeterli hazırlık ve farkındalık düzeyine sahip olmadığını ortaya koymaktadır (Öztürk vd., 2025; Öztürk, 2023; Tuygun-Toklu ve Toklu, 2025). Bilgi sahibi olmakla davranışa dönüşen hazırlık süreci arasındaki kopukluk, bireysel ve toplumsal düzeyde afetlere karşı kırılganlığı artırmaktadır. Bu bağlamda bu araştırma bireylerin depremle ilgili bilgi düzeylerini, hazırlık davranışlarını ve farkındalıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında, bireylerin deprem sonrası toplanma alanlarını bilip bilmedikleri, yaşadıkları yerin depreme dayanıklı olduğunu düşünüp düşünmedikleri, evlerinde deprem çantası bulundurup bulundurmadıkları, tehlike avı yapıp yapmadıkları gibi unsurlar incelenmiştir. Elde edilen bulguların, deprem riskine karşı toplumsal hazırlık düzeyinin değerlendirilmesine ve afetlere karşı daha dirençli bir toplum oluşturma çabalarına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

2. YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, bireylerin deprem bilinci, afet farkındalığı ve hazırlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik olarak tarama modeli kapsamında yürütülmüştür.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 18 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Örneklemi ise 208'i (%51,7) erkek ve 194'ü (%48,3) kadın olmak üzere 402 kişi oluşturmaktadır. 18-82 yaş aralığındaki katılımcıların yaş ortalaması $\bar{x}=32,69\pm12,39$ 'dur. Katılımcıların 18'i (%4,5) ilköğretim, 102'si (%25,4) ortaöğretim ve 282'si (%70,1) yükseköğretim düzeyinde eğitime sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, bireylerin demografik özelliklerine (yaş, cinsiyet, eğitim durumu vb.) ve deprem bilinci ile hazırlık düzeylerine yönelik kapalı uçlu sorulardan oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Anket formunda deprem anında yapılması gerekenler, toplanma alanları bilgisi, deprem çantası bulundurma durumu, evin dayanıklılığına yönelik algı ve sigorta gibi önleyici tedbirlerle ilgili ifadeler yer almaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, çevrim içi (online) anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Anket gönüllülük esasına göre doldurulmuştur. Toplanan veriler, SPSS 25.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Katılımcıların deprem bilinci ve farkındalığını ölçmeye yönelik araştırmacılar tarafından oluşturulan yapılandırılmış soru formundan elde edilen sonuçlar Tablo 1’de verilmiştir.

Katılımcılara daha önce bir afet yaşıyıp yaşamadıkları sorulmuştur. Katılımcıların 226’sı (%56,2) daha önce bir afet yaşamadığını belirtirken 176’sı (%43,8) afet yaşadığını ifade etmiştir.

Katılımcıların 111’i (%27,6) yaşadıkları bölgenin kaçınıcı derecede deprem kuşağında olduğunu bilmediğini ifade ederken 291’i (%72,4) yaşadıkları bölgenin kaçınıcı derecede deprem kuşağında olduğunu bildiğini belirtmiştir.

Deprem sonrası toplanma alanlarına ilişkin katılımcılara yaşadıkları yerin toplanma alanlarını bilip bilmedikleri sorulmuş olup katılımcıların 165’i (%41) bilmediğini 237’si (%59) yaşadıkları yerin toplanma alanlarını bildiğini ifade etmiştir.

Yaşadıkları yerde deprem sonrası toplanma yerlerini bildiğini belirten katılımcılara (n=237) toplanma alanlarının yeterli olduğunu düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların 166’sı (%70) deprem sonrası toplanma alanlarının yetersiz olduğunu, 71’si (%30) yeterli olduğunu belirtmiştir.

Katılımcılara yaşadıkları evlerine ilişkin deprem sigortası yaptırıp yatırmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların 188’i (%46,8) deprem sigortası yaptırmadığını, 214’ü (%53,2) deprem sigortası yaptırdığını ifade etmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcılara “Olası bir deprem anında ne yapmanız gerektiğini biliyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların 366’sı (%91) bildiklerini 36’sı (%9) bilmediklerini beyan etmişlerdir.

Ayrıca katılımcılara halihazırda yaşadıkları evin depreme dayanıklı olduğunu düşünüp düşünmedikleri sorulmuş olup katılımcıların 151’i (%37,6) evlerinin depreme dayanıklı olmadığını düşündüklerini, 251’i (%62,4) evlerinin depreme dayanıklı olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılara evlerinde tehlike avı yapıp yapmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların 356’sı (%88,6) tehlike avı yapmadıklarını ve 46’sı (%11,4) yaptıklarını belirtmiştir.

Evlerindeki devrilebilecek eşyaları sabitleyip sabitlemediklerine yönelik sorulan soruya katılımcıların 288’i (%71,6) sabitlemedikleri ve 114’ü (%28,4) sabitledikleri yönünde cevap vermiştir.

Katılımcılara evlerinde deprem çantası olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcıların 325’i (%80,8) evlerinde deprem çantası olmadığını, 77’si (%19,2) evlerinde deprem çantası bulunduklarını belirtmiştir.

Katılımcılara olası bir deprem için gerek bireysel gerek ulusal boyutta gerekli önlemlerin alındığını düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların 340'ı (%84,6) gerekli önlemlerin alınmadığını düşündüklerini ve 62'si (%15,4) gerekli önlemlerin alındığını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 1. Deprem Bilinci ve Farkındalığına İlişkin Bulgular

Sorular	Seçenekler	n	%
Daha önce bir afet yaşadınız mı?	Evet	176	43,8%
	Hayır	226	56,2%
Yaşadığınız yerin kaçınıcı derece deprem kuşağında olduğunu biliyor musunuz?	Evet	291	72,4%
	Hayır	111	27,6%
Yaşadığınız yerin deprem sonrası toplanma alanlarını biliyor musunuz?	Evet	237	59,0%
	Hayır	165	41,0%
Toplanma alanlarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? (n=237)	Evet	71	30,0%
	Hayır	166	70,0%
Evinize deprem sigortası yaptırdınız mı?	Evet	214	53,2%
	Hayır	188	46,8%
Olası bir deprem anında ne yapmanız gerektiğini biliyor musunuz?	Evet	366	91,0%
	Hayır	36	9,0%
Evinizin depreme dayanıklı olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	251	62,4%
	Hayır	151	37,6%
Evinizde tehlike avı yaptınız mı?	Evet	46	11,4%
	Hayır	356	88,6%
Evinizde devrilebilecek eşyaları sabitlediniz mi?	Evet	114	28,4%
	Hayır	288	71,6%
Evinizde deprem çantası var mı?	Evet	77	19,2%
	Hayır	325	80,8%
Olası bir büyük deprem için gerekli bireysel ve ulusal önlemlerin alındığını düşünüyor musunuz?	Evet	62	15,4%
	Hayır	340	84,6%

4. SONUÇ

Bu araştırma kapsamında elde edilen bulgular, bireylerin deprem bilinci ve farkındalık düzeylerinin genel olarak sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı yaşadıkları bölgenin deprem kuşağındaki yerini bilmekte ve olası bir deprem anında nasıl hareket etmeleri gerektiğine dair bilgi sahibi olduklarını belirtmektedir. Ancak bu bilgi düzeyinin, pratikteki hazırlık davranışlarına yeterince yansımadağı görülmektedir. Nitekim katılımcıların önemli bir bölümü evlerinde deprem çantası bulundurmadıklarını, tehlike avı gerçekleştirmediklerini ve eşyalarını sabitlemediklerini ifade etmiştir. Bu durum, bilgiye sahip olmanın tek başına yeterli olmadığını, davranışa dönüşmeyen farkındalığın afet yönetimi açısından sınırlı katkı sağladığını göstermektedir (Akman ve Şahin, 2023).

Araştırma bulguları ayrıca, afet sonrası toplanma alanlarının hem yeterliliği hem de toplumsal bilinirliği açısından çeşitli eksiklikler olduğunu göstermektedir. Toplanma alanlarını bildiğini belirten katılımcıların %70'inin bu alanları yetersiz bulması, afet sonrası müdahale ve barınma süreçlerine yönelik yerel düzeydeki hazırlıkların yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Bununla birlikte, bireylerin yaklaşık yarısının evlerinde deprem sigortası yaptırmamış olması da ekonomik ve yapısal güvencelerin toplum genelinde yaygınlaştırılması gerektiğine işaret etmektedir (Şimşek ve Karaca, 2022).

Katılımcıların büyük çoğunluğunun gerek bireysel düzeyde gerekse ulusal düzeyde yeterli önlemlerin alınmadığına dair algıya sahip olmaları, afet yönetimi politikalarına duyulan güvenin artırılması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, yalnızca fiziksel altyapıya değil, aynı zamanda toplumsal bilinç ve katılımın geliştirilmesine de öncelik verilmelidir (Leblebici, 2015).

Sonuç olarak, çalışmanın bulguları afetlere hazırlık konusunda bütüncül ve çok katmanlı bir yaklaşımın gerekliliğine işaret etmektedir. Deprem riskinin yüksek olduğu bir ülkede, afet bilincini artırmaya yönelik eğitimlerin yaygınlaştırılması, toplum temelli afet hazırlık programlarının geliştirilmesi ve yerel yönetimlerin afet sonrası planlamalar konusunda daha şeffaf ve katılımcı bir süreç yürütmesi büyük önem arz etmektedir. Bu doğrultuda yapılacak çalışmaların hem bireysel hem kurumsal düzeyde afetlere dirençli bir toplumun inşasına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akman, D., & Şahin, Ş. (2023). Isparta’da Deprem Afet Bilinci Toplumsal Düzeyinin Belirlenmesi. *Teknik Bilimler Dergisi*, 13(2), 1-6. <https://doi.org/10.35354/tbed.1300148>
- Avcı, G. (2023). Afet eğitiminde afetlere hazırlık: Üniversite öğrencileriyle tehlike avı. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(1), 84-100. <https://doi.org/10.35341/afet.1149239>
- Çağırkan, B., & Civelek, Y. (2025). Üniversite öğrencilerinde deprem bilinci ve farkındalığı: İzmir Demokrasi Üniversitesi örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(53), 399-421. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.1561802>
- Gümüş-Şekerci, Y., Ayvazoğlu, G., & Çekiç, M. (2023). Üniversite öğrencilerinin temel afet bilinci ve farkındalık düzeylerinin saptanması. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(1), 74-81. <https://doi.org/10.37989/gumussagbil.1136227>
- Kaya, S., Öztürk, M., & Türk, A. (2023, Mayıs 21-22). Yükseköğrenim düzeyine sahip bireylerde depreme hazırbulunuşluğu etkileyen sosyodemografik faktörler. *5th International Congress on Multidisciplinary Social Sciences* (ss. 197-204) içinde. Ankara.
- Leblebici, Ö. (2015). Afetlerde Kamu Yönetiminin Rolü ve Toplum Temelli Afet Yönetimine Doğru. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 457-478. <https://doi.org/10.17218/husbed.95613>
- Öztürk, G. (2023). Türkiye’de risk yönetimi bağlamında afete hazırlıkla ilgili yazılan lisansüstü tezlerin incelemesi. *The Journal of International Scientific Researches*, 8(3), 490-498. <https://doi.org/10.23834/isrjournal.1350818>
- Öztürk, M., Türk, S., Arı, F., Akgül, S. B., & Yıldırım, R.A. (2025). Sosyodemografik değişkenler, afet hazır bulunuşluğu ve afet okuryazarlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, (101), 242-257. <https://doi.org/10.17753/sosekev.1559978>

- Şimşek, M. H., & Karaca, C. (2022). Davranışsal İktisat Politikaları Perspektifinden Türkiye’de Zorunlu Deprem Sigortası Sistemi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 1207-1220. <https://doi.org/10.18506/anemon.1125938>
- Tuygun Toklu, A., & Toklu, İ. T. (2025). Afetlere hazırlık niyetini etkileyen risk algısı üzerine araştırma. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*(66), 43-62. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.1637666>
- Türk, A. (2022). Deprem özelinde engelli bireylere duyarlı afet yönetimi modeli. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 61-77. <https://doi.org/10.35341/afet.1078869>

**Z KUŞAĞININ EMPATİ VE TOPLUMSAL DUYARLILIK DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN EMPATHY AND SOCIAL
SENSITIVITY LEVELS OF GENERATION Z**

Dr. Öğr. Üyesi, CEZMİ ERVÜZ

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi,

cezmi.ervuz@gop.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-5434-4533

Öğr. Gör., AHMET TÜRK

Sinop Üniversitesi,

aturk@sinop.edu.tr - ORCID ID: 0000-0001-5782-3794

ÖZET

Toplumsal duyarlılık ve empati, bireylerin sosyal çevreleriyle etkileşimlerinde ve toplumsal sorunlara karşı tutumlarında önemli rol oynamaktadır. Gençlerin bu alanlardaki tutum ve davranışları hem bireysel gelişimlerini hem de toplumun sosyal bütünleşmesini doğrudan etkilemektedir. Bu kapsamda bu araştırma Z kuşağı gençlerinin empati düzeyleri ile toplumsal duyarlılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nicel yaklaşım benimsenmiş ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini 18-25 yaş aralığındaki Z kuşağı oluşturmaktadır. Örneklem, kolayda ve kartopu örnekleme yöntemleri ile belirlenmiş ve 382 katılımcıdan veri toplanmıştır. Katılımcıların 180'i (%47,1) erkek, 202'si (%52,9) kadındır; yaş ortalaması 21,04±2,19'dur. Araştırmada veriler Toronto Empati Ölçeği ile Toplumsal Duyarlılık Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Katılımcıların hem empati düzeyleri hem de toplumsal duyarlılık alt boyutları yüksek düzeyde bulunmuştur. Empati ile toplumsal duyarlılık arasındaki ilişkiler pozitif ve anlamlıdır; en güçlü ilişkiler ayrımcılığa ilişkin duyarlılık ve mağdur bireylere ilişkin duyarlılık ile gözlemlenmiştir. Bulgular, Z kuşağı gençlerinde empati düzeyleri arttıkça toplumsal duyarlılığın özellikle ayrımcılık ve mağdur bireylere yönelik boyutlarında da artış yaşandığını göstermektedir. Bu sonuçlar, gençlerin sosyal ve toplumsal sorumluluk bilincinin gelişimi açısından empati becerisinin önemli bir belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Empati, Toplumsal Duyarlılık, Z Kuşağı, Gençler.

ABSTRACT

Social sensitivity and empathy play a crucial role in individuals' interactions with their social environment and their attitudes toward societal issues. The attitudes and behaviors of young people in these areas directly influence both their personal development and the social cohesion of society. Accordingly, this study aims to investigate the relationship between empathy levels and social sensitivity levels among Generation Z youth. The study employed a quantitative approach and adopted a relational survey model. The research population consisted of Generation Z individuals aged 18–25. The sample was determined through convenience and snowball sampling methods, and data were collected from 382 participants. Of these, 180 (47.1%) were male and 202 (52.9%) were female, with a mean age of 21.04 ± 2.19 . Data were collected using the Toronto Empathy Questionnaire and the Social Sensitivity Scale. Pearson correlation analysis was conducted to analyze the data. The results indicated that participants demonstrated high levels of both empathy and the sub-dimensions of social sensitivity. The relationships between empathy and social sensitivity were found to be positive and significant, with the strongest associations observed in sensitivity toward discrimination and sensitivity toward victimized individuals. The findings suggest that as empathy levels increase among Generation Z youth, there is also a corresponding increase in social sensitivity, particularly in relation to discrimination and victimization. These results highlight that empathy skills are a significant determinant in fostering social and civic responsibility among young people.

Keywords: Empathy, Social Sensitivity, Generation Z, Youth.

1. GİRİŞ

Günümüzde hızla değişen toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullar, bireylerin yalnızca kendi yaşamlarına değil, aynı zamanda çevrelerine ve topluma karşı da sorumluluk geliştirmelerini zorunlu kılmaktadır (Saran vd., 2011). Özellikle Z kuşağı olarak adlandırılan, 2000 yılı ve sonrasında doğan ve dijital çağda büyüyen gençler; farklılıkları kabul etme, toplumsal sorunlara duyarlılık gösterme ve sosyal adalet arayışlarında önceki kuşaklardan ayrılan özellikler taşımaktadır (Türk ve Aydemir, 2024). Bu kuşağın sosyal ilişkilerinde öne çıkan temel niteliklerden biri de empati kurabilme becerisidir (Kriti, 2024).

Empati, bireyin başkalarının duygu ve düşüncelerini anlama, bunları paylaşabilme ve buna uygun davranış geliştirme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (Barker, 1999). Sosyal ilişkilerin kalitesini artıran empati, prososyal davranışların, yardımlaşmanın ve dayanışmanın da en önemli psikolojik temellerinden biridir (Korkmaz ve Hacıkeleşoğlu, 2021). Empati düzeyi yüksek bireylerin, çevresindeki sosyal sorunlara daha duyarlı oldukları ve toplumsal

sorumluluk bilincinin geliştiği çeşitli araştırmalarda vurgulanmaktadır (Korkmaz ve Hacıkeleşoğlu, 2021; Segal, 2011).

Toplumsal duyarlılık ise bireyin toplumsal sorunlara yönelik farkındalık göstermesi, bu sorunlara karşı sorumluluk hissetmesi ve çözüm arayışına katkı sunması biçiminde açıklanabilir. Toplumsal duyarlılığın güvenlik, yakın çevre, ayrımcılık ve mağdurlara yönelik duyarlılık gibi farklı boyutları bulunmaktadır (Bozdağ ve Bozdağ, 2020). Özellikle gençlerin bu alanlardaki duyarlılık düzeyleri hem bireysel gelişim hem de toplumsal bütünleşme açısından büyük önem taşımaktadır.

Z kuşağı gençlerinin empati becerileri ile toplumsal duyarlılıkları arasındaki ilişkiyi incelemek hem psikolojik hem de sosyolojik açıdan anlamlıdır. Çünkü empati, bireyin başkalarının yaşantılarını anlayarak toplumsal sorunlara karşı daha duyarlı hale gelmesinde önemli bir psikososyal mekanizma olarak işlev görmektedir (Ersoy ve Köşger, 2016). Nitekim literatürde empati ile sosyal sorumluluk, ayrımcılığa karşı duyarlılık ve mağdur bireylerle dayanışma eğilimi arasında pozitif ilişkiler bulunduğu ifade edilmektedir (Ersoy ve Köşger, 2016; Korkmaz ve Hacıkeleşoğlu, 2021; Segal, 2011).

Bu bağlamda, bu araştırmanın amacı Z kuşağının empati düzeyleri ile toplumsal duyarlılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışma, gençlerin hem bireysel hem de toplumsal gelişim süreçlerine ışık tutmayı, empati ve toplumsal duyarlılığın birbiriyle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir.

2. YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Nicel yaklaşımın benimsendiği araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 18-25 yaş aralığındaki Z kuşağı oluşturmaktadır. Örneklemine ise kolayda ve kartopu örnekleme teknikleri kullanılarak ulaşılan 382 kişi oluşturmaktadır. Katılımcıların 180'i (%47,1) erkek ve 202'si (%52,9) kadındır. 18-25 yaş aralığındaki katılımcıların yaş ortalaması $\bar{x}=21,04\pm 2,19$ 'tür.

Veri Toplama Araçları

Toronto Empati Ölçeği

Spreng ve arkadaşları (2009) tarafından geliştirilen ölçek, Totan ve arkadaşları (2012) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Tek boyuttan oluşan ölçekte 5'li likert tipinde 13 madde bulunmaktadır. Ölçekte sekiz madde ters kodlanmakta olup alınan ortalama puan arttıkça bireylerin empati düzeyleri yükselmektedir. Totan ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan çalışmada ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı $\alpha=0,76$ olup bu çalışmada bu değer $\alpha=0,80$ olarak hesaplanmıştır.

Toplumsal Duyarlılık Ölçeği

Bozdağ ve Bozdağ (2020) tarafından geliştirilen ölçek, 5’li likert itipinden cevaplanan 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte güvenliğe ilişkin duyarlılık, yakın çevreye ilişkin duyarlılık, ayrımcılığa ilişkin duyarlılık ve mağdurlara yönelik duyarlılık olmak üzere dört alt boyut bulunmaktadır. Ölçekten alınan puan arttıkça toplumsal duyarlılık düzeyi de artmaktadır. Bozdağ ve Bozdağ’ın (2020) çalışmasında ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı $\alpha=0,75$ olup bu çalışmada bu değer $\alpha=0,86$ olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma kapsamında veriler kolayda ve kartopu örnekleme teknikleri kullanılarak çevrimiçi anket tekniğiyle toplanmıştır. Araştırmaya katılmaya gönüllü olan 382 kişiyle çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada verilerin analizinde SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Araştırmada Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen tüm sonuçlar %95 güven aralığında ve 0,05 hata payında değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler

Tablo 1’de araştırmada kullanılan değişkenlere ilişkin betimleyici istatistikler yer almaktadır. Araştırmaya katılan 382 gençten elde edilen verilere göre, toplumsal duyarlılık ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde katılımcıların güvenliğe ilişkin duyarlılık düzeylerinin ($\bar{x}=4,29\pm0,97$) oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, ayrımcılığa ilişkin duyarlılık puan ortalaması da ($\bar{x}=4,35\pm0,78$) en yüksek düzeyde çıkan boyuttur. Yakın çevreye ilişkin duyarlılık ($\bar{x}=4,11\pm0,83$) ve mağdur bireylere ilişkin duyarlılık ($\bar{x}=4,18\pm0,81$) düzeyleri de yüksek düzeydedir. Öte yandan, katılımcıların empati düzeyleri Toronto Empati Ölçeği’nden elde edilen puanlara göre ortalamanın üzerinde ($\bar{x}=3,95\pm0,71$) bulunmuştur.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Z kuşağının hem empati düzeylerinin hem de toplumsal duyarlılığın tüm alt boyutlarında yüksek puanlar aldıkları söylenebilir.

Tablo 1. Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler	n	Min.	Max.	$\bar{x}$	ss.
Güvenliğe İlişkin Duyarlılık	382	1,00	5,00	4,29	0,97
Yakın Çevreye İlişkin Duyarlılık	382	1,00	5,00	4,11	0,83
Ayrımcılığa İlişkin Duyarlılık	382	1,67	5,00	4,35	0,78
Mağdur Bireylere İlişkin Duyarlılık	382	1,00	5,00	4,18	0,81
Toronto Empati Ölçeği	382	2,38	5,00	3,95	0,71

Değişkenler Arası İlişkiler

Tablo 2’de araştırmada kullanılan değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre, empati düzeyi (Toronto Empati Ölçeği) ile toplumsal duyarlılığın tüm alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Empati en güçlü şekilde ayrımcılığa ilişkin duyarlılık ($r=,411$; $p<0,01$) ve mağdur bireylere ilişkin duyarlılık ($r=,399$;

$p<0,01$) ile ilişkilidir. Güvenliğe ilişkin duyarlılık ($r=,332$; $p<0,01$) ve yakın çevreye ilişkin duyarlılık ($r=,331$; $p<0,01$) ile olan ilişkiler ise görece daha düşük düzeydedir.

Bu bulgular, gençlerin empati düzeyleri arttıkça toplumsal duyarlılığın özellikle ayrımcılık ve mağdur bireylere yönelik boyutlarında daha güçlü bir artış yaşandığını göstermektedir.

Tablo 2. Değişkenler Arası İlişkiler

Değişkenler	1	2	3	4	5
1. Güvenliğe İlişkin Duyarlılık	1				
2. Yakın Çevreye İlişkin Duyarlılık	,413**	1			
3. Ayrımcılığa İlişkin Duyarlılık	,554**	,427**	1		
4. Mağdur Bireylere İlişkin Duyarlılık	,546**	,497**	,561**	1	
5. Toronto Empati Ölçeği	,332**	,331**	,411**	,399**	1

** $p<0,01$

4. SONUÇ

Bu araştırmada Z kuşağı gençlerinin empati düzeyleri ile toplumsal duyarlılık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen bulgular, katılımcıların hem empati düzeylerinin hem de toplumsal duyarlılığın tüm alt boyutlarında yüksek düzeylere sahip olduklarını ortaya koymuştur. Bu durum, dijital çağda yetişen Z kuşağının toplumsal sorunlara karşı farkındalık geliştirme ve duyarlılık gösterme eğilimlerinin güçlü olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın temel bulgularından biri, empati ile toplumsal duyarlılık arasında pozitif ve anlamlı ilişkilerin bulunmasıdır. Özellikle empati ile ayrımcılığa ilişkin duyarlılık ve mağdur bireylere yönelik duyarlılık arasındaki ilişkilerin daha güçlü olması, Z kuşağının sosyal adalet, eşitlik ve dezavantajlı grupların korunmasına yönelik hassasiyetlerini desteklemektedir (Kılıç, 2021; Türk ve Aydemir, 2024). Bu sonuç, literatürde empati becerisinin prososyal davranışları ve toplumsal sorumluluk bilincini artırdığına yönelik bulgularla (Ishtiyag vd., 2024; Shafique vd., 2024; Kılıç, 2021; Türk ve Aydemir, 2024) paralellik göstermektedir.

Güvenlik ve yakın çevreye yönelik duyarlılık ile empati arasındaki ilişkilerin görece daha düşük olması ise, Z kuşağı gençlerinin toplumsal sorunlara daha makro düzeyde ve evrensel ilkeler çerçevesinde yaklaşma eğiliminde olabileceklerini düşündürmektedir (Türk ve Aydemir, 2024). Bu durum, bireysel güvenlik ya da yakın çevreyle sınırlı kalmayan, daha geniş ölçekli sosyal sorunlara duyarlılık geliştirme eğiliminin öne çıktığını işaret etmektedir.

Araştırmanın sonuçları, Z kuşağı gençlerinde empati düzeyleri ile toplumsal duyarlılık arasındaki güçlü ilişkiyi ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, empati becerisinin toplumsal bütünleşmeyi, sosyal adalet anlayışını ve gençlerin sorumluluk bilincini destekleyen temel bir unsur olduğunu göstermektedir. Özellikle ayrımcılık ve mağduriyet odaklı toplumsal sorunlara karşı duyarlılığın geliştirilmesinde empati önemli bir psikososyal mekanizma olarak işlev görmektedir. Bu doğrultuda, empatiyi geliştirmeye yönelik politikaların ve uygulamaların, toplumsal duyarlılığın artırılmasında önemli bir araç olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Barker, R. L. (1999). *The social work dictionary*. Washington DC: NASW Press.
- Bozdağ, F., & Bozdağ, S. (2020). Toplumsal Duyarlılık Ölçeğinin Geliştirilmesi. *HAYEF: Journal of Education*, 17(2), 84101.
- Ersoy, E., & Köşger, F. (2016). Empati: Tanımı ve Önemi/empathy: Definition and its importance. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(2), 9-17.
- Ishtiyag, S., Tyagi, S., Pandey, A. S., Kumari, J., Srivastava, H. K., & Chauhan, R. (2024). Relationship between empathy and prosocial behavior. *International Journal for Multidisciplinary Research*, 6(6), 1-11.
- Kılıç, Ç. (2021). *Understanding generation Z: Their attitudes towards to family, education and social life* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü.
- Korkmaz, S., & Hacıkeleşoğlu, H. (2021). Prososyallik, empatik eğilim ve dindarlık arasındaki ilişkiler üzerine bir araştırma. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (50), 535-569.
- Kriti, C. (2024). Gen Z and the Quandary of Empathy. *Indian Journal of Positive Psychology*, 15(2), 267-271.
- Saran, M., Coşkun, G., İnal Zorel, F., & Aksoy, Z. (2011). Üniversitelerde sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi: Ege Üniversitesi topluma hizmet uygulamaları dersi üzerine bir araştırma. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 22(6), 3732-3747.
- Segal, E. A. (2011). Social empathy: A model built on empathy, contextual understanding, and social responsibility that promotes social justice. *Journal of Social Service Research*, 37(3), 266-277.
- Shafique, M., Firdos, S. S., & Imtiaz, M. (2024). Interplay between Empathy and Pro-Social Behavior among Undergraduate University Students. *Pakistan Journal of Humanities and Social Sciences*, 12(2), 1129-1135.
- Spreng, R. N., Kinnon, C.M., Mar, R.A., & Levine, B. (2009). The Toronto Empathy Questionnaire: Scale development and initial validation of a factor-analytic solution to multiple empathy measures. *Journal of Personality Assessment*, 91(1), 62-71. <https://doi.org/10.1080/00223890802484381>
- Totan, T., Dogan, T., & Sapmaz, F. (2012). The toronto empathy questionnaire: evaluation of psychometric properties among turkish university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 46, 179-198.
- Türk, A., & Aydemir, İ. (2024). Y ve Z kuşaklarının bağlanma stilleri ile evlilik beklentilerinin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 24(64), 549-574. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1520148> .

Online Psikolojik Müdahalelerin Etkinliği ve Sınırları

Öğr.Gör. Abdulkadir Ilgaz

Karabük Üniversitesi, abdulcadirilgaz@karabuk.edu.tr – 0000-0003-0031-7203

ÖZET

Dijitalleşmenin hız kazandığı günümüzde psikolojik destek hizmetleri de önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Özellikle COVID-19 pandemisi sonrası, yüz yüze terapiye erişimin sınırlanması ve sosyal mesafe gereklilikleri nedeniyle çevrim içi terapi ve psikolojik danışmanlık uygulamaları hem bireyler hem de ruh sağlığı profesyonelleri için alternatif bir yöntem olmanın ötesine geçerek çoğu durumda birincil yöntem hâline gelmiştir. Bu değişim, psikolojik destek süreçlerinin erişilebilirlik, esneklik ve maliyet etkinliği açısından yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmıştır. Online psikolojik müdahaleler; senkron (eş zamanlı video veya sesli görüşmeler), asenkron (e-posta veya mesajlaşma tabanlı danışmanlık), mobil uygulamalar, yapay zekâ destekli sohbet botları ve sanal gerçeklik tabanlı uygulamalar gibi çok çeşitli biçimlerde sunulmakta, böylece farklı danışan ihtiyaçlarına yanıt verebilmektedir. Uluslararası alanyazında depresyon, kaygı bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu ve bağımlılık gibi farklı psikopatolojilerde çevrim içi müdahalelerin yüz yüze terapilere yakın düzeyde etki sağladığına dair güçlü kanıtlar mevcuttur. Bununla birlikte, terapötik ittifakın kurulmasında yaşanan güçlükler, gizlilik ve etik sorunlar, teknolojik altyapı eksiklikleri, dijital uçurum ve kültürel farklılıklar, online müdahalelerin uygulanmasında önemli sınırlılıklar olarak öne çıkmaktadır.

Bu bildirinin temel amacı, çevrim içi psikolojik müdahalelerin hem potansiyel faydalarını hem de sınırlılıklarını sistematik biçimde ortaya koyarak, ruh sağlığı profesyonelleri, politika yapıcılar ve araştırmacılar için yol gösterici bir çerçeve sunmaktır. Elde edilen bulgular, online psikolojik müdahalelerin ruh sağlığı hizmetlerine erişimi artırıcı önemli bir potansiyel taşıdığını göstermekte, ancak bu hizmetlerin bütüncül, etik standartlara dayalı ve kültürel olarak duyarlı uygulamalarla desteklenmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Böylece çalışma, dijital psikolojik destek uygulamalarının mevcut durumunu değerlendirmek ve geleceğe yönelik uygulama ve araştırma önerileri geliştirmek açısından rehberlik etmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Online terapi, Telepsikoloji, Dijitalleşme, Etkinlik, Sınırlılıklar

Giriş

Dijital teknolojiler, bireylerin yaşam biçimlerini köklü şekilde dönüştürmüş ve sağlık hizmetlerinden eğitime kadar pek çok alanda yeni fırsatlar yaratmıştır. Psikoloji bilimi de bu dönüşümden önemli ölçüde etkilenmiş, özellikle son on yılda çevrim içi terapiler, mobil uygulamalar, yapay zekâ destekli psikolojik danışmanlık sistemleri ve sanal gerçeklik tabanlı tedavi yaklaşımları giderek yaygınlaşmıştır.

COVID-19 pandemisi, online psikolojik müdahalelerin hızla benimsenmesinde bir dönüm noktası olmuştur. Yüz yüze terapilerin kısıtlandığı bu süreçte, hem klinisyenler hem de danışanlar dijital platformlara yönelmiş ve bu yöntemlerin pratik, ekonomik ve erişilebilir yanlarını deneyimlemiştir. Bu gelişmeler, online psikolojik hizmetlerin gelecekte de kalıcı bir yer edineceğine işaret etmektedir.

Bununla birlikte, çevrim içi terapilerin avantajları kadar sınırlılıkları da bulunmaktadır. Terapötik ilişkinin niteliği, gizlilik ve mahremiyet sorunları, kültürel farklılıkların çevrim içi süreçlere yansması ve teknolojiye erişimde yaşanan eşitsizlikler alanyazında tartışılan önemli başlıklardır. Dolayısıyla, bu bildiride online psikolojik müdahalelerin etkinlik boyutu ve sınırlılıkları güncel literatür ışığında ele alınacaktır.

Kavramsal Çerçeve

Online psikolojik müdahale, ruh sağlığı hizmetlerinin dijital platformlar aracılığıyla sunulmasını ifade etmektedir ve senkron (eş zamanlı görüntülü veya sesli görüşmeler), asenkron (e-posta veya mesajlaşma tabanlı danışmanlık), mobil uygulamalar, yapay zekâ destekli sohbet botları ve sanal gerçeklik tabanlı uygulamalar gibi çok çeşitli biçimlerde gerçekleştirilmektedir; Amerikan Psikoloji Derneği (APA) bu hizmetleri genel olarak telepsikoloji veya e-terapi başlığı altında tanımlamaktadır. Telepsikoloji, danışan ve terapistin Zoom, Skype veya özel güvenli platformlar aracılığıyla gerçekleştirdiği birebir görüşmeleri kapsar ve pandemi döneminde en yaygın kullanılan model olmuştur. Mesajlaşma ve e-posta tabanlı danışmanlık ise daha esnek ve zamandan bağımsız bir iletişim olanağı sunarak danışanın duygularını yazılı olarak ifade etmesini kolaylaştırır da terapötik ittifak açısından bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Mobil uygulamalar, depresyon, kaygı bozuklukları, uyku sorunları veya bağımlılıklara yönelik olarak geliştirilmiş olup genellikle bilişsel davranışçı terapi (BDT) tekniklerini dijital formatta sunmakta ve kişisel takip imkânı sağlamaktadır. Son yıllarda yapay zekâ tabanlı sohbet robotları, örneğin Woebot ve Wysa, danışanlara günlük destek sağlayan araçlar olarak kullanılmakta, anlık öneriler sunmakta, duygu takibi yapmakta ve kriz durumlarını insan uzmanlara yönlendirebilmektedir. Bunun yanı sıra sanal gerçeklik (VR) tabanlı müdahaleler, özellikle fobiler, travma sonrası stres bozukluğu ve sosyal kaygı bozukluğu alanında kullanılmakta; danışan, kontrollü bir sanal ortamda kaygı uyandıran durumlarla yüzleşme deneyimi yaşayarak maruz bırakma terapisi sürecine katılmaktadır.

Online Müdahalelerin Temel Özellikleri

Online psikolojik müdahaleler, erişilebilirlik açısından coğrafi engelleri ortadan kaldırarak kırsal bölgelerde yaşayan bireylerin uzman desteğine ulaşmasını kolaylaştırmakta, esneklik sağlayarak danışanların evlerinden veya diledikleri güvenli bir ortamdan hizmet almasına

imkân tanımaktadır. Bu müdahaleler ekonomik açıdan da avantajlı olup seyahat masraflarını ortadan kaldırmakta ve bazı durumlarda ücretlendirme açısından daha uygun hale gelmektedir. Özellikle mobil uygulamalar ve yapay zekâ destekli sistemler sayesinde danışanların ihtiyaçlarına göre kişiselleştirilmiş içerikler sunulabilmekte, aynı zamanda danışanın ruh hâli, davranışları ve terapi sürecindeki ilerlemesi dijital olarak kaydedilip veri tabanlı şekilde analiz edilebilmektedir.

Kavramsal Tartışmalar

Online psikolojik müdahaleler, bazı kuramsal soruları da beraberinde getirmiştir. Terapötik ittifakın ekrandan kurulan ilişkilerde nasıl inşa edileceği, danışanın duygu aktarımının çevrim içi ortamda ne ölçüde sağlanabileceği ve kültürel farklılıkların bu sürece nasıl yansıdığı literatürde önemli tartışma konularıdır. Ayrıca, etik ilkeler açısından danışan verilerinin güvenliği, mahremiyetin korunması ve kriz durumlarında profesyonel müdahale sınırlarının belirlenmesi güncel sorun alanları olarak öne çıkmaktadır.

Online Psikolojik Müdahalelerin Etkinliği

Depresyon

Online psikolojik müdahalelerin en çok çalışıldığı alanlardan biri depresyondur. Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) tabanlı çevrim içi programların depresif belirtileri azaltmada etkili olduğu birçok randomize kontrollü çalışmada gösterilmiştir. Andrews ve arkadaşlarının (2018) yaptığı bir meta-analiz, internet tabanlı BDT'nin hafif ve orta şiddette depresyon yaşayan bireylerde yüz yüze terapiye yakın düzeyde semptom iyileşmesi sağladığını ortaya koymuştur. Ayrıca, Karyotaki ve arkadaşları (2021) 25 ülkede yürütülen çalışmaların analizinde, çevrim içi müdahalelerin özellikle takip süreçlerinde danışanların kendi kendini yönetme becerilerini geliştirdiğini ve nüks riskini azalttığını vurgulamaktadır.

Kaygı Bozuklukları

Çevrim içi terapiler özellikle sosyal fobi, panik bozukluk ve yaygın anksiyete bozukluğu alanında geniş biçimde uygulanmaktadır. Cuijpers ve arkadaşlarının (2019) meta-analizi, internet tabanlı kaygı müdahalelerinin etkinliğinin yüz yüze terapilerle karşılaştırılabilir olduğunu göstermiştir. Sanal gerçeklik (VR) tabanlı maruz bırakma terapileri, özellikle sosyal kaygı ve özgül fobilerde etkili bulunmuştur. Örneğin, Carl ve arkadaşlarının (2019) çalışmasında, VR tabanlı maruz bırakmanın sosyal kaygı düzeylerini anlamlı biçimde azalttığı ve katılımcıların gerçek yaşamda daha işlevsel davranışlar sergilediği gösterilmiştir.

Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB)

Travmatik deneyimler yaşayan bireylerde çevrim içi müdahalelerin giderek daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Lewis ve arkadaşları (2020), çevrim içi travma odaklı terapilerin TSSB semptomlarını azalttığını ve danışanların terapiye bağlılığını artırdığını göstermektedir. Özellikle yazılı anlatım tekniklerine dayalı online müdahaleler, bireylerin travmatik anılarını daha kontrollü bir biçimde işlemelerine yardımcı olmaktadır.

Bağımlılıklar

Alkol, madde ve teknoloji bağımlılıklarında çevrim içi destek grupları, mobil uygulamalar ve telepsikoloji müdahaleleri kullanılmaktadır. Kanfer ve Araya (2021), çevrim içi bağımlılık tedavilerinin motivasyonel görüşme teknikleriyle entegre edildiğinde tedaviye uyumu artırdığını ve bırakma oranlarını yükselttiğini belirtmektedir. Bununla birlikte, bu alandaki kanıtların depresyon ve kaygı bozuklukları kadar güçlü olmadığı, daha fazla kontrollü çalışmaya ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir.

Gençler ve Ergenler

Genç yaş grupları dijital platformlara daha yatkın olduklarından, çevrim içi müdahaleler bu grupta özellikle uygulanabilir görünmektedir. Ebert ve arkadaşlarının (2020) çalışması, ergenlere yönelik internet tabanlı BDT programlarının hem depresyon hem de kaygı belirtilerinde anlamlı azalma sağladığını ortaya koymuştur. Ayrıca, çevrim içi müdahalelerin damgalanma korkusunu azalttığı, gençlerin psikolojik destek almayı daha kabul edilebilir bulmalarını sağladığı ifade edilmektedir.

Yaşlı Yetişkinler

Yaşlı nüfusta çevrim içi müdahaleler daha sınırlı kullanılsa da son yıllarda bu alana ilgi artmaktadır. Choi ve arkadaşları (2021), yaşlı bireyler için uyarlanmış internet tabanlı müdahalelerin yalnızlık ve depresyon düzeylerinde azalma sağladığını rapor etmiştir. Bununla birlikte, teknoloji kullanma becerilerinin sınırlı olması, yaşlı bireylerde erişilebilirlik açısından önemli bir engel oluşturmaktadır.

Online Psikolojik Müdahalelerin Avantajları ve Güçlü Yönleri

Çevrim içi psikolojik müdahalelerin en önemli avantajlarından biri, hizmetlere erişimi kolaylaştırmasıdır. Kırsal bölgelerde yaşayan ya da uzman desteğine ulaşmada güçlük çeken bireyler, internet aracılığıyla bu hizmetlere erişebilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ruh sağlığı profesyoneli sayısının yetersiz olduğu düşünüldüğünde, çevrim içi müdahaleler sağlık hizmetlerindeki boşluğu doldurabilecek önemli bir araçtır.

Online terapiler, danışanlara kendi yaşam düzenlerine uygun şekilde terapi alma olanağı sağlamaktadır. Çalışma saatleri yoğun olan, seyahat engeli bulunan veya evden çıkmakta zorlanan bireyler, çevrim içi platformlar aracılığıyla psikolojik destek alabilmektedir. Bu durum, terapiye devamlılığı ve danışan bağlılığını artırmaktadır.

Çevrim içi terapiler genellikle yüz yüze seanslara göre daha düşük maliyetlidir. Ayrıca seyahat, konaklama ve işten izin alma gibi ek masrafları ortadan kaldırmaktadır. Sağlık sistemleri açısından da ekonomik bir çözüm sunmakta, daha geniş kitlelere düşük maliyetle ulaşabilmektedir.

Ruh sağlığı sorunları yaşayan bireyler, sosyal damgalanma korkusu nedeniyle yüz yüze destek almaktan kaçınabilmektedir. Online terapiler, bireylere daha gizli ve güvenli bir ortamda yardım alma fırsatı sunarak damgalanmayı azaltmaktadır. Özellikle ergenler ve genç yetişkinler için bu durum, yardım arama davranışını olumlu yönde etkilemektedir.

Mobil uygulamalar, yapay zekâ destekli sistemler ve sanal gerçeklik tabanlı terapiler, danışanlara farklı deneyim olanakları sunmaktadır. Örneğin, duygu takibi yapan uygulamalar bireylerin ruhsal durumlarını kaydedip terapistte geri bildirim sağlayabilmektedir. Böylece terapist-danışan iş birliği güçlenmekte, daha kişiselleştirilmiş müdahale imkânı doğmaktadır.

Bazı çevrim içi platformlar, danışanların kriz anlarında 7/24 destek almasını sağlamaktadır. Sohbet botları veya hızlı erişim hatları, özellikle intihar riski taşıyan bireylerde acil yönlendirme ve destek sağlama açısından kritik bir rol oynayabilmektedir.

Çevrim içi terapiler, farklı kültürel bağlamlara kolayca uyarlanabilir. Dil seçenekleri, içerik çeşitliliği ve kültürel duyarlılık ilkeleri dikkate alındığında, online platformlar farklı toplumlara uygun biçimde dizayn edilebilmektedir. Bu durum, kültürler arası karşılaştırmalı araştırmalar için de yeni fırsatlar sunmaktadır.

Online Psikolojik Müdahalelerin Sınırlılıkları ve Zorlukları

Yüz yüze terapinin temel unsurlarından biri, danışan ile terapist arasında kurulan terapötik ittifaktır. Çevrim içi ortamlarda beden dili, jestler, göz teması ve mekânsal yakınlık sınırlı düzeyde aktarılabilirdiğinden, bazı danışanlarda duygusal bağ kurmak ve güven ilişkisi oluşturmak güçleşebilmektedir. Online psikolojik müdahalelerin etkin biçimde kullanılabilmesi için danışanların internet erişimi, uygun cihaz ve dijital okuryazarlık becerilerine sahip olmaları gerekmektedir. Ancak kırsal bölgelerde yaşayan, düşük gelirli veya yaşlı bireyler için bu durum önemli bir engel teşkil etmekte ve dijital uçurum, çevrim içi hizmetlerin eşit ve adil biçimde sunulmasını zorlaştırmaktadır.

Çevrim içi terapilerde gizlilik ve mahremiyet de önemli bir sorun alanıdır. Güvenli olmayan platformlarda yapılan görüşmeler, danışan bilgilerinin üçüncü kişilerin erişimine açık hale gelmesine yol açabilir. Ayrıca kriz durumlarında danışanın bulunduğu konuma hızlı ulaşamamak, terapist açısından etik ikilemler yaratmaktadır. İnternet bağlantısının kopması veya görüntü ve ses kalitesinin bozulması, terapi sürecinin bütünlüğünü bozabilir ve özellikle yoğun duygu aktarımı gerektiren seanslarda danışan üzerinde olumsuz etkiler bırakabilir. Yüz yüze terapide, terapist danışanın kriz anındaki davranışlarını gözlemleyerek acil müdahalede bulunabilirken, çevrim içi platformlarda danışanın fiziksel ortamı kontrol edilemediği için intihar girişimi veya kendine zarar verme riski gibi acil durumlarda sınırlılıklar ortaya çıkmaktadır.

Online terapiler her ne kadar kültürel açıdan uyarlanabilir olsa da, bazı toplumlarda yüz yüze görüşme hâlâ güvenin en temel göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında teknolojik uygulamaların dilsel yeterliliği sınırlı olabilmekte ve çeviri tabanlı sistemlerde kültürel nüansların gözden kaçması terapötik süreci olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca her terapist çevrim içi terapiye yönelik özel eğitim almamış olabilir. Çevrim içi ortamda seans yürütmenin kendine özgü teknikleri, etik kuralları ve sınırları bulunmakta; profesyonellerin bu konuda yeterince donanımlı olmaması hizmet kalitesini düşürebilmektedir.

Online terapi, yüz yüze görüşmenin yerini tamamen almaya başladığında insan ilişkilerinde mekanikleşme riskini artırabilir. Bireylerin teknolojiye bağımlılığını güçlendirme ve yalnızlığı pekiştirme olasılığı da literatürde tartışılan önemli bir konu olarak öne çıkmaktadır.

Tartışma

Online psikolojik müdahaleler, günümüzde ruh sağlığı alanında önemli bir alternatif ve tamamlayıcı yöntem olarak öne çıkmaktadır. Literatür incelemesi, çevrim içi terapilerin depresyon, kaygı bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu ve bağımlılık gibi çeşitli psikopatolojilerde etkinliğini destekleyen güçlü kanıtlar sunduğunu göstermektedir. Özellikle internet tabanlı BDT programları ve sanal gerçeklik uygulamaları, danışanların semptomlarını azaltmada yüz yüze terapilere yakın düzeyde başarı sağlamaktadır.

Ancak etkinlik bulguları kadar, çevrim içi müdahalelerin sınırlılıkları da literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Terapötik ittifakın kurulmasında yaşanan güçlükler, gizlilik ve mahremiyet sorunları, dijital uçurum nedeniyle erişim eşitsizlikleri ve kültürel farklılıklar, online terapilerin yaygınlaşmasını etkileyen kritik faktörlerdir. Bu durum, çevrim içi terapilerin yalnızca birincil değil, aynı zamanda destekleyici bir rol üstlenmesi gerektiğini göstermektedir.

Türkiye bağlamında yapılan çalışmalar, özellikle büyük şehirlerde yaşayan genç ve orta yaş yetişkinlerin çevrim içi müdahalelere daha hızlı adapte olduğunu, ancak kırsal bölgelerde ve yaşlı nüfusta erişim sorunlarının sürdüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca kültürel olarak yüz yüze etkileşim ve güvenin terapötik bağ açısından hâlâ tercih edildiği görülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de online terapilerin yaygınlaştırılabilmesi için hem teknolojik altyapının güçlendirilmesi hem de klinisyenlerin dijital terapi konusunda eğitim alması gerekmektedir. Geleceğe yönelik olarak yapay zekâ destekli sistemler, mobil uygulamalar ve sanal gerçeklik tabanlı terapiler, çevrim içi müdahalelerin etkinliğini artırma potansiyeline sahiptir. Örneğin, yapay zekâ destekli sohbet botları, danışanların duygu takibini yaparak terapistlere geri bildirim sağlayabilir ve kriz durumlarında hızlı yönlendirme sunabilir. Sanal gerçeklik tabanlı müdahaleler ise özellikle fobi ve sosyal kaygı bozukluklarında güvenli bir deneyim alanı oluşturmaktadır. Ancak bu yeniliklerin etik, güvenlik ve kültürel uyum boyutları da dikkate alınmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, güncel literatür çevrim içi psikolojik müdahalelerin yalnızca hizmetlere erişimi kolaylaştırmakla kalmadığını, aynı zamanda semptomların hafifletilmesinde de dikkate değer bir etki sağladığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular, dijitalleşmenin ruh sağlığı alanında sadece bir geçici çözüm değil, uzun vadede sistemin ayrılmaz bir bileşeni haline gelebileceğini göstermektedir. Araştırmalar, çevrim içi terapilerin depresyon, kaygı bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu ve bağımlılık gibi farklı ruhsal sorunlarda umut verici sonuçlar sunduğunu vurgulamaktadır. İnternet tabanlı BDT protokolleri, mobil uygulamalar ve sanal gerçeklik destekli yaklaşımlar; danışanların kendi hızlarında ilerlemesine olanak tanırken, terapistlerin süreci daha veriye dayalı biçimde takip etmesini de kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte, çevrim içi terapilerin pratik faydaları yanında önemli zorluklar da vardır. Özellikle terapötik ittifakın dijital ortamda kurulması, gizlilik ve veri güvenliği sorunları ile teknolojik eşitsizlikler dikkate alındığında, bu yöntemlerin sınırlı yönleri göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle, çevrim içi terapiler tek başına bir çözüm olarak değil, yüz yüze hizmetleri destekleyici ve tamamlayıcı bir araç olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye bağlamında bakıldığında, genç ve orta yaşlı nüfus dijital yöntemlere daha hızlı adapte olurken, kırsal bölgelerde yaşayan bireyler ve yaşlı yetişkinler için erişim engelleri devam etmektedir. Dolayısıyla çevrim içi müdahalelerin yaygınlaştırılabilmesi için güçlü bir internet altyapısının kurulması, dijital okuryazarlığın artırılması ve kullanıcı dostu platformların geliştirilmesi kritik önemdedir. Ayrıca klinisyenlerin dijital terapi teknikleri konusunda eğitim almaları ve etik standartlar doğrultusunda yetkinleştirilmeleri gerekmektedir. Geleceğe yönelik olarak, yapay zekâ tabanlı sistemler, mobil uygulamalar ve sanal gerçeklik platformlarının daha kapsayıcı bir biçimde entegrasyonu büyük potansiyel taşımaktadır. Bu yenilikler sayesinde bireylerin duygu durumlarının daha hassas izlenmesi, terapistlere erken uyarı verilmesi ve kriz anlarında hızlı destek sağlanması mümkün olacaktır. Ancak bu teknolojilerin etkin kullanımı için kültürel farklılıklar, kullanıcı deneyimi, etik sınırlar ve veri güvenliği boyutlarının kapsamlı şekilde araştırılması zorunludur.

Sonuç olarak, çevrim içi psikolojik hizmetler modern ruh sağlığı sistemlerinde erişilebilirliği artıran, maliyetleri düşüren ve danışanların ihtiyaçlarına daha esnek çözümler sunan bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu potansiyelin tam anlamıyla hayata geçirilebilmesi, dijital uçurumun azaltılması, mahremiyetin korunması, terapötik ittifakın güçlendirilmesi ve uzun dönemli etkilerin bilimsel olarak değerlendirilmesi ile mümkün olacaktır. Gelecekte yapay zekâ, sanal gerçeklik ve mobil tabanlı uygulamaların entegre biçimde kullanılması, ruh sağlığı hizmetlerini daha kapsayıcı, güvenilir ve kültürel açıdan duyarlı bir noktaya taşıyacaktır.

KAYNAKÇA

- Aktürk, H. (2020). Kısa Başlık: Covid-19 ve Online Yaşam. *Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*.
- Binay, H. B. İNTERNET TABANLI PSİKOLOJİK DANIŞMA/PSİKOTERAPİ UYGULAMALARI. *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Sürecinde Kullanılan Destekleyici Teknolojik Uygulamalar*, 49.
- Huyut, B. Ç. (2019). Anksiyete bozukluklarının tedavisinde internet tabanlı bilişsel davranışçı terapi uygulamaları. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(6), 251-263.
- Murat, K. A. N. (2024). ONLINE TERAPİ İLE YÜZ YÜZE TERAPİ ARASINDAKİ ETKİLİLİK FARKLILIKLARI; SİSTEMATİK DERLEME VE METAANALİZ. *Sentez Akademik Araştırmalar Dergisi*, (1), 271-286.
- Özkan, M. (2023). *Okulda Yüz Yüze Yürütülen Psikolojik Danışma Hizmeti ile Uzaktan Yürütülen Psikolojik Danışma Hizmetinin İlişkisi: Çevrimİci Psikolojik Danışma Tutumlarının Düzenleyici Rolü*. Bursa Uludag University (Turkey).
- Remziye, N. A. S. V. Ü., & DOĞAN, K. İ. A. (2022). Günümüz ve Gelecekteki Teknolojinin Psikoterapi Uygulamalarına Etkisi ve Etik Tartışmalar. *Sciences (JOSHAS JOURNAL)*, 8(59).
- Uysal, B., Özkul, S., Morgül, E., & Eren, S. (2021). Koronavirüs Salgın Sürecinde Uluslararası Üniversite Öğrencilerine Yönelik Pozitif Psikoloji Temelli Çevrimiçi Müdahale Programının Etkinliği. *Talim*, 5(1), 50-64.
- Piri, S. (2011). İnternet tabanlı psikolojik hizmetler ve bu alana özgü etik ilkeler: Bir gözden geçirme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2).
- Tuzgöl, K. (2020). Online psikoterapi ve danışmanlıkta etik. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 3(6), 67-86.

GÖÇ VE UYUM SÜREÇLERİNDE PSİKOLOJİK SAĞLIK

Öğr.Gör. Abdulkadir Ilgaz

Karabük Üniversitesi, abdulcadirilgaz@karabuk.edu.tr – 0000-0003-0031-7203

ÖZET

Dünya genelinde göç hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ciddi psikososyal etkiler yaratmaktadır. Göçmenler, yeni bir ülke veya kültüre uyum sağlama sürecinde dil bariyerleri, sosyal izolasyon, ekonomik güçlükler, ayrımcılık ve kültürel şok gibi çeşitli stres faktörleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu stres faktörleri, depresyon, kaygı bozuklukları, travma sonrası stres belirtileri ve uyum sorunları gibi psikolojik sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Göç sürecinin farklı aşamaları hazırlık, transit, yerleşme ve entegrasyon bireylerin ruh sağlığı üzerindeki etkilerini farklı biçimlerde göstermektedir. Özellikle zorunlu göçmenler ve mülteciler, travmatik deneyimlerin yanı sıra adaptasyon güçlükleri nedeniyle psikolojik sağlık açısından daha yüksek risk taşımaktadır.

Uyum süreçlerinde psikolojik sağlığı destekleyen faktörler arasında sosyal destek, kültürel yakınlık, dil yeterliliği ve bireysel dayanıklılık (resilience) öne çıkmaktadır. Sosyal ağların güçlendirilmesi, toplum hizmetlerine erişim ve psikolojik destek programları, göçmenlerin adaptasyon sürecini kolaylaştırmakta ve psikolojik rahatsızlıkların önlenmesine katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra kültürel olarak duyarlı psikososyal müdahaleler, danışan merkezli yaklaşımlar ve grup destek programları, göçmenlerin ruhsal sağlıklarının korunmasında etkili yöntemler arasında yer almaktadır.

Bu bildirinin amacı, göç ve uyum süreçlerinin psikolojik sağlık üzerindeki etkilerini literatür verileri ışığında değerlendirmek, risk ve koruyucu faktörleri ortaya koymak ve ruh sağlığı profesyonelleri ile politika yapıcılara rehberlik edecek öneriler sunmaktır. Literatür incelendiğinde, erken müdahale, psikolojik destek ve toplumsal entegrasyonu güçlendiren uygulamaların göçmenlerin ruh sağlığı üzerinde olumlu etkiler yarattığı görülmektedir. Sonuç olarak, göçmenlerin psikolojik sağlığını destekleyecek bütüncül ve kültürel olarak duyarlı hizmet modellerinin geliştirilmesi hem bireysel hem de toplumsal düzeyde uyum süreçlerinin güçlenmesini sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ruh Sağlığı, Sosyal Destek, Dayanıklılık, Psikolojik Uyum

GİRİŞ

Dünya genelinde göç olgusu, yalnızca demografik ve ekonomik boyutlarıyla değil, aynı zamanda bireysel ve toplumsal düzeyde yarattığı psikososyal etkilerle de dikkat çekmektedir. Göçmenler, yeni bir ülkeye veya kültürel ortama uyum sağlama sürecinde çok boyutlu güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadır. Dil bariyerleri, iletişim kurmayı zorlaştırarak sosyal ilişkilerin kurulmasını engellemekte; sosyal izolasyon ise bireylerin yalnızlık, dışlanmışlık ve aidiyetsizlik hislerini artırmaktadır. Ekonomik zorluklar, istihdam olanaklarının sınırlılığı ve gelir yetersizliği ile birleştiğinde, göçmenlerin yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. Bunun yanı sıra, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı gibi olumsuz sosyal deneyimler, göçmenlerin toplumla bütünleşme süreçlerini daha da karmaşık hale getirmektedir. Kültürel şok ise, bireylerin kendi değerleri ile yeni toplumun değerleri arasında çatışma yaşamasına neden olmakta ve bu durum uyum sürecini güçleştirmektedir. Söz konusu stres faktörleri, göçmenlerde çeşitli psikolojik sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Depresyon, kaygı bozuklukları, travma sonrası stres belirtileri, uyum güçlükleri ve somatizasyon gibi sorunlar, göçmenler arasında sıkça görülmektedir. Bu durum yalnızca bireysel düzeyde ruh sağlığını olumsuz etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda göçmenlerin toplumsal hayata katılımını, eğitim ve iş yaşamındaki verimliliğini de sınırlandırmaktadır. Göç süreci farklı aşamalardan oluşmakta ve her aşama bireylerin ruh sağlığı üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır. Hazırlık aşaması, göç kararının alınması, belirsizlik ve ayrılma kaygısı ile ilişkilidir. Transit aşaması, yolculuk sırasındaki riskler, belirsizlikler ve güvensizlik duygularını beraberinde getirir. Yerleşme aşaması, yeni bir çevreye fiziksel olarak adaptasyonu içerirken; entegrasyon aşaması, sosyal, kültürel ve ekonomik uyumu kapsamaktadır. Her bir aşama, bireylerin psikolojik dayanıklılıklarını zorlayan farklı stres kaynakları üretmektedir. Özellikle zorunlu göçmenler ve mülteciler, savaş, şiddet, doğal afetler veya politik baskılar nedeniyle yaşadıkları travmatik deneyimlerden ötürü psikolojik sağlık açısından daha yüksek risk altındadır. Bu gruplar hem geçmişteki travmaların hem de yeni yaşam ortamında karşılaşılan uyum güçlüklerinin etkisiyle depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu gibi ciddi psikiyatrik sorunlara daha açık hale gelmektedir. Dolayısıyla göç sürecinin yalnızca ekonomik ve sosyal boyutlarının değil, aynı zamanda psikolojik ve ruhsal sağlık boyutunun da dikkate alınması, göçmenlerin sağlıklı bir entegrasyon süreci geçirebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

LİTERATÜR

Göç süreci, bireylerin yaşamlarında derin değişimlere yol açan çok boyutlu bir olgudur. Yeni bir ülkeye veya kültürel ortama uyum sağlama, beraberinde çeşitli psikososyal güçlükler getirirse de belirli koruyucu faktörlerin varlığı bu sürecin daha sağlıklı bir şekilde ilerlemesine katkı sunmaktadır. Bu bağlamda sosyal destek, kültürel yakınlık, dil yeterliliği ve bireysel dayanıklılık (resilience) göçmenlerin psikolojik sağlığını güçlendiren en önemli etmenler arasında yer almaktadır.

Sosyal destek, göçmenlerin uyum sürecinde hem duygusal hem de işlevsel düzeyde belirleyici bir rol oynamaktadır. Aile bağlarının sürdürülmesi, hemşeri topluluklarının varlığı ve arkadaşlık ilişkilerinin gelişmesi, göçmenlerin yalnızlık ve izolasyon duygularını azaltmakta,

psikolojik dayanıklılıklarını güçlendirmektedir. Bunun yanı sıra, göç edilen ülkedeki toplumun kapsayıcı ve destekleyici tutumları, göçmenlerin kendilerini kabul edilmiş hissetmelerini sağlayarak aidiyet duygusunu artırmaktadır. Bu durum, bireylerin stresle başa çıkma kapasitesini güçlendirmekte ve uyum sürecinde karşılaşılan güçlükleri daha kolay yönetmelerine imkân tanımaktadır. Sosyal ağların güçlendirilmesi yalnızca duygusal destek sağlamakla kalmaz; aynı zamanda göçmenlerin günlük yaşamda karşılaştıkları pratik sorunları çözmelerine de yardımcı olur. Örneğin, güçlü bir sosyal çevre, iş bulma süreçlerinde rehberlik sağlayabilir, barınma ve konaklama seçeneklerine erişimi kolaylaştırabilir, sağlık hizmetlerinden faydalanmayı hızlandırabilir ve eğitim fırsatlarına yönlendirme yapabilir. Ayrıca, sosyal destek ağı içerisinde yer almak, göçmenlerin toplumsal etkinliklere katılımını teşvik etmekte ve toplum içindeki görünürlüklerini artırmaktadır. Sosyal destek mekanizmalarının etkili bir şekilde çalışması, göçmenlerin yaşam doyumunu artırmakta ve uzun vadede psikolojik iyilik hâlini sürdürülebilir kılmaktadır. Topluluk temelli projeler, gönüllü destek programları, danışmanlık hizmetleri ve sosyal entegrasyonu güçlendiren aktiviteler, göçmenlerin uyum sürecini kolaylaştıran somut uygulamalar olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, sosyal destek yalnızca bireysel ruh sağlığını korumakla kalmayıp, göçmenlerin toplumsal katılımını ve dayanışmayı güçlendiren bütüncül bir araç işlevi görmektedir.

Kültürel yakınlık, göçmenlerin yeni topluma entegrasyon sürecinde kritik bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Dil, din, yemek kültürü, sosyal normlar, gelenekler ve temel değerler gibi kültürel unsurların benzerliği, göçmenlerin kendilerini daha güvende ve aidiyet duygusuyla hissetmelerine olanak sağlamaktadır. Bu benzerlikler, göçmenlerin günlük yaşamda karşılaştıkları belirsizlik ve stres düzeylerini azaltmakta, toplumsal etkileşimleri kolaylaştırmakta ve sosyal ağlar kurmalarını teşvik etmektedir. Kültürel mesafenin düşük olması, bireylerin yeni toplumun normlarına ve işleyişine uyum sağlamasını hızlandırırken; aksine kültürel farklılıkların belirgin olduğu durumlarda uyum süreci daha karmaşık ve stresli bir hâl almaktadır. Bu tür durumlarda kültürel duyarlılık içeren eğitim ve destek programları büyük önem taşımaktadır. Kültürel duyarlılık, hem göçmenlerin kendi kimliklerini ve değerlerini koruyabilmelerini hem de ev sahibi toplumla sağlıklı ve karşılıklı saygıya dayalı ilişkiler kurabilmelerini sağlamaktadır. Ayrıca, ev sahibi toplumun göçmenlere yönelik kapsayıcı ve destekleyici tutumları, göçmenlerin toplumsal hayata katılımını kolaylaştırmakta ve kültürel uyum sürecinin sağlıklı ilerlemesine doğrudan katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda, yerel toplulukların, eğitim kurumlarının ve sosyal hizmetlerin kültürel açıdan duyarlı politikalar geliştirmesi, göçmenlerin sosyal, psikolojik ve ekonomik entegrasyonlarını destekleyen temel mekanizmalar arasında yer almaktadır. Kültürel yakınlık yalnızca bireysel adaptasyonu kolaylaştırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı güçlendirmekte, göçmenler ile ev sahibi toplum arasında karşılıklı anlayış ve saygıyı pekiştirmekte ve uzun vadede sürdürülebilir toplumsal uyum için sağlam bir temel oluşturmaktadır.

Dil yeterliliği, göçmenlerin uyum sürecinde hem günlük yaşamın yönetimi hem de psikolojik sağlığın korunması açısından kritik bir rol oynamaktadır. Dil engeli, yalnızca temel iletişimi güçleştirmekle kalmayıp, bireylerin sosyal çevreye katılımını kısıtlamakta, arkadaşlık ilişkilerini sınırlamakta ve sonuç olarak sosyal izolasyon ile dışlanmışlık duygusunu

artırmaktadır. Bu durum, göçmenlerin aidiyet hissini zayıflatmakta ve stres, kaygı ile depresyon gibi psikolojik sorunların ortaya çıkma riskini yükseltmektedir. Dil yeterliliği kazanan göçmenler, eğitim kurumları ve iş hayatına daha etkin şekilde katılabilmekte, toplumsal hizmetlerden faydalanmakta ve sosyal ağlarını güçlendirebilmektedir. Bu, yalnızca bireylerin işlevselliğini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda ruhsal dayanıklılıklarını destekleyerek psikolojik sağlıklarını korumalarına da olanak tanımaktadır. Ayrıca, dil becerilerinin gelişmesi, göçmenlerin kendilerini ifade etme yeteneklerini güçlendirmekte, problem çözme ve sosyal etkileşimlerde özgüven kazanmalarını sağlamaktadır. Bu nedenle, uyum sürecini destekleyen dil kursları, iletişim becerilerini geliştiren eğitim programları ve kültürel içerikli dil atölyeleri, göçmenlerin sosyal entegrasyonunu ve psikolojik dayanıklılığını artıran temel araçlar arasında yer almaktadır. Kurumlar tarafından sunulan bu tür programlar, bireylerin topluma katılımını kolaylaştırmakta, sosyal izolasyonu azaltmakta ve kültürel etkileşim yoluyla psikososyal iyilik hâlinin sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır. Böylece dil yeterliliği, yalnızca bir iletişim aracı olmanın ötesinde, göçmenlerin uyum sürecinde bütüncül bir destek mekanizması işlevi görmektedir.

Bireysel dayanıklılık (resilience), göçmenlerin karşılaştıkları stres ve travma faktörleriyle başa çıkabilme kapasitesini ifade eden, uyum süreçlerinde kritik öneme sahip bir psikolojik özelliktir. Göçmenler, zorunlu veya gönüllü olarak yeni bir yaşam alanına geçerken, geçmişte yaşanan travmalar, belirsizlikler, ekonomik ve sosyal zorluklar gibi çok sayıda stres kaynağıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada bireysel dayanıklılık, yalnızca stresle baş etme becerisini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda ruhsal sağlığın korunmasına ve adaptasyon sürecinin etkin bir şekilde yönetilmesine imkân sağlamaktadır. Travmatik yaşantılara rağmen uyum sağlama kapasitesi, umut duygusunun korunması, problem çözme yeteneği, esneklik ve kendini motive edebilme becerileri, göçmenlerin psikolojik sağlıklarını sürdürebilmeleri için temel kişisel özellikler olarak öne çıkmaktadır. Dayanıklılık, hem içsel kaynaklarla hem de dışsal desteklerle beslenmektedir. İçsel kaynaklar arasında öz güven, inanç sistemleri, yaşam amacına bağlılık ve motivasyon yer alırken; dışsal destekler, aile, arkadaş çevresi, toplumsal kurumlar ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu destekler, göçmenlerin stresle başa çıkma mekanizmalarını güçlendirirken, aynı zamanda güven duygusunu ve aidiyet hissini pekiştirmektedir. Bireysel dayanıklılığın yanı sıra, psikolojik destek hizmetlerine ve toplumsal hizmetlere erişim de göçmenlerin ruhsal sağlıklarının korunmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Psikolojik danışmanlık, travma odaklı terapi, grup destek programları, psiko-eğitim ve kültürel duyarlılığa sahip müdahaleler, göçmenlerin karşılaştıkları zorluklarla etkili bir şekilde baş etmelerine olanak tanımaktadır. Özellikle danışan merkezli yaklaşımlar, bireyin kültürel değerlerini ve yaşam deneyimlerini merkeze alarak, güven temelli bir terapi ortamı oluşturmakta ve terapötik etkileşimi güçlendirmektedir. Uyum sürecinde psikolojik sağlığın korunabilmesi için çok yönlü bir destek ağı oluşturulması gerekmektedir. Bu ağ, sosyal destek sistemlerinin güçlendirilmesini, dil ve kültürel uyum programlarının uygulanmasını, bireysel dayanıklılığı artırıcı eğitimlerin ve psikososyal müdahalelerin sağlanmasını kapsamalıdır. Bu tür bütüncül yaklaşımlar, göçmenlerin yeni yaşam ortamlarına sağlıklı bir şekilde uyum sağlamalarını kolaylaştırmakta, ruhsal sağlıklarını korumakta ve toplumla entegrasyon süreçlerini olumlu yönde etkilemektedir. Kültürel olarak duyarlı, kapsayıcı ve çok boyutlu

destek modelleri, yalnızca bireylerin psikolojik dayanıklılığını artırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal uyum ve sosyal katılımın güçlenmesine de önemli katkılar sağlamaktadır

Göç olgusu, bireylerin yaşamlarında hem duygusal hem de sosyal açıdan önemli değişiklikler yaratmakta; yeni bir ülkeye veya kültüre uyum sağlama süreci, dil ve iletişim bariyerleri, sosyal izolasyon, ekonomik güçlükler ve kültürel farklılıklar gibi çok boyutlu stres kaynakları ile karakterize edilmektedir. Bu durum, göçmenlerin psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta ve uygun müdahaleler olmaksızın depresyon, kaygı bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu ve uyum sorunları gibi ciddi psikiyatrik sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Literatür incelendiğinde, göçmenlerin ruh sağlığını koruyabilmek için erken müdahale, psikolojik destek programları ve toplumsal entegrasyonu güçlendiren uygulamaların etkili olduğu görülmektedir. Erken müdahale programları, göçmenlerin yaşadıkları uyum güçlüklerini başlangıç aşamasında fark ederek destek sunmayı hedeflemekte; psikolojik destek uygulamaları, bireylerin yaşadığı kaygı, stres ve travmatik deneyimlerle baş etme kapasitesini artırmakta; toplumsal entegrasyonu güçlendiren uygulamalar ise sosyal destek ağlarının ve toplumsal katılımın geliştirilmesini sağlayarak uyum sürecini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca kültürel olarak duyarlı ve danışan merkezli yaklaşımlar, bireylerin kendi değerlerini ve yaşam deneyimlerini merkeze alan bir destek ortamı sunarak güven duygusunu ve terapötik etkileşimi güçlendirmektedir. Bu çerçevede, göçmenlerin psikolojik sağlığını destekleyecek hizmet modellerinin bütüncül ve kültürel olarak duyarlı olması büyük önem taşımaktadır. Sadece bireysel düzeyde ruhsal iyilik hâlini desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal düzeyde uyum süreçlerini de olumlu yönde etkileyecek uygulamaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, psikososyal müdahalelerin yanı sıra eğitim, sosyal hizmetler ve kapsayıcı politikalarla desteklenen entegrasyon programları, göçmenlerin hem ruhsal sağlıklarını korumalarına hem de yeni topluma etkin bir şekilde katılımlarını sağlamalarına olanak tanımaktadır.

SONUÇ

Göçmenlerin ruh sağlığını güçlendiren bütüncül, kültürel olarak duyarlı ve çok boyutlu hizmet modelleri, yalnızca bireylerin psikolojik iyilik hâlini korumakla kalmayıp, aynı zamanda uyum süreçlerinde karşılaşılan zorluklarla başa çıkabilme kapasitelerini artırarak, adaptasyon süreçlerini daha etkili ve sürdürülebilir hâle getirmektedir. Bu tür hizmet modelleri, sosyal destek sistemlerinin güçlendirilmesini, dil ve kültürel uyum becerilerinin geliştirilmesini, travma odaklı psikolojik müdahalelerin uygulanmasını ve danışan merkezli yaklaşımların benimsenmesini kapsayan çok katmanlı stratejiler sunmaktadır. Sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi, göçmenlerin duygusal ve pratik ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olurken, aynı zamanda toplumsal katılım ve aidiyet duygusunu pekiştirmektedir. Dil ve kültürel uyum programları, bireylerin toplumsal hayata entegrasyonunu kolaylaştırmakta, eğitim ve iş fırsatlarına erişimini artırmakta ve günlük yaşamda karşılaşılan güçlükleri azaltmaktadır. Travma odaklı psikolojik müdahaleler ve danışan merkezli terapötik yaklaşımlar, göçmenlerin geçmiş travmalarını ve uyum sürecinde yaşadıkları stresleri işleme becerilerini geliştirmekte, ruhsal dayanıklılıklarını artırmakta ve güven temelli ilişkilerin kurulmasını sağlamaktadır. Bu müdahaleler, aynı zamanda göçmenlerin bireysel problem çözme, stres yönetimi ve duygusal

düzenleme becerilerini güçlendirmektedir. Göçmenlerin ruhsal sağlığının korunması ve desteklenmesi, bireylerin kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlarken, toplumsal düzeyde de kapsayıcılık, sosyal uyum ve kültürler arası etkileşimi güçlendirmektedir. Bireysel ve toplumsal faydaların yanı sıra, bütüncül ve kültürel olarak duyarlı hizmet modelleri, farklı alanlarda koordineli bir müdahale gerektirmektedir. Sağlık sektörünün yanı sıra eğitim kurumları, sosyal hizmetler, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları, göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılayacak bütünleşmiş stratejiler geliştirmeli ve uygulamalıdır. Erken müdahale programları, psikososyal destek hizmetleri ve toplumsal entegrasyonu güçlendiren uygulamalar, göçmenlerin ruhsal sağlıklarını korurken, uyum süreçlerini hızlandırmakta ve uzun vadede sürdürülebilir toplumsal bütünleşmeye katkıda bulunmaktadır.

Bu bağlamda politika yapıcılar, ruh sağlığı profesyonelleri ve ilgili tüm paydaşlar, göçmenlerin ihtiyaçlarına duyarlı, kanıta dayalı ve sürdürülebilir stratejiler geliştirmeye odaklanmalıdır. Kültürel olarak duyarlı, kapsayıcı ve çok boyutlu hizmet modelleri, göçmenlerin yalnızca bireysel psikolojik dayanıklılıklarını güçlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda toplumda sosyal uyum, kapsayıcılık ve dayanışmanın artmasına da önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Bu yaklaşım hem bireylerin hem de toplumun sağlıklı ve sürdürülebilir bir entegrasyon süreci geçirmesini mümkün kılmakta ve göçmenlerin toplumsal hayata aktif olarak katılmalarını teşvik etmektedir.

KAYNAKÇA

Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç araştırmaları dergisi*, (2), 58-83.

Buz, S., & Dikmen, A. (2021). Zorunlu göçe maruz kalan bireylerin psikososyal iyilik hali. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 227-250.

Demirbaş, H., & Bekaroğlu, E. (2013). Evden uzakta olmak: Sığınmacıların/mültecilerin psikolojik sorunları ve alınacak önlemler. *Kriz dergisi*, 21(1), 11-24.

Derin, G. (2020). Travma ve göç: Bir gözden geçirme. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 5(2), 46-55.

Erol, M., & Ersever, O. G. (2014). Göç krizi ve göç krizine müdahale. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 24(1), 47-68.

Gülmez, S. C., & Öztürk, A. (2018). GÖÇ YAŞANTISI ÇERÇEVESİNDE ÇOCUKTA PSİKO-SOSYAL UYUM SÜRECİ ÜZERİNE BİR İNCELEME. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 449-481.

İlgar, M. Z., & Coşgun İlgar, S. (2015). Göç ve göçmenliğin psikolojik yansımaları (Vatansız vatandaş olmak). *Disiplinlerarası Göç ve göç Politikaları Sempozyumu 2015*.

Selimbeyoğlu, E. (2022). Göç sürecine travma perspektifinden bir bakış. *Toplumsal Politika Dergisi*, 3(1), 1-11.

Solgun, C., & Durat, G. (2017). Göç ve ruh sağlığı. *Journal of human Rhythm*, 3(3), 137-144.

Şeker, B. D. (2015). Göç ve uyum süreci: sosyal psikolojik bir değerlendirme. In *Göç ve uyum* (pp. 9-21). Transnational Press London.

Özgüler, V. C. (2018). GÖÇ VE UYUM POLİTİKALARI. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1(1), 1-10.

ONDALIK GÖSTERİM KONUSUNUN 7E ÖĞRENME MODELİYLE ÖĞRETİMİNİN 6.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AKADEMİK BAŞARILARINA ETKİSİ

Yüksek Lisans Öğrencisi Salih OKUDUCU

Milli Eğitim Bakanlığı, Kastamonu Fatih Sultan Mehmet Ortaokulu

salih_okuducu@hotmail.com, ORCID: 0009-0001-7306-8562

Doç.Dr. Gülten TORUN

Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

gtorun@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1897-0174

ÖZET

Milli Eğitim Bakanlığı'nın son olarak düzenlediği 2024 yılındaki "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli" ile birlikte eğitimde yapılandırmacı yaklaşıma verilen önemin arttığı görülmektedir. Yapılandırmacı yaklaşım içerisindeki 7E öğrenme modeli Milli Eğitim Bakanlığı'nın anlayışına hizmet eden modellerden biridir. Bu çalışmanın amacı, 6.sınıf Matematik dersindeki "Ondalık Gösterim" konusunun 7E öğrenme modeliyle öğretiminin öğrencilerin akademik başarılarına etkisinin incelenmesidir. Araştırma, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Kastamonu ilinde bir ortaokulda 6. sınıfta okuyan 50 öğrenci ile yapılmıştır. 25'er öğrenciden oluşan deney ve kontrol grupları rastgele örneklem yöntemiyle seçilmiştir. Çalışmada ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Dersler, deney grubuna 7E öğrenme modeline uygun olarak hazırlanan ders planı ile, kontrol grubuna ise mevcut öğretim programı doğrultusunda işlenmiştir. Çalışma öncesinde, uzman görüşüyle hazırlanan 17 soruluk hazır bulunuşluluk testi her iki gruba ön test olarak uygulanmıştır. Ön test puanlarına SPSS 23.0 paket programıyla normallik analizi uygulanmış ve her iki grup normal dağılım gösterdiği için ön test puanlarına uygulanan bağımsız örneklem t testine göre $p=0,469 > 0,05$ olduğundan bu iki grubun akademik başarısının birbirine yakın olduğu görülmüştür. Uygulama sonunda, uzman görüşüyle hazırlanan 15 soruluk başarı testi son test olarak her iki gruba uygulanmıştır. Başarı testi puanları incelendiğinde normal dağılım gösterdiğinden her iki grubun son test puanlarına uygulanan bağımsız örneklem t testine göre $p=0,043 < 0,05$ değeri elde edildiği için her iki grubun istatistiksel olarak son test puanları anlamlı fark oluşturmaktadır. Bu verilere göre, "Ondalık Gösterim" konusunun öğretiminde 7E öğrenme modelinin uygulandığı deney grubunun akademik olarak daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ondalık gösterim, 7E öğrenme modeli, yapılandırmacı yaklaşım

TÜRKÇE VE ALMANCA'DA BÜYÜK HARF VE NOKTALAMA İŞARETLERİNİN KULLANIM FARKLILIKLARININ BİÇİM, İŞLEV VE KÖKEN BAKIMLARINDAN ANALİZİ

Doç. Dr. Sıddık BAKIR

Atatürk Üniversitesi/KKEF

siddik.bakir@atauni.edu.tr -ORCID ID: 0000-0002-5118-209X

ÖZET

Noktalama işaretleri, büyük/küçük harf kullanımı, metnin yazar tarafından doğru ve hızlı yazılmasını, okur tarafından doğru ve hızlı anlaşılmasını sağlayan; yazarın anlatmak istediği düşüncüyü veya paylaşmak istediği duyguyu okura rahatlıkla iletmek için kullanılan işaretlerdir. Kökeni Antik Yunan (MÖ 3. yüzyıl)'a kadar giden noktalama işaretlerinin ilk olarak, yazıdaki karışıklığı gidermek amacıyla kullanıldığı kesindir. Daha sonraları, her dilde duygu aktarımına yardımcı olacak işaretler geliştirilmiş ve çeşitlendirilmiştir. Diğer tüm dillerde olduğu gibi Almanca ve Türkçede de değişik şekillerde ve farklı sebeplerle ama aynı amaç için bugüne kadar noktalama işaretlerinin ve büyük/küçük harf kullanımının olduğu görülmektedir. Türkçede ilk olarak, Köktürk Yazıtlarında rastlanan noktalama işareti/boşluk bırakma gibi kullanımlar Türk dilinin diğer dönemlerinde de değişip gelişerek varlığını sürdürmektedir. Batıda ise yazının icadından beri belirli bir düzene sahip olmasa da var olmuş ve Latince el yazmalarında belli bir sisteme kavuşmuş, matbaanın gelişmesi ile yaygınlaşmış ve çeşitlenmiştir. Alman dili ve yazını da bunun dikkat çeken örneklerinden biri olmuştur. Almanca'da noktalama işaretlerinin yaygın kullanımı Martin Luther'in İncil çevirisi (1517-1534) ile başlamıştır. Bununla birlikte her iki dilde de bazı yazarların kendilerine özgü bir noktalama tarzı geliştirmiş olduğu ve bunun günümüzde de sürdüğü görülmektedir. İki durumda da hem eserde hem yazarda tutarlılığın söz konusu olup olmadığı önemlidir.

Bu çalışmada, Türkçe ve Almanca'da büyük harf ve noktalama işaretlerinin kullanım farklılıkları biçim, işlev ve köken bağlamında incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada, literatür taraması ve doküman incelemesi yöntemi kullanılmış ve çeşitli örneklerle karşılaştırmalı şekilde benzer/farklı yönler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma, Türkçe ve Almanca yazılı dilde kullanılan noktalama işaretlerinin, büyük harf kullanımlarının kökenlerini, biçimsel yapılarını ve kurallarını karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Her iki dilde de ortak işaretler olmasına rağmen, işlevsel anlamda önemli farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle büyük harf ve virgül kullanımı, tırnak işaretleri ve sayıların yazımında biçimsel ve işlevsel farklılıklar ön plana çıkmaktadır. Elde edilen bulgular, her iki dilde noktalama işaretlerinin benzer işaretler olmasına rağmen, dil bilgisel yapı ve cümle kuruluş farklılıkları nedeniyle kullanımlarında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Büyük harf kullanımında bu farkın daha da arttığı, Almanca'da her ismin büyük harfle yazıldığı ve bunların, dilin geleneksel yazım biçiminden kaynaklandığını gösteren örnekler sunulmuştur. Cümle yapısı ve dilin işleyiş mantığına bağlı olarak bu farklı ve karşılaştırmalı örnek ve işlevlerin dikkatlere sunulması özellikle dil eğitimi ve çeviri çalışmaları açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Yazım kuralları, noktalama işaretleri, imla, dil öğretimi.

Analysis of the Differences in the Usage of Capital Letters and Punctuation Marks in Turkish and German in Terms of Form, Function and Origin

Assoc. Prof. Dr. Sıddık BAKIR

Atatürk University/KKEF

siddik.bakir@atauni.edu.tr -ORCID ID: 0000-0002-5118-209X

ABSTRACT

Punctuation marks, including the use of uppercase and lowercase letters, are symbols used to facilitate the writer's accurate and rapid writing and reader's comprehension, and to easily convey the writer's intended thought or emotion. Punctuation marks, whose origins date back to Ancient Greece (3rd century BC), were undoubtedly first used to eliminate confusion in writing. Later, symbols to aid in the conveyance of emotion were developed and diversified in every language. As in all other languages, German and Turkish still employ punctuation marks and uppercase and lowercase letters in different forms and for different reasons, but for the same purpose. Usages such as punctuation and spacing, first encountered in Turkish in Köktürk inscriptions, have continued to exist, evolving and evolving, in other periods of the Turkish language. In the West, it has existed, though not in a specific order, since the invention of writing, attaining a certain system in Latin manuscripts and becoming widespread and diverse with the development of the printing press. German language and literature are a notable example of this. The widespread use of punctuation marks in German began with Martin Luther's translation of the Bible (1517-1534). However, it appears that some authors in both languages developed their own unique punctuation styles, and this persists today. In both cases, the importance of consistency in both the work and the author is crucial.

This study examines the differences in the use of capital letters and punctuation marks in Turkish and German in terms of form, function, and origin. The study utilizes literature review and document analysis, and attempts to identify similarities and differences through comparative analysis using various examples. This study examines the origins, formal structures, and rules of punctuation and capitalization in written Turkish and German. While both languages share common symbols, significant functional differences exist. Formally and functionally, these differences are particularly evident in the use of capital letters and commas, as well as in the writing of quotation marks and numbers. The findings demonstrate that while punctuation marks are similar in both languages, there are significant differences in their use due to differences in grammatical structure and sentence structure. Examples are presented showing that this difference is exacerbated by capitalization, where every noun is written with a capital letter in German, and that these differences stem from the language's traditional spelling style. Presenting these different and comparative examples and functions, based on sentence structure and the logic of language functioning, is particularly important for language education and translation studies.

Keywords: Spelling rules, punctuation, spelling, language teaching.

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE VE ALMANCA ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN DERS KİTAPLARININ SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Doç. Dr. Sıddık BAKIR

Atatürk Üniversitesi/KKEF

siddik.bakir@atauni.edu.tr -ORCID ID: 0000-0002-5118-209X

ÖZET

Yabancı bir dilin öğretiminde, hedef ve kazanımlarda, dilsel girdi ve çıktılar arasındaki denge ve yetkinlik kadar hedef dile ait kültürel unsurların sunulması/öğretilmesi de büyük önem taşımaktadır. Hızla değişen ve gelişen, küreselleştiği kadar küyerelleştiği tartışılan günümüz dünyasında, ulusal ve evrensel değerlerin, kültürel mirasların, kültürel alışverişlerin sosyokültürel bir zenginlik olarak görülmesi ve bunların kazandırılmasının başat hedef olarak ele alınması bir zorunluluktur. Bu açıdan, ana dili öğretiminde olduğu gibi yabancı dil öğretiminde de günümüzün tüm dijital/teknolojik değişme ve gelişmelerine rağmen en temel ve yaygın materyal olarak kullanılan ders kitaplarında Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı (CEFR) kapsamında yer alan somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) unsurları, öğrencilere dil öğretiminde hem yerel hem evrensel bir kültürel bilinç ve farkındalık aşulamakta ve sağlıklı/kalıcı/çok yönlü iletişimin temelini oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, yabancı dil olarak Türkçe ve Almanca öğrenenler için hem okullarda hem özel dil kurslarında yaygın şekilde kullanılan “İstanbul (B1-B2) ve Schritte (A2.1-A2.2)” ders kitapları somut olmayan kültürel miras bağlamında incelenmiştir. Çalışmada, doküman incelemesi yöntemi kullanılmış ve kitaplarda yer alan ilgili unsurlar betimsel analizle ele alınmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde, araştırmanın amacı, yöntemi, sınırlılıkları, veri seti, veri toplama süreci ve verilerin analizine değinilmiş; ikinci bölümünde kitaplar, somut olmayan kültürel miras bağlamında belirlenen kriterlerle incelenmiş ve somut öğelere yer verilmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle sonuç bölümünde, her iki kitabın hedef dilin kültürünü yansıtmada yeterli sayılabileceği ve milli bilinçle evrensel duyarlılığın oluşmasına katkı sunma açısından eğitimin genel hedeflerini destekleyici mahiyette olduğuna ulaşılmıştır. Çalışma, ders kitapları aracılığıyla öğrencilere somut olmayan kültürel mirasın önemini ve özelliklerini aktarması ve kültürel farkındalığı artırmayı hedeflemesi bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Somut olmayan kültürel miras, yabancı dil öğretimi, ders kitabı.

Analysis of Textbooks Used in Teaching Turkish and German as Foreign Languages in the Context of Intangible Cultural Heritage

Assoc. Prof. Dr. Sıddık BAKIR

Atatürk University/KKEF

siddik.bakir@atauni.edu.tr -ORCID ID: 0000-0002-5118-209X

ABSTRACT

In teaching a foreign language, presenting/teaching cultural elements of the target language is as crucial as the balance and competence between linguistic inputs and outputs in the objectives and outcomes. In today's rapidly changing and evolving world, which is arguably becoming both globalized and glocal, it is imperative to view national and universal values, cultural heritage, and cultural exchanges as sociocultural richness, and to address their acquisition as a primary goal. In this respect, despite all the digital/technological changes and developments in foreign language teaching, as in native language teaching, the elements of intangible cultural heritage (ICH) included in textbooks, which are used as the most fundamental and widespread materials, are the elements of the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), instilling in learners both local and universal cultural awareness and consciousness in language teaching and forming the basis for healthy, enduring, and multifaceted communication.

This study examines the textbooks “İstanbul (B1-B2) and Schritte (A2.1-A2.2), widely used in both schools and private language courses for learners of Turkish and German as foreign languages, within the context of intangible cultural heritage. The study employed a document review method, and relevant elements within the textbooks were analyzed through descriptive analysis. The first section addresses the research purpose, method, limitations, dataset, data collection process, and data analysis. The second section examines the textbooks using established criteria within the context of intangible cultural heritage, and the tangible elements are included.

Based on the findings, the conclusion concludes that both books can be considered adequate in reflecting the culture of the target language and that they support the general goals of education by contributing to the development of national consciousness and universal sensitivity. The study is significant in that it conveys the importance and characteristics of intangible cultural heritage to students through textbooks and aims to increase cultural awareness.

Keywords: Intangible cultural heritage, foreign language teaching, textbook.

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ OKUL ÖNCESİ EĞİTİM SINIFLARINDA ETKİNLİKLERİN PLANLANMASI VE UYGULANMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Öğretim Görevlisi, Betül Kübra ŞAHİN YONCA

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, kbsahin@gmail.com - 0000-0002-1495-2227

ÖZET

Okul öncesi eğitim, çocukların bilişsel, sosyal, duygusal ve dil gelişimlerini destekleyen en önemli eğitim basamaklarından biridir. Bu süreçte öğretmenlerin etkinlik planlama ve uygulama becerileri, çocukların öğrenme deneyimlerinin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Etkinliklerin amaçlı, gelişimsel özelliklere uygun ve sistematik biçimde hazırlanması hem çocukların aktif katılımını hem de öğrenme süreçlerinin verimliliğini artırmaktadır. Okul öncesi öğretmenlerinin etkinliklerin planlanması ve uygulanması sürecindeki farkındalıkları, özellikle lisans eğitimleri sürecinde edindikleri teorik bilgiler ve uygulama deneyimleri ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla, öğretmen adaylarının etkinlik planlama ve uygulamaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi, mesleki yeterliliklerinin ve eğitim sürecinin değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın amacı, okul öncesi öğretmen adaylarının etkinlik planlama ve uygulamaya ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim desende hazırlanmıştır. Olgubilim çalışmalarında bireylerin deneyimleri ve görüşleri kendi bakış açılarından açıklanmaya ve dolayısıyla motivasyonları ve davranışları daha net bir şekilde anlaşılmasına çalışılmaktadır. Çalışmanın katılımcıları, amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenmiş 29 okul öncesi öğretmen adayından oluşmaktadır. Çalışmanın verileri, ikisi okul öncesi öğretmen adaylarının demografik özelliklerini, ikisi ise okul öncesi eğitim sınıflarındaki etkinliklerin planlanması ve uygulanmasına ilişkin görüşlerini öğrenmeye yönelik toplam dört sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu ile toplanmıştır. Veri analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, okul öncesi eğitimde plan hazırlanırken ve uygulanırken çocuğun özelliklerinin, planın ve sınıf ile okulun fiziki durumunun, çevrenin önemli olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: okul öncesi, öğretmen adayı, etkinliklerin planlanması, etkinliklerin uygulanması.

1. GİRİŞ

Okul öncesi dönem, temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların edinildiği yaşamın ilk yıllarını kapsar. Bu önemli dönemde çocukların nitelikli eğitim ortamlarında bulunmaları ve çeşitli deneyimler yaşamaları büyük önem taşımaktadır (Sylva vd., 2004). Okul öncesi eğitim, çocuğun doğumundan temel eğitime başlayana dek geçen süreci kapsar. Bu dönemde çocukların bedensel, psikomotor, sosyal-duygusal, zihinsel ve dil gelişimleri büyük ölçüde tamamlanır. Ailede ve kurumlarda verilen eğitimle şekillenen bu süreç, çocukların kişilik gelişiminde kritik bir rol oynar ve sonraki yaşamlarında önemli etkiler bırakır (Aral vd., 2000; akt. Gül, 2008). Etkili eğitim ortamları, çocukların özgürce seçtikleri ve

potansiyel olarak öğretici nitelikteki oyun etkinlikleri ile öğretmen tarafından planlanan ve başlatılan etkinliklerin hem nicelik hem de nitelik açısından dengeli bir biçimde sunulmasına dayanmaktadır (Siraj-Blatchford, 2010).

Öğretmen, çocukların okul öncesi eğitim kurumlarında hedeflenen kazanımlara ulaşabilmeleri amacıyla sürecin başından itibaren eğitim içeriğini ve öğretim yöntemlerini planlamakta, uygulamakta ve değerlendirmekte; bu doğrultuda öğrenme sürecini organize etmektedir (Cohen vd., 2010; akt. Demirci Ünal ve Tantekin Erden, 2023; Heikka vd., 2022; Sumitra vd., 2020). Bir okul günü boyunca Türkçe, matematik, fen, sosyal bilimler, hareket ve sağlık, sanat, müzik alanı etkinlikleri çocuklara gün içinde verilmesi gereken becerilere, gelişimsel özelliklere ve aylık plandaki öğrenme yaşantılarına bağlı olarak bireysel etkinlik, küçük grup veya büyük grup şeklinde planlanıp uygulanabilir. Bireysel etkinlikler, çocukların kendi öğrenme hızlarına bağlı olarak yaparak yaşayarak öğrenmesine olanak tanımaktadır. Bu süreçte çocuklar, kendilerine sunulan farklı türde materyallerle bireysel olarak bağımsız çalışmalar yürütürler. Bu tür etkinliklerde her bir çocuk gelişim düzeyi, ihtiyacı ve ilgisi doğrultusunda desteklenmektedir. Küçük grup etkinlikleri, çocukların küçük gruplar hâlinde farklı çalışmalar gerçekleştirdikleri etkinliklerdir. Küçük grup etkinlikleri, öğretmenin farklı yöntem ve teknikleri kullanarak öğrenme çıktısına yönelik etkinlikler planlamasıdır. Böylece çocuklar öğrenme çıktısına farklı yollardan ulaşabilirler. Bu tür etkinlikler çocuklara daha fazla etkileşim fırsatı sunar. Küçük grup etkinliğinde her bir grup için çocukların hazırbulunuşlukları, ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda çocuklara farklı yönergeler verilmelidir. Büyük grup etkinlikleri, aynı öğrenme çıktılarına ulaşmayı amaçlayan, grup içerisindeki tüm çocukların aynı anda aynı yöntem, teknik ve materyaller kullanarak gerçekleştirdiği etkinliklerdir. Çocukların bağımsız olarak küçük gruplar hâlinde veya bir arada tek bir öğrenme süreci içerisinde yer alması büyük grup etkinlikleri olarak değerlendirilir (MEB, 2024). NAEYC (2011), okul öncesi öğretmen adaylarının her bir çocuğun gelişim ve öğrenme süreçlerini desteklemek amacıyla içerik bilgileri ile çeşitli kaynakları kullanarak anlamlı ve etkili programları planlama, uygulama ve değerlendirme yeterliklerine sahip olmaları gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle bu araştırmanın amacı, okul öncesi öğretmen adaylarının okul öncesi eğitim sınıflarında etkinliklerin planlanması ve uygulanmasına ilişkin görüşlerinin incelenmesi olarak belirlenmiştir.

2. YÖNTEM

1.1. Araştırma Deseni

Çalışma bir olgubilim (fenomenoloji) çalışmasıdır. Olgubilim çalışmaları bireylerin doğrudan deneyimledikleri olguların derinlemesine incelenmesini ve bu deneyimlerin açıklanmasını hedeflemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Çalışmada okul öncesi öğretmen adaylarının okul öncesi eğitim sınıflarında etkinliklerin planlanması ve uygulanmasına ilişkin görüşleri incelenmiştir.

1.2. Katılımcılar

Çalışmanın katılımcılarını tamamı kadın 29 okul öncesi öğretmen adayı oluşturmaktadır. Katılımcıların yaşları 20 ile 30 arasında değişmektedir. Yaş dağılımına bakıldığında, en yaygın yaş grubunun 23 olduğu görülmektedir (n=9). Diğer yaş grupları ise sırasıyla 22 yaş (n=6), 21

yaş (n=5) ve 20 yaş (n=4) olarak sıralanmaktadır. Daha ileri yaş gruplarındaki katılımcı sayısı ise daha düşüktür: 26 yaşında bir, 27 yaşında iki ve 30 yaşında iki katılımcı bulunmaktadır.

1.3. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veriler, katılımcıların deneyimlerini, düşüncelerini ve görüşlerini anlayabilmek ve doğrudan alıntılarla yansıtabilmek amacıyla, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır (Creswell, 2013). Görüşme formunun oluşturulması sürecinde öncelikle ilgili alanyazın incelenmiş (Akgül ve Aydoğan, 2024; Günşen ve Uyanık, 2024; Orçan Kaçan vd., 2025; Öztürk, 2022; Pedük ve Günşen, 2025) ve ikisi demografik bilgilere, dördü ise araştırmanın amacına yönelik olmak üzere toplam altı sorudan oluşan bir taslak form oluşturulmuştur. Taslak form, okul öncesi eğitim alanında uzman ve nitel araştırmalarda deneyimli üç öğretim üyesinin görüşüne sunulmuştur. Uzmanların değerlendirmeleri sonucunda araştırmanın amacına uygun olmayan iki soru formdan çıkarılmıştır. Daha sonra, araştırma grubunda yer almayan bir okul öncesi öğretmen adayıyla pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşmenin ardından gerekli düzenlemeler yapılarak formun son hâli oluşturulmuştur. Nihai form, ikisi demografik bilgilere, ikisi ise öğretmen adaylarının etkinlik planlama ve uygulamaya ilişkin görüşlerine odaklanan toplam dört sorudan oluşmaktadır.

1.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinin ilk aşamasında, araştırmanın amacı okul öncesi öğretmen adaylarına ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu bilgilendirme sonrasında araştırmaya gönüllü olarak katılım göstermek isteyen 29 öğretmen adayı belirlenmiştir. Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler, onların uygun gördükleri zaman dilimlerinde planlanmıştır. Ayrıca, görüşmeler katılımcıların onayı alınarak kayıt altına alınmıştır.

1.5. Veri Analizi

Veri analizi sürecinde içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir. İçerik analizi, elde edilen verilerin derinlemesine incelenmesini gerektiren sistematik bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Bu yöntem, daha önce fark edilmemiş tema ve boyutların ortaya çıkarılmasına olanak sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Yapılan analiz sonucunda üç ana tema belirlenmiştir:

1. Çocuk ile ilgili
2. Plan ile ilgili
3. Sınıf/okul ile ilgili

1.6. Geçerlilik ve Güvenirlik

Çalışmada geçerliliğin sağlanması amacıyla uzman incelemesi yönteminden yararlanılmıştır. Araştırma sürecinin farklı aşamalarında hem okul öncesi eğitimi alanında hem de nitel araştırmalar konusunda deneyimli bir uzmanın görüşleri alınmıştır. Bunun yanı sıra, elde edilen veriler düzenlenip temize geçirildikten sonra, eksik ya da anlaşılmayan kısımlar ve katılımcıların eklemek istedikleri noktalar hakkında geri bildirim almak üzere katılımcılara sorular yöneltilmiş ve bu yolla katılımcı teyidi sağlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

2. BULGULAR

1. Çocuk ile ilgili

Çalışmaya katılan okul öncesi öğretmen adaylarından 18'i etkinliklerin planlanmasında çocukların gelişim özelliklerinin, 18'i yaşlarının, 14'ü bireysel ilgi ve ihtiyaçlarının, altısı bireysel farklılıklarının, altısı etkinlikten keyif almalarının, üçü fikirlerinin alınmasının ve ikisi dikkat sürelerinin dikkate alınmasının önemine değinmiştir. Çalışmaya katılan dört okul öncesi öğretmen adayı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Okul öncesi dönemde etkinlikler ne kadar dikkatli ne kadar açık ve çocukların gelişimlerine uygun hazırlanırsa çocukların etkinliğe katılma ve etkinliklerdeki dikkat süresi o kadar artmış olur. (K6)

Öğretmen sınıfındaki çocukların hazırbulunuşluğuna, olgunluğuna, el-göz koordinasyonuna, ince-kaba motor becerilerine bakarak ortalama bir düzeyde etkinlikleri planlamalıdır. Her çocuğa ayrı etkinlik planlayamayacağı için sınıfın genel düzeyine uygun etkinlik planı hazırlamalıdır. Uygulama noktasında ise herkesin eşit sürede, aynı titizlikle etkinliği yapamadığını bilmeli, ona göre etkinlik süresini uzatabilmelidir. Kesme yapıştırma etkinliğinde Ali hemen bitirdi diye Ali'yi diğerlerini beklemek için zorlamak ne kadar yanlışsa, Ayşe'yi aynı etkinliği çok yavaş yaptığı için uyarmak, acele ettirmek de yanlış olur. Çocuklara göre bir denge kurulabilir, gelişime uygun etkinlik süresi verilebilir. (K7)

Etkinlik planları hazırlanırken, çocukların yaşları, bireysel ihtiyaçları ve çevresel ortam farklılıklarını dikkate alarak plan yapılmalıdır. Çocukların bireysel farklılıkları; ilgi, ihtiyaç ve gereksinimleri dikkate alınmalıdır. Gelişim özellikleri, ilgileri, dikkat süreleri ve içinde yaşadıkları sosyal kültürel çevre göz önünde bulundurulmalıdır. (K11)

Çocukların bireysel özellikleri göz önünde bulundurulmalı ve onlara yeterince farklı etkinlikler sunulmalıdır. Öğretmen hazır programa bağlı kalmamalı, çocukların gelişimine uygun program hazırlamalıdır. Çocukların hafta hafta ay ay takibini yapıp programa bu şekilde devam etmeli; eksik öğrenme yaşayan çocuğa ayrıca zaman ayırmalıdır. Çünkü her çocuk biriciktir ve gelişim düzeyleri aynı değildir. Öğretmen olarak çocukların farklı gelişim gösterdiklerini bilmeli ve buna uygun planlar hazırlamalıdır. (K19)

2. Plan ile ilgili

Çalışmaya katılan okul öncesi öğretmen adaylarından dokuzu etkinlik planlarının esnek olması; altısı etkinlikler arası geçişlere önem verilmesi; dördü etkinliklerin grup hâlinde hazırlanması; üçü farklı öğretim stratejilerinin kullanılması ve ikisi etkinliklerin çocuk merkezli olması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca bir öğretmen adayı hareketli ve hareketsiz etkinlikler arasında denge sağlanmasının; bir diğer öğretmen adayı etkinliklerin grubun genel durumuna göre hazırlanmasının; bir başka öğretmen adayı ise etkinliklerde oyuna yer verilmesinin önemine değinmiştir. Çalışmaya katılan bir okul öncesi öğretmen adayı, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Etkinlikler dengeli olmalıdır, birbirlerini tamamlamalıdır. Etkinlikler arası geçişler yumuşak olmalıdır. Öğretmen etkinliği uygularken katı değil, esnek olmalıdır. Günlük akış

mutlaka çocukların görebileceği yere asılmalıdır çünkü, çocuklar gün içinde neler yapabileceklerini bilmelidirler. Öğretmen çocuklara etkinlik sırasında ipucu verilebilir. Olumlu geribildirim verebilir. Olumlu geri bildirim verirken nedeni söylenmelidir. (K4)

3. Sınıf/okul ile ilgili

Çalışmaya katılan okul öncesi öğretmen adaylarından yedisi etkinlik planlama ve uygulama sürecinde okulun ya da sınıfın fiziki koşullarının önemine vurgu yapmıştır. Beş öğretmen adayı okulun içinde bulunduğu sosyo-kültürel çevrenin belirleyici rolüne dikkat çekerken; iki öğretmen adayı etkinliklerde kullanılacak malzemelerin eksiksiz olmasının gerekliliğini belirtmiştir. Ayrıca bir öğretmen adayı etkinliklerin planlanması ve uygulanması sırasında güvenlik önlemlerinin dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir. Çalışmaya katılan bir okul öncesi öğretmen adayı görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Etkinliğe başlamadan önce sürecin aksamaması ve dikkatin dağılmaması için etkinlikte gerekli olan tüm materyal ve malzeme önceden hazırlanmalıdır. Etkinlik hazırlarken çocukların ailelerinin kültürüne göre hareket edilmelidir. Sınıfın genişliği göz önüne alınmalıdır. Etkinlik uygulanırken önceliğimiz çocuğun güvenliğine dikkat etmektir. Amaç çocuğa bilgi aktarımı değil, keyif almasını ve öğrenmesini sağlamaktır. Bunun için çocukların yaparak yaşayarak öğrenmelerini desteklemeliyiz. (K26)

3. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Çalışmanın sonunda, katılımcı okul öncesi öğretmen adaylarının yarısından fazlasının okul öncesi eğitim sınıflarında etkinliklerin planlanması ve uygulanmasına ilişkin görüşlerini ifade ederken çocuk, program ve sınıf/okul ile ilgili noktalara vurgu yaptıkları belirlenmiştir. Çocuk ile ilgili dikkat edilmesi gereken konularda çocukların gelişim özellikleri ve yaşları vurgulanmıştır. Diğer görüşler ise çocukların bireysel ilgi/ihtiyaçlarının, bireysel farklılıklarının, etkinlikten keyif almalarının, çocukların fikirlerinin alınmasının ve dikkat sürelerinin göz önünde bulundurulmasının önemli olduğu şeklindedir. Bu bulgu, Koç ve Sak (2017) tarafından vurgulanan *etkinlik sürecini planlanırken, çocukların gelişim seviyelerine uygun kazanımlar-göstergeler-sözcük-kavramlar seçilmesi gerektiği görüşü* ile paralellik göstermektedir. Benzer şekilde McCray ve Chen (2012) yapmış oldukları çalışmanın sonucunda, etkinlik planlanırken en önemli aşamalardan birinin çocukların gelişim özelliklerinin bilinmesi olduğunu ifade etmişlerdir.

Plan ile ilgili boyutta etkinlik planlarının esnek olması, etkinlikler arası geçişlere önem verilmesi, etkinliklerin grup hâlinde hazırlanması, farklı öğretim stratejilerinin kullanılması ve etkinliklerin çocuk merkezli olması noktalarına önem verildiği görülmektedir. Ayrıca hareketli ve sakin etkinlikler arasında bir denge sağlanmasının, etkinliklerin grubun genel durumuna göre hazırlanmasının ve etkinliklerde oyuna yer verilmesinin önemine de değinilmiştir. Bu bulgu, Büyüktaşkapı Soydan (2019) çalışmasında öğretmenlerin daha çok büyük grup etkinliklerine yer verdiğini ve etkinlik türlerini dengeli dağıtmadıkları nı ifade etmiştir. Bu noktada öğretmenlerin uygulamalarına, öğretmen adaylarının üzerinde durduğu ve önemli bulduğu birtakım kriterleri yansıtmadıkları görülmektedir.

Sınıf/okul ile ilgili boyutta okulun ya da sınıfın fiziki koşullarının, okulun içinde bulunduğu sosyo-kültürel çevrenin belirleyici rolünün, etkinliklerde kullanılacak malzemelerin eksiksiz olmasının ve güvenliğin sağlanmasının önemini belirtmişlerdir. Ünver ve Erdamar (2015) ve Sadık ve Dikici Sığırtaç'ın (2016) yaptıkları çalışmaların sonucunda da özellikle çocukların güvenliği vurgulanmış ve öğretmen adaylarının dış mekânda yapılacak etkinliklerle ilgili olarak çocukların kaza riskleri, hastalanmaları ve olası diğer tehlikeler ile ilgili kaygı duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun, okul öncesi dönemde çocukların fiziksel güvenliklerinin korunmasının öğretmen adayları açısından temel bir öncelik olarak görülmesinden ve ailelerin de güvenliğe ilişkin beklentilerinin yüksek olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Çocukların gelişimsel özellikleri ve bireysel farklılıkları dikkate alınarak etkinlik planlama süreçlerinin desteklenmesi önemlidir. Bu doğrultuda öğretmen adaylarına, gelişimsel özelliklere uygun kazanım ve göstergeler belirleme ve bireysel ilgi ve ihtiyaçları dikkate alma konusunda daha fazla uygulama fırsatı sunulabilir. Etkinlik planlarının esnekliği ve etkinlikler arası geçişlerin uyumu için öğretmen adaylarına alternatif planlama teknikleri öğretilmeli; farklı öğretim stratejilerinin kullanımına yönelik atölye ve uygulamalı eğitimler artırılmalıdır. Öğretmen adaylarının etkinlik türlerini dengeli biçimde dağıtabilmeleri için, hareketli ve hareketsiz etkinliklerin bütüncül şekilde planlandığı örnek uygulamalar çoğaltılmalı ve bu alanda rehber materyaller hazırlanmalıdır. Bu çalışmanın bulguları yalnızca öğretmen adaylarının görüşleriyle sınırlıdır. Gelecek araştırmalarda okul öncesi öğretmenleri, yöneticiler ve ebeveynlerin görüşlerinin de incelenmesi, etkinlik planlama sürecine ilişkin daha kapsamlı bir bakış açısı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Akgül, P., ve Aydoğan, Y. (2024). Öğretmenlik uygulaması dersinin okul öncesi öğretmen adayları ve uygulama okuluna katkılarının incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(3), 2281-2308. <https://doi.org/10.17152/gefad.1442678>
- Büyüktaşkapu Soydan, S. (2019). Okul öncesi eğitim etkinlik planlarının etkinlik çeşidi ve bireysel-küçük/büyük grup olarak planlanması açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(3), 1081-1092. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.258>
- Demirci Ünal, Z., ve Tantekin Erden, F. (2023). Erken çocukluk eğitiminde eğitimsel planlama süreçleri: Farklı eğitim yaklaşımlarının karşılaştırmalı anlatımı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 227-252. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.1293000>
- Gül, E. D. (2008). Meşrutiyet'ten günümüze okul öncesi eğitim. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 269-278.
- Günşen, G., ve Uyanık, G. (2024). Okul öncesi öğretmen adaylarının fen etkinliklerini planlama ve uygulama süreçlerine yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 9(2), 25-43. <https://doi.org/10.37754/ijeces.1458655>
- Heikka, J., Hirvonen, R., Kahila, S., Pitkaniemi, H., Yada, T., ve Hujala, E. (2022). Links between teachers' planning, assessment and development time and implementation of

curriculum in early childhood education. Early Years.
<https://doi.org/10.1080/09575146.2022.2059067>

- Koç, F., ve Sak, R. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki etkinliklere yönelik öz-yeterlik inançlarının incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 43-71.
- McCray, J., ve Chen, J. Q. (2012). Pedagogical content knowledge for preschool mathematics: Construct validity of a new teacher interview. *Journal of Research in Childhood Education*, 26(3), 291-307. <https://doi.org/10.1080/02568543.2012.685123>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Okul Öncesi Eğitim Programı. MEB. <https://tymm.meb.gov.tr/ogretim-programlari/okul-oncesi>
- National Association for the Education of Young Children [NAEYC]. (2011). NAEYC standards for initial and advanced early childhood professional preparation programs. <https://www.naeyc.org/sites/default/files/globally-shared/downloads/PDFs/our-work/higher-ed/NAEYC-Initial-Professional-Preparation-Standards-Summary.pdf>
- Orçan Kaçan, M., Yorulmaz, A., İvrendi, A., ve Yıldırım, Ö. (2025). Okul öncesi öğretmenlerinin matematik eğitimi ihtiyaçlarının ve etkinlikleri planlama-uygulama-değerlendirme durumlarının belirlenmesi. *International Primary Education Research Journal*, 9(1), 1-18.
- Öztürk, Y., Özer, Z., ve Gangal, M. (2022). Okul öncesi eğitim programı etkinlik planının öğretmen adayları tarafından planlama sürecinin incelenmesi. *Journal of Education for Life/Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 36(3).
- Pedük, Ş., ve Günşen, G. (2025). Okul öncesi öğretmen adaylarının STEM farkındalıklarının ve okul öncesi eğitim programı doğrultusunda hazırlamış oldukları fen ve matematik etkinlik planlarının incelenmesi. *Uluslararası Bilim Ve Eğitim Dergisi*, 8(1), 61-79. <https://doi.org/10.47477/ubed.1608503>
- Sadık, F., ve Dikici Sığırtmacı, A. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerileri ve uygulamalarına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(14), 631-664. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.96>
- Siraj-Blatchford, I. (2010). A focus on pedagogy: Case studies of effective practice. In *Early Childhood Matters* (pp. 165-181). Routledge.
- Sumitra, A., Nurunnisa, R., ve Hunafa Lestari, R. (2020). The role of teachers in planning early childhood learning. *Advances in Social Science, Education, and Humanities Research*, 538, 90-92. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.210322.020>
- Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., ve Taggart, B. (2004). The effective provision of pre-school education (EPPE) project technical paper 12: The final report-effective pre-school education.

Ünver, G., ve Erdamar, G. (2015). Türkiye'de erken çocukluk dönemi öğretmenlerinin eğitim programı geliştirme sürecine katkıları. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 16(1), 215–234.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin.

AİLELERE YÖNELİK MÜDAHALE PROGRAMLARI İLE İLGİLİ TÜRKİYE’DE YAPILAN TEZLERİN İNCELENMESİ

Öğretim Görevlisi, Betül Kübra ŞAHİN YONCA

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, kbsahin@gmail.com - 0000-0002-1495-2227

Prof. Dr. Fatma TEZEL ŞAHİN

Gazi Üniversitesi, ftezel68@gmail.com - 0000-0003-2098-2411

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye’de ailelere yönelik hazırlanan müdahale programları ile ilgili yapılan tezlerin çeşitli boyutları ile ele alınarak incelenmesiyle, ileride bu alanda yapılacak çalışmalara bir bakış açısı sunulması amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında 1996-2024 yılları arasında yazılmış olan 33’ü yüksek lisans, 33’ü ise doktora olmak üzere toplam 66 teze erişim sağlanmıştır. Böylece, 1996-2024 yılları arasında ailelere yönelik hazırlanan müdahale programları ile ilgili üretilen tezler belirlenmiştir. Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Türkiye’de ailelere yönelik müdahale programlarıyla ilgili yapılan tezlerin Gazi Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi gibi bazı üniversitelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Ailelere yönelik müdahale programı ile ilgili tezlerin 40 tanesi normal gelişim gösteren çocukların, 25 tanesi özel gereksinimli çocukların, bir tanesi ise üstün zekalı çocukların ailelerine yöneliktir. Ulaşılan tezlerin 63’ünde uygulanan programların araştırmacılar tarafından geliştirildiği belirlenmiştir. İki tezde Aile, Çevre ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca düzenlenen aile eğitim programı, bir tezde ise MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü 3-6 Yaş Aile Eğitimi Kurs Programı uygulanmıştır. İncelenen tezlerde yer alan tüm programların amacına ulaştığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, program, müdahale programı

1. GİRİŞ

Aile hem geleneksel hem de modern toplumsal yapılar içerisinde işlevselliğini sürdüren temel bir kurum olarak kabul edilmektedir. Zira dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğu hala aile şeklinde yaşamını devam ettirmektedir. Bu nedenle ailenin toplum için taşıdığı önem, atomların fizik ve hücrelerin biyoloji bilimi için taşıdığı önemle ifade edilir (Öztürk, 2021). Ailenin, toplumun temel birimi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, toplumsal sağlığın devamlılığı için zihinsel, ruhsal ve bedensel yönden sağlıklı bireylerden oluşan bir aile yapısının varlığı elzemdir. Bu

nedenle, çocuk yetiştirme sürecinin tesadüflere bırakılmaması ve ebeveynlerin ebeveynlik becerilerini geliştirmeye yönelik sistematik eğitim programlarına dahil edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Tezel, Şahin ve Özbey, 2007).

Aile eğitimi, başta ebeveynler olmak üzere, diğer aile üyelerinin duygusal, sosyal, fiziksel ve ekonomik gelişimlerine odaklanan bir bilgi, beceri ve davranış geliştirme sürecini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, aile eğitiminin temel amacı; ailenin sağlıklı bir biçimde sürdürülebilirliğini sağlamak, üyeler arası sağlıklı iletişimi teşvik etmek, aile hukuku, gelişen teknoloji ve medyanın kullanımı gibi farklı alanlarda aileyi güçlendirecek davranış kalıplarını kazandırmayı amaçlayan bütüncül etkinlikler sunmaktır (Sağır, 2019).

Günümüzde, aile eğitiminin önemi daha çok vurgulanmakta ve bu alandaki çalışmalara yönelik ilgi artmaktadır. Çocukların gelişim süreçlerini desteklemek ve olumsuz davranışları önlemek amacıyla hem küresel ölçekte hem de Türkiye ölçeğinde çeşitli kamu kurumları, vakıf ve özel kuruluşlar tarafından planlı ve sistemli uygulamalar yürütülmektedir (Kalburan ve Şahin, 2009). Özellikle ailelere yönelik hazırlanan müdahale programları, ebeveynlerin geçmiş bilgi ve deneyimlerini esas alarak, onlara çocuk yetiştirme sürecinde ihtiyaç duydukları rehberliği sunmaktadır. Bu programlar, okul çağındaki çocukların ebeveynlerine çocuk bakımı ve eğitimi gibi çeşitli konularda bilgi ve beceri kazandırmada önemli katkılar sağlamaktadır (Tezel ve Özbey, 2007).

Türkiye'deki ailelere yönelik hazırlanan müdahale programları farklı yaklaşımlar benimsemekle birlikte, ebeveynlerin çocuklarının fiziksel, duygusal, akademik, ruhsal ve sosyal gelişimlerine yönelik beceri ve anlayışlar kazanmalarına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu programların odaklandığı temel amaçlar; çocuğun gelişimini desteklemek, ebeveynlik rollerine yardımcı olmak, çocukta kalıcı ve olumlu davranış değişiklikleri sağlamak, aile içi bağları güçlendirmek, öğrenme ortamına katkı sunmak, karşılaşılabilecek sorunları önceden engellemek, işlevsel disiplin yöntemleri sunmak ve çocukların okula hazırbulunuşluk seviyelerini artırmaktır (Öztürk ve Parlar, 2022).

Ailelere yönelik hazırlanan müdahale programları, ebeveynlerin çocuk gelişimi ve aile içi sorunlarla başa çıkma becerilerini geliştirmeye odaklanan programlardır (Bogensneider ve Johnson, 2004). Özellikle sosyal ve ekonomik yönden güçlük yaşayan ailelerdeki ebeveyn duyarsızlığı, çocukların zihinsel gelişimi için bir risk faktörü oluşturabilmektedir (Lewis, 1992; Funkhouser, 1999). Müdahale programları, okulla ilgili olumsuz deneyimler nedeniyle

çocuklarının eğitimine katılmama eğiliminde olan aileleri bilinçlendirme açısından önem taşımaktadır (Liontos, 1991; Ömeroğlu, Yazıcı ve Dere, 2003). Bu programlar, ailelerin çocuklarının akademik ve sosyal eğitim süreçlerine yönelik farkındalık kazanmalarına yardımcı olmaktadır (Bogenschneider ve Johnson, 2004). Ayrıca, sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve diğer risk gruplarındaki ailelerin çevresel baskılarla ve ekonomik zorluklarla başa çıkma kapasitelerini artırmaktadır. Aile eğitimi, çocukların akademik başarılarını, sosyal becerilerini ve duygusal gelişimini önemli ölçüde desteklemektedir. Ebeveyn katılımı, ev ortamında öğrenme faaliyetlerine dahil olma, okul ile işbirliğini sürdürme ve çocukla sürekli iletişim kurma gibi yollarla çocukların öğrenim çıktıları üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Bu katılım; akademik başarıda artış, sosyal becerilerin gelişimi ve duygusal gelişimde destek sağlamaktadır (Maier & Stein, 2023). Eğitim programlarında ailelere, çocuklarının öğrenme ve keşfetme süreçlerini destekleyecek etkinlikler ve oyunlar konusunda rehberlik yapılır. Aileler bu sayede çocuklarının gelişiminde aktif rol alarak hem bilişsel hem de duygusal becerilerin güçlenmesine katkıda bulunur. (Aksoy, 2021; Uzun & Baran, 2022). Bu programlar ailelerin, çocuklarının güvenli ve sağlıklı bireyler olarak gelişimine yönelik kapasitelerini güçlendirmede kritik bir rol oynamaktadır (Kımmet, 2003; Klauke, 1989; Staton vd., 1991). Bu nedenle alanda yapılan çalışmaların incelenmesi, o alan hakkında genel bir görüş elde edebilmek ve bu alanda yapılacak yeni çalışmalara alanın eksik olan ve desteklenmesi gereken yönlerine ilişkin fikir verebilmek açısından önemlidir. Bu araştırmada da Türkiye’de ailelere yönelik hazırlanan müdahale programları ile ilgili yapılan tezlerin çeşitli boyutları ile ele alınarak incelenmesiyle, ileride bu alanda yapılacak çalışmalara bir bakış açısı sunulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

Türkiye’de ailelere yönelik hazırlanan müdahale programları uygulanarak hazırlanan lisansüstü tezlerin;

- Yıllara göre dağılımı nasıldır?
- Türlerine göre dağılımı nasıldır?
- Yapıldığı üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
- Uygulama yapılan ailelerin çocuklarının bireysel gelişim profillerine göre dağılımı nasıldır?
- Uygulanan programların geliştirilme durumlarına göre dağılımı nasıldır?
- Amaçlarına göre dağılımı nasıldır?
- Amaçlarını gerçekleştirme başarılarına göre dağılımı nasıldır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Belgesel tarama olarak da adlandırılan doküman analizi, mevcut kayıt ve belgelerin incelenmesi yoluyla veri elde etme sürecini kapsamaktadır. Bu yöntem, belirli bir amaca yönelik olarak kaynakların bulunması, okunması, not alınması ve değerlendirilmesi aşamalarını içermektedir (Karasar, 2005; Sak ve diğerleri, 2021). Başka bir ifadeyle, doküman analizi basılı ya da elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesine yönelik bir dizi işlem den oluşmaktadır (Bowen, 2009).

2.2. Çalışmaların Belirlenmesi

Bu çalışma kapsamında, ilgili literatürün taranması amacıyla Ulusal Tez Merkezi veri tabanı incelenmiştir. Tarama sürecinde, "anne eğitim programı", "baba eğitim programı", "ebeveyn eğitim programı", "aile eğitim programı", "anne baba eğitim programı" ve "ana baba eğitim programı" anahtar sözcükleri kullanılmıştır. 1996-2024 yılları arasında 33'ü yüksek lisans, 33'ü ise doktora olmak üzere toplam 66 teze ulaşılmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Çalışmada, elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Bu yaklaşım, toplanan verilerin sistematik ve açık bir biçimde betimlenerek, bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir formatta sunulmasını amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). İncelenen çalışmalar neticesinde ulaşılan veriler, Microsoft Office Excel programına aktarılarak grafik ve frekans tabloları ile betimlenmiştir.

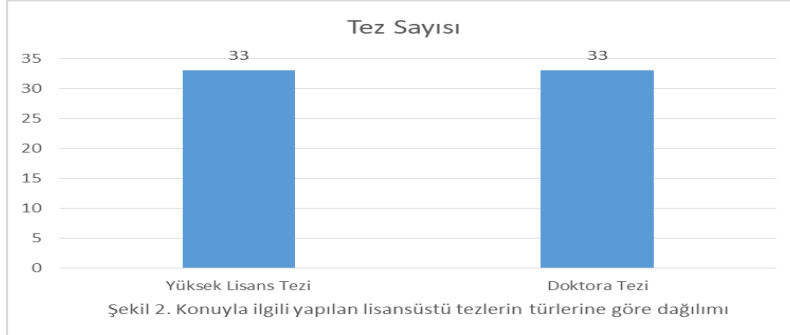
3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Türkiye’de aile müdahale programlarına yönelik hazırlanan 66 tezin yıllarına, türlerine, üniversitelere, çocuklarının bireysel gelişim profillerine, izinlerine, geliştirilmelerine, amaçlarına ve amaçlarını gerçekleştirip/gerçekleştirmediklerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bulguların frekans değerleri grafik üzerinde gösterilmiştir.

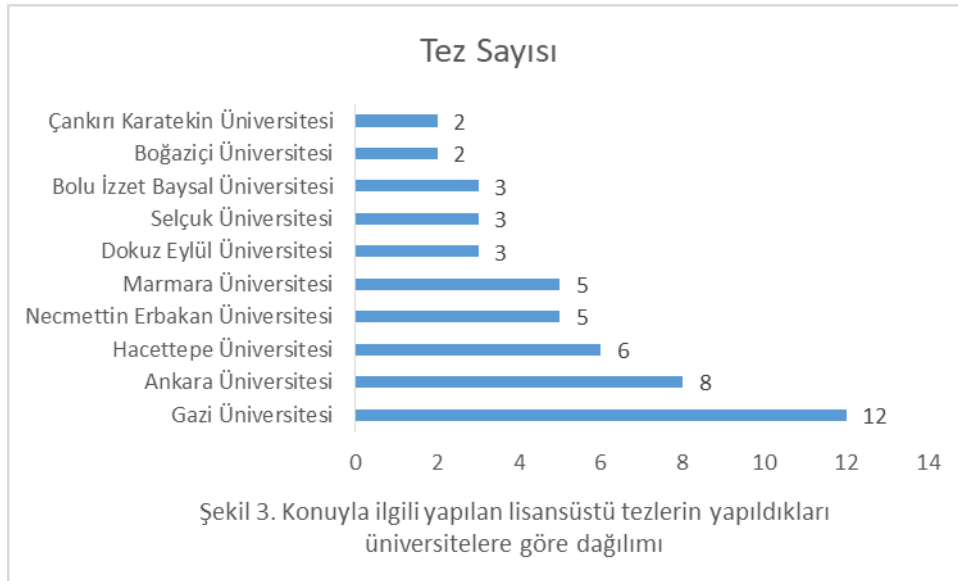

Şekil 1 incelendiğinde Türkiye’de yapılan toplam 66 tezin dördünün 1996-2000, beşinin 2002-2006, sekizinin 2009-2012, 13’nün 2013-2016, 13’nün 2017-2020 ve 23’ünün 2021-2024 yılları arasında yapılan tezler olduğu görülmektedir. 2001, 2007 ve 2008 yıllarında konu ile ilgili yapılmış tez bulunmamaktadır.

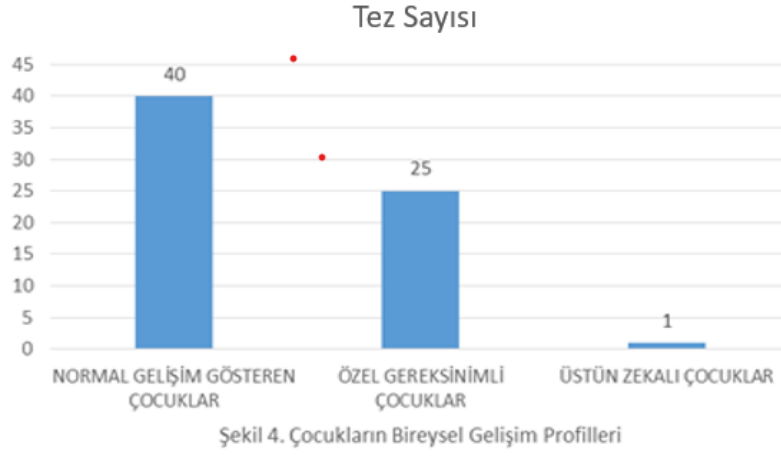
Şekil 2 incelendiğinde Türkiye’de yapılan toplam 66 tezin 33’ünün (%50) yüksek lisans, 33’ünün (%50) ise doktora tezi olduğu görülmektedir.

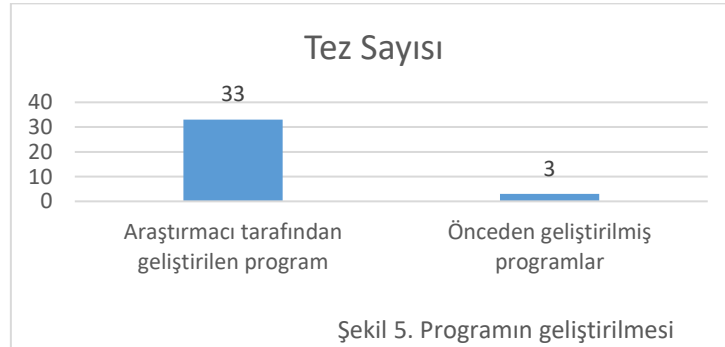
Şekil 3 incelendiğinde, Türkiye’de ailelere yönelik hazırlanan müdahale programları ile ilgili Gazi Üniversitesi’nde 12, Ankara Üniversitesi’nde sekiz, Hacettepe Üniversitesi’nde altı, Necmettin Erbakan Üniversitesi’nde beş, Marmara Üniversitesi’nde beş, Dokuz Eylül Üniversitesi’nde üç, Selçuk Üniversitesi’nde üç, Bolu İzzet Baysal Üniversitesi’nde üç, Boğaziçi Üniversitesi’nde iki ve Çankırı Karatekin Üniversitesi’nde iki çalışma yapıldığı görülmüştür. Trakya Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yakın Doğu Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Biruni Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Manisa Celal

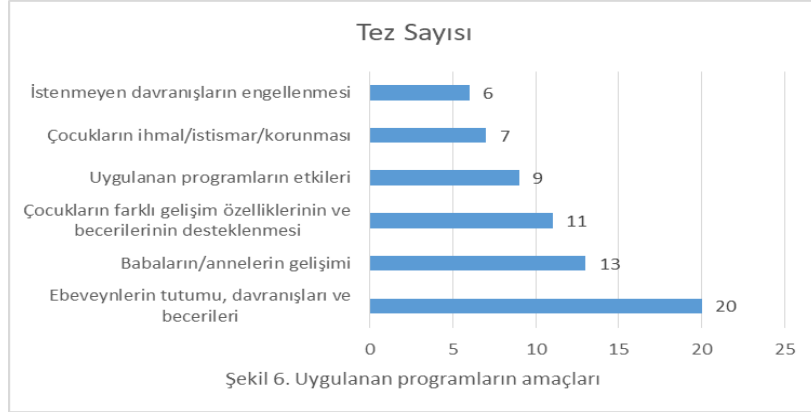
Bayar Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Çukurova Üniversitesi ailelere yönelik hazırlanan müdahale programları ile ilgili birer tez bulunan üniversitelerdir.

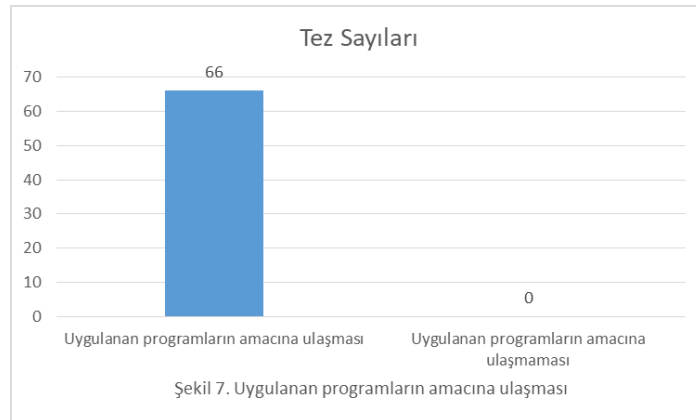
Şekil 4 incelendiğinde Türkiye’de ailelere yönelik hazırlanan müdahale programları ile ilgili tezlerin 40 tanesi normal gelişim gösteren çocukların, 25 tanesi özel gereksinimli çocukların, bir tanesi ise üstün zekalı çocukların ailelerine yöneliktir. Ayrıca özel gereksinimli çocukların büyük bir kısmı (n=11) Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklardır.

Şekil 5 incelendiğinde ulaşılan tezlerin 63’ünde uygulanan programların araştırmacılar tarafından geliştirildiği belirlenmiştir. İki tezde Aile, Çevre ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca düzenlenen aile eğitim programı, bir tezde ise MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü 3-6 Yaş Aile Eğitimi Kurs Programı uygulanmıştır.

Şekil 6 incelendiğinde Türkiye’de tezler kapsamında uygulanan ailelere yönelik hazırlanan müdahale programlarının amaçları ebeveynlerin tutumu, davranışları ve becerileri (n=20), babaların/annelerin gelişimi (n=13), çocukların farklı gelişim özelliklerinin ve becerilerinin desteklenmesi (n=11), uygulanan programların etkileri (n=9), çocukların ihmal/istismar/korunması (n=7) ve istenmeyen davranışların engellenmesi (n=6) üzerinedir.

Şekil 7 incelendiğinde Türkiye’de tezler kapsamında uygulanan ailelere yönelik hazırlanan müdahale programlarının tamamının (n=66) amacına ulaştığı görülmektedir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Son yıllarda Türkiye’de ailelere yönelik hazırlanan müdahale programları ile ilgili yapılan tezlerin sayısında önemli bir artış gözlenmektedir. Özellikle 2021-2024 yılları arasında yazılan tez sayısının önceki dönemlere göre belirgin bir yükseliş göstermesi, bu alana olan bilimsel ilginin giderek arttığının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Ayrıca Türkiye’de ailelere yönelik hazırlanan müdahale programlarıyla ilgili akademik çalışmalar, Gazi Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi gibi belirli üniversitelerde yoğunlaşmıştır. Bu durum, bu üniversitelerin alana özel bir ilgi gösterdiğini ve önemli birer araştırma merkezi konumunda olduğunu göstermektedir.

Akademik çalışmaların büyük çoğunluğu, normal gelişim gösteren çocukların ailelerine odaklanırken, özel gereksinimli çocukların ailelerine yönelik çalışmalar da önemli bir yer tutmaktadır. Normal gelişim gösteren çocukların aileleri ile ilgili olarak Özel ve Zelyurt'un (2016) gerçekleştirdiği araştırmada, eğitim süreci sonucunda ele alınan eğitimde ailenin önemi, aile çocuk ilişkileri gibi konularda ebeveynlerin bilinç düzeylerinin arttığı belirlenmiştir. Boz, Uludağ ve Tokuç'un (2018) deneysel çalışmasında ise ailelerin oyuna katılımı ile ilgili uygulanan programın sonunda ailelerin oyuna katılımı ile çocukların sosyal becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ailelere sınıf içi ve aile katılımlı sosyal beceri oyunları çocuklarla oynanmıştır. Mutlu (2018) tarafından yürütülen araştırmada babalara yönelik eğitim programı düzenlenmiş ve eğitim sonunda babaların davranış kontrolü becerilerinin geliştiği saptanmıştır. Şimşek'in (2022) ebeveyn eğitim programlarının etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirdiği deneysel çalışmada da eğitim süreci sonunda deney grubundaki ailelerin ilgili becerilerinin anlamlı düzeyde arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Özel gereksinimli gruplarla ilgili özellikle Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocukların ailelerine ilişkin tez sayısının yüksek olması, bu alanda özel bir araştırma ihtiyacı ve yoğunlaşma olduğunu düşündürmektedir. Yurt dışında da OSB'li çocukların ebeveynleri ile ilgili yapılan çalışmalar vardır. Linares Gonzales (2006) yaptığı çalışmada OSB'li çocuk sahibi ebeveynlerin anksiyete ve depresyon düzeylerini azaltmak için bir aile müdahale programı geliştirmiştir. Eğitimin sonucunda anne babaların anksiyete ve depresyon düzeylerinde belirgin bir azalma olduğu görülmüştür. Tonge ve diğerleri (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, okul öncesi dönemde OSB olan çocukların ebeveynlerine yönelik ebeveyn eğitimi ve davranış eğitimi programları uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, bu programların ebeveynlerin ruh sağlığı durumlarında iyileşme sağladığı ve ebeveynlerin çocuklarının durumlarına uyum sağlamalarına olumlu katkılarda bulunduğu gözlemlenmiştir. Feinberg ve diğerleri (2014) OSB'li çocukların tanı almalarının ardından aileleri için destek eğitim ve müdahale programlarının anne babaların stres ve depresyon gibi psikolojik durumları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Uygulanan programın ebeveynlerdeki stres ve depresyon durumlarını azaltabileceği ve bunun ebeveynleri olumlu etkileyeceği ifade edilmiştir. Dykens ve diğerlerinin (2014) araştırması, OSB'li çocuğa sahip ebeveynlere yönelik planlanan eğitimin, stres, anksiyete ve depresyon düzeylerini anlamlı biçimde azalttığını ve ebeveynlerin yaşam kalitesini belirgin düzeyde artırdığını göstermiştir. Shire ve diğerleri (2015) tarafından yürütülen araştırmada, OSB'li çocuğa sahip ebeveynlere yönelik bir sosyal iletişim müdahale programı geliştirilmiş ve programın etkililiği incelenmiştir. Bulgular, ebeveynlerin çocuklarıyla etkileşim düzeylerinin arttığını ve ebeveynlik becerilerinin

geliştiğini ortaya koymuştur. Söz konusu çalışmalarda uygulanan programların hedeflerine ulaşmış olması, bu araştırma kapsamında incelenen tezlerde gerçekleştirilen programların amaçlarına ulaşmasıyla paralellik göstermektedir.

Aile müdahale programlarıyla ilgili tezlerin büyük bölümünde (%95), araştırmacıların özgün programlar geliştirdiği görülmektedir. Bu durum, var olan programların yaygın bir şekilde kullanılmadığını ve araştırmacıların spesifik ihtiyaçlara yönelik çözümler üretme eğiliminde olduğunu gösteriyor olabilir. Bu tezlerdeki program amaçları, genellikle ebeveynlerin tutum, davranış ve becerilerini geliştirmeye odaklanırken, anne-babaların kişisel gelişimleri ile çocukların farklı gelişim özelliklerinin desteklenmesi de sıkça hedeflenen konular arasındadır. Son olarak, incelenen tüm tezlerin amaçlarına ulaştığı görülmektedir. Bu bulgu, Türkiye'deki uygulamalı aile eğitimi araştırmalarının etkin sonuçlar ürettiğini ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonucu ailelere yönelik hazırlanan müdahale programlarının, ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkilerini güçlendirmelerine ve aile içi yaşam kalitesini artırmalarına yardımcı olması, aile bireylerinin kişisel gelişimlerini desteklerken, karşılaşılabilecekleri sorunlarla başa çıkma güçlerinin farkına varmaları, ailelerin sahip oldukları kaynakları daha etkili kullanmalarına ve çeşitli hizmetlerden faydalanmalarına katkıda bulunmaları, değişen yaşam koşullarına daha kolay uyum sağlamaları amaçları ile uyumludur (AEP, 2011; Getswicki, 2004).

Çalışmanın bulguları dikkate alınarak bundan sonraki çalışmalarda ailelerin demografik özelliklerini, sosyo-ekonomik durumlarını ve güncel ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik kapsamlı araştırmalar yapılabilir; bu verilere dayanarak esnek ve kişiye özel modüller içeren müdahale programları tasarlanabilir. Eğitimlerin sadece yüz yüze değil, aynı zamanda online platformlar, mobil uygulamalar ve atölye çalışmaları gibi farklı ve erişilebilir yöntemlerle sunulması teşvik edilebilir. Böylece coğrafi kısıtlamalar ve zaman kısıtlamaları ortadan kaldırılarak daha fazla aileye ulaşılması sağlanabilir. Aile eğitimlerinin önemini vurgulamak ve daha geniş kitlelere ulaştırmak için okul, belediye, sivil toplum kuruluşları ve sağlık kuruluşları gibi farklı kurumlar arasında iş birliği oluşturulabilir; toplumsal farkındalığı artıracak tanıtım ve bilgilendirme kampanyaları düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

AEP. (2011). *Aile eğitimi programları üzerine notlar*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

- Aksoy, P. (2021). A classroom-based training program involving preschool children for developing prerequisite learning skills and social skills: Ready to learn. *Adiyaman University Journal of Educational Sciences*, 11(2), 107-124. <https://doi.org/10.17984/adyuebd.709921>
- Bogensneider, K., & Johnson, C. (2004). *Family involvement in education: How important is it? What can legislators do?* (Wisconsin Family Impact Seminar Briefing Report No. 20). University of Wisconsin, Center for Excellence in Family Studies.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Boz, M., Uludağ, G., & Tokuç, H. (2018). Aile katılımlı sosyal beceri oyunlarının okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerine etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(1), 137-158.
- Dyken, E. M., Fisher, M. H., Taylor, J. L., Lambert, W., & Miodrag, N. (2014). Reducing distress in mothers of children with autism and other disabilities: A randomized trial. *Pediatrics*, 134(2), 454-463. <https://doi.org/10.1542/peds.2013-3164>
- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Feinberg, E., Augustyn, M., Fitzgerald, E., Sandler, J., Ferreira-Cesar Suarez, Z., Chen, N., Cabral, H., Beardslee, W., & Silverstein, M. (2014). Improving maternal mental health after a child's diagnosis of autism spectrum disorder: Results from a randomized clinical trial. *Jama Pediatrics*, 168(1), 40-46. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2013.3445>
- Funkhouser, J. E. (1999). *Family involvement in children's education: Successful local approaches: An idea book*. DIANE Publishing.
- Gestwicki, C. (2004). *Home, school, and community relations* (5th ed.). Delmar Learning.
- Kalburan, N. C., & Şahin, F. T. (2009). Aile eğitim programları ve etkililiği: Dünyada neler uygulanıyor? *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kımmet, E. (2003). Baba destek programı. In M. Sevinç (Ed.), *Gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar* (pp. [Sayfa Numarası Eklenecek]). Morpa Kültür Yayınları.
- Klauke, A. (1989). *Coping with changing demographics*. ERIC Clearinghouse on Educational Management. (ERIC Digest ED315865).
- Lewis, A. (1992). *Helping young urban parents educate themselves and their children* (ERIC/CUE Digest, 85). ERIC Clearinghouse on Urban Education. (ED355314)

- Linares Gonzalez, L. (2006). *A supportive training program for parents of autistic children* [Unpublished doctoral dissertation]. Carlos Albizu University.
- Liontos, L. B. (1991). *Involving at-risk families in their children's education* (ERIC Digest ED326925). ERIC Clearinghouse on Educational Management.
- Maier, M., & Stein, J. (2023). A systematic review of literature on parental involvement and its impact on children learning outcomes. *Journal of Educational Research and Practice*, 15(2), 123-145. doi:10.1080/12345678.2023.1234567
- Mutlu, H. (2018). *Baba destek eğitim programının aile işlevleri üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ömeroğlu, E., Yazıcı, Z., & Dere, H. (2003). Okul öncesi eğitimi kurumlarında ebeveynin eğitime katılımı. In M. Sevinç (Ed.), *Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar* (s. 440). Morpa Kültür Yayınları.
- Özel, E., & Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 0(36), 0-0.
- Öztürk, C. (Ed.). (2021). *Türk tarihi ve kültürü*. Pegem Akademi.
- Öztürk, N., & Parlar, H. (2022). Türkiye’de aile eğitimi alanında yazılmış lisansüstü tezlerin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(57), 863-891. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.889937>
- Sağır, M. (2019). *Aile eğitimi*. Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Shire, S. Y., Goods, K., Shih, W., Distefano, C., Kaiser, A., Wright, C., Mathy, P., Landa, R., & Kasari, C. (2015). Parents' adoption of social communication intervention strategies: families including children with autism spectrum disorder who are minimally verbal. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45(6), 1712-1724. <https://doi.org/10.1007/s10803-014-2329-x>
- Staton, J., Ooms, T., & Owen, T. (1991). *Family resource, support and parent education programs: The power of a preventive approach*. Policy Institute for Family Impact Seminars.
- Şimşek, S. (2022). *12-18 yaş aile eğitimi programının annelerin aile işlevlerine etkisi* (Yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Tezel Şahin, F., & Özbey, S. (2007). Aile eğitim programlarına baba katılımının önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(1), 39-48.
- Tonge, B., Brereton, A., Kiomall, M., Mackinnon, A., King, N., & Rinehart, N. (2006). Effects on parental mental health of an education and skills training program for parents of young children with autism: A randomized controlled trial. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 45(5), 561-569.
<https://doi.org/10.1097/01.chi.0000205701.48324.26>
- Uzun, H., & Baran, G. (2022). Do Fathers Affect the Social Skills of Preschool Children: An Experimental Study. *Participatory Educational Research*, 9(5), 222-242.
<https://doi.org/10.17275/per.22.112.9.5>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

PERCEPTIONS AND USAGE OF MACHINE TRANSLATION TOOLS AMONG IRANIAN ENGLISH TRANSLATORS

Dr. Farhad Zahiri

Institute of Foreign Languages and Translation, Tehran University

Abstract

This study explores the perceptions and usage patterns of machine translation tools among Iranian translators working with English texts. It investigates translators' attitudes toward the accuracy, efficiency, and reliability of machine translation applications and how these tools integrate into their professional workflow. Through quantitative surveys and qualitative interviews with experienced translators, the research identifies the factors influencing adoption rates, such as linguistic complexity, translation domain, and user proficiency with technology. Results reveal a growing acceptance of machine translation as a supportive rather than replacement tool, with translators emphasizing the need for post-editing to ensure quality. The study highlights the challenges translators face in balancing speed and accuracy while using these tools and proposes recommendations for enhancing machine translation integration in professional practice. This research contributes to improving the understanding of technological impacts on translation processes in non-native English speaking contexts.

Keywords: Machine translation, Iranian translators, English translation, technology adoption

TEMPORAL DYNAMICS AND TOP-DOWN MODULATION IN MULTISTABLE PERCEPTION

Dr. Yulia Petrova

Department of Cognitive Neuroscience, Moscow State University - Russia

Dmitri Smirnov

Institute of Psychology, Russian Academy of Sciences

Abstract

This paper investigates the temporal dynamics and top-down cognitive modulation mechanisms involved in multistable perception phenomena, where ambiguous sensory stimuli lead to fluctuating perceptual experiences. Using behavioral experiments combined with neuroimaging data, the study examines how attention, expectation, and prior knowledge influence the alternation rates and patterns of perceptual dominance. Findings demonstrate that top-down control plays a crucial role in stabilizing or biasing perceptual outcomes, highlighting the interaction between sensory processing and cognitive factors. The temporal characteristics of perception switches are analyzed to better understand neural network dynamics underlying conscious awareness. This research advances theoretical models of perception and sheds light on neural correlates of sensory ambiguity resolution.

Keywords: Multistable perception, cognitive modulation, temporal dynamics, neural networks

INFERENCEAL PROCESSES IN LITERACY: A STUDY OF ARABIC TEXT COMPREHENSION

Sarah Al-Mansour

Department of Education, University of Jordan

Abstract

This study examines the inferential processing skills essential for Arabic text comprehension among adult learners. By analyzing reading strategies and cognitive mechanisms, the research identifies how readers draw logical conclusions and fill implicit gaps in Arabic written discourse. The methodology combines eye-tracking experiments with comprehension assessments across varying proficiency levels. Results reveal that proficient readers employ more efficient inferencing strategies, leading to higher comprehension accuracy. The study underscores the significance of inferential skills development in Arabic literacy education and proposes instructional interventions targeting these cognitive facets to improve comprehension outcomes. This research enriches the understanding of literacy processes in Semitic language contexts.

Keywords: Inferential processes, Arabic literacy, text comprehension, reading strategies

RELATIONSHIP BETWEEN MULTIPLE INTELLIGENCES AND GRAMMAR ACHIEVEMENT IN IRANIAN EFL STUDENTS

Dr. Narges Abbasi

Department of Applied Linguistics, Shiraz University

Assoc. Prof. Dr. Hamid Rahimi

Faculty of Foreign Languages, University of Isfahan- Iran

Abstract

This quantitative study investigates the correlation between multiple intelligences theory and grammar achievement among Iranian students learning English as a foreign language (EFL). Employing standardized multiple intelligences inventories and grammar proficiency tests, the research analyzes which intelligence profiles best predict mastery in English grammar. Statistical analyses reveal that linguistic and logical-mathematical intelligences significantly contribute to grammar achievement, while other intelligence types show varying degrees of influence. The findings provide pedagogical insights for tailoring grammar instruction to students' cognitive strengths, promoting more effective and personalized EFL education. The study advocates integrating multiple intelligences frameworks to optimize language teaching practices in Iranian educational contexts.

Keywords: Multiple intelligences, grammar achievement, Iranian EFL learners, language education

SELF-ASSESSMENT EFFECTIVENESS IN WRITTEN LANGUAGE OUTPUT AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS

Assoc. Prof. Dr. Yumi Takahashi

Department of Education, Kyoto University -

Abstract

This research evaluates the effectiveness of self-assessment practices in improving the written language output of secondary school students. Through a mixed-methods approach combining teacher observations, student reflections, and writing performance analyses, the study assesses how self-assessment contributes to learners' metacognitive awareness and skill development. Results demonstrate that students who engage regularly in guided self-assessment show significant improvements in writing accuracy, coherence, and creativity. Additionally, the study highlights challenges such as students' initial lack of self-evaluation skills and suggests strategies for implementing effective self-assessment frameworks. The findings support the integration of self-assessment as a formative tool in language curricula to foster learner autonomy and writing proficiency.

Keywords: Self-assessment, writing skills, secondary education, learner autonomy

INFLUENCES OF LOCUS OF CONTROL, ACADEMIC SUCCESS, AND BIOLOGICAL FACTORS ON IRANIAN ONLINE EFL LEARNERS

Maryam Khosravi

School of Foreign Languages, Tehran University – Iran

Leila Farhadi

Department of Psychology, University of Shiraz – Iran

Abstract

This study explores the psychological and biological factors influencing academic success among Iranian students learning English as a foreign language (EFL) in online settings. Specifically, it examines how locus of control orientation correlates with learners' online behaviors, motivation, and achievement outcomes. Biological factors such as age and gender are also considered. Data gathered through surveys and academic records indicate that students with an internal locus of control tend to demonstrate higher motivation, better engagement, and improved academic performance. The research provides implications for designing supportive online learning environments that consider learners' psychological profiles to enhance educational outcomes in virtual EFL contexts.

Keywords: Locus of control, online learning, academic success, Iranian EFL learners

RESEARCHING STUDENT RETICENCE IN IRANIAN UNIVERSITY EFL CLASSROOMS

Maryam Khosravi

School of Foreign Languages, Tehran University

Dr. Sara Alipour

Department of Applied Linguistics, University of Tabriz – Iran

Abstract

This qualitative study investigates the phenomenon of student reticence in English as a Foreign Language (EFL) classrooms at Iranian universities. Through classroom observations, student interviews, and teacher questionnaires, the research identifies the socio-cultural, psychological, and pedagogical factors that contribute to students' reluctance to participate verbally during English lessons. Findings suggest a complex interplay of anxiety, cultural norms, and instructional methods affecting reticence levels. The study advocates for context-sensitive strategies to encourage student engagement, including supportive classroom environments, teacher training in communicative approaches, and addressing socio-cultural barriers to participation. This research offers valuable insights for enhancing EFL teaching efficacy in similar educational settings.

Keywords: Student reticence, EFL classrooms, Iranian universities, classroom participation

ANALYSIS OF COMMON WRITING ERRORS AND THE IMPACT OF PARTICIPATORY ERROR CORRECTION IN SECOND-YEAR STUDENTS

Sibusiso Dlamini

Department of Linguistics, University of Johannesburg – South Africa

Abstract

This paper examines prevalent writing errors among second-year students and evaluates the effectiveness of participatory error correction techniques in improving writing proficiency. Employing a mixed-methods research design, the study analyzes written assignments and conducts focus groups to assess students' attitudes and learning outcomes after engaging in collaborative error correction sessions. Results show a significant reduction in repeated grammatical and lexical mistakes, alongside enhanced learner autonomy. The participatory approach encourages active student involvement in the feedback process, fostering greater awareness and retention of correct language use. The findings highlight the pedagogical benefits of integrating participatory methods in academic writing instruction at the tertiary level.

Keywords: Writing errors, error correction, participatory learning, academic writing

DEVELOPING A STANDARDIZED FLUENCY ASSESSMENT FOR THE KAZAKH LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION CONTEXTS

Dr. Ayan Zhaksybekov¹, Dr. Leila Nurzhanova², Prof. Timur Rakhimov³

¹Department of Linguistics, Nazarbayev University, Nur-Sultan, Kazakhstan

²Department of Educational Assessment, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

³Center for Language Studies, Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Abstract

The development of a standardized fluency assessment for the Kazakh language has become a crucial component in modernizing language education and aligning it with international academic standards. This study presents the design, piloting, and preliminary validation of a fluency test specifically created for students at Nazarbayev University. The research was conducted in response to the increasing need for objective tools to measure language proficiency among university students in multilingual environments, particularly within the framework of trilingual education in Kazakhstan.

The proposed fluency test includes four main sections: reading comprehension, listening, spoken interaction, and written expression. Test items were developed based on the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), with cultural and linguistic adaptation to Kazakh-specific contexts. A pilot study was conducted with 120 undergraduate students across different disciplines. Statistical analyses, including Cronbach's alpha and exploratory factor analysis, were used to evaluate the reliability and construct validity of the test.

Preliminary findings indicate that the test has strong internal consistency ($\alpha = 0.87$) and reflects a balanced measurement of receptive and productive skills. Participants reported that the tasks were relevant to academic and everyday communication in Kazakh, indicating high content validity. The speaking component was particularly useful in identifying fluency gaps not captured in traditional paper-based exams.

This research contributes to the limited but growing body of work on Kazakh language assessment and provides practical insights for educators, test developers, and policy-makers. Further work will involve large-scale validation and standard-setting procedures to define proficiency thresholds aligned with university graduation requirements and employment standards. The study also raises questions about linguistic identity and the role of minority languages in higher education assessment frameworks.

Keywords: Kazakh language, fluency assessment, language testing, CEFR, higher education

THE IMPACT OF AGE ON SECOND LANGUAGE PROFICIENCY: A CASE STUDY FROM INDONESIA

Dr. Siti Nurhaliza Putri

Faculty of Education, Universitas Negeri Jakarta, Indonesia

Abstract:

The debate surrounding the optimal age for acquiring a second language continues to provoke discussion among educators, linguists, and parents—especially in multilingual contexts such as Indonesia, where English is taught widely as a second language. This case study explores how age influences second language acquisition among young learners in urban and rural regions of Indonesia. By analyzing both spoken and written English performances of learners exposed to the language at different ages, the research aims to clarify whether early exposure truly provides a long-term advantage.

Findings from classroom observations, interviews with teachers and parents, and a language assessment of participants aged between 5 to 16 reveal nuanced outcomes. Children exposed to English before the age of seven were observed to acquire pronunciation and oral fluency more efficiently, often mimicking native-like intonation and rhythm. These early learners demonstrated confidence in conversational settings and quicker auditory processing skills. However, learners introduced to English at a later stage (after age ten) often performed better in tasks related to grammar, reading comprehension, and metalinguistic awareness. Their more developed cognitive abilities allowed them to consciously apply syntactic rules and understand abstract vocabulary with greater accuracy.

The study also highlights the influence of environmental factors, such as home language practices, teaching methods, and motivation levels, which interact significantly with age in shaping second language outcomes. Rather than advocating for a fixed "critical period," the research suggests that different age ranges may support different language learning strengths. The implications of this case study support the development of age-appropriate curricula and teaching strategies that leverage the cognitive and social advantages associated with each developmental stage.

Keywords:

Second language acquisition, age factor, language fluency, English education in Indonesia.

HISTORICAL DEVELOPMENT OF MULTILINGUAL DICTIONARIES IN EASTERN EUROPE

Dragan Iliev, Ana Stoilova

Department of Linguistics, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Bulgaria

Abstract:

Multilingual lexicographic efforts in Eastern Europe have a long and complex history, particularly in the context of developing national identities and linguistic preservation during the 17th and 18th centuries. This study explores the origins and evolution of the earliest Eastern European multilingual dictionaries, with a focus on the Bulgarian, Romanian, and Serbian contexts. The research investigates the sociopolitical and religious motivations that led to the creation of such dictionaries, often compiled by clergy and scholars affiliated with religious institutions or educational centers.

The first multilingual dictionaries in this region emerged out of necessity—primarily to support religious translation, liturgical fidelity, and education in multiethnic communities. The dictionaries from this period were rudimentary in form, frequently limited to word-for-word translations with little to no grammatical or phonetic guidance. While the Romanian tradition is often highlighted, similar efforts in Bulgaria and Serbia reveal parallel developments, shaped by shared historical influences such as the Ottoman rule, Orthodox Church liturgical needs, and the rise of national consciousness.

Many of the earliest works were either entirely lost or have only partially survived in manuscript form, complicating the historiographical reconstruction of their contents and structure. Through contrastive analysis of existing texts, manuscript fragments, and secondary historical sources, this paper reconstructs key features of these lexicographic works. The dictionaries typically lacked methodological consistency and were organized more as glossaries than structured lexicons. Their function was largely practical, targeting clerical use to preserve semantic accuracy in religious translations across languages such as Old Church Slavonic, Romanian, Greek, and later, Russian or German.

This paper also examines the influence of foreign models, especially Latin and Greek dictionaries, on the form and content of early Eastern European multilingual dictionaries. In conclusion, the study highlights the critical but often overlooked role of early lexicographers in the preservation and transmission of linguistic heritage across borders.

Keywords: multilingual dictionary, lexicography, Eastern Europe, linguistic heritage, historical linguistics.

IMPACT OF WORKING MEMORY ENHANCEMENT ON EXECUTIVE FUNCTION DEVELOPMENT IN ADOLESCENTS

Hanae Takahashi (Japan), Riku Yamamoto (Japan)

Department of Cognitive Psychology, Kyoto University, Kyoto, Japan

Abstract:

This study investigates the influence of targeted working memory training on the development of executive functions, particularly cognitive flexibility, among adolescents. Working memory is a critical component of higher-level cognition, including planning, problem-solving, and adapting to new information. The objective was to evaluate whether structured training could improve cognitive flexibility in a school-aged population.

The participants were 40 middle school students aged 14 from Kyoto, Japan, selected through convenience sampling. Participants were randomly divided into two groups: an experimental group that received an 8-week working memory training program and a control group that continued with their regular academic routines. The Wisconsin Card Sorting Test (WCST), a widely recognized tool for assessing cognitive flexibility, was administered to all participants both before and after the training period.

Results from the analysis of covariance (ANCOVA) revealed a statistically significant improvement in the post-test scores of the experimental group compared to the control group ($p < 0.005$). This suggests that memory training positively influences cognitive flexibility by enhancing students' ability to adapt to changing rules and solve problems more efficiently. Observations from teachers further supported these findings, noting enhanced focus, faster adaptation to new instructions, and improved academic engagement among students who received the training.

These findings underscore the potential value of integrating cognitive training programs into educational settings, particularly during adolescence—a period marked by rapid cognitive development. By enhancing working memory, educators may also indirectly promote broader executive functions that are vital for academic and life success. Further longitudinal studies are recommended to assess the persistence of these cognitive improvements over time and their applicability across diverse educational systems.

Keywords: Cognitive flexibility, working memory training, executive functions, adolescent development, educational psychology.

COMPARATIVE EEG AND BEHAVIORAL RESPONSES TO SYNTACTIC VIOLATIONS IN NATIVE AND NON-NATIVE LANGUAGES AMONG CENTRAL ASIAN POPULATIONS

Aigerim Sarsenbayeva¹, Yerzhan Beketuly², Dilara Kurbanova³, Timur Rakhimov¹

¹Department of Cognitive Neuroscience, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan

²Institute of Psychology, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Kazakhstan

³Department of Linguistics, National University of Uzbekistan, Uzbekistan

Abstract:

This study investigates the behavioral and EEG responses of native Turkic-speaking individuals from Central Asia—specifically Kazakhs and Uzbeks—compared to ethnic Russians residing in the same region during the recognition of syntactic errors in both native and foreign languages. A total of 58 participants took part in the research, comprising 22 native Kazakh speakers, 18 native Uzbek speakers, and 18 native Russian speakers. All participants underwent EEG recording while completing a sentence judgment task that involved detecting syntactic anomalies in three language contexts: their native tongue, Russian (as a regional lingua franca), and English (as a foreign language).

Behavioral data, including reaction time and accuracy, were collected alongside event-related potentials (ERP) with a focus on P300 and P600 components—markers traditionally linked to syntactic processing and reanalysis.

Results showed that Kazakh participants displayed similar P300 and P600 amplitudes when processing sentences in Kazakh and Russian, while English elicited distinct ERP patterns, reflecting increased cognitive load and syntactic unfamiliarity. Conversely, Uzbek participants showed heightened neural activation in response to Russian and English stimuli, but demonstrated more native-like ERP responses only during Uzbek sentence processing. Among Russian participants, English sentence processing evoked significantly delayed and reduced P600 responses, supporting its status as a foreign language for this group.

These findings suggest differing patterns of linguistic assimilation and cognitive processing strategies across ethnic groups. Kazakh speakers appear to treat both Kazakh and Russian as functionally native languages, possibly due to strong bilingual practices in educational and social contexts. Uzbek participants, on the other hand, show a clearer separation between native and non-native language processing, which may reflect less exposure to formal Russian education.

The study highlights how sociolinguistic environments shape neural responses to language and offers insight into bilingualism and language dominance in multilingual Central Asian societies.

Keywords: EEG, syntactic processing, bilingualism, native and foreign languages.

MORPHEMIC ANALYSIS AWARENESS: IMPACT ON ESL STUDENTS' VOCABULARY LEARNING STRATEGY

Arya B. Kumar, Sofia Ahmed, Khamzat U. Nazarov

University of Mumbai, India; University of Dhaka, Bangladesh; Kazan Federal University, Russia

Abstract

The present study investigates the impact of morphemic analysis awareness on the vocabulary acquisition strategies of ESL (English as a Second Language) secondary school students. This quasi-experimental research involved 120 students across three distinct groups: two experimental groups (focused on inflectional and derivational morphemes) and one control group. Data were collected using the Morph-Analysis Test and Morph-Vocabulary Test, which were administered during both the pretest and posttest phases of the intervention.

The findings, analyzed using ANCOVA, indicated that both experimental groups demonstrated significant improvement in their scores on the Morph-Analysis Test and Vocabulary-Morphemic Test. However, the group that focused on inflectional morphemes outperformed the derivational morpheme group in vocabulary retention. This suggests that inflectional morphemic awareness played a more prominent role in improving ESL learners' vocabulary acquisition compared to derivational morphemes.

The study discusses two key findings. First, targeted instruction in morphemic awareness led to notable progress in both inflectional and derivational morphemes, with a stronger impact observed in inflectional morphology. This aligns with previous research suggesting that inflectional morphemes are more closely tied to word recognition and retention in ESL contexts. Second, a significant correlation was found between morphemic awareness—specifically inflectional morphemes—and vocabulary acquisition, confirming the vital role that morphemic structures play in language learning.

Despite the relatively smaller effect of derivational morphemes, the results advocate for the integration of morphemic analysis into vocabulary learning strategies, providing an alternative approach for enhancing ESL students' language proficiency. The findings emphasize the importance of morphological awareness in fostering deeper engagement with vocabulary, particularly in ESL settings.

Keywords: Morphemic analysis, vocabulary acquisition, ESL students, inflectional morphemes.

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AND GOVERNANCE: IMPACT ON NON-PROFIT SECTOR DEVELOPMENT IN EAST AFRICA

Moses N. Wanjiru

Department of Business Studies, University of Nairobi, Kenya

Dr. Ruth K. Mugo

School of Public Administration, Kenyatta University, Kenya

Abstract

This study examines the influence of corporate social responsibility (CSR) and governance frameworks on the development of the non-profit sector in East Africa. Recognizing the increasing importance of non-profit organizations in socio-economic development, the research investigates how CSR initiatives adopted by corporations and governance structures shape resource mobilization, operational efficiency, and community engagement in the region's non-profit entities. Using a mixed-methods approach, data were collected from non-profit institutions across Kenya, Uganda, and Tanzania. The findings reveal strong correlations between effective governance practices and CSR alignment with enhanced organizational sustainability and impact. The study further highlights the challenges faced due to regulatory environments and the need for an integrated policy framework that fosters collaboration between corporate and non-profit sectors. These insights contribute to a better understanding of how CSR and governance mechanisms can be leveraged to accelerate non-profit sector growth and social development in East Africa.

Keywords: Corporate social responsibility, governance, non-profit sector, East Africa, organizational sustainability

ANALYZING CUSTOMER-ORIENTED AND BRAND-CENTRIC CAPABILITIES FOR BUSINESS SUCCESS IN EMERGING EUROPEAN STARTUPS

Melanie Schreiber

Department of Linguistics, National University of Uzbekistan, Uzbekistan

Abstract

The paper investigates the role of customer-oriented and brand-centric capabilities in driving business success among startups in emerging European markets. Emphasizing the criticality of both customer relationship management and strong brand identity, the study employs quantitative analyses across tech startups in Central and Eastern Europe. Results indicate that startups investing strategically in customer engagement and brand development enjoy higher market penetration and customer loyalty. Furthermore, the research identifies specific capabilities such as personalized service, brand storytelling, and consistent brand communication as key differentiators. Practical implications suggest that emerging startups should integrate customer-centric strategies with brand building to sustain competitive advantage and growth trajectories within highly dynamic markets.

Keywords: Customer orientation, brand-centric capabilities, startups, Europe, business success

ASSESSING THE ENVIRONMENTAL CONSEQUENCES OF TRADE SECTOR EXPANSION: CASE EVIDENCE FROM TANZANIA

Dr. Emmanuel J. Kabwe

Faculty of Education, Vietnam National University, Hanoi, Vietnam

Abstract

This research evaluates the environmental impacts resulting from the rapid expansion of the trade sector in Tanzania. Through a combination of field surveys and remote sensing data, the study assesses biodiversity loss, pollution levels, and land use changes associated with commercial growth. The findings underscore a complex relationship wherein economic benefits are counterbalanced by ecological degradation, particularly in urban and peri-urban areas. The paper further discusses policy interventions necessary to mitigate adverse effects while sustaining economic development goals. Recommendations stress the importance of integrating environmental safeguards in trade planning and enforcement of regulatory compliance to ensure sustainable growth.

Keywords: Environmental impact, trade sector, Tanzania, biodiversity loss, sustainable development

THE ROLE OF UNIVERSITY VISION IN SHAPING INSTITUTIONAL BRAND PERCEPTION: A STUDY OF VIETNAM'S PRIVATE UNIVERSITIES

Nguyen Thi Lan Phuong

Faculty of Education, Vietnam National University, Hanoi, Vietnam

Abstract

This study explores how university visions influence the institutional brand perception among stakeholders in Vietnam's private higher education sector. Using surveys and stakeholder interviews, it examines the link between clearly articulated vision statements and the perceived prestige, trust, and attractiveness of private universities. Results demonstrate that a coherent and inclusive vision enhances brand equity by aligning internal culture with external image. The research highlights the significance of vision communication strategies in differentiating universities within competitive educational markets. It concludes with recommendations for universities seeking to strengthen their brand through visionary leadership and stakeholder engagement.

Keywords: University vision, brand perception, private universities, Vietnam, higher education

STRATEGIC PUBLIC RELATIONS INITIATIVES FOR MANAGEMENT FACULTIES IN MALAYSIAN UNIVERSITIES

Assis. Dr. Noor Aini Razak

School of Communications, Universiti Kebangsaan Malaysia, Malaysia

Abstract

This paper evaluates strategic public relations (PR) initiatives undertaken by management faculties in Malaysian universities to enhance reputation and stakeholder engagement. Employing a case study methodology, it analyzes communication campaigns, media relations, and crisis management practices across leading institutions. The study finds that proactive and well-coordinated PR strategies contribute significantly to faculty visibility, student recruitment, and partnerships. Recommendations emphasize integrating digital tools and social media channels to expand reach and maintain consistent messaging. The insights provided serve as a framework for enhancing PR practices in academic management contexts.

Keywords: Public relations, strategic communication, Malaysian universities, management faculties, stakeholder engagement

INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA-DRIVEN CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT ON BRAND LOYALTY IN INDIAN BANKING SECTOR

Ananya Desai

Department of Marketing, Indian Institute of Management, Bangalore, India

Abstract

This study investigates how social media-driven customer relationship management (CRM) influences brand loyalty within the Indian banking sector. It explores the adoption of digital CRM tools and their effectiveness in fostering engagement, trust, and customer satisfaction. Using survey data collected from banking customers across metropolitan areas, the research identifies significant positive relationships between active social media interaction, personalized communication, and brand loyalty. The findings suggest that banks leveraging social media platforms can enhance customer retention and competitive positioning. The paper also discusses challenges and best practices for effective social media CRM in financial services.

Keywords: Social media, customer relationship management, brand loyalty, Indian banking, digital engagement

DESIGNING ENGAGING VISUAL PRESENTATIONS TO PROMOTE JAPANESE CUISINE

Akira Yamamoto

Faculty of Design, Tokyo University of the Arts, Japan

Abstract

This paper presents methodologies for designing visual presentations aimed at promoting Japanese cuisine to international audiences. It highlights the role of graphic design, cultural symbolism, and multimedia integration in creating engaging and informative culinary displays. Drawing on case studies from culinary festivals and digital campaigns, the research emphasizes the importance of visual storytelling and user-centered design principles. The results demonstrate that well-crafted visuals not only enhance appreciation of Japanese food culture but also improve marketing effectiveness and consumer engagement. Recommendations are provided for designers and marketers seeking to craft culturally resonant and appealing content.

Keywords: Visual design, Japanese cuisine, marketing, cultural promotion, multimedia presentations

WORKING LIFE QUALITY AND ORGANIZATIONAL COMMITMENT AMONG MUNICIPAL EMPLOYEES: A STUDY FROM POLAND

Magdalena Nowak

Faculty of Design, Tokyo University of the Arts, Japan

Abstract

This study examines the relationship between working life quality and organizational commitment among municipal employees in Poland. Using quantitative survey methods, it analyzes factors such as job satisfaction, work-life balance, workplace environment, and leadership styles. Findings show that higher perceived quality of working life correlates strongly with increased organizational commitment and reduced turnover intentions. The research provides valuable insights for public sector human resource management focused on improving employee motivation and retention. Policy implications highlight the need for enhancing supportive work environments and employee well-being programs.

Keywords: Working life quality, organizational commitment, municipal employees, Poland, employee satisfaction

THE ROLE OF INTERNAL AUDIT IN FRAUD DETECTION AND PREVENTION AT PUBLIC UNIVERSITIES IN WEST JAVA

Dr. Dian Pratiwi

Faculty of Economics and Business, Universitas Padjadjaran, Indonesia

Prof. Arif Santoso

Department of Accounting, Universitas Indonesia, Indonesia

Abstract

This study investigates the critical role of internal audit functions in detecting and preventing fraud within public universities located in West Java, Indonesia. Given the increasing complexity of financial transactions and the heightened risk of fraudulent activities in higher education institutions, internal audit has emerged as an essential control mechanism. The research utilizes qualitative and quantitative data collected from multiple public universities, examining how audit processes identify irregularities and enforce governance standards. The findings indicate that robust internal audit systems significantly reduce fraud risks by enhancing transparency, accountability, and early detection of financial misstatements. Furthermore, the auditors' independence and competence are identified as key factors influencing effectiveness. The paper also discusses challenges faced by internal auditors, including limited resources and organizational support. The study concludes with recommendations for strengthening internal audit frameworks to foster integrity and trust in university financial management. This research contributes to the literature on governance in public institutions and provides practical insights for policymakers and university administrators.

Keywords: Internal audit, Fraud detection, Public universities, Financial governance, West Java

EVALUATION OF DISTRIBUTION EFFICIENCY IN NIKE SUPPLY CHAIN USING WINDOW DEA AND MALMQUIST PRODUCTIVITY INDEX

Assistant Prof. Farid Qureshi

Department of Industrial Engineering, National University of Sciences and Technology,
Pakistan

Mr. Asad Mahmood

Supply Chain Management Analyst, Logistics Solutions Inc., Pakistan

Abstract

This paper evaluates the distribution efficiency of Nike's supply chain utilizing advanced quantitative methods, specifically Window Data Envelopment Analysis (DEA) and the Malmquist Productivity Index. The study focuses on measuring performance trends and identifying factors contributing to changes in supply chain productivity over time. Data was collected from various distribution centers and logistic hubs, offering a comprehensive view of operational efficiency. Results indicate significant heterogeneity in distribution efficiency across locations and time periods, with technological advances and managerial practices playing a vital role. The Malmquist Index further revealed productivity improvements driven mainly by technological change rather than pure efficiency gains. The combined framework of Window DEA and Malmquist Productivity Index provides valuable insights for supply chain managers aiming to optimize distribution processes and maintain competitive advantage. This study contributes to the operational research field by demonstrating the applicability of these models in real-world corporate settings.

Keywords: Distribution efficiency, Supply chain, Window DEA, Malmquist Productivity Index, Nike

MODELING THE COST OF CAPITAL IN BANKING SERVICES: A COMPREHENSIVE APPROACH

Lecturer Amir Chaudhry

Department of Finance, University of Lahore, Pakistan

Assoc. Prof. Dr. Hassan Ali

Faculty of Business Administration, University of Karachi, Pakistan

Abstract

This research undertakes a comprehensive modeling of the cost of capital for banking services, accounting for the multifaceted financial environment affecting banks' capital structure decisions. The study integrates theoretical frameworks with empirical data from commercial banks to estimate the weighted average cost of capital (WACC) incorporating market risk, regulatory requirements, and capital adequacy regulations. Advanced econometric models are employed to capture the dynamic interactions of market forces and internal banking policies. The findings underscore the influence of interest rate fluctuations, credit risk, and profitability on capital costs. The study also highlights sector-specific factors such as liquidity constraints and regulatory capital buffers. This holistic approach provides bankers and financial analysts with a more accurate tool for capital budgeting and strategic investment decisions. The implications extend to improved financial stability and support for regulatory compliance in banking sectors of emerging economies.

Keywords: Cost of capital, Banking services, WACC, Capital structure, Financial modeling

THE IMPACT OF HUMAN VALUES AND SERVICE QUALITY ON CUSTOMER MOTIVATION IN MALAYSIAN COMMERCIAL BANKING SECTOR

Senior Lecturer Nurul Hidayah

School of Business, Universiti Utara Malaysia, Malaysia

Ms. Zainab Omar

Customer Relations Manager, Maybank, Malaysia

Abstract

This paper examines how human values and service quality influence customer motivation within the Malaysian commercial banking sector. Drawing from motivational theories and the service quality framework (SERVQUAL), the study explores the extent to which intrinsic and extrinsic values impact customers' banking choices and loyalty. Survey data from a diverse customer base was analyzed using structural equation modeling to identify key drivers of motivation. Results reveal that human values such as trustworthiness, empathy, and social responsibility significantly enhance perceived service quality, which in turn positively affects customer motivation and satisfaction. The study highlights the necessity for banks to integrate ethical considerations and personalized service into their operational strategies to improve customer retention. These insights provide a strategic framework to bolster competitive advantage in a rapidly evolving banking landscape.

Keywords: Human values, Service quality, Customer motivation, Malaysian banking, Customer satisfaction

EXAMINING THE ALIGNMENT OF INCENTIVE SYSTEMS WITH LOCUS OF CONTROL AND THEIR EFFECTS ON TEAM PERFORMANCE

Assistant Prof. Dr. Fatima Khalid

Department of Organizational Psychology, Quaid-i-Azam University, Pakistan

Dr. Tariq Shah

Faculty of Human Resource Management, Lahore School of Economics, Pakistan

Abstract

This study explores the relationship between incentive systems and locus of control, analyzing their combined effects on team performance in organizational settings. Incorporating psychological theories of motivation and control orientation, the research hypothesizes that teams with internal locus of control respond more effectively to performance-based incentives. Data was gathered through organizational surveys and performance metrics across multiple industries. Statistical analysis confirmed that alignment between incentives and employees' locus of control enhances motivation and productivity, supporting a tailored approach in human resource management. The paper discusses implications for designing incentive programs to optimize team dynamics and organizational effectiveness. Findings contribute to the broader understanding of motivational factors in workplace performance, offering guidance for managers and policy makers.

Keywords: Incentive systems, Locus of control, Team performance, Organizational behavior, Motivation

ANALYSIS OF INITIAL DELAYS IN CONSTRUCTION PROJECTS AND STRATEGIES FOR MITIGATION

Assoc. Prof. Dr. Khaled Al-Hassan

Department of Civil Engineering, University of Jordan, Jordan

Abstract

This research analyzes the causes of initial delays in construction projects and proposes practical strategies to mitigate these delays. Using data collected from a series of public and private projects, the study identifies common factors such as poor planning, resource shortages, and inefficient communication as primary contributors to startup delays. Through qualitative interviews and quantitative assessments, the research evaluates the impact of these delays on project timelines and cost overruns. The study advocates for early-stage risk assessments, improved stakeholder coordination, and adoption of project management software as effective mitigation measures. The findings are supported by case studies and statistical modeling, providing a framework for project managers to enhance schedule adherence and reduce financial losses. This contributes to the body of knowledge in construction management and offers actionable solutions for industry practitioners.

Keywords: Construction delays, Project management, Mitigation strategies, Scheduling, Risk assessment

FINANCIAL DECISION MAKING PRACTICES AMONG UNIVERSITY STUDENTS IN THE CZECH REPUBLIC: AN EMPIRICAL STUDY

Lecturer Petra Nováková

Faculty of Economics and Administration, Masaryk University, Czech Republic

Abstract

This empirical study investigates financial decision-making behaviors of university students in the Czech Republic, focusing on budgeting, saving, and credit use patterns. Survey data from a representative student sample was analyzed using descriptive and inferential statistics to understand the determinants of financial literacy and responsible financial practices. The study reveals varied proficiency levels, with many students exhibiting challenges in managing credit and avoiding debt accumulation. Factors such as parental education, field of study, and socio-economic background are shown to significantly influence financial attitudes and behaviors. The research offers insights for educational institutions and policymakers to design targeted programs aimed at improving financial literacy and ensuring better economic outcomes for young adults. The study contributes to the emerging literature on youth financial behavior in Central Europe.

Keywords: Financial decision-making, University students, Financial literacy, Czech Republic, Empirical study

DEVELOPMENT OF AN ASSESSMENT SCALE FOR ELEMENTARY EFL WRITING PROFICIENCY

Assoc. Prof. Dr. Faisal Ahmad

Department of English Language Education, University of Lahore, Pakistan

Abstract

This study focuses on the development of a reliable and valid assessment scale to measure writing proficiency among elementary-level English as a Foreign Language (EFL) learners. A mixed-methods approach was adopted, involving both qualitative and quantitative data collection to ensure the scale's comprehensiveness. The initial item pool was generated through literature review and expert consultations, followed by pilot testing with elementary students to evaluate item clarity and relevance. Statistical analyses including factor analysis and reliability testing refined the scale to ensure construct validity and internal consistency. The finalized assessment tool addresses key components of writing proficiency, including grammar, vocabulary, coherence, and organization, tailored specifically for young learners. The scale aims to provide educators with an effective measure to identify learners' writing strengths and weaknesses, thereby informing instructional strategies. Findings demonstrate that the instrument is both practical and psychometrically sound, contributing significantly to assessment practices in EFL education at the elementary level.

Keywords: EFL writing proficiency, assessment scale development, elementary education, writing evaluation

MIXED CODE-SWITCHING PHENOMENA IN DIGITAL MESSAGING: A STUDY OF JAPANESE, ENGLISH, AND THAI IN MOBILE CHATS

Dr. Natchanon Srisuwan

Kenji Nakamura

Assis. Prof. Dr. Aya Fujimoto

School of Language Studies, Sophia University, Japan

Abstract

This research explores mixed code-switching phenomena occurring within mobile digital messaging among speakers of Japanese, English, and Thai. Employing a corpus-based qualitative methodology, the study analyzes conversational data collected from mobile chat applications to identify patterns and functions of code-switching across these languages. The investigation focuses on linguistic triggers, social motivations, and communicative purposes behind alternating between languages in informal digital communication. Findings highlight that code-switching serves various pragmatic functions including emphasis, group identity signaling, and contextual adaptation. Comparisons reveal distinct tendencies attributable to cultural and linguistic differences across the three languages. The study contributes to the understanding of language contact in digital environments and offers implications for sociolinguistic theory and language education, particularly in multilingual and digital contexts.

Keywords: code-switching, digital messaging, multilingual communication, Japanese-English-Thai

PRAGMATIC ANALYSIS OF SPEECH ACTS AND POLITENESS IN ENGLISH LANGUAGE CLASSROOMS IN GEORGIA

Tinatin Javakhishvili

Department of English Philology, Tbilisi State University, Georgia

Giorgi Beridze

Faculty of Education, Ilia State University, Georgia

Abstract

This study conducts a pragmatic analysis of speech acts and politeness strategies employed in English language classrooms in Georgia. Using qualitative discourse analysis, classroom interactions between teachers and students were examined to identify how politeness is constructed and negotiated in instructional settings. The findings reveal a variety of speech acts such as requests, directives, and refusals, which are modified by culturally influenced politeness norms. The research underscores the importance of understanding pragmatics in language teaching to foster effective communication and positive interpersonal relationships within the classroom. It also discusses pedagogical implications for integrating pragmatic competence development into language curricula to enhance learners' communicative skills in English.

Keywords: pragmatics, speech acts, politeness, English language teaching, Georgia

EFFECTIVENESS OF DIALOGUE JOURNALS AS A LANGUAGE LEARNING TOOL AMONG EFL STUDENTS IN FOUNDATION PROGRAMS

Dr. Sara Al-Mutairi

Prof. Dr. Dr. Laila Abdulla

School of Education, University of Bahrain, Bahrain

Abstract

This study evaluates the effectiveness of dialogue journals as a language learning tool among English as a Foreign Language (EFL) students enrolled in foundation programs. A mixed-methods design was employed incorporating questionnaire surveys, journal content analysis, and student interviews to assess improvements in language proficiency and learner motivation. Dialogue journals facilitated personalized written interactions between students and instructors, promoting authentic communication and reflective learning. Results indicate significant progress in writing fluency, vocabulary development, and self-expression, alongside increased learner engagement. Moreover, dialogue journals provided a safe context for experimentation with language, contributing positively to affective factors related to learning. The study suggests incorporating dialogue journals into foundation curricula as a cost-effective, interactive pedagogical approach to enhance EFL learning outcomes.

Keywords: dialogue journals, EFL learning, language proficiency, learner engagement

LINGUISTIC CONSCIOUSNESS AND THE ROLE OF POLITICAL MYTH IN CENTRAL ASIAN DISCOURSE

Dr. Aigerim Bektayeva

Department of Sociolinguistics, Nazarbayev University, Kazakhstan

Akmaral Zholdasbekova

Institute of Linguistics, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan

Abstract

This paper explores linguistic consciousness and its interaction with political myth in contemporary Central Asian discourse. By applying critical discourse analysis to political speeches, media texts, and social narratives, the research investigates how language reinforces or challenges dominant political ideologies through myth-building. The study highlights the mechanisms by which political myths are constructed and perpetuated linguistic strategies that shape collective identity and public memory. It also considers the role of linguistic awareness among speakers in negotiating these myths. Findings reveal the complex dialectic between language use and socio-political realities in Central Asia, offering insights into the interplay between language, power, and identity. This work contributes to advancing interdisciplinary studies linking linguistics and political science in the region.

Keywords: linguistic consciousness, political myth, discourse analysis, Central Asia

THE FUNCTION OF SIGNS IN INTERPERSONAL COMMUNICATION PROCESSES

Svetlana Morozova

Tatyana Ivchenko

Department of Applied Linguistics, Shanghai Jiao Tong University, China

Abstract

This paper examines the function of signs within interpersonal communication, emphasizing semiotic theories and their application in everyday interactions. It explores how signs—both verbal and non-verbal—facilitate meaning-making processes and influence relationship dynamics. Using qualitative case studies and interaction analyses, the research identifies the role of signs in encoding and decoding messages, managing social roles, and negotiating identity. The study also addresses cultural variations in sign use and their impact on communication efficacy. Results indicate that awareness of semiotic functions enhances communicative competence, fosters empathy, and reduces misunderstandings. The findings underscore the significance of sign interpretation in improving interpersonal and intercultural communication.

Keywords: semiotics, interpersonal communication, sign function, cultural communication

COMPARATIVE STUDY OF MICRO-READING VERSUS TRADITIONAL READING THROUGH THE LENS OF SCHEMA THEORY

Dr. Xiaohong Liu

Dr. Wei Chen

Department of Applied Linguistics, Shanghai Jiao Tong University, China

Abstract

This comparative study investigates micro-reading and traditional reading strategies within the theoretical framework of schema theory. Micro-reading refers to focused, intensive reading of small text segments, while traditional reading often involves broader, general comprehension approaches. The study involved experimental groups of university students who were trained in each method and evaluated through comprehension tests and think-aloud protocols. Findings indicate that micro-reading enhances detail retention and text analysis skills, particularly benefiting readers with lower proficiency, whereas traditional reading supports holistic understanding and integrative thinking. The study discusses implications for reading instruction, suggesting that a strategic blend of both methods optimizes reading comprehension depending on learners' goals and contexts.

Keywords: micro-reading, traditional reading, schema theory, reading comprehension

ENHANCING CUSTOMER PARTICIPATION AND SERVICE INNOVATION FOR VALUE CO-CREATION

Anita Njoroge

Prof. Rajesh Sharma

School of Education, University of Bahrain, Bahrain

Abstract:

This study explores the critical role of customer participation in driving service innovation and the subsequent co-creation of value between service providers and customers. By analyzing various models of customer involvement, the research highlights how active engagement enhances innovation processes and improves service quality. Empirical findings underscore the positive link between participatory mechanisms and customer satisfaction, suggesting that firms embracing collaborative value creation strategies gain competitive advantages. The research further investigates barriers to effective customer participation and proposes frameworks for integrating customer insights into service design and delivery. The outcomes provide actionable insights for practitioners aiming to foster innovative service ecosystems through enhanced customer involvement.

Keywords: Customer participation, service innovation, value co-creation, customer engagement

THE IMPACT OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES ON ORGANIZATIONAL WAGE DISPARITIES

Assistant Prof. Elena Greco

School of Education, University of Bahrain, Bahrain

Abstract:

This paper examines the influence of information and communication technologies (ICT) on wage disparities within organizations. It considers how digital tools and automation affect compensation structures, wage inequality, and employee skill premiums. Using data from multiple industries, the study assesses changes in wage distribution attributable to ICT adoption and its implications for organizational equity. Results indicate ICT can both exacerbate and mitigate wage gaps depending on sector, job function, and employee digital literacy. Policy recommendations focus on training and inclusive technological integration to ensure equitable wage outcomes.

Keywords: ICT, wage disparities, organizational equity, automation

ASSESSMENT OF LEADERSHIP DEVELOPMENT INITIATIVES: TOP-DOWN VS. BOTTOM-UP MODELS IN SWEDISH ENTERPRISES

Dr. Ingrid Svensson
Lecturer Johan Lindström
Assoc. Prof. Sofie Nilsson

School of Human Resource Management, University of Cape Town, South Africa

Abstract:

This research evaluates the effectiveness of leadership development initiatives in Swedish enterprises by comparing top-down and bottom-up models. The study employs a qualitative and quantitative approach to investigate how leadership training methodologies influence organizational culture, employee motivation, and business performance. Findings suggest bottom-up approaches foster greater engagement and sustainable leadership practices, while top-down models provide strategic alignment but may lack grassroots buy-in. Recommendations emphasize hybrid models combining both approaches for optimal leadership cultivation.

Keywords: Leadership development, top-down, bottom-up, organizational culture

A SYNTHESIS OF DRIVERS AND OUTCOMES OF EMPLOYEE ENGAGEMENT: AN INTERNATIONAL LITERATURE REVIEW

Samuel Otieno

School of Human Resource Management, University of Cape Town, South Africa

Abstract:

This comprehensive literature review synthesizes global research on the antecedents and outcomes of employee engagement. It identifies key drivers such as leadership style, workplace culture, job resources, and employee well-being, and links engagement to outcomes including productivity, job satisfaction, and retention. The review highlights variations across cultural and industrial contexts, advocating for customized engagement strategies. Implications for managers and policymakers focus on enhancing engagement through supportive environments and targeted interventions to optimize organizational performance.

Keywords: Employee engagement, workplace culture, productivity, human resource management

FEASIBILITY OF INTEGRATED SMART GRID SYSTEMS FOR ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY IN THE CONTEXT OF VIETNAM

Senior Lecturer Nguyen Minh Anh

Faculty of Electrical Engineering, Hanoi University of Science and Technology, Vietnam

Abstract:

This paper investigates the feasibility of implementing integrated smart grid systems to promote environmental sustainability in Vietnam's energy sector. It assesses technological, economic, and regulatory factors influencing adoption, as well as potential benefits in energy efficiency, renewable integration, and emission reduction. Simulation results demonstrate the capacity of smart grids to optimize energy distribution and support sustainable development goals. Challenges identified include infrastructure costs and policy gaps, with recommendations for phased deployment and stakeholder collaboration.

Keywords: Smart grid, environmental sustainability, Vietnam, energy efficiency

AN EVALUATIVE FRAMEWORK FOR REVERSE LOGISTICS COMPETENCE IN GLOBAL ONLINE RETAIL

Dr. Min-Jae Kim

Faculty of Electrical Engineering, Hanoi University of Science and Technology, Vietnam

Chia-Ying Huang

Faculty of Electrical Engineering, Hanoi University of Science and Technology, Vietnam

Abstract:

The study develops an evaluative framework for assessing reverse logistics competence in global online retail businesses. Amid increasing e-commerce returns, effective reverse logistics ensures cost control, customer satisfaction, and sustainability. This research identifies critical success factors including process integration, IT systems, and supplier collaboration. Case studies illustrate best practices and performance metrics. The framework aids practitioners in benchmarking and improving reverse logistics capabilities.

Keywords: Reverse logistics, online retail, supply chain management, sustainability

ASSESSING THE ROLE OF DIGITAL ADMINISTRATION ON TRAINING EFFECTIVENESS AND ORGANIZATIONAL PERFORMANCE

Mr. Juan Carlos Romero

Ms. Fatima Zahra El Idrissi

Lecturer Musa Jallow

Faculty of Business Administration, University of Lagos, Nigeria

Abstract:

This research explores the impact of digital administration tools on training effectiveness and overall organizational performance. It analyzes how digital platforms streamline training delivery, enhance learner engagement, and facilitate data-driven evaluation. Evidence from multinational organizations indicates improvements in employee skill acquisition and productivity linked to digital adoption. The study discusses challenges such as technology resistance and digital literacy gaps, proposing strategies for successful digital transformation in human resource development.

Keywords: Digital administration, training effectiveness, organizational performance, e-learning

KEY FACTORS FOR ESTABLISHING EFFECTIVE QUALITY MANAGEMENT SYSTEMS IN THE CIVIL ENGINEERING SECTOR

Mr. André Silva

Assoc. Prof. Dr. Emily Johnson

Ms. Wei Zhang

Institute of Construction Management, Tsinghua University, China

Abstract:

This paper identifies and evaluates key factors essential for establishing effective quality management systems (QMS) in the civil engineering sector. Drawing on case studies and industry standards, it highlights leadership commitment, process standardization, employee involvement, and continuous improvement as critical components. The research also examines challenges such as compliance complexity and resource limitations. Recommendations include tailored QMS frameworks and capacity-building programs to enhance project outcomes and client satisfaction.

Keywords: Quality management systems, civil engineering, process standardization, continuous improvement

ENHANCING ENGLISH PRONUNCIATION SKILLS USING PHONETIC PRINCIPLES AMONG UNIVERSITY ENGLISH MAJORS

Dr. Aisha Malik

Department of Linguistics, University of Lahore

Abstract

This study investigates the effectiveness of using phonetic principles to enhance English pronunciation skills among university-level English majors. Recognizing pronunciation as a critical component of language proficiency, the research examines how systematic phonetic instruction can improve learners' articulation, intonation, and overall intelligibility. A mixed-methods approach was employed, involving pre- and post-tests to assess pronunciation accuracy and fluency, alongside qualitative feedback from participants. Results indicate significant improvement in the students' pronunciation abilities, demonstrating that integrating phonetic principles into language curricula can facilitate more effective communication. The study also explores the challenges learners face in producing non-native sounds and suggests tailored teaching strategies to address these difficulties. These findings underscore the importance of phonetic awareness in second language acquisition and propose practical applications for curriculum design in English language education. Future research directions include longitudinal studies to observe the retention of improved pronunciation skills and the exploration of technology-assisted phonetic training tools.

Keywords: English pronunciation, phonetic principles, language learning, second language acquisition

METACOGNITIVE AWARENESS OF EFL TEACHERS AS A FACTOR IN PROFESSIONAL ACHIEVEMENT

Prof. Dr. Nadia Al-Salem

Department of Linguistics, University of Lahore

Abstract

This paper explores the relationship between metacognitive awareness and professional achievement among English as a Foreign Language (EFL) teachers. Metacognition, defined as one's awareness and regulation of cognitive processes, plays a pivotal role in effective teaching practice. Utilizing surveys and interviews, the research assesses teachers' metacognitive strategies and correlates them with various indicators of professional success, including classroom performance and job satisfaction. The findings reveal that teachers with higher metacognitive awareness tend to employ more adaptive teaching methods and exhibit greater professional efficacy. The study highlights the significance of metacognitive training in teacher education programs and advocates for its incorporation to foster continual professional growth. Implications for enhancing teacher reflective practices and instructional quality are discussed, alongside recommendations for policy-makers and educators to support teacher development.

Keywords: metacognition, EFL teachers, professional achievement, teaching strategies

DEVELOPING LEARNER AUTONOMY THROUGH CONSTRUCTIVIST APPROACHES IN LANGUAGE EDUCATION

Dr. Mei Ling Chen

Department of Applied Linguistics, National Taiwan University

Abstract

This article examines the role of constructivist teaching approaches in promoting learner autonomy within language education. Constructivism emphasizes active learner engagement and the construction of knowledge through interaction and reflection. Through a qualitative study involving classroom observations and student interviews, this research investigates how constructivist methods can empower language learners to take responsibility for their own learning processes. Results suggest that learners exposed to these approaches demonstrate increased motivation, improved self-regulation, and enhanced problem-solving skills. The study further identifies barriers to fostering autonomy and offers pedagogical recommendations to overcome them. Emphasizing collaborative learning and authentic tasks, the research contributes to theoretical discussions on learner-centered education and provides practical guidance for language instructors aiming to cultivate independent learners.

Keywords: learner autonomy, constructivism, language education, self-regulated learning

EXPLORING THE CONNECTION BETWEEN LANGUAGE OUTPUT AND SECOND LANGUAGE ACQUISITION PROCESSES

Assistant Professor Khalid Javed

Faculty of Languages, University of Karachi

Abstract

This research explores the relationship between language output and the processes involved in second language acquisition (SLA). Drawing on theoretical frameworks such as Swain's Output Hypothesis, the study investigates how producing language, both spoken and written, affects learners' ability to acquire and internalize a second language. Employing experimental tasks and think-aloud protocols, participants' output was analyzed to determine its role in noticing linguistic gaps and promoting cognitive processing. Findings indicate that meaningful output facilitates learner reflection and restructuring of interlanguage, thereby accelerating acquisition. The paper discusses the pedagogical implications of encouraging active language production in SLA classrooms and proposes strategies to optimize output activities to enhance language development.

Keywords: language output, second language acquisition, SLA processes, language production

LINGUISTIC REPRESENTATIONS OF VIOLENCE IN LOCAL AND NATIONAL MEDIA OF SOUTHERN THAILAND

Assoc. Prof. Nattawut Chaiyasit

Faculty of Education, Karachi University

Abstract

This paper analyzes linguistic representations of violence in local and national media coverage in Southern Thailand. Given the region's sociopolitical conflicts, media language plays a crucial role in shaping public perception and discourse. Through critical discourse analysis of news articles and broadcasts, the study examines lexical choices, metaphors, and narrative structures used to portray violent events. Differences between local and national outlets are identified, reflecting varying ideological stances and audience aims. The research uncovers the media's role in either exacerbating tensions or promoting peacebuilding narratives. Findings contribute to understanding media influence on social conflict and underline the ethical responsibilities of journalists in conflict zones.

Keywords: media discourse, violence representation, Southern Thailand, critical discourse analysis

CRITICAL ANALYSIS OF TASK GRADING AND SEQUENCING IN TASK-BASED SYLLABUS DESIGN

Hassan Ali

Dr. Mahnoor Iqbal

Faculty of Education, Karachi University

Abstract

This study presents a critical analysis of task grading and sequencing principles within task-based syllabus design, focusing on how these components influence language learning efficacy. Drawing on various theoretical frameworks in second language acquisition, the research evaluates traditional and contemporary models of task organization. Emphasis is placed on the cognitive load and linguistic complexity that tasks impose at different stages of learning. Quantitative and qualitative data were gathered through classroom observations and learner feedback across diverse educational contexts. Results demonstrate that appropriately graded and logically sequenced tasks significantly enhance learner engagement, motivation, and language development. The paper also highlights challenges in designing syllabuses that balance task difficulty while accommodating learner diversity. Ultimately, recommendations are made for practitioners to adopt flexible task sequencing strategies that reflect learner needs and pedagogical goals.

Keywords: Task grading, Task sequencing, Task-based syllabus, Second language acquisition, Language pedagogy

GENDER DIFFERENCES IN EXPRESSIONS OF REFUSAL IN JORDANIAN ARABIC

Dr. Omar Hadi

Department of Arabic Language and Literature, University of Jordan

Abstract

This research investigates gender-based variations in expressions of refusal in Jordanian Arabic, exploring how men and women utilize different linguistic and pragmatic strategies in refusal speech acts. The study draws on sociolinguistic and pragmatic theories to analyze naturalistic conversational data collected from participants in Amman. The findings reveal notable differences: women tend to use more indirect and mitigated refusals, often accompanied by politeness markers, whereas men generally employ more direct and assertive refusals. This divergence is related to cultural norms, gender roles, and societal expectations influencing communication styles. The research contributes to the understanding of gendered language use in Arabic dialects and offers implications for intercultural communication and language teaching.

Keywords: Gender differences, Refusal expressions, Jordanian Arabic, Pragmatics, Sociolinguistics

SENTIMENT ANALYSIS AND OPINION MINING IN THE CONTEXT OF DIGITAL TEXTS

Sana Ahmad

Department of Computer Science, Lahore University of Management Sciences

Assoc. Prof. Bilal Hassan

Institute of Information Technology, University of Punjab

Abstract

This paper explores the techniques and challenges of sentiment analysis and opinion mining applied to digital texts, emphasizing methods used for extracting subjective information from social media, reviews, and online comments. It provides an overview of machine learning algorithms, natural language processing tools, and lexicon-based approaches prevalent in current research. The study examines the effectiveness of these methods in different languages and domains, highlighting issues such as sarcasm detection, multilingual sentiment classification, and domain adaptation. A comparative evaluation of supervised and unsupervised models is presented through experiments on widely used datasets. The findings suggest that hybrid models integrating multiple approaches tend to yield superior performance. The paper discusses future directions including real-time sentiment monitoring and emotion detection.

Keywords: Sentiment analysis, Opinion mining, Natural language processing, Machine learning, Social media

EVALUATION OF PRAGMATIC ELEMENTS IN ENGLISH LANGUAGE TEXTBOOKS WITH A FOCUS ON REQUESTS

Amina Tahir Noman Saeed

Department of English Language and Literature, University of Karachi

Abstract

This study evaluates the incorporation of pragmatic elements, particularly request strategies, in a selection of English language textbooks used in secondary education. Using discourse analysis and pragmatic theory as analytical frameworks, the research assesses how requests are presented and practiced through textbook dialogues and exercises. Data indicate that textbooks often emphasize direct request forms at the expense of indirect and culturally sensitive strategies. The implications of this finding are discussed in terms of communicative competence and pragmatic awareness in language learners. Suggestions are offered for textbook developers to integrate a wider range of pragmatic features that reflect authentic language use. This paper contributes valuable insights to curriculum design and second language teaching methodology.

Keywords: Pragmatics, English language textbooks, Requests, Communicative competence, Language teaching

THE SEMANTICS OF DRAMATIC EXPRESSION IN ACTOR TRAINING: A CROSS-CULTURAL PERSPECTIVE

Prof. Dr. Elena Ivanova

Department of Performing Arts, University of Sofia, Bulgaria

Luis Andrade

Department of Performing Arts, University of Sofia, Bulgaria

Abstract

This study explores the semantics of dramatic expression within actor training through a cross-cultural lens. By examining diverse theatrical traditions and training methodologies across different cultures, the research identifies how cultural backgrounds influence the interpretation and expression of dramatic emotions and narratives. The investigation focuses on the semantic frameworks actors use to convey meaning, highlighting the role of cultural norms, language, and non-verbal communication in shaping performance styles. Qualitative data were obtained through interviews with acting instructors, observations of training sessions, and comparative textual analysis of performance scripts. Findings reveal significant variations in the symbolic use of gestures, facial expressions, and vocal intonations, underscoring the importance of culturally-informed training programs. The research contributes to interdisciplinary understanding by linking semantic theory with practical actor training and offers recommendations for curriculum design that embraces cultural diversity. This approach aims to enrich the expressive capacities of actors and fosters cross-cultural competence in globalized theatrical practice.

Keywords: dramatic expression, actor training, cross-cultural performance, semantics

WORKING MEMORY PROFILES IN BRITISH SIGN LANGUAGE (BSL)/ENGLISH INTERPRETERS AND DEAF SIGNERS

Prof. Dr. Fiona Roberts

Department of Performing Arts, University of Sofia, Bulgaria

Abstract

This paper investigates the working memory profiles of British Sign Language (BSL)/English interpreters compared to deaf BSL signers. Working memory capacity is a critical cognitive component influencing language processing and interpretation efficiency. The study employs standardized working memory tasks adapted for sign language users, assessing visuospatial and phonological memory dimensions. Participants included professional interpreters and deaf individuals fluent in BSL. Results indicate that interpreters exhibit enhanced working memory, particularly in dual-task coordination and memory updating, which supports simultaneous interpreting demands. Deaf signers also show distinctive memory strengths tied to visuospatial processing. These findings elucidate cognitive mechanisms underlying bilingual language use in sign and spoken modalities and suggest implications for interpreter training and assessment. The study advances understanding of cognitive profiles in bimodal bilingualism, underscoring working memory's role in sign language interpreting proficiency.

Keywords: working memory, British Sign Language, sign language interpreters, cognitive profiles

AWARENESS OF READING STRATEGIES AMONG EFL UNDERGRADUATES AT SOFIA UNIVERSITY

Assistant Prof. Dr. Mira Petrova

Department of English Language and Literature, Sofia University, Bulgaria

Abstract

This research examines awareness and utilization of reading strategies among EFL undergraduate students at Sofia University. Using a mixed-methods design, quantitative surveys and qualitative interviews assessed students' metacognitive knowledge, strategy use, and reading comprehension performance. Results reveal variability in strategy awareness, with more proficient readers demonstrating greater use of top-down and bottom-up strategies, such as predicting, inferring, and summarizing. The study identifies gaps in explicit instruction of effective reading techniques, highlighting the need for curriculum adjustments to foster strategic reading competence. Findings emphasize that increased strategy awareness correlates with improved comprehension and academic success. Recommendations for integrating metacognitive training and strategy scaffolding in EFL programs are provided to enhance learners' reading proficiency in English.

Keywords: reading strategies, EFL learners, metacognition, academic reading

ENHANCING ACADEMIC WRITING SKILLS AMONG FRENCH-SPEAKING ESL LEARNERS

Dr. Jean-Luc Morel

Department of English Language and Literature, Sofia University, Bulgaria

Abstract

This study explores methods for enhancing academic writing skills among French-speaking ESL learners. The research evaluates the effectiveness of targeted instructional interventions, including genre-based pedagogy, collaborative writing tasks, and computer-assisted feedback. Participants were university-level ESL students with French as their first language. Pre- and post-intervention writing samples were analyzed for coherence, organization, and language accuracy. The intervention group showed statistically significant improvements compared to a control group receiving conventional instruction. Qualitative data suggest learners benefited from scaffolded tasks and peer collaboration, which facilitated their understanding of academic conventions and rhetorical structures. The study contributes insights into bilingual learners' challenges and offers practical approaches to support academic writing development in second-language contexts.

Keywords: academic writing, ESL learners, French speakers, writing instruction

EXPLORING THE CRITERION-RELATED VALIDITY OF CLOZE AND C-TESTS IN LANGUAGE PROFICIENCY MEASUREMENT

Ms. Claire Dubois

Assis Prof. Dr. Martin Keller

Prof. Dr. Eva Schmidt

Department of English Language and Literature, Sofia University, Bulgaria

Abstract

This study investigates the criterion-related validity of cloze and C-tests as measures of language proficiency. Using a sample of adult learners across different proficiency levels, test scores were compared to established language proficiency benchmarks and academic performance indicators. Both tests assess integrative language skills through gap-filling exercises, but differ in format and scoring complexity. Statistical analyses show moderate to high correlations between test scores and external proficiency measures, with C-tests demonstrating slightly higher validity coefficients. The paper discusses implications for test design and selection in educational and professional assessment contexts, suggesting that C-tests may provide a more reliable proxy for overall language ability. The research underscores the importance of validity evidence in language testing and offers guidance for practitioners seeking efficient yet accurate proficiency evaluation tools.

Keywords: language proficiency, cloze test, C-test, criterion validity

PATTERN ANALYSIS OF COGNITIVE MECHANISMS IN WRITTEN LANGUAGE COMPREHENSION

Dr. Anna Nowak

Department of Sociolinguistics, Lomonosov Moscow State University, Russia

Abstract

This research examines cognitive processes underlying written language comprehension through pattern analysis of eye-tracking and neuroimaging data. Participants engaged in reading tasks involving syntactically complex and ambiguous sentences. The study identifies distinct cognitive mechanisms engaged in semantic integration, syntactic parsing, and inferencing. Data reveal dynamic coordination of working memory, attention, and linguistic knowledge in resolving comprehension challenges. The pattern analysis highlights individual differences in processing strategies related to language proficiency and cognitive control. Findings provide theoretical and practical insights for models of language understanding and inform interventions for comprehension difficulties. This interdisciplinary approach integrates cognitive psychology and linguistics to deepen knowledge of the mental operations involved in reading.

Keywords: written language comprehension, cognitive mechanisms, eye-tracking, neuroimaging

LINGUISTIC ACCOMMODATION IN TELEPHONE INTERACTIONS: A STUDY OF RUSSIAN CONVERSATIONAL PRACTICES

Dmitry Orlov

Department of Sociolinguistics, Lomonosov Moscow State University, Russia

Abstract

This study investigates linguistic accommodation in telephone conversations within Russian-speaking communities. Employing conversational analysis, it examines how interlocutors adjust their speech patterns, such as phonetic, lexical, and syntactic features, to signal alignment and maintain social rapport. Data from recorded telephone calls reveal context-dependent accommodation strategies influenced by factors such as social distance, power relations, and communicative goals. Findings show that accommodation facilitates conversational coherence and relational management. The study contributes to sociolinguistic theory by detailing the nuances of spoken language adaptation in mediated communication, with implications for communication training and intercultural interaction.

Keywords: linguistic accommodation, telephone conversation, Russian language, sociolinguistics

FINANCIAL ANALYSIS ANALOGIES FOR SOFTWARE RISK

Masood Uzzafer

University of Nottingham, Malaysia Campus, Kuala Lumpur, Malaysia

Abstract:

A dynamic software risk assessment model is presented. Analogies between dynamic financial analysis and software risk assessment models are established and based on these analogies it suggested that dynamic risk model for software projects is the way to move forward for the risk assessment of software project. It is shown how software risk assessment change during different phases of a software project and hence requires a dynamic risk assessment model to capture these variations. Further evolution of dynamic financial analysis models is discussed and mapped to the evolution of software risk assessment models.

Keywords: Software Risk Assessment, Software ProjectManagement, Software Cost, Dynamic Modeling.

AN EVALUATION OF THE OPPORTUNITIES AND CHALLENGES OF WI-FI ADOPTION IN MALAYSIAN INSTITUTIONS

Subrahmanyam Kodukula, Nurbiya Maimaiti

KDU College, Jalan SS 22/41, Damansara Jaya, 47400, Petaling Jaya, Malaysia

Abstract:

There have been many variations of technologies that helped educators in teaching & learning. From the past research it is evident that Information Technology significantly increases student participation and interactivity in the classrooms. This research started with a aim to find whether adoption of Wi-Fi environment by Malaysian Higher Educational Institutions (HEI) can benefit students and staff equally. The study was carried out in HEI-s of Klang Valley, Malaysia and the data is gathered through paper based surveys. A sample size of 237 units were randomly selected from 5 higher educational institutions in the Klang Valley using the Stratified Random sampling method and from the analysis of the data, it was found that the implementation of wireless technologies in HEIs have created lot of opportunities and also challenges.

Keywords: Wired Technologies, Wireless Classroom, HEI, Dense User Environment.

TOWARDS A SYSTEMATIC, COST-EFFECTIVE APPROACH FOR ERP SELECTION

Hassan Haghighi, Omid Mafi

Faculty of Electrical and Computer Engineering Shahid Beheshti University Tehran, Iran

Abstract:

Existing experiences indicate that one of the most prominent reasons that some ERP implementations fail is related to selecting an improper ERP package. Among those important factors resulting in inappropriate ERP selections, one is to ignore preliminary activities that should be done before the evaluation of ERP packages. Another factor yielding these unsuitable selections is that usually organizations employ prolonged and costly selection processes in such extent that sometimes the process would never be finalized or sometimes the evaluation team might perform many key final activities in an incomplete or inaccurate way due to exhaustion, lack of interest or out-of-date data. In this paper, a systematic approach that recommends some activities to be done before and after the main selection phase is introduced for choosing an ERP package. On the other hand, the proposed approach has utilized some ideas that accelerates the selection process at the same time that reduces the probability of an erroneous final selection.

Keywords: enterprise resource planning, evaluation and selection of ERP packages, organizational readiness for employing ERP, evaluation lists.

INFLUENCE OF LOCUS OF CONTROL AND JOB INVOLVEMENT TO ORGANIZATIONAL CULTURE APPLIED BY EMPLOYEES ON BANK X

Sri Suwarsi, Nadia Budianti

Bandung Islamic University, Dept. of Management, Bandung Indonesia.

Abstract:

As one of the big government bank, Bank X is paying attention its performance, so that it can compete. One of them is the existence of organizational culture which recognized with term TIPEC (Trust, Integrity, Professionalism, Costumer Focus, and Excellence). In application of organizational culture, it is needed the existence of employee involvement (job involvement). It can be influenced by various factors, such as Locus of Control. Related to above mentioned, the problems are how employee tendency of Locus of Control, how job involvement, how organizational culture applied by employees and how influence of Locus of Control and job involvement to the organizational culture applied by employees. Researchers collected data with questioner spreading, and respondents number of 30 people. After that, the data were analyzed with SPSS software constructively. The influence of Locus of Control and job involvement to the application of organizational culture was strong, i.e. 58.3%.

Keywords: Organizational culture, bank, employee locus of control, job involvement.

DYNAMIC INTERACTION NETWORK TO MODEL THE INTERACTIVE PATTERNS OF INTERNATIONAL STOCK MARKETS

Laura Lukmanto, Harya Widiputra, Lukas

Faculty of Information and Technology Swiss German University, BSD City, Indonesi

Abstract:

Studies in economics domain tried to reveal the correlation between stock markets. Since the globalization era, interdependence between stock markets becomes more obvious. The Dynamic Interaction Network (DIN) algorithm, which was inspired by a Gene Regulatory Network (GRN) extraction method in the bioinformatics field, is applied to reveal important and complex dynamic relationship between stock markets. We use the data of the stock market indices from eight countries around the world in this study. Our results conclude that DIN is able to reveal and model patterns of dynamic interaction from the observed variables (i.e. stock market indices). Furthermore, it is also found that the extracted network models can be utilized to predict movement of the stock market indices with a considerably good accuracy.

Keywords: complex dynamic relationship, dynamic interaction network, interactive stock markets, stock market interdependence.

FUTURES TRADING: DESIGN OF A STRATEGY

Jan Zeman

Department of Adaptive Systems, Institute of Information Theory and Automation, Prague,
Czech Republic

Abstract:

The paper describes the futures trading and aims to design the speculators trading strategy. The problem is formulated as the decision making task and such as is solved. The solution of the task leads to complex mathematical problems and the approximations of the decision making is demanded. Two kind of approximation are used in the paper: Monte Carlo for the multi-step prediction and iteration spread in time for the optimization. The solution is applied to the real-market data and the results of the off-line experiments are presented.

Keywords: futures trading, decision making